

การศึกษาแนวคิดทางทัศนศิลป์ที่ส่งผลต่อกระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษา
: กรณีศึกษา อารี สุทธิพันธุ์



เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย
พฤษภาคม 2560

การศึกษาแนวคิดทางทัศนศิลป์ที่ส่งผลต่อกระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษา
: กรณีศึกษา อารี สุทธิพันธุ์



เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย
พฤษภาคม 2560
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาแนวคิดทางทัศนศิลป์ที่ส่งผลต่อกระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษา
: กรณีศึกษา อารี สุทธิพันธุ์



เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย
พฤษภาคม 2560

พินุลย์ มังกร. (2560). *การศึกษาแนวคิดทางทัศนศิลป์ที่ส่งผลต่อกระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษา: กรณีศึกษา อารี สุทธิพันธุ์*. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ด. (ศิลปวัฒนธรรมวิจัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ อำนาจ เย็นสบาย, ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้ง, รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดทางด้านทัศนศิลป์ของ อารี สุทธิพันธุ์ และ (2) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดทางด้านทัศนศิลป์ของ อารี สุทธิพันธุ์ ที่ส่งผลต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนด้านทัศนศิลป์ศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัยผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลภาคเอกสารและภาคสนาม เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ด้วยวิธีการดังนี้ (1) การสัมภาษณ์เชิงลึก และการติดตามการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ ในการไปให้ความรู้ ให้การอบรม และการบรรยายในสถานที่ต่าง ๆ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2558 ถึงเดือน กรกฎาคม 2559 (2) การสังเกตการณ์โดยใช้ทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (3) ศึกษาเอกสาร หนังสือ ที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น และเอกสาร หนังสือที่ อารี สุทธิพันธุ์ อ่านหรือค้นคว้า ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญที่เป็นตัวขับเคลื่อนแนวคิด (4) การสัมภาษณ์บุคคลที่ได้รับการถ่ายทอดแนวคิดและนักวิชาการทางทัศนศิลป์และการศึกษาศิลปะ เพื่อสะท้อนมุมมองที่มีต่อ อารี สุทธิพันธุ์

ผลการวิจัยพบว่า อารี สุทธิพันธุ์ มีแนวคิดที่ส่งผลต่อกระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษาดังนี้ (1) แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน ใช้การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางตามแนวทางการศึกษาแบบพิพัฒนาการนิยม พัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนแบบองค์รวม ทั้งแนวคิดเชิงปรัชญาฐานกับแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์ ด้วยการกระตุ้นความคิดและพฤติกรรม โดยเชื่อว่าการเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามแนวทางประสบการณ์นิยม สอนให้ผู้เรียนรู้จักคิดทบทวน และแสวงหาความรู้อย่างมีเหตุผล ส่งเสริมการแสดงออกเชิงเสรีนิยมประชาธิปไตย (2) แนวคิดทางทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ให้ความสำคัญกับการลงมือทำจริงตามแนวทางปฏิบัติการนิยม ค้นคว้าทดลองเพื่อหาวิธีสอนและรูปแบบใหม่ ๆ ไปสอน มีการพัฒนากลวิธีให้สอดคล้องกับสื่อวัสดุที่แปลกใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันทั้งเพศ อายุ และวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน อยู่เสมอ ให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าผลงานสำเร็จ ในกระบวนการลงมือปฏิบัติการ จะใช้การสอนตามวิธีธรรมชาติผสมผสานกับวิธีสร้างสรรค์ ผ่านแนวคิดและกิจกรรม “นวลารากและระบาย” (3) แนวคิดเชิงเสรีนิยม และอุดมการณ์ความเป็นครู ยอมรับสิ่งใหม่ ไม่ยึดติดกับอดีต ยอมเปลี่ยนแปลงเมื่อมีสิ่งที่ดีกว่าและเหมาะสมกว่า เคารพปัจเจก เคารพอัตตลักษณ์ เคารพความสามารถและสิทธิบุคคล ที่จะแสดงออกถึงความหลากหลาย ซึ่งได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับสังคมไทยให้มีทางเลือกทางศิลปะมากขึ้น ลดความเหลื่อมล้ำและมุ่งสร้างความเสมอภาคในวงการศึกษาศิลปะ เพื่อให้ผู้ที่สนใจศิลปะทุกคนเข้าถึงการเรียนรู้และซาบซึ้งในศิลปะได้ เป็นต้นแบบของความเป็นครูผู้มีอุดมการณ์ในการสร้างศักยภาพคน สร้างความคิด และสร้างอุดมการณ์ของความเป็นครูให้กับลูกศิษย์

STUDY OF THE VISUAL ART CONCEPT RELATED TO THE VISUAL ART TEACHING
PROCESS: CASE STUDY OF AREE SOOTHIPUNT



Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Doctor of Arts Degree in Art and Culture Research
at Srinakharinwirot University

May 2017

Phiboon Mangkorn. (2017). *Study of the Visual Art Concepts related to the Visual Art Teaching Process: Case Study of Aree Soothipunt*. Dissertation, D.A. (Arts and Cultural Research). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University.

Advisor Committees: Assoc. Prof. Amnard Yensabai, Prof. Dr. Wiroon Tungcharoen, Assoc. Prof. Dr.Sathit Thimwatbunthong.

The objectives of this study were two-fold: 1. to study the visual art concept of Aree Soothipunt and (2) to analyze the effect of this concept on the teaching and learning process in visual art education.

The researcher employed descriptive analysis to analyze the data collected from documents and field notes. The following data collection methods were used: (1) in-depth interviews with Aree Soothipunt and non-participatory classroom observations during his lectures on different occasions from February 2015 to July 2016; (2) participatory observations; (3) documentary research on books and other written pieces by Aree Soothipunt, as well as those he studied, because they were regarded as an important mechanism inspiring the visual art concept; and (4) interviews with scholars and former students who had learned visual art concept and visual art education from Aree Soothipunt.

The results revealed that the visual art concepts of Aree Soothipunt influenced teaching and learning process of visual art education in a number of aspects. In other words, (1) based on progressive education, he used a student-centered approach in visual art teaching and learning process which aimed to improve the behavior of learners through a combination of pragmatism and the scientific thinking process. Following experientialism, progressive education believes that behavioral changes are the result of learning. It was cultivated in the reflective thinking and reasoning abilities of the learners. It was also used to promote self-expression, according to the principles liberal democracy; (2) Following pragmatism, his teaching process emphasized doing, discovering novel teaching methods and finding new teaching techniques to match new art materials and media to suit learners of both genders, of all ages and with a variety of teaching and learning purposes. Moreover, it focused more on the process rather than the product and used "Neo Drawing and Painting" activities in the teaching and learning process which combined natural methods and creativity; (3) Based on the concepts of liberalism, his teaching spirit is reflected in the ability to be open-minded, embracing change or novelty, respecting individuals, identities and diversities. This concept resulted in offering an alternative way to appreciate art in Thai society and lowering inequality which in turn enhances equality in art education so that those who are interested in art can understand and appreciate it. Aree Soothipunt is a role model who is determined to create potential in people, generate ideas, and inspire visual art students with the spirit of their teacher.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาแนวคิดทางทัศนศิลป์ที่ส่งผลต่อกระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษา : กรณีศึกษา อารี สุทธิพันธุ์

ของ

พิบูลย์ มังกร

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ที่ปรึกษาหลัก

.....ประธาน

(รองศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย)

(รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ)

.....ที่ปรึกษาร่วม

.....กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ)

(รองศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย)

.....ที่ปรึกษาร่วม

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง)

(ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผดุง พรมมูล)

ประกาศคุณูปการ

การศึกษาแนวคิดทางทัศนศิลป์ที่ส่งผลต่อกระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษา : กรณีศึกษา อารี สุทธิพันธุ์ ที่นำเสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยนี้ ได้ผ่านกระบวนการสร้างความเป็นนักวิชาการ จากอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโทคือ รองศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย ที่ปรึกษาหลัก ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ และรองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง ที่ปรึกษาร่วม อีกทั้งได้รับความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ ประธานคณะกรรมการสอบปากเปล่า รองศาสตราจารย์พฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผดุง พรมมูล กรรมการสอบปากเปล่า เพื่อกระชับแน่นทางความรู้ วิชาการ ให้เกิดความรอบครอบสมบูรณ์มากขึ้น และเป็นแนวทางของการทำวิจัยในอนาคต ซึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

ข้าพเจ้าขอน้อมรำลึกในพระคุณบิดา นายอรุณ มังกร และมารดา นางปทุม มังกร ผู้ล่งลับ

กราบขอบพระคุณศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์ พระคุณที่สามของข้าพเจ้า

กราบขอบพระคุณครูอาจารย์ที่ให้การอบรมสั่งสอนข้าพเจ้า ทั้ง ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ รองศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพศร ณ นครพนม รองศาสตราจารย์พฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ และครูอาจารย์ที่ไม่ได้เอ่ยนาม ณ ที่นี้ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนถึงปัจจุบัน ด้วยความรู้ลึกที่รับรู้ได้ของลูกศิษย์คนนี้ถึงความรู้ ความรัก ความเมตตา และความกรุณา ที่ได้รับจากทุกท่าน ขอกราบขอบพระคุณไว้ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

ขอบคุณครอบครัว อารีย์ จันทราสกุล ศกรวัฒน์ มังกร อนันตชัย มังกร โชติกา เต็มวัฒน์ และผู้ที่เคารพนับถือ รวมทั้งกัลยาณมิตรทุกท่าน

ด้วยคุณูปการทั้งปวงจากท่านทั้งหลายที่มีต่อข้าพเจ้า ขอให้คุณความดีทั้งปวงได้ปกปักษ์รักษาให้ทุกท่านมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง มีความสุขและความเจริญสืบไป

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่เป็นแหล่งบ่มเพาะประสบการณ์ทางวิชาการที่นับว่ามีคุณค่ายิ่ง ซึ่งนับเป็นต้นทุนทางสังคมอันสำคัญที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนด้านทัศนศิลป์ศึกษาต่อไป

พิบูลย์ มังกร

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	4
ความสำคัญของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
ประวัติและบริบทที่ส่งผลต่อแนวคิดของ อารี สุทธิพันธุ์	6
การแสวงหาความรู้ของ อารี สุทธิพันธุ์	14
เอกสาร ทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง	15
กระบวนการจัดการเรียนการสอนทัศนศิลป์ศึกษาในสังคมไทยและการถ่ายทอดแนวคิด	28
แนวคิดและมุมมองที่มีต่ออารี สุทธิพันธุ์	42
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	42
3 วิธีดำเนินการวิจัย	48
ระเบียบวิธีวิจัย	48
วิธีดำเนินการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล	48
การวิเคราะห์ข้อมูล	49
4 ผลการวิจัย และบทวิเคราะห์	50
การติดตามการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ ในการไปให้ความรู้ ให้การอบรมและ	
การบรรยายโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม	50
การศึกษาเอกสารที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น	55
การแสวงหาความรู้จากการอ่าน ค้นคว้าข้อมูล	136
การสัมภาษณ์บุคคล	143

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	158
สรุปผล	158
อภิปรายผล.....	163
ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้.....	173
บรรณานุกรม	175
ภาคผนวก.....	182
ประวัติย่อผู้วิจัย	198



บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

- 1 สถานที่ต่าง ๆ ที่ อารี สุทธิพันธุ์ ไปให้ความรู้ ให้การอบรม และการบรรยายในระหว่าง
เดือนกุมภาพันธ์ 2558 ถึงเดือนกรกฎาคม 2559 รวมระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน จำนวน
16 แห่ง..... 51
- 2 ตารางสรุปประเด็นสำคัญ จากหนังสือ 19 เล่ม ที่เชื่อมโยงกับการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์.... 55



บัญชีภาพภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แสดงหนังสืออาจารย์เป้า วัดพระทอง เพชรบุรี ที่ได้รับจากศาสตราจารย์ชานล้อม เพ็งแก้ว	117
2 แสดงลายสัมปาสของอาจารย์เป้า วัดพระทอง เพชรบุรี	118
3 ชื่อภาพ ผู้หญิง ปีที่สร้าง 2503 ขนาด 89x75 ซม. สีนํ้ามันบนผ้าใบ	119
4 ชื่อภาพ ภาพป่าช้ารถยนต์ ปีที่สร้าง 2504 ขนาด 150x170 ซม. สีนํ้ามันบนผ้าใบ	120
5 ชื่อภาพ คุกขี้ไก่ในลาว ปีที่สร้าง 2509 ขนาด 90x120 ซม. สีนํ้ามันบนผ้าใบ	120
6 ภาพชุดไฟไหม้ เนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถหารูปในช่วงดังกล่าวได้ จึงนำภาพที่มีลักษณะใกล้เคียงกันมาเป็นตัวอย่างแทน ชื่อภาพ วัด ปีที่สร้าง 2542 ขนาด 90x120 ซม. สีนํ้ามันบนผ้าใบ	121
7 ชื่อภาพ รามเกียรติ์ ปีที่สร้าง 2522 ขนาด 135x110 ซม. สีนํ้ามันบนผ้าใบ	121
8 ชื่อภาพ นักดนตรีตบอด ปีที่สร้าง 2522 ขนาด 135x110 ซม. สีนํ้ามันบนผ้าใบ	122
9 ชื่อภาพ วัด ไม่ปรากฏปีที่สร้าง ขนาด 55x37 ซม. สีนํ้ามันบนกระดาษ	122
10 ชื่อภาพ ผู้หญิง ปีที่สร้าง 2526 ขนาด 54x37 ซม. สีนํ้ามันบนกระดาษ	123
11 ตัวอย่างผลงานสร้างสรรค์จากลายสัมปาสของอาจารย์เป้า วัดพระทอง เพชรบุรี ชื่อภาพ คารวะแด่อาจารย์เป้า วัดพระทอง เพชรบุรี ขนาด 100x80 ซม. ปีที่สร้าง 2556 สีอะครีลิคบนผ้าใบ	123
12 ตัวอย่างผลงานสร้างสรรค์จากลายสัมปาสของอาจารย์เป้า วัดพระทอง เพชรบุรี ชื่อภาพ คารวะแด่อาจารย์เป้า วัดพระทอง เพชรบุรี ขนาด 87x70 ซม. ปีที่สร้าง 2557 สีอะครีลิคบนผ้าใบ	124
13 ตัวอย่างผลงานสร้างสรรค์จากลายสัมปาสของอาจารย์เป้า วัดพระทอง เพชรบุรี ประสมประสานกับตัวละครรามเกียรติ์ ชื่อภาพ สู้รบพบบั๊ก ขนาด 100x80 ซม. ปีที่สร้าง 2558 สีอะครีลิคบนผ้าใบ	124
14 ตัวอย่างผลงานสร้างสรรค์จากลายสัมปาสของอาจารย์เป้า วัดพระทอง เพชรบุรี ชื่อภาพ คารวะแด่อาจารย์เป้า วัดพระทอง เพชรบุรี ขนาด 123x76 ซม. ปีที่สร้าง 2559 สีอะครีลิคบนผ้าใบ	125

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษา มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและพัฒนาคน สามารถใช้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศในทุกด้าน “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความรู้ของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างตลอดชีวิต” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. 2542: 2) ซึ่งปัจจุบันนโยบายการพัฒนาประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาส่วนหนึ่งคือ การกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนอย่างเท่าเทียม และยกระดับคุณภาพการศึกษา หลักสูตรการเรียนการสอน ที่เน้นกระบวนการคิดเชิงระบบ เพื่อให้ได้มาซึ่งคุณภาพของคนที่จะไปพัฒนาประเทศชาติต่อไป

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ระบุถึงการนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพ 6 ทุน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางวัฒนธรรม มาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะการสร้างฐานทางปัญญาเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับคนและสังคมไทยเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ดังนั้นการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีปัญญา มีความรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทั้งสังคมรอบตัว และสังคมโลกจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับด้านศิลปกรรมที่เน้นการคิดเชิงระบบเพื่อให้ได้มาซึ่งคุณภาพของคนที่จะไปพัฒนาประเทศชาติ เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยพัฒนาทุนมนุษย์ทั้งความสามารถในประกอบอาชีพ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การสร้างนวัตกรรม หรือแม้กระทั่งพัฒนาและยกระดับคุณภาพจิตใจให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อีกทั้งยังส่งผลและเกื้อกูลกันกับความรู้ต่างสาขาและทุนของประเทศในด้านอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหมายและหลักการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 6 คือ “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. 2542: 3)

การจัดการศึกษาทางศิลปกรรม ในด้านทัศนศิลป์หรือศิลปะที่มองเห็น มีแนวคิดที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนทางทัศนศิลป์ศึกษาอย่างหลากหลาย ตามความเชื่อที่ได้ปรากฏให้เห็นเป็นรูปแบบของผู้สอนและผู้ถูกสอน โดยในแต่ละแนวคิดต่างก็มีความมุ่งหมายที่จะจัดการเรียนการสอน

เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับนักเรียน นักศึกษา หรือผู้สนใจทางทัศนศิลป์ศึกษา ไปในแนวทางตามแนวคิดและความเชื่อที่แตกต่างกันของผู้สอน ในบางกรณีจัดการเรียนสอนโดยการฝึกทักษะผ่านตาและมือ ฝึกให้ทำตามหลักวิชา มุ่งเน้นที่ผลงานสำเร็จ บางกรณีสอนตามวิถีธรรมชาติและวิถีสร้างสรรค์ ทำให้การเรียนรู้มีเนื้อหาสาระและการนำเสนอที่ตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น ตามวัยของผู้เรียน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาสาระ วิธีการ กระบวนการ ที่เชื่อมโยงกับความจรรจบตัว การสอนให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิด สอนให้สนุกกับสิ่งที่กำลังทำ สอดแทรกการคิดทบทวน ที่สามารถสอบทานได้ มุ่งเน้นที่กระบวนการคิดและกระบวนการสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยด้านทัศนศิลป์ศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับครูผู้สอนศิลปะ เนื้อหาความรู้ และวิธีสอน ซึ่งหากสืบย้อนไปหลังปีพุทธศักราช 2500 นักวิชาการที่มีบทบาทสำคัญและเกี่ยวข้องกับด้านทัศนศิลป์และศิลปศึกษาที่โดดเด่นนั้น วิรุณ ตั้งเจริญ ได้กล่าวไว้ว่า

หลังปีพุทธศักราช 2500 ช่วงการเสียชีวิตของศิลปิน พีระศรี (2505) เป็นต้นมา นักวิชาการทางด้านทัศนศิลป์อีกคนหนึ่งเริ่มมีบทบาทและมีผลงานทางวิชาการในสังคม ซึ่งนักวิชาการรุ่นนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นศิษย์ของศิลปิน พีระศรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประยูร อุลุชาฎะ รวมทั้งนักวิชาการที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากรรุ่นหลังและเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศคือ กำจร สุนพงษ์ศรี และดำรง วงศ์อุปราช นอกจากนี้แล้วยังมี อารี สุทธิพันธุ์ ผู้จบการศึกษาจากโรงเรียนเพาะช่าง วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร และต่างประเทศ วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์ จบการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และต่างประเทศ ศลีนนักวิชาการรุ่นนี้ อาจกล่าวได้ว่ามุ่งเน้นการเสนอความรู้ความคิดทางด้านศิลปศึกษาและทัศนศิลป์เป็นด้านหลัก

... ท่ามกลางกระแสตื่นตัววันตกจากอดีต กระแสศิลปะหลักวิชาและการสร้างอนุสาวรีย์ได้แพร่สะพัดเข้าสู่สังคมไทย ได้วางกรอบไว้อย่างจำกัด ท่านอาจารย์อารี สุทธิพันธุ์ ได้แสดงปฏิกิริยาอย่างเข้มแข็ง เพื่อพัฒนากระบวนการศึกษาค้นคว้า กระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะแล้วศิลปะสมัยใหม่ในสังคมไทยอีกทางเลือกหนึ่ง ก็แสดงปฏิกิริยา เพื่อพัฒนาการสร้างสรรค์ศิลปะในสังคมไทยสืบไป

ปฏิกิริยาที่ก่อให้เกิดกระบวนการศึกษาค้นคว้าใหม่ กระบวนการคิดใหม่ กระบวนการเรียนรู้ใหม่ และกระบวนการ สร้างสรรค์ใหม่ ย่อมเป็นคุณแก่พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างแน่นอน ... (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2545: 19-20; 2556: ออนไลน์)

ผู้วิจัยเลือกศึกษาแนวคิดของ อารี สุทธิพันธุ์ เนื่องจากเป็นผู้ที่มีผลงานด้านการสอนทัศนศิลป์ศึกษาและด้านการปฏิบัติการทางทัศนศิลป์ร่วมสมัยที่ต่อเนื่องยาวนาน เป็นครูผู้สอนศิลปะมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2500 จนถึงปัจจุบัน รวมระยะเวลา 60 ปี ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ในวัย 87 ปี และยังคงสอนอยู่อย่างสม่ำเสมอทั้งการสอนในระบบการศึกษา นอกกระบวนการศึกษา และการศึกษาตาม

อภัยชัย มีผลงานวิชาการทางด้านทัศนศิลป์และศิลปศึกษามากมาย เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการวางรากฐานศิลปศึกษาของประเทศไทย ผลักดันให้เกิดการยกฐานะวิชาชีพครูศิลปะจากประกาศนียบัตรเป็นปริญญาบัตร ส่วนด้านการสอนมีความน่าสนใจทั้ง แนวคิด เนื้อหาความรู้ วิธีสอน ตลอดจนกิจกรรมที่ใช้ในการเรียนการสอน อีกด้านหนึ่งอารี สุทธิพันธุ์ เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ปีพุทธศักราช 2555 ซึ่งมีผลงานด้านการปฏิบัติการทางทัศนศิลป์ ที่โดดเด่นทั้งด้านวิธีคิด รูปแบบ และกระบวนการ โดย วิรุณ ตั้งเจริญ ได้กล่าวว่า “ท่านอาจารย์อารี สุทธิพันธุ์ มีวัตรปฏิบัติในการสร้างมนุษย์ สร้างสาธุศิษย์ทางด้านศิลปะ ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งแก่วงการศึกษาศิลปะและสังคมไทยและท่านมีวัตรปฏิบัติในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ จิตรกรรม ให้เป็นงานสร้างสรรค์ที่สะท้อนกระบวนการศึกษาค้นคว้าและกระบวนการคิด อย่างมีวิสัยทัศน์ ซึ่งนับเป็นต้นแบบการสร้างสรรค์ศิลปะ บนพื้นฐานสติปัญญาและวิชาการอย่างแท้จริง” (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2556: ออนไลน์) ประกอบกับการปฏิบัติการที่มีความเชื่อมโยงกับการสอน เนื่องจาก อารี สุทธิพันธุ์ ทำการทดลองด้านสื่อวัสดุ รูปแบบ เทคนิค กระบวนการ อยู่เสมอ เพื่อสรุปเป็นวิธีสอน ลักษณะผลงานจึงสะท้อนความคิดในการสร้างสรรค์ที่มีความแตกต่างหลากหลายไม่หยุดนิ่ง สำหรับในด้านความเป็นครูของ อารี สุทธิพันธุ์ นั้น ประเทือง เอมเจริญ กล่าวไว้ว่า

... ท่านอาจารย์อารี สุทธิพันธุ์ ท่านเหมาะที่สุดที่จะเป็นครูศิลปะ ผู้ชี้แนวทางปัญญาให้เกิดกับวงการศิลปะของเรา ผมมองว่าท่านเป็นครูศิลปะที่มีความสมบูรณ์ในความเป็นครูเต็มร้อย คือ ท่านไม่ได้สั่งสมแต่วิชาการที่จะถ่ายทอดให้แก่ศิษย์เท่านั้น แต่ได้ลงมือปฏิบัติในเชิงศิลปะด้วยตัวท่านเองอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ทั้งการเขียนภาพสีน้ำมัน สีน้ำ การวาดเขียน ... สิ่งที่ท่านอาจารย์ทำนั้นเป็นหน้าที่ของคนในสังคมบ้านเรา โดยเฉพาะลูกศิษย์จะต้องพยายามอย่างที่สุดที่จะรวบรวมข้อมูล ความคิด ความรู้สึก วิถีชีวิตของท่านอาจารย์อารี มาไว้ในหนังสือเล่มใหญ่ ๆ เพื่อเป็นการชี้แนะสังคมไทย ซึ่งผมมองเห็นว่าค่อนข้างจะอับเฉา ขาดแคลนอยู่มาก ในด้านความรู้ความเข้าใจในศิลปะร่วมสมัย ถ้ามีการรวบรวมบทบาทการสร้างสรรค์ของครูอาจารย์ไว้ให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษา จะเป็นประโยชน์ยิ่งต่อประเทศของเราโดยรวม ... (การอภิปรายเรื่อง สอบสวนศิลป์ อารี สุทธิพันธุ์, 2544: 88)

นอกจากนี้ ในด้านความเป็นครูและด้านทัศนศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับ อารี สุทธิพันธุ์ นั้น กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้มีคำประกาศเกียรติคุณ ไว้ว่า

... ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์ เป็นครูศิลปะนอกแบบทางความคิด เป็นการคิดนอกกรอบหรือคิดทวนกระแส การสอนศิลปะด้วยการคัดค้านการเรียนการสอนศิลปะด้วยการเลียนแบบ ทำหน้าที่ครูสอนศิลปะและสร้างสรรค์ผลงานศิลปะตลอดระยะเวลากว่า 56 ปี โดยจะเน้นการเรียนการสอนศิลปะด้วยวิถีธรรมชาติ ... เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาวิธีคิดและวิธีทำงานของตนให้เป็นศิลปะสมัยใหม่ ศาสตราจารย์พิเศษ

อารี สุทธิพันธุ์ เป็นผู้นำในการบุกเบิกด้านศิลปะสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอนในประเทศไทยเป็นคนแรก โดยศึกษา ค้นคว้า ทดลองเทคนิคใหม่ ๆ ตลอดเวลา ซึ่งมีผลงานจิตรกรรมสีน้ำและสีน้ำมัน นับพันชิ้น ได้สะท้อนให้เห็นเสรีภาพทางจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เทคนิคและกระบวนการที่ก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา นับได้ว่าศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์ เป็นครูศิลปะผู้บุกเบิกศิลปศึกษา เป็นผู้สร้างสรรค์ศิลปะแนวทางการพัฒนากาเรียนในกระแสสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ไว้ในสังคมไทย เป็นผู้มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ให้แก่นักศึกษาได้อย่างดีเยี่ยม และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นุชนรุ่นหลังต่อไป (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. 2555: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

การเลือกวิจัยแนวคิดโดยเลือกกรณีศึกษาผู้มีคุณูปการต่อการศิลปะ ศิลปศึกษา และทัศนศิลปศึกษา ของประเทศไทย ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการยกฐานะวิชาชีพครูจากประกาศนียบัตรเป็นปริญญาบัตร โดยเปิดสอนระดับปริญญาการศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นแห่งแรกของประเทศไทย ทำให้เกิดการขยายบทบาทครูศิลปะที่มีวุฒิปริญญาตรีและการสอนสมัยใหม่ไปทั่วประเทศไทย อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีวัตรปฏิบัติทางการสอนที่สม่ำเสมอ ต่อเนื่องยาวนานทั้งด้านวิชาการและการปฏิบัติการ และยังมีชีวิตอยู่ ทำให้การได้มาซึ่งข้อมูลชั้นต้นหรือปฐมภูมิ การสัมภาษณ์ สามารถทำได้ในเชิงลึก การวิเคราะห์ด้านแนวคิดนอกจากการสัมภาษณ์แล้ว มีงานเขียนที่เป็นหนังสือ ตำรา บทความวิชาการ ซึ่งเขียนขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอนและเป็นบันทึกการสอนที่ได้ตีพิมพ์เป็นรูปเล่มแล้ว เพื่อนำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์ด้านแนวคิดทางทัศนศิลป์ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ทางทัศนศิลปศึกษา เพื่อเป็นฐานความรู้ที่จะนำไปสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอนทางทัศนศิลปศึกษาในอนาคต

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทางด้านทัศนศิลป์ของ อารี สุทธิพันธุ์
2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดทางด้านทัศนศิลป์ของ อารี สุทธิพันธุ์ ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนด้านทัศนศิลปศึกษา

ความสำคัญของการวิจัย

1. ก่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจแนวคิดและกระบวนการทางทัศนศิลป์ของ อารี สุทธิพันธุ์
2. ผลการวิจัยสามารถเชื่อมโยงแนวคิดทางทัศนศิลป์ไปสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอนทางทัศนศิลปศึกษาได้

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

1. ส่วนที่ว่าด้วยการศึกษาการจัดการเรียนการสอนของ อาจารย์ สุทธิพันธุ์ ในการไปให้ความรู้ ให้การอบรม และการบรรยาย โดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม
2. ส่วนที่ว่าด้วยการศึกษาเอกสารชั้นต้นหรือปฐมภูมิ หนังสือ ตำราวิชาการ เอกสารที่ อาจารย์ สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น เอกสารชั้นรองหรือทุติยภูมิ เช่น เอกสาร วารสาร หนังสือ งานวิจัย และปริญญานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง
3. ส่วนที่ว่าด้วยการศึกษาเอกสารชั้นต้นหรือชั้นรอง หนังสือ เอกสารที่ อาจารย์ สุทธิพันธุ์ ค้นคว้าซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญที่เป็นตัวขับเคลื่อนแนวความคิด
4. ส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคคลซึ่งถือว่าเป็นแหล่งข้อมูลแวดล้อมด้านบริบททางความคิดและการสอน โดยการสัมภาษณ์บุคคลที่มีชื่อเสียงในแวดวงทัศนศิลป์และการศึกษาศิลปะ เพื่อสะท้อนมุมมองที่มีต่อ อาจารย์ สุทธิพันธุ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **แนวคิดทางทัศนศิลป์** หมายถึง ความรู้ ความเชื่อ ทัศนคติ และความคิดที่มีแนวทางปฏิบัติในทางทัศนศิลป์หรือศิลปะที่มองเห็น ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้แนวคิดที่มีแนวทางปฏิบัติประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ทัศนคติ ประสบการณ์ และความคิดที่มีแนวทางปฏิบัติเชิงกระบวนการและผลงานสำเร็จทางด้านจิตรกรรม
2. **กระบวนการเรียนการสอนทัศนศิลป์ศึกษา** หมายถึง แนวทางการดำเนินการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการสอน ครูผู้สอน ผู้เรียน สื่อการเรียนรู้ ทางทัศนศิลป์ อย่างมีขั้นตอน โดยเป็นการจัดการศึกษาภายใต้ระบบการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา หรืออุดมศึกษา และหมายรวมถึงการจัดการศึกษานอกระบบการศึกษาและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้วย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวคิดทางทัศนศิลป์ที่ส่งผลต่อกระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษา : กรณีศึกษา อารี สุทธิพันธุ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความ ผลงานวิชาการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาวิจัย โดยมีการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ประวัติและบริบทที่ส่งผลต่อแนวคิดของ อารี สุทธิพันธุ์
2. การแสวงหาความรู้ของ อารี สุทธิพันธุ์
3. เอกสาร ทฤษฎี และแนวคิด ที่เกี่ยวข้อง
4. กระบวนการจัดการเรียนการสอนทัศนศิลป์ศึกษาในสังคมไทย และการถ่ายทอดแนวคิด
5. แนวคิดและมุมมองที่บุคคลอื่นมีต่อ อารี สุทธิพันธุ์
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ประวัติและบริบทที่ส่งผลต่อแนวคิดของ อารี สุทธิพันธุ์

- 1.1 ประวัติของ อารี สุทธิพันธุ์
- 1.2 บริบทที่ส่งผลต่อแนวคิดของ อารี สุทธิพันธุ์

1.1 ประวัติของ อารี สุทธิพันธุ์

พ.ศ. 2473 เกิดเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2473 ที่บ้านในตำบลเจดีย์หัก อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี เป็นบุตรของ ร.ต.อ.อ้น สุทธิพันธุ์ และนางเจื้อย สุทธิพันธุ์ ซึ่งอารี สุทธิพันธุ์ เป็นบุตรคนที่สอง ในจำนวนพี่น้อง 5 คน คือ 1.นายอำนวย 2.นายอารี 3.นายอำนาจ 4.นางอารัว 5.นางอาริน

พ.ศ. 2580 เข้าศึกษาระดับประโยคประถมศึกษา ที่โรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี “เบญจมรรชุต” ใช้เวลาศึกษา 4 ปี จบการศึกษาในปีการศึกษา 2483

พ.ศ. 2584 ศึกษาในระดับมัธยมบริบูรณ์ ที่โรงเรียนเดิมคือ เบญจมรรชุต ใช้เวลาศึกษา 6 ปี จบการศึกษาในปีการศึกษา 2489 และต่อมาในปี 2490 ไม่ได้ศึกษาต่อเป็นเวลา 1 ปี

พ.ศ. 2491 เข้าศึกษาระดับประโยคครูมัธยมการช่าง ที่โรงเรียนเพาะช่าง ใช้เวลาศึกษา 5 ปี จบการศึกษาในปีการศึกษา 2495 โดยระหว่างเรียนได้ทำงานเป็นช่างศิลป์กับ บริษัท เอสจัน ซึ่งเป็นบริษัทโฆษณา

พ.ศ. 2496 เข้าทำงานที่กองอุปกรณ์การศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นเวลา 2 ปี โดยทำหน้าที่ผลิตสื่อการเรียนการสอนให้กับกรมวิชาการ

พ.ศ. 2498 เข้าศึกษาระดับปริญญาตรีการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.บ.) สาขาอาชีวศึกษา ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร เป็นรุ่นที่ 3 จบการศึกษาในปีการศึกษา 2499

พ.ศ. 2500 เข้ารับราชการ ตำแหน่งอาจารย์ ชั้นตรี ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2500 ในขณะที่มีอายุ 26 ปี 3 เดือน 15 วัน อัตราเงินเดือน 150 บาท

พ.ศ. 2502 ได้รับการเลื่อนชั้นในการปฏิบัติราชการเป็น อาจารย์ ชั้นโท เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2502

พ.ศ. 2502 เดินทางไปศึกษา ณ ต่างประเทศตามความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการ ออกเดินทางจากประเทศไทยเมื่อวันที่ 6 กันยายน 2502 ไปศึกษาต่อระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต M.F.A. สาขาจิตรกรรม (Master of Fine Arts : Painting) ที่มหาวิทยาลัยอินดีแอนา ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยได้รับทุนจากหน่วยงานเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ภายใต้โครงการให้เงินช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา หรือ USOM (United States Operation Mission) ร่วมกับรัฐบาลไทย โดยคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาทำสัญญากับมหาวิทยาลัยอินดีแอนา เข้าชั้นเรียนเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2502 (ค.ศ. 1959) และสำเร็จการศึกษาเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2504 (ค.ศ. 1961) กลับเข้าปฏิบัติราชการในตำแหน่งและสังกัดเดิม เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2504

พ.ศ. 2504 จัดแสดงนิทรรศการศิลปะที่สถาบันสอนภาษา A.U.A. กรุงเทพมหานคร ผลงานทั้งหมดเป็นศิลปะแนวแอบสแตรกเอกซ์เพรสชันนิสม์ ที่สร้างสรรค์ไว้ขณะศึกษาที่สหรัฐอเมริกา ซึ่งรูปแบบดังกล่าวกำลังได้รับความนิยมอยู่ในสหรัฐอเมริกา เป็นการจัดแสดงนิทรรศการศิลปะแนวนี้เป็นครั้งแรกของประเทศไทย

พ.ศ. 2507 ไปปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือทางการศึกษา ณ ประเทศลาว เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2507 และกลับมาปฏิบัติราชการในตำแหน่งและสังกัดเดิม เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2508

พ.ศ. 2510 ได้เลื่อนชั้นในการปฏิบัติราชการเป็น อาจารย์ ชั้นเอก เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2510

พ.ศ. 2511 เป็นผู้ขับเคลื่อนและเปิดสอนระดับปริญญาตรีการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร เพื่อผลิตครูศิลปศึกษา เป็นแห่งแรกของประเทศไทย

พ.ศ. 2518 ไปฝึกอบรมวิชาการออกแบบโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ณ ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2518 และกลับมาปฏิบัติราชการในตำแหน่งและสังกัดเดิม เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2518

พ.ศ. 2519 เป็นผู้ขับเคลื่อนและเปิดสอนระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเอกศิลปะ ที่ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนเป็นสาขาวิชาออกแบบทัศนศิลป์ เพื่อผลิตผู้นำและผู้สร้างสรรค์งาน

ธุรกิจโฆษณา สิ่งพิมพ์และออกแบบผลิตภัณฑ์ เป็นต้น โดยรับผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์เข้ามาเรียนด้านศิลปกรรม

พ.ศ. 2519 เป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2519

พ.ศ. 2520 เป็นรองศาสตราจารย์ ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2520

พ.ศ. 2520 เป็นผู้ร่วมขับเคลื่อนในการเปิดสอนระดับปริญญาโทการศึกษาศิลปะบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา และเปิดสอนรุ่นแรกในปี พ.ศ. 2528

พ.ศ. 2525 เป็นรองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาศิลปะและวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2525

พ.ศ. 2531 ไปปฏิบัติงานตามโครงการแลกเปลี่ยนอาจารย์ โดยไปทำการสอนด้าน Arts and Visual Arts ณ มหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ สเตท ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2531 และกลับมาปฏิบัติราชการในตำแหน่งและสังกัดเดิม เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2531

พ.ศ. 2534 เกษียณอายุราชการ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2534

พ.ศ. 2538 มีพระราชบรมโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็น ศาสตราจารย์พิเศษ ในสาขาทัศนศิลป์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตั้งแต่วันที่ 28 กรกฎาคม 2538 ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 113 ตอนที่ 2 ง หน้า 6 วันที่ 4 มกราคม 2539

พ.ศ. 2543 ได้รับพระราชทานปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาทัศนศิลป์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พ.ศ. 2556 กระทรวงวัฒนธรรม ได้ประกาศเกียรติคุณ ยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) พุทธศักราช 2555

1.2 บริบทที่ส่งผลต่อแนวคิดของ อารี สุทธิพันธุ์

อารี สุทธิพันธุ์ เกิดเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2573 ที่บ้านในตำบลเจดีย์หัก อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี เป็นบุตรของ ร.ต.อ.อ้น สุทธิพันธุ์ และนางเจ็ญ สุทธิพันธุ์ ซึ่งทั้งสองถึงแก่กรรมในระหว่างที่อารี สุทธิพันธุ์ กำลังศึกษาอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง ทั้งสองมีบุตรด้วยกันรวมจำนวน 5 คน คือ 1.นายอานวย 2.นายอารี 3.นายอานาจ 4.นางอารัว 5.นางอาริน ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ เป็นบุตรคนที่สอง ในช่วงเวลานั้นประเทศไทยยังใช้ชื่อเดิมคือ ประเทศสยาม และปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ก่อนที่จะเปลี่ยนมาเป็นราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ และระบอบประชาธิปไตยในเวลาต่อมา หลังคณะราษฎรได้ปฏิวัติยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ในช่วงเวลา

นั้น อารี สุทธิพันธุ์ อาศัยอยู่กับย่าและแม่ ที่จังหวัดราชบุรี ซึ่งย่าเป็นผู้ปลูกฝังและส่งเสริมให้ อารี สุทธิพันธุ์ เป็นคนรักการอ่านหนังสือ โดยให้อ่านหนังสือให้ย่าฟัง เช่น กลอนนิทานและกลอนนิราศต่าง ๆ ซึ่งในหลาย ๆ กลอนหรือนิราศนั้น อารี สุทธิพันธุ์ ยังจำได้จนถึงทุกวันนี้

ด้านการศึกษา เข้าศึกษาในระดับชั้นประโยคประถมศึกษาและมัธยมบริบูรณ์ ในโรงเรียนเบญจมราชูทิศ ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี ศึกษาอยู่ในระหว่างปีการศึกษา 2480-2489 ขณะที่ มีอายุระหว่าง 7-17 ปี เป็นช่วงที่ประเทศไทยมีระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยคณะราษฎร อีกทั้งยังคาบเกี่ยวกับช่วงเวลาของสงครามโลกครั้งที่สองที่เกิดขึ้นในประเทศไทยด้วย ผู้นำประเทศคนสำคัญในช่วงเวลานั้นคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นบุคคลคนหนึ่งในการปฏิวัติยึดอำนาจ มีการออกนโยบายรัฐนิยม ปลูกฝังให้คนไทยรักชาติ มีการให้นโยบายส่วนหนึ่งคือใช้คำขวัญปลูกใจทุกเช้าก่อนเรียน และครูคนหนึ่งที่ อารี สุทธิพันธุ์ จำได้และกล่าวถึงเสมอคือ ครูไข่ บุญปาน ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “แกสอนผมตั้งแต่มัธยมปีที่ 2 แกบอกว่า “ตื่นนอนแต่เช้ามีด แต่งตัวให้สะอาดหมดจด ถูกต้องตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ ถึงโรงเรียนอย่าคุยกัน อย่างนั่งหลับ ให้ตั้งใจฟังคำถามของครูทุกวิชา ไม่เข้าใจให้ถามครู ถามเพื่อน อย่าอาย” ผมจำได้ ผมเข้าชั้นเรียนผมก็ถาม ถามจนครูไม่ชอบให้ถาม” (อารี สุทธิพันธุ์. 2558: สัมภาษณ์) จากข้อมูลพบว่าอารี สุทธิพันธุ์ ได้รับการปลูกฝังเรื่องการเรียนและการตั้งคำถาม ซึ่งการเรียนของเด็กไทยทั่วไปจะมีความจินตนาการในการตั้งคำถามต่อหน้าครูในชั้นเรียน และลักษณะนิสัยการตั้งคำถามนี้ เมื่อไปสอน อารี สุทธิพันธุ์ มีความพยายามปลูกฝังให้ผู้เรียนได้เกิดคำถามเพื่อให้เกิดการโต้แย้ง โดย “สิ่งที่นิสิตศิลปศึกษาที่ผ่านการเรียนวิชาต่าง ๆ ที่อาจารย์อารีสอน ต่างล้วนต้องเผชิญหน้ากับบรรยากาศการสอนที่ปลูกฝัง ทำทนาย ไล่บี้อารมณ์ผู้เรียน ทำลายความเชื่อที่มีอยู่แบบศรัทธาฝังหัว สอบสวนความคิดของผู้มีบทบาททางศิลปะในสังคมอย่างไม่หวาดหวั่น จากนั้นจึงเสนอสิ่งใหม่ เหตุผลใหม่เข้ามาแทน ซึ่งบางคนก็รับไม่ได้ บางคนก็รับได้ บางคนจบไปแล้วจึงรับได้ (ก็มี)” (อำนาจ เย็นสบาย. 2535: 89-90)

ในปี พ.ศ. 2491 อารี สุทธิพันธุ์ ได้เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ปม.ช.) ที่โรงเรียนเพาะช่าง ใช้เวลาเรียน 5 ปี จบการศึกษาในปีการศึกษา 2495 เรียนวิชาครู และการเรียนบางส่วนเป็นไปตามแนวทางการศึกษาแบบอะคาเดมิก ได้มีโอกาสเรียนกับ จิตร บัวบุศย์ เฉลิมนาคีรักษ์ หลวงกวีจรรยาวิโรจน์ ซึ่ง “หลวงกวีจรรยาวิโรจน์ จบมาจากอังกฤษ พร้อม ๆ กับได้แนวคิดของซิกมันด์ ฟรอยด์ นักจิตวิทยาของเยอรมัน เขาแนวคิดเกี่ยวกับสัญชาตญาณมาสอน ว่ามนุษย์มีสัญชาตญาณในด้านต่าง ๆ ตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ผมก็ท่องตามเลย สัญชาตญาณการหาอาหาร สัญชาตญาณการสืบพันธุ์ สัญชาตญาณทั้งหลาย” (อารี สุทธิพันธุ์. 2558: สัมภาษณ์) และขณะนั้น อารี สุทธิพันธุ์ ยังคงมีความเชื่อว่ามนุษย์มีสัญชาตญาณตามที่ได้เรียนรู้จากโรงเรียนเพาะช่าง สำหรับการเรียนกับ เฉลิมนาคีรักษ์ นั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “จำได้ว่าเมื่อผมเริ่มระบายสีน้ำครั้งแรกนั้น

ครูเฉลิม นาศิริรักษ์ ได้สอนให้รู้จัก ระบายเรียบ ตอนนั้นก็ไม่เห็นว่ามันมีความสำคัญมากมายอะไร แต่เมื่อเรียนกับครูหลายคนจากวิธีสอนต่าง ๆ กัน ในที่สุดก็เชื่อว่า กิจกรรมพื้นฐานที่สำคัญของการระบายสีน้ำอยู่ที่การระบายเรียบนี้เอง” (อารี สุทธิพันธุ์. 2539: คำนำ) ซึ่งการระบายด้วยเทคนิคระบายเรียบนี้เป็นแนวปฏิบัติพื้นฐานของการระบายสีน้ำ ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ ใช้ในการสอนระบายสีน้ำมาโดยตลอด ใน การเรียนที่โรงเรียนเพาะช่างนั้น มีเพื่อนร่วมรุ่น เช่น ปยุต เงากระจ่าง, สมพร ภูริพงศ์, ทวี พรหมพุกษ์ โดยระหว่างเรียนได้ทำงานเป็นช่างศิลป์กับ บริษัท เอสจัน ซึ่งเป็นบริษัทโฆษณาที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น เพื่อใช้เป็นทุนในการศึกษาเนื่องจากขณะนั้นพ่อและแม่ได้เสียชีวิตแล้ว และที่บริษัท เอสจัน ได้พบกับ รุ่งน้องที่คอยเป็นผู้ช่วยและลูกมือให้กับอารี สุทธิพันธุ์ ได้แก่ประเพ็ญ เอมเจริญ ซึ่งต่อมาได้รับเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ด้วย

หลังจากจบการศึกษาจากโรงเรียนเพาะช่างแล้วไปสอนอยู่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย อยู่ประมาณ 1 ปี และลาออกไปเข้าทำงานที่กองอุปกรณ์การศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 เป็นเวลาประมาณ 2 ปี โดยทำหน้าที่ผลิตสื่อการเรียนการสอนให้กับกรมวิชาการ ระหว่างทำงานนั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

กรมวิชาการเป็นกรมตั้งใหม่ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นคนตั้ง แล้วหลวงกี กิริติวิทยาสาร เป็นอธิบดี ผมไปอยู่กรมวิชาการผมเจอคนเก่งหลายคน เช่น เปลื้อง ณ นคร ดร.อัมพร มีสุข ส.พลายน้อย สิงห์โต ปุกหุดยง อิงคเวทย์ ผมอยู่กรมวิชาการ 2 ปี จำได้ว่าหลวงกีฯ มอบหมายหน้าที่ให้ไปหา เหม เวชกร เค้าตั้งร้านอยู่ที่สะพานพุทธ ไปเอารูปเรณูปัญญา รูปเด็กไว้ผมยาว สีส่อนแก่ ขาวดำ เราก็ไปเอามาใส่ตัวหนังสือ ตัวหนังสือก็เอามาจากสมุดข่อย ตัวมันเอียง ผมก็จับมันตั้งตรงซะ คนก็หมั่นไส้ เอ๊ะทำไมตัวหนังสือเบสิกเป็นอย่างนี้ ทีมผมมีนายสมชาย พรหมมา รวมอยู่ด้วย หลังจากออกจากกรมวิชาการ ก็ไปสอบเรียนต่อประสานมิตร (อารี สุทธิพันธุ์. 2558: สัมภาษณ์)

เมื่อเข้าศึกษาระดับปริญญาตรีการศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) สาขาอาชีวศึกษา ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ในปี พ.ศ. 2498 เป็นรุ่นที่ 3 และจบการศึกษาในปีการศึกษา 2499 ระหว่างศึกษาได้มีโอกาสเรียนวิชาการศึกษากับ สาโรช บัวศรี เรียนด้านการแนะแนวกับ เพ็ญ กุสุมา ณ อยุธยา ซึ่งการเรียนที่วิทยาลัยการศึกษานี้ ได้เปลี่ยนความเชื่อเรื่องสัญชาติญาณ โดย อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

ตอนนั้นอาจารย์สาโรชจะสอนวิชาการศึกษาใหม่ ๆ ทั้งหมด พัฒนาการก็ดี ทักษะก็ดี บุรณการก็ดี บุรณการคือการรวมกันแล้วเกิดประโยชน์ เข้ามาสอนแล้วบอกเลย เมื่อวานนี้ไปบัญญัติคำมาคำนึง คำว่า ประสภารณณ์ เขียนบนกระดานดำ แล้วอธิบายสามชั่วโมง ทุกคนตื่นเต้น ผมก็ตื่นเต้น ที่ตื่นเต้นก็เพราะผมเรียนมาจากเพาะช่างกับครูที่มาจากอังกฤษ พอมาเจอครูที่มาจากอเมริกา บอกว่ามนุษย์ไม่มีสัญชาติญาณ

อาจารย์สาโรช ตั้งคำว่าประสบการณ์ขึ้นมา ประสบการณ์คือการที่เราปะทะกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วเกิดเป็นการรับรู้ขึ้นมา รับรู้ทางตา ทางมือ ทางหู ทางจมูก ตามอายตนะทั้ง 5 แล้วเขาเรียบเรียงเรื่องสัจจะตามญาณทั้งหลาย สัจจะตามญาณมีเฉพาะในสัตว์เดรัจฉานเท่านั้น มนุษย์ไม่มี” (อารี สุทธิพันธุ์. 2558: สัมภาษณ์)

เพื่อนร่วมรุ่น เช่น ชม ภูมิภาค สมควร อภัยพันธุ์ สมศักดิ์ แสนสุข จุฑา โกมลบุญ ในระหว่างเรียน ได้ทำงานและพักอาศัยอยู่ที่ พิมลชัยศึกษากรณ์ ผู้ผลิตอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนแผนใหม่รายแรกของประเทศ ผลิตอุปกรณ์การสอนเด็กอนุบาลและของเล่นเพื่อการศึกษา เปิดดำเนินการเมื่อ 24 มิถุนายน 2497 จนถึงปัจจุบันนี้ เจ้าของกิจการคือ นายพิชัย และ นางศรีพิมล สันตภิรมย์ โดย อารี สุทธิพันธุ์ ทำหน้าที่ช่างศิลป์และออกแบบ ได้รับเงินเดือน ๆ ละ 260 บาท

หลังจากจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีในปี พ.ศ. 2500 เข้ารับราชการเป็นอาจารย์ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2500 ในขณะที่มีอายุ 26 ปี 3 เดือน 15 วัน และสอนอยู่ได้ 2 ปี จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2502 ได้รับทุนให้เดินทางไปศึกษา ณ ต่างประเทศตามความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการ โดยไปศึกษาต่อระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต M.F.A. สาขาจิตรกรรม (Master of Fine Arts : Painting) ที่มหาวิทยาลัยอินดีแอนา ประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยทุนจากหน่วยงานเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ภายใต้โครงการให้เงินช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา หรือ USOM (United States Operation Mission) ร่วมกับรัฐบาลไทย โดยคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ทำสัญญากับมหาวิทยาลัยอินดีแอนา เข้าชั้นเรียนเมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2502 (ค.ศ. 1959) และสำเร็จการศึกษาเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2504 (ค.ศ. 1961) กลับเข้าปฏิบัติราชการเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2504 เป็นช่วงที่ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “... ผมไปเรียนศิลปศึกษา แต่ช่วงเวลานั้นทางวิทยาลัยวิชาการศึกษาต้องการให้เรียนศิลปะแท้ ๆ เพื่อที่จะกลับมาพัฒนาศิลปะในบ้านเรา เลยต้องเข้าไปสังกัดบัณฑิตวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยอินดีแอนา เรื่องก็คือต้องไปเรียนในระดับปริญญาตรีก่อน 3 วิชา เมื่อเขาเห็นว่ามีความรู้ความสามารถ เขาจึงให้เข้าทำปริญญาโทได้ เพราะปริญญาตรีที่ผมมีอยู่ เป็นปริญญาตรีทางการศึกษา ที่ได้ไปจากเมืองไทย” (อารี สุทธิพันธุ์. 2556: 52)

ในระหว่างศึกษาที่มหาวิทยาลัยอินดีแอนา ได้มีโอกาสร่วมทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนศิลปวัตถุของประเทศไทย กับ ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยฝ่ายสหรัฐอเมริกา มีอาจารย์ของ อารี สุทธิพันธุ์ คือ ธีดอร์ โบว์ (Theodore Bowie) ครูสอนประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันตก อยู่ที่มหาวิทยาลัยอินดีแอนา เป็นประธานโครงการ และฝ่ายประเทศไทยมี นายธนิต อยู่โพธิ์ เป็นผู้อำนวยการทั่วไปของโครงการ และหม่อมเจ้าสุภัทสวัสดิ์ ดิศกุล เป็นภัณฑารักษ์ ได้นำศิลปวัตถุจากไทยไปจัดแสดงที่สหรัฐอเมริกา มีการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์หลายแห่งในหลายเมือง เช่น อินดีแอนา นิวออร์ลีน บอสตัน โอไฮโอ แชนแฟรนซิสโก ลอสแอนเจลิส ซีแอตเทิล แคลิฟอร์เนีย โดย อารี สุทธิพันธุ์ ได้ร่วมเดินทางไปในโครงการด้วย ทำให้มี

ประสบการณ์ในการศึกษาดูงานศิลปะตะวันตกในพิพิธภัณฑ์หลายแห่งของสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ยังได้มีโอกาสศึกษากับนักประวัติศาสตร์ศิลป์ชั้นนำของอเมริกา คือ เฮนรี อาร์ โฮป (Henri R. Hope) และเอลเบิร์ต อี. เอลสัน (Elbert E. Elson) ซึ่งอาร์ สุธิพันธุ์ กล่าวว่า “ผมเองภูมิใจที่ได้เรียนประวัติศาสตร์ศิลปะกับครูอเมริกันที่ยิ่งใหญ่มาก คนแรก Henri R. Hope คนที่ 2 Elbert E. Elson คนที่สองประวัติศาสตร์ในรูปของการถกเถียง ดูรูปแล้วตั้งคำถามขึ้นใหม่ นักเรียนมีหน้าที่ทำให้รูปมันพูดได้ ให้สืบทอดถึงคนรุ่นหลัง” (อาร์ สุธิพันธุ์. 2535: 47) ซึ่งในส่วนนี้ทำให้ อาร์ สุธิพันธุ์ เป็นผู้บุกเบิกการเขียนตำราด้านประวัติศาสตร์ศิลปะของประเทศไทย โดยหนังสือเล่มแรกที่เขียนคือ ศิลปนิยม ซึ่งประสมประสานประวัติศาสตร์กับการรับรู้เชิงสุนทรียภาพ และเป็นตำราที่นักศึกษาด้านศิลปะของประเทศไทยใช้เป็นคู่มือในการเรียนกันอย่างกว้างขวาง

เมื่อจบการศึกษาจากสหรัฐอเมริกากลับมาประเทศไทยเมื่อ ปี พ.ศ. 2504 ได้นำผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นระหว่างเรียนที่สหรัฐอเมริกามาจัดแสดง ซึ่งผลงานทั้งหมดเป็นศิลปะแอบสแตรคเอกซ์เพรสชันนิสม์ ซึ่งเป็นรูปแบบที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในสหรัฐอเมริกา เป็นการจัดแสดงนิทรรศการศิลปะแนวนี้เป็นครั้งแรกของประเทศไทย โดยจัดที่สถาบันสอนภาษา A.U.A. กรุงเทพมหานคร การจัดแสดงผลงานครั้งนั้นทำให้ อาร์ สุธิพันธุ์ ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในวงการศิลปะ เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวศิลปะที่ล้ำหน้าที่สุดในประเทศไทยช่วงนั้นคือศิลปะแบบคิวบิสม์ ซึ่งเป็นรูปแบบตามช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ล้ำหลังกว่าศิลปะแนวแอบสแตรคเอกซ์เพรสชันนิสม์ เกือบ 40 ปี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2511 อาร์ สุธิพันธุ์ เป็นผู้ขับเคลื่อนในการเปิดสอนระดับปริญญาตรีการศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ซึ่ง อาร์ สุธิพันธุ์ กล่าวว่า “ผมเปิดปริญญาตรีศิลปศึกษา เมื่อปี 2511 ตอนนั้นรับบัญชาจาก ฯพณฯท่านสุกิจ นิมมานเหมินทร์ ซึ่งเป็นรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาขณะนั้น บอกว่า “อาร์ ผมต้องการให้ผู้สอนศิลปะในโรงเรียนมัธยมศึกษาได้ปริญญาตรีให้หมด” (อาร์ สุธิพันธุ์. 2558: สัมภาษณ์) ซึ่งการผลักดันดังกล่าวประสบความสำเร็จและเปิดสอนระดับปริญญาตรีในการผลิตครูศิลปศึกษา เป็นแห่งแรกของประเทศไทย ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร และได้มีการจัดการเรียนการสอนต่อเนื่องมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน นับเป็นเวลา กว่า 49 ปีแล้ว มีลูกศิษย์รุ่นแรก จำนวน 13 คน คือ วิรุณ ตั้งเจริญ สุพจน์ โตนวอล นพศร ณ นครพนม เกษม ชำนาญดี ประพาส ปานพิพัฒน์ สุชาติ ปราบไพร วรรณชัย ไทยวรรณ ทรงชัย จารุภูมิ สมศักดิ์ อัสเวศน์ วิสา เดชศรี(อัสเวศน์) ทำนอง จันทิมา ประจวบ เขี่ยมผู้ช่วย และธีรพร ศิริเวชภัณฑ์ นับว่า อาร์ สุธิพันธุ์ เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการวางรากฐานศิลปศึกษาของประเทศไทย ผลักดันให้เกิดการยกฐานะวิชาชีพครูศิลปะจากประกาศนียบัตรเป็นปริญญาบัตร ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 เป็นผู้ขับเคลื่อนในการเปิดสอนระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเอกศิลปะ ภาควิชาศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งภายหลังได้เปลี่ยนมาเป็นสาขาวิชาออกแบบทัศนศิลป์ เพื่อผลิตผู้นำและผู้

สร้างสรรค์งานธุรกิจโฆษณา สิ่งพิมพ์ ออกแบบผลิตภัณฑ์ เป็นต้น การรับนักศึกษาใช้วิธีรับนักเรียนที่จบมัธยมศึกษา ปีที่ 5 สายวิทยาศาสตร์ โดยไม่ได้รับสายศิลป์หรือสายอาชีวะเหมือนที่ผ่านมา ด้วยเหตุผลคือต้องการคนมีความรู้และมีเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์เข้ามาเรียนศิลปะ โดยใช้เงื่อนไขการสอบเข้าตามคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งผู้สอบเอ็นทรานซ์ได้ลำดับที่ 1-60 ได้ไปเรียนที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนผู้สอบได้ลำดับที่ 60-90 ได้เข้าเรียนในสาขาวิชาเอกศิลปะนี้ นิสิตรุ่นแรก เช่น ปราโมทย์ กิจจางค์พันธุ์ นิพนธ์ มนตรีพิศุทธิ์ สุขุมเกษรสิทธิ์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นผู้ร่วมขับเคลื่อนในการเปิดสอนระดับปริญญาโทการศึกษาศิลปะบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 และเปิดสอนรุ่นแรกเมื่อปี พ.ศ. 2528 มีลูกศิษย์รุ่นแรก เช่น อำนาจ เย็นสบาย, นิพนธ์ ทวีกาญจน์, ทวีเกียรติ ไชยยังยศ เป็นต้น

นอกจากประสบการณ์สอนในประเทศแล้ว อารี สุทธิพันธุ์ ยังมีประสบการณ์สอนในต่างประเทศด้วย โดยในปี พ.ศ. 2531 ไปปฏิบัติงานตามโครงการแลกเปลี่ยนอาจารย์ โดยไปทำการสอนด้าน Arts and Visual Arts ณ มหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ สเตท ประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่างวันที่ 14 มกราคม 2531 ถึงวันที่ 5 พฤษภาคม 2531

เกษียณอายุราชการ ในปี พ.ศ. 2534 ตำแหน่งรองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาศิลปะและวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2534 ขณะที่มีอายุ 60 ปี 11 เดือน 5 วัน รวมระยะเวลาที่ปฏิบัติการสอนในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร จำนวน 34 ปี 8 เดือน โดยหลังจากเกษียณอายุราชการแล้วยังคงสอนมาโดยตลอด ทั้งการรับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ในหลายสถาบัน รวมทั้งการสอนศิลปะตามอัธยาศัย ภายใต้ชื่อกลุ่มที่อารี สุทธิพันธุ์ เรียกว่ากลุ่ม “ศิลปะตามอัธยาศัย (Leisure Art)” ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็น ศาสตราจารย์พิเศษ ในสาขาทัศนศิลป์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตั้งแต่วันที่ 28 กรกฎาคม 2538 และในปี พ.ศ. 2543 ได้รับพระราชทานปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาทัศนศิลป์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยเข้ารับพระราชทานปริญญาเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2543

ในปี พ.ศ. 2556 กระทรวงวัฒนธรรม ได้ประกาศเกียรติคุณ ยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) พุทธศักราช 2555 โดยเข้าเฝ้าทูลละอองพระบาทสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อรับพระราชทานโล่และเข็มเชิดชูเกียรติ เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต

2. การแสวงหาความรู้ของ อารี สุธิพันธุ์

การแสวงหาความรู้ของ อารี สุธิพันธุ์ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเฉพาะการแสวงหาความรู้จากการอ่านและค้นคว้าข้อมูล ส่วนการแสวงหาความรู้จากการค้นคว้าทดลองปฏิบัติ นั้น ผู้วิจัยนำไปเชื่อมโยงและอธิบายในผลงานทัศนศิลป์และการแสดงออกเชิงรูปแบบ ซึ่งการศึกษาการแสวงหาความรู้จากการค้นคว้าทดลองปฏิบัติโดยศึกษาผ่านการถ่ายทอดผลงานทางทัศนศิลป์ ของ อารี สุธิพันธุ์ นั้น ส่วนใหญ่เป็นกระบวนการค้นคว้าเพื่อหาวิธีสอน ด้วยการพัฒนากฎวิธีให้เหมาะสมกับสื่อวัสดุสมัยใหม่ชนิดต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันทั้งเพศ อายุ และวุฒิภาวะประสงค์ของการเรียนการสอน ผลงานสำเร็จต่าง ๆ บางส่วนจึงเป็นผลพลอยได้จากการศึกษาทดลอง

2.1 การแสวงหาความรู้จากการอ่านและค้นคว้าข้อมูล

2.1 การแสวงหาความรู้จากการอ่านและค้นคว้าข้อมูล

การสืบย้อนด้านการอ่านและค้นคว้าข้อมูลซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสร้างทัศนคติและแนวคิด เพื่อพิสูจน์ทราบถึงผลสะท้อนที่นำไปสู่การสอน บริบทการจัดการเรียนการสอน ว่ามีที่มาจากแนวคิดหรือปรัชญาใด หรือได้คลี่คลายเป็นทัศนคติและแนวคิดเฉพาะตนอย่างไร หลายแนวคิดที่ อารี สุธิพันธุ์ มีกล่าวอ้างอิงทั้งปรัชญาตะวันตกและตะวันออก ไม่ว่าจะเป็นปรัชญาและแนวคิดทางปฏิบัตินิยม (Pragmatism) การศึกษาแบบพิพัฒนาการ (Progressive Education) เสรีภาพแบบอัตถิภาวนิยม (Existentialism) และแนวคิดเชิงประชาธิปไตย ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติการ

สำหรับหนังสือหลัก ๆ ที่ให้ความคิดและแนวทางปฏิบัติที่ อารี สุธิพันธุ์ ศึกษาค้นคว้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ นั้นมีจำนวนมากและหลากหลาย โดยมีหนังสือจำนวน 9 เล่มที่เกี่ยวข้องในเชิงศิลปะ การเรียนการสอน และการรับรู้ ที่ อารี สุธิพันธุ์ ได้กล่าวถึงไว้ดังนี้

1. หนังสือ Anatomy and Drawing ของ วิกเตอร์ พีราด (Victor Perade) เป็นหนังสือที่แนะนำให้ฝึกฝนปฏิบัติเกี่ยวกับกายวิภาคของคน ทั้งหญิง ชาย เด็ก คนแก่ ทั้งกระดูก กล้ามเนื้อ ทำท่าง ริ้วรอยและผ้าเย้น
2. หนังสือ Art as Experience ของ จอห์น ดุย (John Dewey) เป็นหนังสือที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาแบบพิพัฒนาการ และการศึกษาควรเริ่มต้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. หนังสือ The Statement ที่อารี สุธิพันธุ์ ได้รับจากครูผู้สอนชื่อ Harry Angle เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ว่ามีเพียงทฤษฎีแสงเงาที่แก้ปัญหาให้ได้สามมิติเพียงอย่างเดียว ทฤษฎีอื่น ๆ เช่น ทฤษฎีรูปพื้น ทฤษฎีระยะทางใกล้ไกล ก็สามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้
4. หนังสือ Concerning the Spiritual in Art ของ แคนดินสกี (Kandinsky) นำเสนอแนวคิดในการกระทำ
5. หนังสือ The Non - Objective World ของ แคสเมียร์ มาเยวิช (Kasimir Malevich) เป็นหนังสือที่นำเสนอทฤษฎีส่วนประกอบเพิ่ม และความเป็นไปได้อื่น ๆ อย่างเป็นรูปธรรม

6. หนังสือ Art and Visual Perception ของ รูดอล์ฟ อาร์นไฮม์ (Rudolf Arnheim) เป็นหนังสือที่รวบรวมแนวทางการถ่ายทอดรูปแบบในเชิงเหตุผล ตามการรับรู้
7. หนังสือ Preparation for Art ของ จูน คิงแมคฟี (June King Mc Fee) เป็นหนังสือที่ให้แนวคิดเชิงสร้างสรรค์
8. หนังสือ New Images of Man (Peter Selz) ให้ความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอดรูปคน มีวิธีการหลากหลาย ทั้งวิธีเลียนแบบ วิถีธรรมชาติ หรือวิธีประสมประสานเชิงสร้างสรรค์
9. หนังสือ The Natural Way to Draw ของ คิมมอน นิโคไลเดส (Kimon Nicolaides) ที่ให้แนวทางฝึกฝนตามวิถีธรรมชาติ (อารี สุทธิพันธุ์ 2550: 37-39) ฯลฯ

3. เอกสาร ทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ในเชิงวิชาการและการปฏิบัติการ อารี สุทธิพันธุ์ เป็นทั้งครู นักวิชาการ นักคิด นักปฏิบัติ ให้ความสำคัญกับการลงมือปฏิบัติจริง และให้ความสำคัญกับประสบการณ์ และเสรีภาพในเชิงการปฏิบัติ ซึ่งมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พอจำแนกได้ดังนี้

- 3.1 ปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism)
- 3.2 การศึกษาแบบพัฒนาการ (Progressive Education)
- 3.3 อุดมการณ์นิยม (Existentialism)
- 3.4 เอกสาร แนวคิดและทฤษฎีทางทัศนศิลป์
- 3.5 เอกสาร แนวคิดและทฤษฎีทางทัศนศิลป์ศึกษา

3.1 ปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism)

แนวคิดปรัชญาปฏิบัติการณ์นิยม (Pragmatism) เป็นแนวคิดที่เชื่อว่าความรู้ที่แท้จริงต้องได้มาจากสิ่งที่ทดสอบด้วยการลงมือทำจริง “... ตามทฤษฎีของปฏิบัตินิยมการเข้าใจความจริงมิใช่การหาความจริงสูงสุดหรือความจริงที่สมบูรณ์ ปฏิบัตินิยมจะไม่หยุดอยู่ที่ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง แต่ใช้ทฤษฎีทั้งหลายเป็นเครื่องมือเพื่อเข้าใจโลกธรรมชาติต่อไปเรื่อย ๆ พยายามนำความคิดในทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้ในทางปฏิบัติ ...” (ประทุม อังกูรโรหิต. 2556: 40) แนวคิดนี้เริ่มตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการลงมือทำจริงและเน้นผลในทางปฏิบัติ ซึ่ง ประทุม อังกูรโรหิต ได้แสดงทฤษฎีเกี่ยวกับ “ปฏิบัตินิยม” ไว้ว่า

... ปรัชญาปฏิบัตินิยมเสนอความคิดที่แตกต่างกับปรัชญาลัทธิอื่นตรงที่เน้นผลทางปฏิบัติมากกว่าหลักการหรือทฤษฎี แต่การกล่าวเช่นนี้มีได้หมายความว่าหลักการไม่สำคัญ คนเราจะแก้ปัญหาได้ก็ต่อเมื่อจำเป็นต้องนำหลักการหรือทฤษฎีนั้นมาใช้แก้ปัญหา ปรัชญาปฏิบัตินิยมมุ่งหมายให้คนเราคำนึงถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากกว่าจะยึดติดกับทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งอย่างตายตัว เพราะในชีวิตจริงของคนเรา

นั่น บางครั้งเราก็ไม่สามารถหาความคิดที่เป็นแบบสำเร็จรูปที่สมบูรณ์พร้อมเพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาที่เราเผชิญอยู่ได้ ดังนั้น การเปิดใจให้กว้างและพิจารณาปัญหาจากหลายด้านอาจช่วยให้การดำเนินชีวิตของเราเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีค่ามากยิ่งขึ้น โลกทัศน์แบบปฏิบัตินิยมน่าจะเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งที่ไม่ควรมองข้ามไป (ประทุม อังกูโรหิต. 2556: 140)

อารี สุทธิพันธุ์ ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับ “ปฏิบัติการนิยม” ไว้ว่า

... “ปฏิบัติการนิยม” คือ ไม่ยึดติดมั่นกับอุดมการณ์จนไม่ยอมเปลี่ยนทรรศนะ หากเห็นว่าเมื่อทดลองปฏิบัติตาม ลัทธิที่เคยเชื่อถือใช้การไม่ได้ ก็พร้อมที่เปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือความเห็นเพื่อให้เกิดผลดีในการปฏิบัติ ... แนวคิดแบบ “ปฏิบัติการนิยม” หรือ “ลัทธิเล็งผลปฏิบัติ” แปลมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า pragmatism ความหมายของเล็งผลปฏิบัติคือ ไม่เคร่งทฤษฎีจนเกินไป พยายามปรับตัวเข้ากับสภาพความเป็นจริงของช่วงเวลาและบริเวณว่่านั้น ๆ แนวคิดแบบปฏิบัตินิยมนี้ มีฐานความคิดตั้งบนความสงสัยที่ว่า จะเป็นไปได้หรือ (is it possible?) หากเป็นไปได้จะเกิดอะไรขึ้น (อารี สุทธิพันธุ์. 2543ง: 130-131)

ซึ่งแนวคิดด้านปฏิบัติการนิยมที่เน้นผลในทางปฏิบัติ มีผู้นำคนสำคัญคือ วิลเลียม เจมส์ (William James) แม้เจมส์ จะไม่ได้เป็นคนริเริ่มแต่เขาเป็นผู้นำแนวทางนี้มาเน้นให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

วิลเลียม เจมส์ (William James) (ค.ศ. 1842 – 1910) นักปรัชญา นักจิตวิทยา และนักการศึกษาชาวอเมริกัน เกิดที่นิวอิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา จบการศึกษาด้านการแพทย์จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด แต่มีความสนใจด้านจิตวิทยาและปรัชญา เป็นอาจารย์สอนด้านปรัชญาที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด และเป็นศาสตราจารย์ในสาขาวิชาปรัชญา เป็นบุคคลที่เป็นผู้นำแนวคิดด้านปฏิบัติการนิยม (pragmatism) ที่เน้นผลในทางปฏิบัติ ตามแนวคิดที่ว่า ความรู้ที่ถูกต้องต้องได้มาจากการทดลองปฏิบัติ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และยิ่งปฏิบัติมากเท่าใดก็เป็นการยืนยันว่ามีความเที่ยงตรงแน่นอน “เจมส์เป็นนักคิดที่มีอิทธิพลมากที่สุดคนหนึ่งของสหรัฐอเมริกา เขาเชื่อว่าความคิดแบบปฏิบัตินิยมของเขาเป็นวิธีการที่นำไปใช้แก้ปัญหาบางปัญหาที่คนเราโต้แย้งกันได้ รวมทั้งปัญหาปรัชญาที่สำคัญบางปัญหาคือ เช่น ปัญหาอภิปรัชญา เพราะปฏิบัตินิยมเป็นวิธีที่ทำให้ความคิดแจ่มแจ้ง ซึ่งจะทำให้เราสามารถกำหนดรู้ความหมายของความคิดนั้น ๆ ทั้งนี้ก็โดยการทดลองนำความคิดนั้นมาปฏิบัติ และดูผลที่เกิดขึ้นเป็นหลักสำคัญ” (ประทุม อังกูโรหิต. 2556: 35)

3.2 การศึกษาแบบพิพัฒนาการ (Progressive Education)

การศึกษาแบบพิพัฒนาการนิยมเริ่มต้นในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในสหรัฐอเมริกา ซึ่ง วิรุณ ตั้งเจริญ กล่าวไว้ว่า

“การศึกษาและศิลปศึกษา กระแสศิลปศึกษาแบบพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) ที่สอดคล้องกับกระบวนการเสรีภาพ ลัทธิสมัยใหม่ และศิลปะหลังสมัยใหม่ในสังคม มีการเรียนการสอนแบบ “เด็กเป็นศูนย์กลาง” (Child-centered Movement) เน้นการแสดงออกเฉพาะตัว (self-expression) ทั้งกระบวนการศึกษาและศิลปศึกษา อิทธิพลของการศึกษาแบบพิพัฒนาการนิยมแพร่เข้าสู่สังคมไทย จากผู้ที่ไปศึกษาในสหรัฐอเมริกาและยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิทยาลัยวิชาการศึกษา แนวคิดและการปฏิบัติได้พัฒนาสืบมาในสังคมไทย” (แผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาพฤฒิสถาปัตยกรรมศาสตร์สำหรับสังคมไทย 2544. 2545: 53)

ซึ่งแนวคิดด้านการศึกษาแบบพิพัฒนาการนิมนั้น มีผู้นำคนสำคัญคือ จอห์น ดูย (John Dewey)

จอห์น ดูย (John Dewey) (ค.ศ. 1859 – 1952) เป็นนักการศึกษาและนักปรัชญา ชาวอเมริกัน เกิดที่รัฐเวอร์มอนต์ ประเทศสหรัฐอเมริกา จบการศึกษาในระดับปริญญาเอก จากมหาวิทยาลัยจอห์นฮอปกินส์ เป็นอาจารย์สอนด้านปรัชญา จิตวิทยาและวิชาการศึกษา เคยสอนที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน มหาวิทยาลัยมินนิโซตา มหาวิทยาลัยชิคาโก และมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย และเป็นศาสตราจารย์ที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ในด้านการศึกษาที่มีความเชื่อด้านพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) คือเชื่อว่านักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ และประสบการณ์มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ โดยได้เขียนหนังสือ “ศิลปะคือประสบการณ์” ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงวิชาการ การศึกษาด้านศิลปะ และเชื่อว่าการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงมีความสำคัญ ตามแนวคิดของลัทธิปฏิบัติการนิยมที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับประเทศในโลกเสรีนิยม และเป็นทัศนะที่ต่อต้านระบบเผด็จการ สำหรับประสบการณ์นั้น จอห์น ดูย แบ่งเป็นสองประเภทคือ ประสบการณ์ขั้นปฐมภูมิ และ ประสบการณ์ขั้นทุติยภูมิ ขั้นปฐมภูมิเป็นประสบการณ์ในขั้นของกระบวนการลงมือทำ เป็นไปในเชิงการรับรู้ระหว่างอายุตั้งแต่ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ต่อสิ่งแวดล้อมภายนอก แต่ยังไม่ได้สรุปเป็นความรู้ ส่วนขั้นทุติยภูมิ เป็นประสบการณ์ที่ได้ผ่านขั้นปฐมภูมิมาแล้ว สรุปเป็นความรู้แล้ว เมื่อจะทำซ้ำก็จะผ่านการคิด การไตร่ตรองก่อนเสมอ ในด้านการศึกษาที่เชื่อมโยงกับทฤษฎีประสบการณ์นั้น ประทุม อังกูโรวิท กล่าวถึงจอห์น ดูย (หรือที่ประทุม อังกูโรวิทเรียกว่า จอห์น ดิวอี้) ว่า

ในการประยุกต์ความคิดประสบการณ์กับการศึกษานั้น ดิวอี้พยายามชี้ให้เห็นว่า การศึกษาแบบเก่า หรือแบบจารีต (traditional) หรือแบบอนุรักษ์ (conservative) มีข้อดีและข้อบกพร่องอย่างไรบ้าง ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นว่า การศึกษาแบบใหม่หรือแบบก้าวหน้า (progressive) หรือแบบเสรีนิยม (liberal) มีจุดอ่อนจุดเด่นอย่างไรบ้างในผลงานเรื่อง Experience and Education ดิวอี้ได้เสนอความคิดเรื่องการศึกษาที่มีประสบการณ์เป็นพื้นฐานไว้อย่างชัดเจน บุคคลทั่วไปหรือแม้แต่ นักการศึกษาบางคนมักเข้าใจว่า ดิวอี้คัดค้านการศึกษาแบบจารีตเต็มที่ แต่แท้ที่จริงดิวอี้มีความเห็นว่า การศึกษาที่ถูกต้องไม่ได้ขึ้นอยู่กับ

แบบเก่าหรือแบบใหม่เพียงระบบใดระบบหนึ่ง ปรัชญาของดิโอเป็นปรัชญาที่สะท้อนออกมาเด่นชัดในเรื่อง การศึกษาที่ยกย่องประสบการณ์ทั้งปวงที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้สถานการณ์ที่เป็นจริงทั้งในแง่ประวัติศาสตร์และสังคม รวมทั้งความเชื่อที่เป็นระเบียบ และโลกที่ไม่หยุดนิ่งกับที่ ... และจอห์น ดุย ได้กล่าวถึงประสบการณ์และการศึกษาไว้ว่า ... การศึกษาคือกระบวนการ (process) สร้างสรรค์ ประสบการณ์ใหม่ที่ต่อเนื่องกับประสบการณ์เก่าไปเรื่อย ๆ ประสบการณ์จึงเป็นทั้งวิถีและเป้าหมายของการศึกษา (ประทุม อังกูโรหิต. 2556: 93; 2556: 104)

การศึกษาตามแนวพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ (Experience) ซึ่งความสำคัญของประสบการณ์นี้ อีกนัยหนึ่งอาจเรียกได้ว่า “ประสบการณ์นิยม” (Experimentalism) ที่สอดคล้องกับแนวคิดปฏิบัติการนิยมด้วย ตามทฤษฎีของประสบการณ์นิยมเชื่อว่าประสบการณ์มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ และการเรียนรู้สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ พฤติกรรมมนุษย์จึงเป็นผลมาจากการเรียนรู้ ซึ่งแตกต่างจากทฤษฎีของ ซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) นักจิตวิทยาชาวเยอรมัน ที่มีความเชื่อว่ามนุษย์มีสัญชาตญาณ หรือ พฤติกรรมที่เป็นไปเองโดยไม่ต้องได้รับการสอน “พฤติกรรมมนุษย์คือผลผลิตของความขัดแย้ง ระหว่างแรงขับจากพลังสัญชาตญาณไร้สำนึกอันเกิดจากการเก็บกด อัดตา และการต่อต้านในเชิงความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดี ความปรารถนาโดยเนื้อแท้ของสัญชาตญาณถูกหักห้ามขวางกั้นไว้ ความปรารถนาของสัญชาตญาณพยายามต่อสู้เพื่อระบายออกมา แต่ก็ไม่เป็นไปโดยตรง เพราะถูกเหนี่ยวรั้งไว้โดยสภาพของอารยะ มนุษย์จึงระบายออกทางอ้อมในลักษณะต่าง ๆ กัน ...” (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2535: 81) การระบายออกดังกล่าวจึงกลายเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากจิตไร้สำนึก และไม่ได้เกิดขึ้นในเชิงประสบการณ์การเรียนรู้ในทางการลงมือปฏิบัติจริงที่เป็นกระบวนการจากจิตสำนึก

ในเชิงกระบวนการแสดงออกทางศิลปะนั้น จอห์น ดุย เชื่อว่า ศิลปะคือคุณค่าในการกระทำ และผลงานสำเร็จ (art is a quality of doing and of what is done.) และได้กล่าวไว้ในหนังสือศิลปะ คือประสบการณ์ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการทำงาน ไม่ใช่การมองศิลปะแค่ผลงานปลายทางที่เสร็จแล้วเพียงอย่างเดียว ควรให้ความสำคัญด้านกระบวนการของการทำกิจกรรมนั้น ๆ (process) ไม่น้อยกว่าผลงานสำเร็จ (product) หรือผลที่ได้รับจากการทำกิจกรรมนั้น ๆ

3.3 อัตถาณานิยม (Existentialism)

อัตถาณานิยม เป็นแนวคิดทางปรัชญาที่ให้ความสำคัญกับตัวตนหรือความเป็นปัจเจก มีความเชื่อในอิสระและเสรีภาพเฉพาะตน มีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองเลือก ประสบการณ์ของปัจเจกมีความสำคัญ แนวคิดแสดงให้เห็นถึงเสรีภาพ อิสระภาพของตนเอง ไม่ใช่การสร้างปรัชญาขึ้นมาใหม่แต่เสนอแนวคิดเพื่อปลุกเร้าให้มองปัญหาและหาวิธีแก้ปัญหาให้กับตัวเอง อัตถาณานิยม กล่าวถึงเรื่อง ดำรงอยู่ (exist) และ เนื้อหาสาระ (essence) ซึ่ง อาร์ สุกุทิกพันธุ์ กล่าวไว้ว่า

การดำรงอยู่ของคน แรกทีเดียวก็คือ การมีเสรีภาพ ไม่ว่าคนนั้นจะเกิดที่ไหน จะคลอดที่บ้าน หรือโรงพยาบาล เขาเกิดมาพร้อมกับเสรีภาพ กล่าวคือ มีเสรีภาพจะเคลื่อนไหวร่างกาย มีเสรีภาพจะร้องเพื่อแสดงว่ามีชีวิต มีปอดทำงานได้ด้วยตัวมันเอง มีเสรีภาพเคลื่อนไหวแขนขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกล้ามเนื้อใหญ่ ๆ พัฒนาก่อนกล้ามเนื้อเล็ก ๆ เสรีภาพต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ คือพื้นฐานของการดำรงอยู่นั่นเอง ... เนื้อหาสาระ (essence) หมายถึง ผลสรุปที่ได้จากการดำรงอยู่นั้น เป็นการกำหนดความคิด ให้สอดคล้องกับความหมายตามที่เข้าใจกัน เป็นแก่น เป็นสื่อ ที่สามารถเข้าใจตรงกันได้ เช่น มนุษย์หมายถึงสิ่งมีชีวิตที่สามารถฝึกฝนตนเองได้ และสามารถฝึกสอนสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ นอกจากนี้ยังสามารถคิดได้ว่า สิ่งต่าง ๆ เป็นเหตุเป็นผลต่อกัน เมื่อมีสิ่งนี้ ก็ต้องมีสิ่งนั้น สิ่งมีชีวิตนี้ เราเรียกว่า มนุษย์ ดังนั้นมนุษย์คือ เนื้อหาสาระนั่นเอง (อารี สุทธิพันธุ์, 2549: 105)

นักปรัชญาอัตถาวานิยมคนสำคัญคนหนึ่ง คือ ฌอง-ปอล ซาร์ต (Jean-Paul Sartre) ชาวฝรั่งเศส เป็นทั้งนักคิดและนักเขียนที่ยิ่งใหญ่คนหนึ่งในคริสต์ศตวรรษที่ 20 แนวคิดเชิงเสรีภาพและการไม่ยึดติดกับลัทธิหรือองค์กรใด ๆ ทำให้ ซาร์ต ปฏิเสธไม่ยอมรับรางวัลโนเบลสาขาวรรณคดี เมื่อปี ค.ศ. 1964 แนวคิดของ ซาร์ต เชื่อว่า “มนุษย์คือเสรีภาพ” ความเป็นมนุษย์และเสรีภาพไม่สามารถแยกออกจากกันได้ มนุษย์เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง และมนุษย์ไม่ควรตกเป็นทาสของอดีต ซึ่ง ฟินิจรัตน์กุล กล่าวถึงแนวคิดเรื่องเสรีภาพตามแนวคิดของ ซาร์ต ไว้ว่า

เสรีภาพที่เป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ ปรากฏตัวให้เห็นรูปของความสามารถที่จะตัดสินใจเลือกมากกว่าในรูปแบบอื่น ด้วยเหตุผลนี้ เวลาพูดถึงเสรีภาพมนุษย์ เราจึงมักจะพูดถึงเสรีภาพที่สัมพันธ์กับการเลือกการตัดสินใจของมนุษย์ ดังนั้น ถ้าหากมนุษย์ไม่มีสิทธิที่จะตัดสินใจเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เขาก็คงจะกล่าวว่ามนุษย์มีเสรีภาพไม่ได้ การไม่เลือกหรือไม่สนใจที่จะเลือก ก็เป็นการเลือกอย่างหนึ่ง ไม่มีทางใดที่เราจะหลีกเลี่ยงจากการตัดสินใจเลือกได้เลย สิ่งเดียวที่มนุษย์มิได้เลือกก็คือการมีเสรีภาพติดตัวมาแต่เกิด มนุษย์มิได้เลือกที่จะเกิดมาเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความว่องไวและเสรีภาพในตัวเอง ... มนุษย์สามารถเลือกอะไรก็ได้ มนุษย์จะเลือกไม่ใช้เสรีภาพที่มีอยู่หรือให้มีชีวิตปราศจากเสรีภาพได้ แต่จะเลือกไม่ให้ตัวเองมีเสรีภาพนั้นไม่ได้ (ฟินิจรัตน์กุล, 2541: 83)

3.4 เอกสาร แนวคิดและทฤษฎีทางทัศนศิลป์

แนวคิดและทฤษฎีทางทัศนศิลป์นั้นเข้าไปเกี่ยวข้องกับหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นความคิดสร้างสรรค์ การรับรู้เชิงศิลปะ แนวคิดเชิงปฏิบัติการ การวิจารณ์เชิงสุนทรียะ ความซาบซึ้งในศิลปะและสุนทรียภาพเชิงพรรณนา ศิลปะวิเคราะห์ กระบวนการรับรู้และประเมินผล โดยผู้วิจัยเสนอ 3 ประเด็น คือ

3.4.1 ความคิดสร้างสรรค์

3.4.2 การรับรู้เชิงศิลปะ

3.4.3 แนวคิดทางทัศนศิลป์

3.4.1 ความคิดสร้างสรรค์ เป็นคำที่มีความหมายในเชิงบวก ในเชิงการก่อให้เกิดสิ่งใหม่หรือเป็นความคิดใหม่ การจัดการเรียนการสอนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้หลากหลายวิธี โดยมีงานวิจัยเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2540 ได้สรุปเป็นกลวิธีสอนไว้ 17 วิธี คือ

1. Paradoxes หมายถึง การสอนให้พิจารณาข้อมูลในอีกแง่มุมหนึ่งที่ผิดปกติไปจากธรรมดา ด้านกับสามัญสำนึกของคน หรือด้านกับความเชื่อเดิม ยากที่จะเชื่อ
2. Attributes หมายถึง การสอนให้คิด พิจารณาในมุมมองที่แปลกแตกต่างไปจากเดิม เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้แต่คิดไม่ถึง
3. Analogies หมายถึง การอุปมาอุปมัย เปรียบเทียบ เทียบเคียงสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน
4. Discrepancies หมายถึง การพิจารณาความคลาดเคลื่อนหรือสิ่งของที่หายไปจากความเป็นจริง ความผิดปกติ ความไม่สมบูรณ์ของสิ่งต่าง ๆ
5. Provocation questions หมายถึง การใช้คำถามยั่วเย้า กระตุ้นให้คิด ให้พยายามแสวงหาคำตอบหรือแนวคิดใหม่
6. Examples of change หมายถึง การคิดหาวิธีการหรือโอกาสที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือหาแนวทางใหม่ ๆ ที่แปลกไปจากเดิม
7. Examples of habit หมายถึง การฝึกให้คลายความยึดมั่นจากนิสัยเคยชิน
8. Organize random search หมายถึง การคิดสิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ มีคุณค่ากว่าสิ่งเดิม เช่น คิดเขียนคำขวัญในวันต่าง ๆ ให้มีความหมายมากกว่าเดิม
9. Tolerance for ambiguity หมายถึง การค้นหาข้อมูลหรือคิดเพิ่มเติมจากสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ชัดเจน คลุมเครือ หรือยังไม่สมบูรณ์ครบถ้วน ให้สมบูรณ์
10. Intuitive expression หมายถึง การฝึกฝนการแสดงออกซึ่งการหยั่งรู้ การรู้สึกนึกคิดจากการจินตนาการได้สมอง
11. Adjustment to development หมายถึง ฝึกปรับเปลี่ยนตนเองให้เหมาะสมกับการพัฒนา ฝึกคิดพิจารณาข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นแนวคิด พัฒนาตนเองให้มีแนวคิดหลากหลายยิ่งขึ้น
12. Study creative people and process หมายถึง ศึกษาบุคคลต่าง ๆ ที่มีความคิดสร้างสรรค์ โดยพิจารณาถึงกระบวนการคิด บุคลิกลักษณะของบุคคลเหล่านั้นที่ทำให้เขาสามารถสร้างสรรค์ผลงานดีเด่น
13. Evaluate situation หมายถึง การฝึกคิดเพื่อประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และแนวโน้มของสิ่งที่เกิดตามมา
14. Creative reading skills หมายถึง การพัฒนาทักษะการอ่านอย่างสร้างสรรค์ เพื่ออ่านจับใจความ และขยายความคิดสร้างสรรค์ให้กว้างขวาง

15. Creative listening skills หมายถึง การพัฒนาทักษะการฟังอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดติดตามและจัดระบบข้อมูลได้ในแนวทางกว้างและลึกกว่าเดิม

16. Creative writing skills หมายถึง การพัฒนาทักษะการเขียนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อเกิดความรู้สึกรักคิด และจินตนาการในการเขียน

17. Visualization skills หมายถึง การพัฒนาทักษะทางจินตนาการ มองเห็นภาพในมิติต่างๆ ที่แปลกไปกว่าเดิม ให้แสดงความคิดจากมุมมองที่แปลกใหม่ (อารี สุทธิพันธุ์, 2553: 12-13 อ้างอิงจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2540: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

จากแนวคิดทั้ง 17 ข้อ มีส่วนสัมพันธ์กันในการทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในหลายแง่มุม มีหลายส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติการทางทัศนศิลป์เพื่อให้เกิดเป็นผลงานสร้างสรรค์ ซึ่งในภาพรวมของความคิดสร้างสรรค์นั้น อารี สุทธิพันธุ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า

ความคิดสร้างสรรค์คือ ความสามารถของมนุษย์ทุกคนในอันที่จะสร้าง คิด ประดิษฐ์ผลิตผลใหม่ ด้วยวัสดุ วิธีการ ตามความต้องการของตนและเป็นประโยชน์ต่อสังคม ความคิดสร้างสรรค์เกิดจากการฝึกฝนปฏิบัติจากการทดลองสม่ำเสมอ จากประสบการณ์ตรงของมนุษย์ ซึ่งทำให้เกิดการค้นพบ การประดิษฐ์สิ่งใหม่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ... และให้ความหมายในเชิงการถ่ายทอดรูปแบบทางศิลปะไว้ว่า ... ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถที่จะรวบรวมสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันเข้าเป็นสิ่งใหม่ รูปใหม่ และอาจนำไปใช้ในแง่หนึ่งได้ ความสามารถอันนี้แสดงออกโดยการตอบสนองสิ่งเร้า โดยสิ่งเร้าอันจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความคิดต่อเนื่องสัมพันธ์กันไปจนสิ้นสุดกระบวนการ (อารี สุทธิพันธุ์, 2540ก: 99; 2528ข: 39)

3.4.2 การรับรู้เชิงศิลปะ การรับรู้ที่เน้นรูปแบบการพัฒนาศิลปะสร้างสรรค์งานศิลปะที่เกิดจากพัฒนาการการรับรู้ของผู้สร้างงานหรือศิลปินนั้น ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ถูกแสดงออกมาตามแนวคิดในรูปแบบต่าง ๆ หากกล่าวเฉพาะในงานทัศนศิลป์สาขาจิตรกรรมนั้นมีการแสดงออกคือ 1. การสร้างผลงานจิตรกรรมจากภาพลายเส้นสู่ภาพสี 2. จากจิตรกรรมลักษณะแบนสู่จิตรกรรมที่มีความลึก 3. จากจิตรกรรมที่ใช้รูปทรงปิดไปสู่จิตรกรรมที่ใช้รูปทรงเปิด 4. จากจิตรกรรมรูปแบบหลากหลายสู่จิตรกรรมรูปแบบเอกภาพ ซึ่งแนวคิดในการสร้างงานจิตรกรรมในลักษณะใดก็ตามที่กล่าวมานี้ ย่อมส่งผลต่อการรับรู้ของทั้งผู้สร้างและผู้เสพอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเรื่องของการรับรู้ที่สามารถอธิบายตามแนวทางเชิงทฤษฎีของศิลปะสมัยใหม่ได้คือ ทฤษฎีของเกสโตลท์ โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็นคือ

1) ส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย

2) รูปและพื้น (Figure & Ground)

1) **ส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย** มีทฤษฎีหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ คือ ทฤษฎีเกสโตลท์ ที่แม้จะไม่ใช่ว่าทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์โดยตรง แต่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ กล่าวคือ แนวคิดดังกล่าวเสนอความคิดว่า ส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย หรือ สภาพของส่วนรวมมีค่ามากกว่า ผลรวมของส่วนย่อย ซึ่งมีนักวิจัยที่มีชื่อเสียง เช่น รูดอล์ฟ อาร์นไฮม์ “นักจิตวิทยาเกสโตลท์และนักวิจัย เกี่ยวกับการรับรู้ภาพรวม ในช่วงแรกได้พบว่า การมองเห็นจะค้นหาสภาพส่วนรวมที่เป็นเอกภาพ (Unified Whole) หรืออาจเรียกว่า เกสโตลท์ ความรู้เกี่ยวกับเกสโตลท์ในการมองเห็นย่อมช่วยในการ วิเคราะห์และสร้างสรรค์งานออกแบบที่ดี ซึ่งเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการผสมผสานสัมพันธ์ การจัดความ สัมพันธ์ไม่เป็นระบบ สร้างงานออกแบบที่มีความชัดเจนและมีหลักการ” (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2552: 108) และ “ทฤษฎีเกสโตลท์ที่ยืนยันว่า การรับรู้ไม่ใช่การอนุมานหรือการคาดเดา ผู้รับรู้จะปรับข้อมูลเข้าไปสู่ ความรู้สึกสัมผัส ข้อมูลที่เข้ามามีได้ปรับด้วยความรู้ แต่ด้วยการทำงานบนหลักการรับรู้ที่เรียกว่า “หลัก ของความง่าย” แต่ละกระสวนของแสง ซึ่งกระทบจอภาพ จะผลิตกระสวนขึ้นในสมองที่เรียกว่า “สนาม สมอง” สนามสมองจะจัดระบบในตัวของมันเองให้มีสภาพง่ายที่สุดหรือเรียบง่ายที่สุด” (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2552: 107 อ้างอิงจาก Winner. 1985: 95)

2) **รูปและพื้น (Figure & Ground)** รูปและพื้นเป็นส่วนประกอบสำคัญ ทางกรเห็น การมองเห็นเป็นรูป (Figure) และพื้น (Ground) หรือสลับกันนั้นตามทฤษฎีเกสโตลท์ เชื่อ ว่า การรับรู้ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของแต่ละคน “ขณะที่เรามองเห็นพร้อมกันทั้งรูปและพื้น ถ้าเราเพ่ง บริเวณพื้นให้เป็นรูปและบริเวณรูปให้เป็นพื้น เราก็จะเห็นวัตถุนั้นต่างกัน เช่น ม้าลาย ถ้าเรามองให้สีขาว เป็นพื้น ก็จะทำให้เห็นว่ามีลายดำ ในทางตรงกันข้าม ถ้าเรามองให้สีดำเป็นพื้นก็จะเห็นเป็นลายขาว แสดงว่า รูปและพื้นสลับกันได้ การสลับกันของรูปและพื้นทำให้เกิดปัญหาทางการเห็นในส่วนที่เกี่ยวกับใกล้ไกล (อารี สุทธิพันธุ์. 2535ก: 80) และสำหรับปัญหาทางการเห็นในส่วนที่เกี่ยวกับใกล้ไกลหรือความตื้นลึก นั้น ศิลปินบางกลุ่มแก้ปัญหาด้วยการสลับด้านของวัตถุ สลับด้านหน้าเป็นด้านข้าง (Front View and Profile) เช่น ภาพเขียนหน้าพระ-นางของไทย ที่เขียนหน้าด้านข้างแต่ตาเป็นด้านหน้า หรือบางกลุ่ม แก้ปัญหาด้วยการใช้เส้นระดับตาคำหนดตำแหน่ง (Linear Perspective) กำหนดให้เส้นของวัตถุที่อยู่ ต่ำกว่าเส้นระดับตาจะเดินขึ้นหาเส้นระดับตาและเส้นวัตถุที่อยู่เหนือเส้นระดับตาจะเดินลงหาเส้นระดับ ตา โดยมีข้อจำกัดคือวัตถุที่อยู่ใกล้จะใหญ่กว่าวัตถุที่อยู่ไกลเสมอ โดยยังมีอีกวิธีหนึ่งที่แก้ปัญหาคือ ใกล้เคียงของวัตถุในภาพได้คือ “การเขียนรูปและพื้นเพื่อให้เห็นพร้อม ๆ กันตามทฤษฎีของส่วนรวม (Whole Theory, Field Theory) หรือทฤษฎีสนาม ศิลปินบางกลุ่มนิยมเขียนพร้อม ๆ กันทั้งรูปและพื้น โดยเปิดรูปและพื้นเข้าหากัน (Open form) ...” (อารี สุทธิพันธุ์. 2535ก: 82) ซึ่งวิธีนี้สอดคล้องกับ แนวคิดส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย โดยการเขียนรูปและพื้นให้เห็นพร้อม ๆ กันนี้ช่วยแก้ปัญหามอง เห็นวัตถุในลักษณะใกล้ใหญ่ไกลเล็ก หรือกลับกันได้อีกด้วย

3.4.3 แนวคิดทางทัศนศิลป์

แนวคิดทางทัศนศิลป์ที่จะกล่าวในที่นี้คือแนวคิดของกลุ่มหรือศิลปินสมัยใหม่ที่มีส่วนเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับแนวคิดด้านการปฏิบัติการทางทัศนศิลป์ จำนวน 6 คนหรือกลุ่ม ดังนี้

- 1) พอล เซซาน (Paul Cezanne, 1839 - 1906)
- 2) อองรี มาติส (Henri Matisse, 1869 - 1954)
- 3) วาสลิลี แคนดินสกี (Wassily Kandinsky, 1866 – 1944)
- 4) คิมมอน นิโคไลเดส (Kimon Nicolaides, 1891 – 1938)
- 5) แนวคิดศิลปินกลุ่มฟิวเจอริสม์ (Futurism)
- 6) แนวคิดศิลปินกลุ่มแอบสแตรค (Abstract)

1) **พอล เซซานน์** (Paul Cezanne, 1839 - 1906) ศิลปินชาวฝรั่งเศส ผู้ถูกขนานนามว่าเป็นบิดาของศิลปะสมัยใหม่ แสดงแนวคิดและรูปแบบในการระบายสี โดยแบ่งย่อยสิ่งที่เห็นและระบายด้วยรอยแปรงแทนค่าระยะใกล้ไกลด้วยค่าของสี ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

“อาจเป็นเพราะว่าความพยายามของเซซานน์ที่จะแสดงสิ่งแวดล้อมภายนอกให้เห็นว่าเป็นโลกของวัตถุ เพราะเซซานน์มีความเชื่อว่า โลกที่เราเห็นนั้นเป็นโลกของวัตถุที่เต็มไปด้วยแสงสี ซึ่งผสมกันกับรูปทรงอย่างกลมกลืน ... ศิลปินเป็นผู้ถ่ายทอดสิ่งที่เห็นนี้ ... สีสันที่สร้างให้เกิดรูปทรงที่มั่นคงได้ ... จิตกรรมทั้งหลายเป็นผลของความรู้สึก (Sensation) ที่ถ่ายทอดอย่างมีเหตุผล” และ “เซซานน์ สนใจรูปร่างโลกภายนอกในลักษณะง่าย เป็นเหลี่ยม ... ใช้สีประหนึ่งรูปทรงของสิ่งของเหล่านั้น (Color as Form) ... เซซานน์ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของวิชาเปอร์สเปคตีฟ เพราะการแก้ปัญหาให้ต้นลิ้นบนระนาบผิวกว้างยาวนั้นไม่ใช่อยู่ที่เส้นตามเปอร์สเปคตีฟ แต่อยู่ที่สี ซึ่งเซซานน์กล่าวว่า สีเป็นเปอร์สเปคตีฟ (Color is perspective) (อารี สุทธิพันธุ์, 2535ก: 192-193)

2) **อองรี มาติส** (Henri Matisse, 1869 - 1954) ศิลปินชาวฝรั่งเศส ผู้นำกลุ่มโฟวิสม์ (Fauvism) หรือกลุ่มสัตว์ป่า (Wild Beast) ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวถึงแนวคิดและความเชื่อของ มาติส ไว้ว่า

“เมื่อคนดูรูปเขียนไม่ควรกังวลว่าจะเหมือนรูปที่เคยเห็นหรือไม่ เพราะรูปเขียนไม่เหมือน และรูปเหมือนไม่มี เมื่อเปิดการแสดงภาพครั้งแรก มีผู้สงสัย และว่าไม่เห็นเหมือนรูปผู้หญิงเลย มาติสตอบว่า นั่นไม่ใช่รูปผู้หญิง แต่เป็นรูปเขียนผู้หญิง (it is not a picture of a woman, it is a painting of woman) ... ซึ่งมุ่งที่ความรู้สึกมากกว่ารูปตามตาเห็น ... หรือกล่าวว่า คำว่าการแสดงออกตามทัศนะของข้าพเจ้า ไม่หมายถึงการ

แสดงออกทางท่าทาง หน้าตา แต่เป็นการแสดงออกด้วยความรู้สึก การจัดภาพทั้งหมดเป็นการแสดงออกทั้งสิ้น” (อารี สุทธิพันธุ์, 2535ก: 206-207)

เป็นการแสดงออกถึงเสรีภาพของศิลปินผู้สร้าง สอดคล้องกับกล่าวที่ว่า “การระบายสีมันก็คือการระบายสี การระบายสีไม่ใช่การสร้างรูป (painting is painting, painting is not picture making)” ซึ่งเป็นการแสดงเสรีภาพในการแสดงออกของผู้สร้างด้วย

ในเรื่องของการระบายสีนั้น มีคำที่เกี่ยวข้องกัน 2 คำ ที่ให้ความหมายคล้ายกัน คือ การระบายสี และการลงสี และแม้จะมีความหมายคล้ายกัน แต่มียังมีความแตกต่างกัน คือ

การระบายสีมีความหมายคล้ายกับการลงสี (painting and coloring) เพราะเป็นรูปแบบการบันทึกให้มองเห็นรูปทรงบนระนาบรองรับอย่างเดียวกัน แต่ที่ต่างกันก็คือ การระบายสีนั้น ผู้ระบายมีเสรีภาพในการแสดงออกมากกว่า เพราะอาจจะระบายสีใดก็ได้ระบายลงไป ระบายลงไปแล้ว ไม่ต้องการก็แก้ไขได้ ระบาย จนแน่ใจว่ารูปทรงที่เห็นตรงหน้านั้นเป็นที่พอใจ หรือพอใจแล้วก็หยุด ไม่ต้องระบายต่อไปอีก หากทิ้งไว้วันต่อมาเห็นว่ามีบางส่วนควรปรับปรุงแก้ไขก็สามารถทำได้ การระบายสีดังกล่าวนี้ ไม่จำเป็นต้องร่างก่อนแต่อย่างใด (อารี สุทธิพันธุ์, 2539: 38)

3) วาสลิลี แคนดินสกี (Wassily Kandinsky, 1866 – 1944) ศิลปินชาวรัสเซีย ผู้ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของแอบสแตรคอาร์ต ซึ่งนอกจากศิลปะแล้วเขายังมีความสนใจเรื่องดนตรีด้วย แคนดินสกี ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ ได้กล่าวถึงความเชื่อของ แคนดินสกี ไว้ว่า

จิตรกรรมทุกชนิด ความสำคัญอยู่ที่รูปทรงและสี (Color & Form) เรื่องของสี แคนดินสกี ให้ความเห็นว่า สีมีความสำคัญมาก ให้ความรู้สึกต่ออินทรีย์ ทั้งผู้สร้างหรือศิลปิน และผู้ดู เราท่านทุกคนเมื่อมองเห็นสีบนงานระบายสี ครั้งแรกเราจะเห็นเนื้อสี ซึ่งเรียกว่า purely physical object และเมื่อเห็นเนื้อสีแล้วก็จะเกิดความรู้สึก (Mood) จากสีที่เห็นนั้น เขาเปรียบเทียบให้เห็นว่า เมื่อเราหยิบก้อนน้ำแข็งเรารู้สึกเย็น นั่นเป็นเพราะเราปะทะกับ purely physical object และเมื่อเราปล่อยก้อนน้ำแข็ง เราจะรู้สึกค่อยอุ่นหรือร้อนผ่าว ๆ ทั่วมือ ความรู้สึกตอนนี้ คือรู้สึกต่อสิ่งนั้น (Mood) และตอนที่เกิดความรู้สึก (Mood) นี้เอง ผู้ดูมักจะมองข้ามเสีย จึงทำให้ชื่นชมศิลปกรรมยาก ... แคนดินสกี เป็นหัวหอกของ แอบสแตรคอาร์ต ให้ความเห็นว่า แอบสแตรคอาร์ต เป็นการถ่ายทอดรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับสีและรูปทรง ทั้งสีและรูปทรงประสานสัมพันธ์กันโดยที่มันใกล้เคียง สว่างส่นสะท้อนถึงกัน สูงต่ำ ใกล้ไกล เป็นเสมือนจังหวะลีลาของดนตรี ที่เรียกใหม่ว่า IMPROVISATION จะถือว่าเป็น COMPOSITION รูปแบบใหม่ก็ได้ และที่สำคัญยิ่งของรูปทรงก็คือ มันเป็นผลมาจากความจริงใจภายในของผู้สร้างหรือไม่ และมันเป็นรูปแบบเฉพาะของคน ๆ นั้น คนอื่นลอกเลียนแบบไม่ได้จริงไหม (อารี สุทธิพันธุ์, 2556: 172; 2535: 216)

4) **คิมมอน นิโคไลเดส** (Kimon Nicolaides, 1891 – 1938) ศิลปินชาวอเมริกัน ผู้บุกเบิกการวาดเส้นตามวิถีธรรมชาติ เขียนเป็นหนังสือชื่อ *The Natural Way to Draw* นำเสนอการถ่ายทอดรูปแบบการลากเส้นตามสัมผัส หรือคอนทัวร์ดรออิง (Contour Drawing) และการลากเส้นตามท่าทาง หรือ เจสเจอร์ดรออิง (Gesture Drawing) เป็นการนำเสนอการแสดงออกทางรูปแบบการวาดเขียนแบบนอกเข้าไป (Outside in) ตรงข้ามกับวิธีนำเสนอแบบภายใน (Inside out) ที่จะต้องเรียนรู้กระดูก กล้ามเนื้อ หรือแสงเงา สำหรับการวาดเส้นตามวิถีธรรมชาตินี้ มีแนวทางส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงออกและสอดคล้องกับความเจริญงอกงามของผู้เรียนทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสมอง เหมาะกับผู้สนใจทุกเพศและทุกวัย ซึ่ง อาร์ สุธิพันธุ์ กล่าวว่

การวาดเขียนตามแนวธรรมชาติ เริ่มปรากฏเป็นหลักฐานเมื่อศิลปินอเมริกัน ชื่อ คิมมอน นิโคไลเดส (Kimon Nicolaides) ได้วางแนวทางเป็นหนังสือ *The Natural Way to Draw* นักการศึกษาศิลปะเชื่อว่า เป็นหนังสือเล่มแรกที่เปลี่ยนโฉมหน้าของศิลปะที่มองเห็นในอเมริกา เพราะหลังจากนิโคไลเดสตายในปี ค.ศ. 1938 ลูกศิษย์ได้รวบรวมประสบการณ์ศิลปะ เนื้อหาสาระและแนวคิด ตีพิมพ์ไว้ในหนังสือเล่มนี้ สิ่งหนึ่งที่นำจะบันทึกไว้ก็คือ นิโคไลเดสเป็นผู้นำคำว่า Contour มาใช้เรียกกิจกรรมวาดเขียน หลังจากที่เขาได้สัมผัสแผนที่สูงต่ำ (Contour map) ช่วงเวลาไปรับราชการทหารในฝรั่งเศส

หนังสือการวาดเขียนตามแนวธรรมชาติ เป็นหนังสือรวบรวมกิจกรรมและแนวคิดของการถ่ายทอดรูปแบบที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาศิลปะในอเมริกาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนิวยอร์ก (The New York School) ต่อมาได้แพร่หลายไปทั่วมอเมริกา นอกจากนี้ยังถือเป็นพื้นฐานของศิลปะสมัยใหม่ ที่สนองเสรีภาพสอดคล้องกับธรรมชาติมนุษย์ ส่งผลให้มีรูปแบบผลงานหลากหลาย (อาร์ สุธิพันธุ์, 2543ก: 25-26)

5) **แนวคิดศิลปินกลุ่มฟิวเจอริสม์** (Futurism) เป็นลัทธิการเขียนภาพแนวหนึ่งที่เกิดขึ้นในอิตาลี ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 และต่อเนื่องไปยังรัสเซีย ช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ลัทธินี้ถือเรื่องความเคลื่อนไหวมีความสำคัญ ในทางทัศนศิลป์พวกเขามีแนวคิดหลักคือ “ความเคลื่อนไหวคือความงาม” มีการนำเสนอทฤษฎีส่วนประกอบเพิ่ม และความเป็นไปได้อื่น ๆ อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าการจินตนาการ และในเชิงการปฏิบัติ ความเคลื่อนไหวเกิดได้จากการระบายสีหรือการลากเส้นให้เกิดรูปทรงที่มีความซ้ำซ้อนกันในทิศทางเดียวกัน ตัวอย่างเช่นผลงานหญิงเปลือยลงบันได ของ มาแซล ดูชองปี การเคลื่อนไหวของสุนัขภายใต้การควบคุม ของ เบลลา เป็นต้น

6) **แนวคิดศิลปินกลุ่มแอบสแตรค** (Abstract) ศิลปินกลุ่มนี้มีความเชื่อว่าการระบายสีหรือสร้างรูปทรงแบบธรรมดาเป็นเรื่องที่น่าเบื่อ ในผลงานระบายสีจำเป็นต้องแสดงออกถึงความรู้สึกภายในที่รุนแรง การได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากธรรมชาติแล้วไม่จำเป็นต้องย้อนกลับไปหา

ธรรมชาติอีก ความรู้สึกจากภายในที่เป็นส่วนตัว หรือความรู้สึกถึงความไม่แน่นอนของธรรมชาติและมนุษย์ ทำให้ศิลปินกลุ่มนี้ใช้เทคนิคระบายสีแสดงรอยแรงอย่างคล่องแคล่ว “สำหรับคำว่า แอบสแตรค อาร์ต เริ่มใช้ระหว่าง ค.ศ. 1910 – 1916 หลังจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง และพัฒนามาเป็นลำดับ ทั้งที่มีความรู้สึกเย้ยหยัน แดกดัน ประชดประชัน จากผู้พบเห็น ... เรามักใช้คำนี้เกี่ยวกับผลงานที่คนทำขึ้น โดยแสดงออกตามพฤติกรรมเป็นหลัก ในกรอบของการลากและระบาย มองว่าเป็นเทคนิคการกระทำที่เปลี่ยนจากการระบายเกลี่ย ระบายสีกลมกลืน เป็นใช้รอยแปรง ฝีแปรง (Brush stroke) ...” (อารี สุทธิพันธุ์. 2556: 166–167) ตัวอย่างของศิลปินกลุ่มนี้เช่น วิลเลียม ดีคูนนิ่ง (William De Kooning) การระบายสีภาพผู้หญิงของ ดีคูนนิ่ง “ไม่มีรูปผู้หญิงชัดเจนเหมือนรูปถ่ายเลย แต่เป็นผู้หญิงที่เกิดขึ้นด้วยความรุนแรงรวดเร็วของรอยแปรง ลีลาไม่แน่นอนของรูปร่างเป็นความรู้สึกของศิลปินที่มีต่อผู้หญิงอย่างแท้จริง ความรู้สึกนี้น่าจะได้แก่ ความรู้สึกในความไม่แน่นอนของมนุษย์ ความกระวนกระวายใจของมนุษย์ในสังคม ความแปรปรวนของชีวิต ดีคูนนิ่ง แสดงความรู้สึกด้วยสีและรอยแปรงอย่างคล่องแคล่วที่สุด” (อารี สุทธิพันธุ์. 2515?: 92)

3.5 เอกสาร แนวคิดและทฤษฎีทางทัศนศิลปศึกษา

คำว่าทัศนศิลปศึกษา เป็นการรวมทัศนศิลป์ และศิลปศึกษาเข้าด้วยกัน จึงมีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับคำสองคำนี้ว่ามีความคิดและความหมายอย่างไร ซึ่งคำว่า ศิลปศึกษา นั้น วิตน์ ปิ่นแก้ว ได้กล่าวไว้ว่า

ในด้านศิลปศึกษานั้น มีคำ 2 ส่วนผสมกันอยู่ คือ ศิลปะ – การศึกษา คำทั้งสองคำนี้โดยปกติที่มีความหมายที่กว้างอยู่แล้ว ซึ่ง “ศิลปะ” เองมีความหมายมากมายไปตามยุคสมัย ซึ่งพอสรุปเป็นกลางคือ ผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเกี่ยวข้องกับความงาม ในความรู้สึกนึกคิด สะท้อนใจ มีความแปลกใหม่ มีอยู่ในด้านทัศนศิลป์ ดนตรี ศิลปะ การแสดง วรรณกรรม สถาปัตยกรรม อาจจะไปถึงศิลปะแขนงประยุกต์ ได้แก่ การออกแบบศิลปกรรม ศิลปะพื้นบ้าน วาทยศิลป์ ฯลฯ ... แต่ศิลปะ คือ การแสดงออกของความรู้สึก ศิลปะคือการเลียนแบบธรรมชาติ ศิลปะคือภาษาชนิดหนึ่ง ฯลฯ ขึ้นอยู่กับสังคมในช่วงนั้นแก้ไขในความหมายนั้นอย่างไร

ส่วนคำว่า “การศึกษา” นั้นเราอาจตีความที่กว้างไปถึงระบบ นโยบายการบริหารจัดการจนถึงการจัดเรียนรู้ การวัดประเมินหลักสูตร ครูผู้สอน ผู้เรียน สื่อการเรียนรู้ ฯลฯ คำว่าการศึกษาคือ มองอย่างองค์รวม โครงสร้างทั้งหมดของการศึกษา เมื่อนำคำทั้งสองรวมกัน “ศิลปศึกษา” คือระบบของการศึกษาด้านศิลปะ ในภาพของโรงเรียน สถานศึกษา ซึ่งเป็นความหมายครอบคลุมทุกส่วน กรอบแนวคิด นโยบาย จุดมุ่งหมาย เพื่อเนื้อหาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดประเมินผล ครูผู้สอน ผู้เรียน ฯลฯ ซึ่งในปัจจุบันศิลปศึกษา ถูกจัดอยู่ในสาระการเรียนรู้ศิลปะ เป็น 1 ใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรพุทธศักราช 2544 ของการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีเป้าหมายชัดเจน แตกต่างจากการศึกษาศิลปะที่เพื่อบ่มบ่มไปประกอบอาชีพ

ศิลปิน หรืออื่น ๆ ตามสถานศึกษา วิทยาลัยอาชีวะ เทคนิค เทคโนโลยี หรือมหาวิทยาลัยที่ผลิตศิลปิน (วิรัตน์ ปิ่นแก้ว. 2554: 45-46)

สำหรับ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวถึง ศิลปศึกษา ไว้ว่า

ศิลปศึกษาเป็นคำที่ใช้เรียกระบบการจัดการเรียนการสอนด้านศิลปะให้นักเรียนในระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ภายใต้ระบบการศึกษา คล้ายกับวิชาสามัญวิชาหนึ่ง โดยส่งเสริมให้นักเรียนมีความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ มีความชื่นชมในผลงานศิลปกรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ และมีความสำนึกในความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบศิลปะ ที่นำมาประยุกต์ใช้สำหรับสังคมในปัจจุบัน โดยมีได้คาดหวังจะให้นักเรียนเป็นศิลปินแต่อย่างใดและเป็นการจัดการศึกษาด้านศิลปะสำหรับนักเรียนทุกคน ด้วย (อารี สุทธิพันธุ์. 2551: 104)

ส่วนคำว่า ทศนศิลป์ นั้น วิรุณ ตั้งเจริญ ได้ให้ความหมายว่า “เป็นศิลปะในช่วงเวลาของสังคมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงความคิดอ่าน เปลี่ยนความเชื่อ เปลี่ยนพฤติกรรมจากโลกภายในมาสู่โลกภายนอก จากนามธรรมมาสู่รูปธรรม จากจินตนาการมาสู่โลกแห่งประจักษ์ (Empiricism) ที่พบเห็นได้สัมผัสได้ รับรู้ได้ จะเป็นจิตรกรรม ออกแบบ สถาปัตยกรรม หรือรวมไปถึงศิลปะการแสดงด้วยก็น่าจะได้” (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะศิลปกรรมศาสตร์. 2543: 5) ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้จะหมายถึงเฉพาะงานด้านจิตรกรรม

อารี สุทธิพันธุ์ ได้ให้ความหมายของ ทศนศิลปศึกษา (Visual Art Education) ไว้ว่า

ผมหมายถึง การให้การฝึกฝนปฏิบัติ เพื่อพัฒนาฝีมือ ตา สมอง และอารมณ์ ให้มีความเจริญงอกงาม ให้สัมพันธ์กับเวลา และบริเวณว่าง ด้วยกิจกรรมหลัก คือ การลาก (Drawing) การระบาย (Painting) การออกแบบ (Designing) การปั้น (Modelling) และ การพิมพ์ (Printing)

ผมมั่นใจว่า หากได้ทำกิจกรรมทั้ง 5 นี้แล้ว ผู้เรียนจะเจริญงอกงามสอดคล้องกับบทเรียนตามที่ คณะศึกษาศาสตร์ไทยในยุคโลกาภิวัตน์ ได้เสนอไว้ ซึ่งผมหวังว่า หากท่านได้สอบทานเนื้อหาสาระที่ได้สอนไปแล้ว โดยเน้นที่ผลงานสำเร็จ เปลี่ยนมาเป็นเน้นที่กระบวนการทำแทน หมายถึงว่า กลับหลังหันดูที่ต้นเหตุ ไม่ใช่ดูที่ผลอย่างที่เป็นอยู่ขณะนี้ ผมคิดว่าเราน่าจะเห็นศิลปะในกรอบของ ทศนศิลป์ ที่เรียกว่า ทศนศิลปศึกษา เป็นวิชาสำหรับคนทุกคนได้ เป็นวิชาเติมชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียน ให้เต็มตามความสามารถของเขา (อารี สุทธิพันธุ์. 2557ก: 270)

จากการให้ความหมายของคำว่าสองคำดังกล่าว ทั้งความหมายของศิลปศึกษา ที่เป็นการจัดการศึกษาภายใต้ระบบการศึกษา และทศนศิลป์ เป็นศิลปะในช่วงเวลาของสังคมสมัยใหม่ที่

เปลี่ยนแปลง สามารถพบเห็นได้ สัมผัสได้ รับรู้ได้ จากนามธรรมสู่รูปธรรมเชิงประจักษ์ โดยหากกล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนด้านทัศนศิลป์ หรือทัศนศิลป์ศึกษา นั้นมีความหมายของการเรียนการสอนศิลปะที่กว้างกว่าศิลปศึกษา โดยนอกจากเป็นการจัดการศึกษาภายใต้ระบบการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา แล้ว ยังหมายรวมถึงการจัดการศึกษานอกระบบการศึกษาและการศึกษาตามอัธยาศัย อีกด้วย

4. กระบวนการจัดการเรียนการสอนทัศนศิลป์ศึกษาในสังคมไทย และการถ่ายทอดแนวคิด

- 4.1 แนวคิดการจัดการเรียนการสอนทางทัศนศิลป์
- 4.2 กระบวนการจัดการเรียนการสอนทัศนศิลป์ศึกษาในสังคมไทย
- 4.3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียน
- 4.4 กระบวนการจัดการเรียนการสอนศิลปะตามอัธยาศัย
- 4.5 การถ่ายทอดแนวคิด ของ อารี สุทธิพันธุ์

4.1 แนวคิดการจัดการเรียนการสอนทางทัศนศิลป์

แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนย่อมเป็นผลมาจากความเชื่อของผู้สอน ซึ่งแนวความเชื่อพื้นฐาน สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ

- 4.1.1 การจัดการเรียนการสอนและการฝึกฝนตามแนวทางอะคาเดมิก
- 4.1.2 การจัดการเรียนการสอนและการฝึกฝนตามแนวทางธรรมชาติ
- 4.1.3 การจัดการเรียนการสอนและการฝึกฝนตามวิธีสร้างสรรค์

4.1.1 การจัดการเรียนการสอนและการฝึกฝนตามแนวทางอะคาเดมิก ซึ่งมีแนวโน้มในการจัดการเรียนการสอน เน้นรูปแบบหรือผลงานสำคัญกว่ากระบวนการ จัดการเรียนการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่สำคัญ ตามที่ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวไว้คือ

1. เชื่อว่ารูปแบบของการระบายสี จะต้องมีความมาตรฐานตามที่ศิลปินคนสำคัญในสังคมกำหนด และรูปแบบมาตรฐานนั้นจะต้องแสดงเอกลักษณ์และสังคมให้รู้จักกันได้ด้วย
2. เชื่อว่าการระบายสีจะต้องกำหนดเวลา ขั้นตอน และกิจกรรมที่ต้องทำให้แน่นอน ตามรูปแบบที่ยอมรับกันในสังคมนั้น และรูปแบบนี้เป็นเสมือนรูปแบบสมบูรณ์ของศิลปกรรมทุกประเภท ซึ่งจะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ ทะนุถนอมอย่างยิ่ง

3. เชื่อว่าศิลปินเป็นผู้มีความรู้ มีความสามารถสูงในสังคม เป็นทั้งครูผู้สอน ผู้ประเมินผลและผู้กำหนดรูปแบบศิลปกรรมในสังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง รูปแบบที่เป็นต้นแบบประกอบด้วยกฎเกณฑ์ตายตัวเหล่านั้น ใครจะละเมิด ได้แย้ง เปลี่ยนแปลงไม่ได้

4. เชื่อว่ามีรูปแบบสมบูรณ์ปรากฏอยู่ (perfect form) หากไม่ปรากฏในโลกของความจริง ก็อยู่ในโลกของจินตนาการ โลกที่คาดหวังว่าเป็นอย่างนั้น (อารี สุทธิพันธุ์. 2544: 35)

4.1.2 การจัดการเรียนการสอนและการฝึกฝนตามแนวทางธรรมชาติ เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนตามวัย และพัฒนาการของการรับรู้ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่สำคัญ ตามที่ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวไว้คือ

1. เชื่อว่าความต้องการการสังเกต และความใฝ่รู้ของผู้สนใจมีคุณค่ายิ่ง เป็นปัจจัยเหตุเบื้องต้นของการถ่ายทอดรูปแบบศิลปะที่มองเห็น จะละเลยไม่ได้

2. เชื่อว่าการฝึกฝนปฏิบัติสม่ำเสมอ เป็นการพัฒนาการสังเกต ส่งเสริมการรับรู้ทางตา พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างตา มือ และสมอง ให้สามารถร่วมกันทำกิจกรรมบนระนาบรองรับตามกำหนดเวลาที่จัดให้ได้

3. เชื่อว่าหน้าที่ของครูศิลปะไม่ใช่สอนวิธีระบายสี แต่สอนให้รู้จักระบายสี (not know to paint but how to learn to paint) และจัดประสบการณ์ตรงให้รู้ว่าจะระบายอะไรและอะไรไม่ควรระบาย

4. เชื่อว่าความรู้ทางศิลปะสามารถหาได้จากหนังสือศิลปะ และจากสื่อต่าง ๆ แต่ประสบการณ์ตรงทางศิลปะเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนจะต้องจัด วางแผนให้ ต้องทำให้คิด ต้องให้ได้รับข้อมูลหลากหลายและต้องให้มีการฝึกฝนปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอด้วย โดยคาดหวังว่าในที่สุด ผู้สนใจก็สามารถเลือกได้เองตามต้องการ

5. เชื่อว่าการฝึกแต่ละขั้นตอนอย่างสม่ำเสมอ เป็นการกระทำที่สอดคล้องกับความเจริญงอกงามตามธรรมชาติของมนุษย์ เป็นการพัฒนาการรับรู้ และความเข้าใจของมนุษย์ ที่สุดท้ายผู้สนใจก็สามารถเอาชนะใจตนเองได้ (อารี สุทธิพันธุ์. 2544: 31-32)

4.1.3 การจัดการเรียนการสอนและการฝึกฝนตามวิธีสร้างสรรค์ เป็นแนวเป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการสร้างสรรค์ เนื่องจากมนุษย์มีความสามารถที่จะเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงได้ โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่สำคัญตามที่ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวไว้คือ

1. เชื่อว่ารูปแบบของการระบายสีอยู่ที่ตัวเราเป็นผู้สร้างสรรค์มันขึ้นมา ไม่ใช่รูปแบบที่อยู่พ้นไปจากโลกนี้ เกินกว่าคนธรรมดาจะสัมผัสได้ด้วยได้ (transcendental)

2. เชื่อว่าการเดินทางที่คนอื่นเคยเดินมาแล้วไม่ทำท่าย ไม่น่าตื่นเต้น เท่ากับยอมรับสัญญาณของ ความล้มเหลวทางศิลปะ ผู้เลือกทางเดินของตนเองไม่ได้ เพราะทำท่ายความสามารถ มันตื่นเต้นกว่า นอกจากนี้ยังช่วยให้สามารถปรับตัวเมื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่าด้วย

3. เชื่อว่ารูปแบบของความสมดุลและความพอดีของรูปทรงและความรู้สึกที่สำคัญ ๆ ไม่อยู่นอกเหนือ ความสามารถของมนุษย์ มนุษย์สามารถผสมผสาน “คุณลักษณะต่างชั่ว” คือรูปทรงและความรู้สึกให้เป็น รูปแบบเชิงสร้างสรรค์ของการระบายสี

4. เชื่อว่ารูปแบบของความรู้สึกมีบทบาทในการเสริมสร้างวินัยของผู้สร้างให้เกิดขึ้นในตน ให้มีความ รับผิดชอบ มีมานะอดทน ทำงานด้วยความเพียร มากกว่าการมั่งง่ายเรียนลัด หวังความสำเร็จด้วยการเสี่ยง โชคชะตาหวัด หวังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ช่วยดลบันดาลรูปแบบของชีวิต

5. เชื่อว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ต้องได้รับการเรียนรู้ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และพฤติกรรมที่ เปลี่ยนแปลงนั้น เป็นสิ่งที่มีค่าอย่างยิ่งสำหรับคน ๆ นั้น (อารี สุทธิพันธุ์, 2544: 38)

4.2 กระบวนการจัดการเรียนการสอนทัศนศิลป์ศึกษาในสังคมไทย

จากที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ทัศนศิลป์ศึกษา นั้นมีความหมายของการเรียนการสอนศิลปะที่ กว้างกว่าศิลปศึกษา โดยนอกจากเป็นการจัดการศึกษาภายใต้ระบบการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นระดับ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา แล้ว ยังหมายรวมถึงการจัดการศึกษานอก ระบบการศึกษา การศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยนั้น และก่อนที่จะกล่าวถึงประเด็นทัศนศิลป์ศึกษา จำเป็นต้องกล่าวถึงความเป็นมาของศิลปศึกษาในสังคมไทยก่อน กล่าวคือศิลปศึกษาในประเทศไทย นั้น มีแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่ง หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร นักคิด นักสถาปนิก นักการศึกษาและศิลปศึกษา ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 ต่อเนื่องถึงรัชกาลที่ 7 ได้ทรง กล่าวถึงความสำคัญและหลักการของวิชาศิลปศึกษาไว้ว่า

การศึกษาอันบริบูรณ์เท่านั้น ไม่ควรจะหมายแต่พุทธิศึกษา จริยศึกษา และพลศึกษาเท่านั้น ควรจะ ประกอบด้วยศิลปศึกษา อันเป็นส่วนสำคัญไม่น้อยกว่าการศึกษาแผนกอื่น ๆ อีกด้วย ... ในวิชาวาดเขียน ในหัตถการต่าง ๆ และในทางศิลปศึกษา หลักการนั้นอยู่ที่ครูและวิธีสอน ถ้าครูและวิธีสอนไม่ดีและไม่ถูกต้อง อาจเป็นเหตุให้เด็กปัญญาอ่อน กลับร้ายไปเสียกว่าไม่ได้สอนอย่างใดเสียเลยด้วยซ้ำ ครูที่ดีจริงนั้นย่อมเป็น ผู้บริบูรณ์ในการศึกษา รู้จักวิชาจิตรศาสตร์บ้าง และสมควรใช้วิธีแนะนำมากกว่าการสอนเคร่งครัดตาม หลักสูตร ไม่ฝึาฝนดัดอุปนิสัยของเด็กให้คล้อยมาในทำนองหรือวิธีทำงานและความเห็นของตน การสอนโดย วิธีที่พึงรังเกียจเช่นนี้ มักได้แก่จำพวกครูที่ฝึกขึ้นสำหรับสอนวิชาวาดเขียน โดยเฉพาะที่ไม่เคยประกอบอาชีพ ในทางศิลปะชนิดใด (Creative Arts) อย่างใดเสียเลย ความชำนาญของครูพวกนี้จึงอยู่ในวงแคบ เพียงการ สอนวิชาวาดเขียน ไม่ใช่สอนให้ทำของ เพราะครูเองก็ไม่เคยทำการทำงานอย่างใดนอกจากสอนให้เด็กเขียนโดยไม่ มีจุดมุ่งหมาย ให้ประกอบทำเป็นวัตถุอันใดขึ้นใช้เป็นการเป็นงานได้จริง ๆ เป็นงานทางทฤษฎีเท่านั้น ไม่ใช่ทางปฏิบัติการประกอบอาชีพ วิธีสอนจึงไม่สู้จะเหมาะกับการที่เป็นอยู่ในชีวิตอันเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ให้ทันสมัย ... การที่ทรงเน้นย้ำถึงความสำคัญของ “ศิลปศึกษา” น่าจะส่งผลต่อแผนการศึกษาของชาติ ต่อมาที่ประกอบด้วย พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และศิลปศึกษา (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2550: 26; อ้างอิงจาก หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร. 2539: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าแนวคิดและหลักการทางศิลปศึกษาที่สำคัญสำหรับครู ด้านหนึ่งก็คือ วิธีสอน ซึ่งสำหรับวิธีสอนนั้นก็จะเป็นกระบวนการสำคัญอย่างหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน โดยอีกด้านหนึ่งที่หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ ทรงกล่าวไว้พอสรุปได้คือการให้การแนะนำสำหรับผู้เรียนนั้นไม่ควรให้โน้มเอียงมาตามความคิดของผู้สอนมากนัก ซึ่งสอดคล้องกับวิธีสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การเรียนการสอนด้านศิลปศึกษาในประเทศไทยนั้น ในระยะแรกยังไม่อาจเรียกว่าเป็นไปในเชิงทัศนศิลป์ได้เต็มที่นัก เพราะในช่วงแรก ๆ เป็นเรื่องในการสร้างผลงานเชิงช่างเป็นส่วนมาก ซึ่งรูปแบบวิธีการสอนมีความเปลี่ยนแปลงจากอดีตนับตั้งแต่ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ช่างสยามที่สืบทอดฝีมือกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาหลงเหลืออยู่น้อยมาก สังเกตได้จากผลงานทางศิลปะและสถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 3 ที่ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบจีน เป็นช่างจากประเทศจีนที่แผ่อิทธิพลทางศิลปะเข้ามาจากการติดต่อค้าขายกับประเทศสยาม ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 4 ต่อเนื่องถึงรัชกาลที่ 5 ปรากฏรูปแบบศิลปะตะวันตกขึ้นในประเทศไทย และตั้งแต่ตอนปลายรัชกาลที่ 5 มีช่างตะวันตกเข้ามาประจำอยู่ในราชสำนัก และเริ่มถ่ายทอดความรู้ให้กลุ่มคนไทยกลุ่มเล็ก ๆ ที่ถูกคัดเลือกมาเป็นนักเรียนฝึกหัด เรียนรู้วิชาช่างเขียน แต่ก็ถูกจำกัดในฐานะช่างส่วนพระองค์ การเกิดขึ้นของโรงเรียนสอนศิลปะนั้นถูกประกอบสร้างขึ้น จากเบื้องบนหรือชนชั้นสูง ในปลายรัชกาลที่ 6 พ.ศ. 2456 เพื่อเป็นการประสานระหว่างอารยธรรมตะวันตกและตะวันออก พระองค์ทรงมีแนวคิด “แท้จริงวิชาช่างเป็นวิชาพื้นเมือง จะคอยเอาแต่คนอื่นฝ่ายเดียวไม่ได้ เพราะความงามของเขาไม่เหมาะแก่ตาเรา” จึงได้เกิดโรงเรียนเพาะช่าง ขึ้น เพื่อสืบสานงานช่างไทยไว้ โดยเฉพาะช่างสิบหมู่ และเปิดสอนวิชาที่เน้นทางศิลปหัตถกรรม เป็นการอนุรักษ์และสืบทอด มีการสอนวิชาวาดเขียน ปั้น แกะสลัก เครื่องถม กลึง จักสาน ช่างไม้ รวมถึงการว่าจ้างประติมากรชาวอิตาลีเลียน คือ คอร์ราโด เฟโรจี (Corrado Feroci) เข้ามาทำงานในตำแหน่งช่างปั้น สังกัดกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2466 “เราให้ความเชื่อถือศิลปินอิตาลีเลียนกันเป็นอย่างมาก แบบอย่างศิลปินที่เป็นที่ยอมรับก็คือ แบบคลาสสิก แบบบารอค และแบบร็อคโคโค เป็นต้น โปรเฟสเซอร์เฟโรจี ซึ่งเป็นศิลปินจริง ๆ (Natural Realism) จึงเหมาะสำหรับงานเหล่านี้” (ดำรง วงศ์อุปราช. 2521: 22-24) และบุคคลท่านนี้ซึ่งต่อมารู้จักกันในนาม ศิลป์ พีระศรี ได้มีบทบาทสำคัญต่อศิลปะกระแสหลัก ทั้งแนวคิดและรูปแบบ โดยโรงเรียนประณีตศิลปกรรม ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2477 มีการสอนสองสาขา คือ จิตรกรรมและประติมากรรม หลักสูตร 5 ปี ซึ่งโรงเรียนนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนศิลปากรเมื่อ พ.ศ. 2480 และต่อมาก็คือมหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งเริ่มต้นจัดการเรียนการสอนด้วยแนวคิดและรูปแบบตามแบบลัทธินีโอคลาสสิก ในตอนเริ่มต้นมีการเรียนการสอนหลาย ๆ วิชา เช่น ทัศนวิทยา

หรือเปอร์สเปคทีฟ ภายวิภาควิทยา ทฤษฎีสี่ เป็นต้น และมีการเรียนการสอนสืบต่อมาจนทุกวันนี้ การสอบเข้าเรียนศิลปะในสถาบันดังกล่าวในวิชาปฏิบัติ ต้องสอบเรื่องแสงเงา และการเขียนภาพเหมือน เป็นต้น

นักวิชาการทางศิลปะหลายคนมองว่าการเรียนการสอนโดยเน้นกายวิภาค เน้นเปอร์สเปคทีฟ หรือแม้กระทั่งเรื่องแสงและเงา ซึ่งแนวคิดทางการศึกษาดังกล่าวอาจจะต้องมีการปรับตัวและทบทวนใหม่ตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เรื่องการฝึกฝนปฏิบัติ “การเขียน กระดูก กล้ามเนื้อ ท่าทาง ริ้วรอย เป็นการฝึกให้ช่วยจำ กระดูก กล้ามเนื้อ ข้อต่อ และส่วนต่าง ๆ ของมนุษย์ เป็นการฝึกฝนกิจกรรมตามแนวในออกนอก (inside out) คือจากภายในที่มองไม่เห็น มาถึงภายนอกที่มองเห็นรวมทั้งเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม” (อารี สุทธิพันธุ์. 2551: 37) ซึ่งการเรียนการสอนแบบนี้เหมาะสำหรับบางอาชีพเช่น แพทย์ เป็นวิชาช่วยให้จำ และช่วยให้เกิดทักษะ และเป็นการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง แต่สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นได้มีการนำเสนอแนวทางการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อส่งเสริมเสรีภาพให้กับผู้เรียนแล้ว

การศึกษาศิลปะอีกแนวทางหนึ่งแนวที่เรียกว่าการศึกษาแบบพิพัฒนาการ (Progressive Education) สำหรับประเทศไทยนั้น เริ่มต้นที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา โดย สาโรช บัวศรี ได้รับแนวคิดเรื่องของปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา การจัดกิจกรรมเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจาก จอห์น ดุย เป็นแนวคิดที่ว่าการศึกษาควรเริ่มต้นที่ผู้เรียน แนวคิดดังกล่าวนำมาปรับใช้กับวิชาศิลปะโดยมองว่านักเรียนสำคัญกว่าครู ครูเป็นผู้แสวงหาวิธีสอนใหม่ นำไปสอน ไม่ควรนำความรู้จากที่ได้จากการเรียนไปสอน ตระหนักว่าประสบการณ์เกิดขึ้นเมื่อใด ศิลปะก็เกิดขึ้นตามมาขณะนั้น และมีแนวทางการถ่ายทอดรูปแบบเชิงเหตุผลที่รับรู้ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย จะใช้วิธีเลียนแบบธรรมชาติ หรือวิธีผสมผสานเชิงสร้างสรรค์ก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสมและเป้าหมาย มีเสรีภาพในการเลือกใช้วัสดุ และวิธีทดลองทำได้อย่างหลากหลาย สังเคราะห์และพัฒนารูปแบบของแต่ละคนได้เอง โดยแนวคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวคิดของจอห์น ดุย ที่ได้ให้ความหมายของศิลปะว่า “ศิลปะคือคุณภาพอย่างหนึ่งของการกระทำ และสิ่งที่ทำเสร็จแล้ว” (art is a quality of doing and what is done) และยังมีแนวคิดทางทฤษฎีศิลปะหลาย ๆ แนวคิดเช่น ไม่มีเพียงทฤษฎีแสงเงาที่แก้ปัญหาให้ได้สามมิติเพียงอย่างเดียว ทฤษฎีอื่น ๆ เช่น ทฤษฎีรูปพื้น ทฤษฎีระยะทางใกล้ไกล ก็สามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ เป็นต้น การถ่ายทอดรูปแบบทางศิลปะในรูปแบบเชิงเหตุผลตามการรับรู้ของแต่ละบุคคล ยังเป็นอีกทางเลือกหนึ่งได้ รวมถึงการถ่ายทอดตามวิธีแบบธรรมชาติ (The Natural Way) ตามแนวคิดของ คิมมอนิโคไลเดส (Kimon Nicolaides) ที่นำเสนอตารางการฝึกฝนการลากเส้นหรือเรียกทับศัพท์ว่า ดอว์ริง (Drawing) โดยการมองไปที่วัตถุที่เป็นต้นแบบแล้วลากเส้นอย่างช้า ๆ โดยไม่มองมือและไม่ยกมือ หรือที่เรียกว่าคอนทัวร์ดอว์ริง (Contour Drawing) หรืออีกวิธีหนึ่งมองไปที่วัตถุที่เป็นต้นแบบแล้วลากเส้น

อย่างเร็ว ๆ โดยไม่ยกมือ หรือที่เรียกว่า เจสเจอร์ดรอว์อิง (Gesture Drawing) เป็นการถ่ายทอด อากัปกริยาท่าทาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการวาดรูปคน หรือตามแนวคิดของแคชเมียร์ มาเอวิช (Kasimir Malevich) ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับโลกของวัตถุที่เป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์ศิลปกรรม แต่ให้ความสำคัญกับการรับรู้ตามความรู้สึกของผู้ถ่ายทอดมากกว่า หรือแนวคิด แบบตตี๋ เอ็ดเวิร์ด (Betty Edwards) ที่ให้ความสำคัญกับสมองซีกขวาซึ่งเป็นส่วนที่ใช้สร้างสรรค์ศิลปะ ด้วยการใช้มือซ้ายลากเส้น เพราะสมองซีกขวาจะเป็นตัวสั่งการให้มือซ้ายทำงาน หรือแม้กระทั่งการวาดภาพเหมือนด้วยการกลับหัวต้นแบบลงด้านล่าง แล้วลากเส้นตามตาเห็นในลักษณะภาพกลับหัวนั้น เพื่อให้สมองได้ใช้งานนอกเหนือจากความเคยชินเดิม ๆ

4.3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียน

การทำความเข้าใจกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้น ต้องเข้าใจก่อนว่า ทัศนศิลป์และศิลปศึกษา มีที่มาที่เกี่ยวข้องกันอย่างไร ซึ่ง วิรัตน์ ปิ่นแก้ว ได้กล่าวถึงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความคิด ความเห็น และ ความเข้าใจของการจัดการเรียนการสอนศิลปะและศิลปศึกษาไว้ดังนี้

1. ศิลปะเป็นวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ เปิดสอนระดับอุดมศึกษา ระดับวิชาชีพ มีเนื้อหาสาระอยู่ในเครือข่ายของปรัชญาศิลป์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศาสตร์ การวิจารณ์ศิลปะ และปฏิบัติการสร้างสรรค์งานศิลปะ เป็นวิชาที่เปิดสอนสำหรับผู้ que เลือกเรียนโดยตรง มีทฤษฎีการมองเห็นของแสงและเงา เป็นพื้นฐานและมีทฤษฎีการถ่ายทอดรูปแบบตามการเลียนแบบ สถาบันที่เปิดการเรียนการสอนแบบนี้ เริ่มจากโรงเรียนเพาะช่าง โรงเรียนช่างศิลป์ โรงเรียนอาชีวศึกษา โรงเรียนไทยวิจิตรศิลป์ และสถาบันกวดวิชาต่าง ๆ เพื่อเตรียมเข้ารับการแข่งขันเข้าเรียนในสถาบันนั้น ๆ

2. ศิลปศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่เกิดขึ้นภายใต้การนิยามคำ ศิลปะ ว่า หมายถึง คุณค่าของการกระทำ และผลงานสำเร็จ ดังนั้นจึงเน้นที่กระบวนการถ่ายทอดมากกว่าผลงานสำเร็จ และเมื่อทำความเข้าใจโดยมีคำว่า ศึกษา ตาม เป็น ศิลปศึกษา ก็จะหมายความว่า

2.1 เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมทางศิลปะ สอนภายใต้ระบบการศึกษา ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา โดยการเลือกสกัดดึงเอาเฉพาะกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้สะดวก กิจกรรมที่เกิดจากความอยากรู้อยากเห็น และการสร้างสรรค์ของนักเรียนในระดับการศึกษานั้น ๆ

2.2 เป็นวิชาที่พัฒนา และส่งเสริมการรับรู้ การรู้คิด และความสามารถของนักเรียนทุกคน ตามกิจกรรมศิลปะที่จัดให้ โดยพัฒนาตา มือ สมอง ให้มีความสัมพันธ์กับบริเวณว่าง และเวลา

2.3 เป็นวิชาที่คาดหวังได้ว่า นักเรียนจะพัฒนาความสามารถ 4 ด้านคือ การรับรู้ การคิด การสื่อสาร และการแก้ปัญหา

2.4 เป็นวิชาที่สอดคล้องกับคำนิยามการศึกษาว่า การศึกษาคือความเจริญงอกงาม

2.5 เป็นวิชาที่อยากเห็นครูศิลปะ ที่สอนในระดับประถมและมัธยมศึกษา เป็นผู้ยอมรับเหตุผล มีความตั้งใจที่จะรับรู้ แสวงหา มองการดำรงอยู่คือการเปลี่ยนแปลง มีพื้นฐานที่สามารถเข้าใจเรื่องใหม่ และเต็มใจร่วมพัฒนาสร้างสรรค์รูปแบบสร้างสรรค์ร่วมกับนักเรียน โดยถือว่านักเรียนเป็นศูนย์กลางและมีความ

เชื่อว่า การเริ่มที่นักเรียนนั้น เมื่อเขาพร้อม เขาตั้งใจ หลังจากได้รับการแนะนำจากเราแล้ว เขาก็จะพัฒนาจนประสบความสำเร็จได้ด้วยกำลังใจที่เราให้เขา

2.6 เป็นวิชาที่สรุปขั้นตอนจากประสบการณ์ด้านต่าง ๆ และกิจกรรมศิลปะตามลำดับคือ 1) ความเชื่อ 2) ความรู้ 3) ความเข้าใจ 4) ความสามารถนำไปใช้ 5) ความสร้างสรรค์ ตามไหมของความรู้และคิดแสวงหา” (วิรัตน์ ปิ่นแก้ว. 2554: 36; อ้างอิงจาก อารี สุทธิพันธุ์. ม.ป.ป.:ไม่ปรากฏเลขหน้า)

4.4 กระบวนการจัดการเรียนการสอนศิลปะตามอัธยาศัย

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 15 ระบุว่า มีการจัดการศึกษาสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น เป็นการศึกษาที่ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจ ตามความพร้อม ตามศักยภาพและตามโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น

การจัดการเรียนการสอนตามอัธยาศัยทางศิลปะ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในเชิงศิลปะระหว่าง ผู้สอนกับผู้สนใจที่มาเรียน ไม่เฉพาะแต่ทางศิลปะเท่านั้น ยังมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เป็นต้น เนื่องจากผู้เรียนส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีความพร้อมด้านหน้าที่การงานหรือมีอาชีพหลักในด้านอื่น ๆ อยู่แล้ว เช่น แพทย์ สถาปนิก ครูอาจารย์ในสายวิชาอื่น ทนายความ นักการเงินการธนาคาร ข้าราชการประจำ ข้าราชการบำนาญ เป็นต้น โดยศึกษาในโอกาสที่ว่างเว้นจากงานประจำ

กระบวนการจัดการเรียนการสอนให้กับบุคคลที่มีความหลากหลายนี้ การใช้แนวทางการเรียนการสอนตามวิถีธรรมชาติและแนวทางสร้างสรรค์โดยเริ่มที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ มองผลงานศิลปะที่กระบวนการ มากกว่ามองที่ผลงานสำเร็จ และมองสื่อวัสดุที่แปลกใหม่เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ นับเป็นวิธีที่มีความเหมาะสมและเข้าถึงของผู้เรียนทั่วไป มากกว่าการสอนด้วยทฤษฎีทางศิลปะเช่น การเลียนแบบ เรียนรู้เรื่องแสงและเงา ซึ่งอาจทำให้ผู้เรียนไม่มีความสุขความเพลิดเพลินตามที่คาดหวัง ดังนั้นการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการใหม่ สื่อวัสดุใหม่ จากเดิมที่ต้องเขียนให้เหมือนต้นแบบ สิ่งที่จะควรจะได้รับไม่ใช่แค่การรับรู้ความเหมือน แต่ควรให้ทางเลือกที่ผู้เรียนจะได้รับรู้และถ่ายทอดตามการรับรู้ของตนเอง เพื่อการพัฒนาสมอง อารมณ์ ตามการสร้างสรรค์โดยไม่นำความคิดใดความคิดหนึ่งไปสกัดความเจริญเติบโตของสมองในการสร้างสรรค์ การเรียนศิลปะไม่ควรถูกจำกัดอยู่ตามทัศนคติเดิม ๆ ที่ว่าต้องมีพรสวรรค์เท่านั้นถึงจะเรียนศิลปะได้ แต่มีจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้คือความสุข

4.5 การถ่ายทอดแนวคิด ของ อารี สุทธิพันธุ์

4.5.1 งานเขียนของ อารี สุทธิพันธุ์

4.5.2 งานทางด้านทัศนศิลป์ของ อารี สุทธิพันธุ์

4.5.1 งานเขียนของ อารี สุทธิพันธุ์

สิ่งที่สะท้อนความคิดหรือแนวคิดได้เป็นอย่างดีอีกทางหนึ่งก็คืองานเขียน ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเพียงหนังสือ ตำรา บทความ ที่เป็นงานเขียนของ อารี สุทธิพันธุ์ ซึ่งปรากฏเป็นหนังสือจำนวน 19 เล่ม และบทความวิชาการ ซึ่งเขียนขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอนและเป็นบันทึกการสอน ที่รวบรวมตีพิมพ์เป็นเล่มแล้ว เพื่อนำมาวิเคราะห์สำหรับตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

- 1) หนังสือ
- 2) บทความวิชาการ

1) หนังสือ

- 1.1) ศิลปนิยม ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2513 ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2516 ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2528 และ ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2535
- 1.2) เข้าใจจิตรกรรม ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2514
- 1.3) ศิลปะกับมนุษย์ ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2519 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2523 ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2528 และ ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2539
- 1.4) ปรัชญาศิลปะ ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2521? และครั้งที่ 2 พ.ศ. 2547
- 1.5) การออกแบบ ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2521 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2524 และ ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2527
- 1.6) ศิลปที่มองเห็น ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ โดยคาดว่าจะอยู่ในช่วงก่อนปี 2521
- 1.7) การระบายสีน้ำ ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2526 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2535
- 1.8) การวาดเขียน ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2528
- 1.9) แบบฝึกปฏิบัติระบายสีน้ำ ตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2530 ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2533 ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2537 ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2539 ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2541 ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2543 ครั้งที่ 7 พ.ศ. 2544 และครั้งที่ 8 พ.ศ. 2545
- 1.10) ประสบการณ์สุนทรีย์ ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2532 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2540
- 1.11) ทศนศิลป์และความงาม ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2532 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2540
- 1.12) มนุษย์กับจินตนาการ ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2532 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2540
- 1.13) อยู่ถึง 2000 ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2543
- 1.14) มนุษย์กับสถานการณ์ 2001 ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2544
- 1.15) ผลึกความคิดศิลปะ ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2551
- 1.16) สวรรค์ความคิด ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2553

1.17) พัน 80 ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2554

1.18) เพราะผมทำอย่างนี้หรือ เขาจึงให้เป็นศิลปินแห่งชาติ ตีพิมพ์เมื่อปี

พ.ศ. 2556

1.19) พลังความคิดทัศนศิลป์และศิลปศึกษา ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2557

2) บทความวิชาการ

2.1) ปรัชญาศิลปะสมัยใหม่

2.2) เสรีนิยมในงานทัศนศิลป์ Liberalism in Visual Art

2.3) มະนุด : ผู้สร้าง

2.4) เข้าใจศิลปะสมัยใหม่

2.5) ภาพสะท้อนศิลปะสมัยใหม่จากครูและศิลปินอาวุโส

2.6) มนุษย์กับสถานการณ์

2.7) ความรู้ ความคิด ความหมาย

2.8) หลักของความสมส่วน

2.9) การระบายสีนอกชายคา

2.10) การระบายสีน้ำมัน

2.11) สัมภาษณ์ : ถาม – ตอบ

2.12) สงสัยนักเธอ 1

2.13) สงสัยนักเธอ 2

2.14) สงสัยนักเธอ 3

2.15) วิชาที่น่าคิด : สุนทรีศาสตร์

2.16) สุนทรีศาสตร์ การสร้างเครื่องมือตรวจสอบคุณภาพและความนิยมในศิลปะ

2.17) มนุษย์ : ประสบการณ์สุนทรียะ

2.18) ปรัชญาศิลปศึกษา

2.19) ธรรมชาติของศิลปะ

2.20) ศิลปะกับสัญลักษณ์

2.21) ศิลปะคือรูปแบบอันสำคัญ

2.22) สอบทานกันหน่อย

2.23) ความคิดที่แล้งมา

2.24) ทัศนศิลป์และภาษา

- 2.25) ระบบศิลปศึกษาของไทย
- 2.26) ศึกษาศิลปะและศิลปศึกษา
- 2.27) แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาศิลปะไทย
- 2.28) ศิลปะกับครู
- 2.29) สังคมและส่วนตัว
- 2.30) อะไรคือสิ่งที่ศิลปินปัจจุบันกำลังไขว่คว้า
- 2.31) ศิลปินนอกแบบ
- 2.32) ศิลปะรับใช้ใคร
- 2.33) ศิลปะเพื่อชีวิต : ทิปกร
- 2.34) สิ่งที่ผมเห็น การดำรงอยู่และเนื้อหาสาระ
- 2.35) เสี้ยวหนึ่งของความจริง
- 2.36) เสี้ยวหนึ่งของปรัชญาศิลปะ
- 2.37) ทำอะไรกันที่ไหน
- 2.38) ช่วงเวลาที่เป็นจริง
- 2.39) ภาพลักษณ์คนแนวใหม่
- 2.40) ศิลปกรรมหลังสมัยใหม่
- 2.41) ผู้ถ่ายทอดงานศิลปะ
- 2.42) ความคิดเห็นของครูศิลปะ
- 2.43) คิดกันอีกที่
- 2.44) คิดกันได้แล้วว่า กำลังเป็นอยู่ และกำลังกลายเป็น
- 2.45) วัฒนธรรมและนวัตกรรม
- 2.46) ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาสาระในสังคม
- 2.47) วัฒนธรรมกับรูปแบบทางนวัตกรรม
- 2.48) คนเป็นครู
- 2.49) เมื่อครูเป็นประธานเปิดแสดง
- 2.50) ประสบการณ์ศิลปะ
- 2.51) เมื่อครูถูกถาม
- 2.52) การรับรู้และการตอบสนองของคนเป็นครู
- 2.53) ข้อมูลเกี่ยวกับผู้นำเสนอการถ่ายทอดรูปแบบตามการรับรู้ทางการเห็น
- 2.54) เมื่อเขาให้ผมไปบรรยาย

- 2.55) ความคิดเห็น
- 2.56) มิติ
- 2.57) การสื่อสารทัศนศิลป์
- 2.58) มองย้อนดูตัว
- 2.59) การดำรงอยู่อย่างรู้ตัวมีค่ามาก
- 2.60) ทำไมจึงนำเสนอแนวการลากและระบายอย่างจริงจัง
- 2.61) สร้างความจริงได้ ด้วยความคิดของเราเอง
- 2.62) แนวทางสร้างสรรค์จากสิ่งที่ซ่อนอยู่ ให้มองเห็น
- 2.63) ในสิ่งที่เห็น มีสิ่งที่มองไม่เห็นซ่อนอยู่
- 2.64) คนเราต้องได้รับการสอน
- 2.65) เกือบลืมไม่เท่า
- 2.66) ดีที่ได้มีส่วนร่วม กับ “บางกอกสเกตเซอร์”
- 2.67) การเรียนการสอนศิลปะตามอัธยาศัย
- 2.68) จะให้แก่ใคร และให้อะไร
- 2.69) สิ่งที่ผมเห็น เราเห็นจริง แต่สิ่งที่เราเห็นไม่จริง
- 2.70) แนวคิดเรื่องการระบายสี
- 2.71) การทำกิจกรรมที่มีลักษณะสองมิติ
- 2.72) การถ่ายทอดและการรับรู้
- 2.73) ตาหรือสมอง ส่งต่อไปยังมือ เวลา และบริเวณว่าง
- 2.74) สอบถามตามอัธยาศัย
- 2.75) กิจกรรม ลากและระบาย
- 2.76) การปฏิบัติการทัศนศิลป์
- 2.77) ศิลปะเป็นประสบการณ์ ประสบการณ์คือศิลปะ
- 2.78) มิติของการระบายสี
- 2.79) มิติของการระบายสี แสดงให้เห็น
- 2.80) การยกระดับการระบายสีด้วยปัญญา
- 2.81) แอบสแตรคอาร์ต : คำที่ยากชวนคุย
- 2.82) นึกว่าได้
- 2.83) ความคิดเห็นอีกแง่มุมหนึ่ง
- 2.84) ความคิดเกี่ยวกับคำ ความคิด ความหมาย : ศิลปะ

- 2.85) ปรับระดับความเข้าใจ
- 2.86) ทำไมผมจึงเขียนวัด
- 2.87) ศิลปะตามอักษาศัย : ไต่ถามเรื่องผู้หญิง
- 2.88) ประสบการณ์ตามลักษณะรูปแบบคน ความเคลื่อนไหวเปล้า เปลือย
- 2.89) การถ่ายทอดรูปคนในรูปแบบการลากและระบาย
- 2.90) การระบายสีตามวิถีธรรมชาติ : เชิงสืบค้น
- 2.91) แนวทางพัฒนาการระบายสี
- 2.92) การยกระดับการระบายสีด้วยปัญญา
- 2.93) การระบายสีแอบสแตรค
- 2.94) นวการลากและการระบาย (1)
- 2.95) นวการลากและการระบาย (2)
- 2.96) การรับรู้และการตอบสนอง
- 2.97) คิดเล่น ๆ : ประสบการณ์สุนทรีย์
- 2.98) การรับรู้ : เรื่องของความเหมือน
- 2.99) ความเข้าใจเกี่ยวกับความนิยมชมชื่นรูปแบบ
- 2.100) คิดกันหน่อยเรื่องศิลปศึกษา
- 2.101) 40 ปี ศิลปศึกษา (1)
- 2.102) 40 ปี ศิลปศึกษา (2)
- 2.103) ความคิดเห็นเกี่ยวกับศิลปศึกษา : ทัศนศิลปศึกษา
- 2.104) ความคิดเห็นของครูศิลปะ
- 2.105) บทบาทของครูศิลปะในชุมชน
- 2.106) ครูศิลปะกับการสอนในยุคเทคโนโลยี
- 2.107) การสัมมนาเชิงปฏิบัติการครูสอนศิลปะ : สอนศิลปะกับครูอาร์
- 2.108) ความคิดสร้างสรรค์
- 2.109) การจัดประสบการณ์ให้นักเรียน
- 2.110) การเรียนการสอนศิลปะตามอักษาศัย
- 2.111) ทำไมผมจึงสอนอย่างนี้

4.5.2 งานทางด้านทัศนศิลป์ ของอารี สุทธิพันธุ์

1) กระบวนการถ่ายทอดผลงานทางทัศนศิลป์

การถ่ายทอดผลงานทางทัศนศิลป์ ของ อารี สุทธิพันธุ์ นั้น ส่วนใหญ่เป็น กระบวนการค้นคว้าเพื่อหาวิธีสอน ด้วยการพัฒนาทฤษฎี สื่อวัสดุต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะกับกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันทั้งเพศ อายุ และวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน ผลงานสำเร็จบางส่วนจึงเป็นผลพลอยได้จากกระบวนการค้นคว้าทดลอง ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ ให้ความสำคัญมากกว่าผลงานสำเร็จ โดย มีผู้ทำวิจัยในเชิงการถ่ายทอดรูปแบบทางทัศนศิลป์และการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ แล้ว คือ 1) โกศล พิณกุล (2542) นำเสนอผลการวิจัยเรื่อง จิตรกรรมสีน้ำมันภาพคน : กรณีศึกษาผลงานจิตรกรรมสีน้ำมันภาพคนชุด “Colliwospa” ของ อารี สุทธิพันธุ์ 2) สุรพันธ์ จันทนะสุด (2545) นำเสนอผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตรกรรมสีน้ำภาพโบราณสถาน : กรณีศึกษาวิเคราะห์งานจิตรกรรมสีน้ำภาพวัดของอารี สุทธิพันธุ์ และ 3) สืบสาย เพ็ญสมบุรณ์ (2541) นำเสนอผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิวัฒนาการ ผลงานจิตรกรรมของ อารี สุทธิพันธุ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 – 2539 ซึ่งในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอ รายละเอียดในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป โดยจะศึกษาเพิ่มเติมถึงการแสดงออกของรูปแบบที่ต่อเนื่อง จากงานวิจัยที่ได้รวบรวมไว้ครั้งสุดท้ายเมื่อปี พ.ศ. 2541

2) ผลงานทัศนศิลป์และการแสดงออกเชิงรูปแบบ

ผลงานทัศนศิลป์และการแสดงออกเชิงรูปแบบนี้ จะกล่าวถึงรูปแบบผลงาน ทัศนศิลป์ในประเทศไทยและรูปแบบการแสดงออกของ อารี สุทธิพันธุ์ เฉพาะช่วงการเริ่มศึกษาศิลปะ ของ อารี สุทธิพันธุ์ ต่อเนื่องถึงช่วงเวลาที่ อารี สุทธิพันธุ์ เข้าทำงานเป็นอาจารย์ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา แล้ว ซึ่งหากนับย้อนไปเมื่อปี พ.ศ. 2492 ซึ่งเป็นปีแรกของการเริ่มต้นแสดงผลงานศิลปกรรมแห่งชาติ ซึ่ง ฐากร กล่าวไว้ว่า

“... ภายใต้การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นความชาญฉลาดในเชิงจิตวิทยา ที่สามารถ สร้างอาณาจักรและสร้างการยอมรับทั้งด้านตัวบุคคลและสถาบันได้เป็นอย่างดี การกำหนดเหรียญทอง เหรียญเงิน เหรียญทองแดง และศิลปินชั้นเยี่ยมจึงเป็นเสมือนตราประทับรับประกันคุณภาพทางด้านตัวบุคคล ... ศิลปินจากการแสดงผลงานศิลปกรรมในช่วงนี้ให้คุณค่าหลากหลายอารมณ์ แม้ความคิดและรูปแบบจะไม่แตกต่างกันมากนักก็ตาม คือส่วนใหญ่ก็เป็นรูปคน ทิวทัศน์ ศิลปะไทย ...” (ฐากร. 2542: 19-21)

ความคิดและรูปแบบการเขียนคน ทิวทัศน์ ศิลปะไทย ยังมีอย่างต่อเนื่อง มีเพียง เพื่อ หริพิทักษ์ ศิลปินที่ผ่านการเล่าเรียนจาก มหาวิทยาลัยศิลปากร และเดินทางไปศึกษาต่อที่ประเทศอินเดียในปี พ.ศ. 2583 และอิตาลีในระหว่างปี พ.ศ. 2497-2499 ได้กลับมาสร้างงานในแนวคิวบิสม์ ในช่วงปี พ.ศ. 2500 และได้รับรางวัลเหรียญทองจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 8 ซึ่งนับว่าเป็นรูปแบบศิลปะที่

ก้าวหน้ามากสำหรับประเทศไทยในช่วงดังกล่าว แต่หลังจากนั้นการประกวดศิลปกรรมแห่งชาติยังคงให้ความสำคัญอยู่กับรูปแบบศิลปะแบบประเพณี ซึ่งนิพนธ์ ทวีกาญจน์ กล่าวว่า

หลังปี พ.ศ. 2500 เพื่อ หริพิทักษ์ พัฒนางานล้าหน้าศิลปินคนอื่น ๆ การฟื้นฟูศิลปะแบบประเพณี กลับได้รับการขานรับจากคณะกรรมการตัดสินงานศิลปกรรมแห่งชาติมากขึ้น เสมือนการค้ำถัดกระแสก้าวหน้าของศิลปินที่สร้างศิลปะแนวตะวันตก ภาพ “บ้านชาวประมง” ของ ดำรง วงศ์อุปราชา ได้รับรางวัลเหรียญทอง จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 11 พ.ศ. 2503 ... การส่งเสริมศิลปะแบบประเพณี นิยมในช่วง พ.ศ. 2501 – 2504 เห็นได้ชัดเจเนยิ่งขึ้น เมื่อมีการเลื่อนงานประยุต์ศิลป์มาเป็นงานวิจิตรศิลป์ ทำให้เกิดความสับสนจนแยกไม่ออก ดังเห็นได้จากผลงานของ มานิตย์ ภู่อารีย์ ได้รับเหรียญเงินในประเภทมันทนศิลป์ ในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2501 และในปีต่อมางานของมานิตย์ก็ได้รับรางวัลเหรียญทองในประเภจิตรกรรม ทั้ง ๆ ที่งานทั้ง 2 ชิ้นนี้เป็นงานแบบเดียวกัน ในขณะที่เดียวกันกับที่ศิลปินที่สร้างแนวสมัยใหม่กลับหยุดชะงักการสร้างสรรค์ของตน ไม่อาจพัฒนางานได้ก้าวหน้าไปกว่าคิวิสม์ได้ เพื่อ หริพิทักษ์ เองในส่วนลึกแล้วประทับใจในมรดกวัฒนธรรมเก่า ๆ ตั้งแต่ไปศึกษาต่อที่อินเดียแล้วก็เลยหันมาจับงานบูรณะภาพเขียนฝาผนังอย่างจริงจัง และหยุดการเขียนภาพสมัยใหม่จนทุกวันนี้” (นิพนธ์ ทวีกาญจน์. 2535: 95-96)

จากข้อมูลที่ปรากฏในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 วงการศิลปกรรมในประเทศไทย ยังคงให้ความสำคัญกับรูปแบบเรียลลิสม์ ศิลปะแบบประเพณี และศิลปะแบบอิมเพรสชันนิสม์ กันอยู่อย่างกว้างขวาง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2504 อารี สุทธิพันธุ์ ได้กลับจากไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยอินดีอานา สหรัฐอเมริกา ระหว่างปี พ.ศ. 2502 – 2504 (ค.ศ. 1959 – 1961) ได้นำผลงานรูปแบบศิลปะแบบแอบสแตรคเอกซ์เพรสชันนิสม์ มาแสดงที่สถาบันสอนภาษา เอ.ยู.เอ กรุงเทพมหานคร เป็นภาพผู้หญิงและภาพป่าช้ารยยนต์ ซึ่งศิลปินไทยในขณะนั้นยังไม่ปรากฏการนำเสนอในรูปแบบนี้มาก่อน ทำให้ชื่อของ อารี สุทธิพันธุ์ เป็นที่กล่าวถึงกันอย่างกว้างขวางในแวดวงทัศนศิลป์ โดยผลงานดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากแนวคิดและรูปแบบที่ได้ศึกษาจากครู อาจารย์ และศิลปิน ขณะที่ไปศึกษาที่สหรัฐอเมริกา ซึ่ง นิพนธ์ ทวีกาญจน์ กล่าวว่า

ปี พ.ศ. 2504 เป็นปีแห่งการเริ่มต้นศิลปะสมัยใหม่ในเมืองไทยที่แท้จริง เป็นยุคที่มีการเปิดหอศิลป์ และแสดงภาพเขียนกันมากมาย ขณะที่ทุกคนจับตามองความเคลื่อนไหวด้านมหาวิทยาลัยศิลปากรเพียงด้านเดียว โดยมี ศิลป พีระศรี เป็นผู้ส่งเสริมและควบคุม มีศิลปินไทยคนหนึ่งซึ่งไม่เคยศึกษาศิลปะในมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยอินดีอานา สหรัฐอเมริกา ในระดับปริญญาโท สาขาวิจิตรศิลป์ เมื่อเดินทางมาถึงเมืองไทย เขาได้รวบรวมผลงานที่สร้างไว้ในสหรัฐอเมริกาทั้งหมด ทั้งวาดเส้น ภาพพิมพ์ จิตรกรรมสีน้ำและสีน้ำมัน จัดแสดงที่สถาบันสอนภาษา A.U.A. ผลงานทั้งหมดเป็นศิลปะแนว

แอบสแตรคเอกซเพรสชันนิสม์ ซึ่งกำลังได้รับความนิยมเต็มที่ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งล้ำหน้าไปกว่างานศิลปะคิวบิสม์เกือบ 40 ปี ศิลปินผู้นั้นคือ อารี สุธิตพันธุ์ (นิพนธ์ ทวีกาญจน์ 2535: 96)

นับว่าผลงานเชิงรูปแบบและแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานของ อารี สุธิตพันธุ์ ที่ปรากฏชัดเจนในช่วงเวลาดังกล่าว นั้น มีความก้าวหน้ากว่าผลงานของศิลปินไทยในยุคสมัยเดียวกันอยู่มาก ซึ่งการแสดงออกทางรูปแบบแอบสแตรคเอกซเพรสชันนิสม์นี้ยังคงมีมาอย่างต่อเนื่องและแพร่หลายในประเทศไทยในเวลาต่อมาด้วย

5. แนวคิดและมุมมองที่มีต่ออารี สุธิตพันธุ์

การศึกษาวិเคราะห์แนวคิดของ อารี สุธิตพันธุ์ นั้น มีความจำเป็นต้องศึกษาบริบทความคิดของบุคคลที่อยู่ในแวดวงทัศนศิลป์และการศึกษาศิลปะด้วย ดังนั้นจึงมีการสัมภาษณ์แนวคิดบุคคลต่าง ๆ เช่น ศิลปินแห่งชาติสาขาทัศนศิลป์ บุคคลที่มีชื่อเสียงในแวดวงทัศนศิลป์และศิลปศึกษา ลูกศิษย์ซึ่งเคยศึกษาในระบบการศึกษาจาก อารี สุธิตพันธุ์ ลูกศิษย์ศิลปะตามอัธยาศัยที่มีชื่อเสียงในสังคม เช่น อดีตรัฐมนตรี เป็นต้น โดยบุคคลเป้าหมายที่จะสัมภาษณ์คือ

5.1 กลุ่มศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ เช่น กมล ทัศนาญชลี ปรีชา เกาทอง

5.2 กลุ่มบุคคลที่มีชื่อเสียงในแวดวงทัศนศิลป์และศิลปศึกษา เช่น วิรุณ ตั้งเจริญ โกศล พิณกุล อำนาจ เย็นสบาย สุธี คุณาวิชยานนท์

5.3 กลุ่มลูกศิษย์ในระบบการศึกษา เช่น นิพนธ์ ทวีกาญจน์ ทวีเกียรติ ไชยงยศ นกุลปัญญาดี

5.4 กลุ่มลูกศิษย์นอกระบบการศึกษาหรือกลุ่มศิลปะตามอัธยาศัย เช่น ทิพาดี เมฆสวรรค์

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ที่ผ่านมามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ อารี สุธิตพันธุ์ แล้วเช่น กรณีศึกษาผลงานจิตรกรรมสีน้ำมัน การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการสอน การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับศิลปศึกษา และการศึกษาวิวัฒนาการผลงานจิตรกรรม ซึ่งการมุ่งศึกษาแนวคิดแบบแยกส่วนที่ยังไม่สร้างมิติสัมพันธ์แบบบูรณาการแนวคิดทางการสอนในภาพรวมทั้งหมด ผู้วิจัยจึงได้นำมาทบทวน ศึกษารายละเอียดและข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อการบูรณาการกับงานวิจัยฉบับนี้ ซึ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

โกศล พิณกุล นำเสนอผลการวิจัยเรื่อง จิตรกรรมสีน้ำมันภาพคน : กรณีศึกษาผลงานจิตรกรรมสีน้ำมันภาพคนชุด “Colliwospa” ของ อารี สุธิตพันธุ์ ผลการวิจัยพบว่า

จากการวิเคราะห์และวิจัยในงานจิตรกรรมสีน้ำมันภาพคน “Colliwospa” พบสิ่งที่น่าสนใจที่สาคัญอยู่หลายประการเช่น การสร้างงานเริ่มจากแบบที่มองเห็น มีคนเป็นแบบจริง แต่เมื่อถ่ายทอดเป็นผลงานจิตรกรรมสีน้ำมันภาพคน จะมีลักษณะเป็นไปตามความต้องการ เช่น การลดทอนรูปทรง การใช้รูปร่างร่วม ตลอดจนการระบายสีทับส่วนต่าง ๆ เว้นไว้เฉพาะส่วนที่ต้องการ การสร้างงานในลักษณะเช่นนี้เป็นรูปแบบอารมณ์นิยมที่พัฒนาจากรูปทรงสำนิยมหรือรูปทรงที่เหมือนจริง แต่นำเอาอารมณ์ ความรู้สึกภายในที่มีต่อรูปร่างของมนุษย์มาสร้างชิ้นใหม่สะท้อนอารมณ์ความรู้สึก ... ด้านเนื้อหาที่ภาพทั้งหมดเป็นภาพผู้หญิงเปลือยแนวคิดของ อารี สุทธิพันธุ์ ที่มีต่อผู้หญิงเป็นเพศที่ให้ความเอื้ออาทรต่อคนอื่น การดูแล คอยเอาใจใส่บุคคลใกล้เคียง ตามแนวคิดนี้ อารี สุทธิพันธุ์ อาจประทับใจเป็นการส่วนตัวของผู้หญิง และถ่ายทอดจิตรกรรมสีน้ำมันรูปทรงผู้หญิงมาตลอด ตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2530 ... (โกศล พิณกุล. 2542: 105)

จากงานวิจัยนี้ทำให้ทราบถึงรูปแบบการระบายสี และกลวิธีบางอย่าง เช่น การลดทอนรูปทรง การใช้รูปร่างร่วม การระบายทับส่วนต่าง ๆ เพื่อผสานรูปและพื้นเข้าด้วยกัน รวมทั้งได้ทราบถึงการเลือกเนื้อหาสาระในผลงานจิตรกรรมภาพคนชุด Colliwospa ของ อารี สุทธิพันธุ์ ซึ่งแนวคิดเชิงการปฏิบัติการนี้ยังพบในงานวิจัยของ สุรพันธ์ จันทนะสุด นำเสนอผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตรกรรมสีน้ำมันภาพโบราณสถาน : กรณีศึกษาวิเคราะห์งานจิตรกรรมสีน้ำมันภาพวัดของ อารี สุทธิพันธุ์ ผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบในผลงานจิตรกรรมภาพวัดของ อารี สุทธิพันธุ์ มีลักษณะของการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมสีน้ำมันไปในลักษณะรูปแบบอารมณ์นิยม โดยเน้นในเรื่องของการระบายสีที่มีได้จำกัดอยู่ในกลวิธีใดวิธีหนึ่ง งานจิตรกรรมของ อารี สุทธิพันธุ์ เริ่มต้นจากกระบวนการระบายสีและกลวิธีต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เช่น การระบายสีแสดงการทับซ้อนของสี แสดงรอยพู่กันหรือรอยแปรง รวมถึงให้ความสำคัญกับวัสดุอุปกรณ์ กระดาษ พู่กัน และคุณสมบัติเฉพาะตัวของสีแต่ละสี โดยเน้นให้เห็นถึงความงามของวัด แล้วสีก็ออกมาเป็นภาพจิตรกรรมสีน้ำมัน ... เป็นการถ่ายทอดความประทับใจที่มีต่อความงามของวัด มาแสดงออกเพื่อสื่อถึงความรู้ ความคิด ความดี ตลอดจนความงามของสถาปัตยกรรมไทย เช่น วัดและโบราณสถานต่าง ๆ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ตลอดจนได้พัฒนาการสังเกต ตลอดจนการจัดกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาจากกระบวนการพื้นฐาน เช่น การระบายเรียบ การระบายทับ การระบายเปียก การระบายแห้ง ฯลฯ ก่อนที่จะพัฒนากระบวนการพื้นฐานไปสู่การสร้างสรรค์ ซึ่งการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ เรียกว่า การสอนระบบ เอ.เอส. (A.S. System) คือ การสอนวิธีระบายสีน้ำมัน โดยไม่อาศัยการร่างภาพลายเส้นหรือหลักการเขียนภาพเป็นพื้นฐาน ... (สุรพันธ์ จันทนะสุด. 2545)

รายงานการวิจัยอีกฉบับหนึ่งเป็นรายงานการวิจัยเกี่ยวกับการด้านวิวัฒนาการผลงานจิตรกรรมของ อารี สุทธิพันธุ์ ซึ่ง สืบสาย เพ็ญสมบุญรณ นำเสนอผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิวัฒนาการผลงานจิตรกรรมของอารี สุทธิพันธุ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 - 2539 ผลการวิจัยพบว่า วิวัฒนาการผลงานจิตรกรรมของ อารี สุทธิพันธุ์ ด้านเนื้อหา รูปแบบ และกลวิธี จำแนกเป็นช่วงเวลาได้ดังนี้

ยุคที่ 1 ช่วงปี พ.ศ. 2504 – 2513 เป็นผลงานในช่วงต้น เป็นจิตรกรรมแนวทางศิลปะแอบสแตรค เอกซ์-เพรสชันนิสม์ เนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์และสิ่งแวดล้อม แสดงออกจากความรู้สึกภายในที่มีต่อสภาพแวดล้อม ถ่ายทอดรูปแบบอารมณ์นิยม ด้วยการลดทอนรูปทรงเหลือเฉพาะโครงสร้างที่เด่นและสำคัญ ลักษณะกึ่งนามธรรม จัดภาพแบบรูปทรงเปิด เพื่อการถ่ายทอดสัมพันธ์กันระหว่างรูปและพื้นระนาบที่ให้ความรู้สึกเป็น 2 มิติ กลวิธีระบายสีเคลือบและป้ายทับซ้อนแสดงรอยแปรง แสดงให้เห็นถึงควมมีเสรีภาพในการสร้างงาน ... ภาพวัดมีลักษณะคล้ายเปลวไฟลูกกลม ถ่ายทอดรูปแบบอารมณ์นิยมด้วยการแสดงออกอย่างฉับพลัน ลดทอนรูปทรงให้เห็นเฉพาะโครงสร้างที่เด่นสัมพันธ์ระหว่างรูปและพื้น กลวิธีระบายสีเคลือบเป็นหลัก สัมพันธ์กับการป้ายทับซ้อนด้วยเนื้อสีหนาและแสดงรอยแปรง

ยุคที่ 2 ช่วงปี พ.ศ. 2514 – 2523 แสดงออกด้วยเนื้อหาหลากหลาย เด่นชัดคือ เนื้อหาเกี่ยวกับภาพลักษณ์คนและเนื้อหาจากตัวละครในวรรณคดีรามเกียรติ์ ที่ต้องการสะท้อนภาพแสดงเอกลักษณ์ไทย ผสมผสานกับรูปแบบและกลวิธีทางจิตรกรรมสากล สะท้อนสภาพเหตุการณ์ทางการเมือง สังคม อันมีผลกระทบต่อการเสรีภาพส่วนบุคคล เพื่อเป็นการบรรยาย ถากถางสังคม รูปแบบอารมณ์นิยม ผสมผสานกับรูปแบบประเพณีนิยมแนวใหม่ (Neo Traditionalism) พัฒนาจากผลงานยุคที่ 1 ด้วยการลดทอนรูปทรง ลักษณะผลงานสัมพันธ์รูปและพื้น ให้ความรู้สึก 2 มิติ แสดงออกอย่างฉับพลัน กลวิธีใช้สีใส่น้ำมันระบายเคลือบ ป้ายทับซ้อนด้วยเนื้อสีหนา แสดงรอยแปรง เคลื่อนไหวรวดเร็วอิสระ

ยุคที่ 3 ช่วงปี พ.ศ. 2524 – 2539 ผลงานยุคนี้ ปรากฏอย่างเด่นชัดของเนื้อหา ได้แก่ ภาพหญิงเปลือย ที่พัฒนาต่อเนื่องจากยุคที่ 1 และยุคที่ 2 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น Colliwospa และเนื้อหาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมวัด ที่พัฒนาสืบเนื่องจากยุคที่ผ่านมาเช่นกัน เนื้อหาอื่นพบเป็นส่วนน้อยและขาดการพัฒนาต่อเนื่อง รูปแบบที่ปรากฏเด่นชัด ได้แก่ รูปแบบอารมณ์นิยม แสดงการลดทอนรูปทรงที่ไม่จำเป็นออกเหลือเฉพาะโครงสร้างที่เด่นและสำคัญ จัดภาพแบบรูปทรงเปิดที่พัฒนาต่อเนื่องจากยุคก่อนในลักษณะนามธรรมมากขึ้น โดยให้ความสำคัญของเส้นและสีที่เป็นลักษณะ 2 มิติ แสดงการเคลื่อนไหวของรูปทรง กลวิธีเด่นชัดได้แก่ การระบายด้วยสีอวสตุสีน้ำมันกระดาศ ที่ค้นคว้าจนเป็นระบบที่ชื่อว่า ระบบ เอ.เอส. (A.S. System) การระบายสีด้วยกลวิธีหลากหลาย ที่เด่นชัดคือ การระบายสีเชิงลบที่ให้ความสำคัญกับพื้นภาพ ในช่วงปลายยุคพบว่า มีกลวิธีการล้างสีและเพิ่มเส้นเพิ่มน้ำหนัก ตลอดจนใช้สีอวสตุหลายชนิดในการสร้างพื้นผิวของภาพให้น่าสนใจขึ้น สำหรับสีอวสตุจิตรกรรมสีน้ำมันบนผ้าใบในยุคนี้ ช่วงต้นไม่ปรากฏผลงานที่เด่นชัด และมีปริมาณการสร้างค่อนข้างน้อย ช่วงปลายยุคราวปี พ.ศ. 2536 – 2539 จึงปรากฏผลงานที่ส่วนใหญ่เป็นเนื้อหา Colliwospa (สีน้ำมันพบในปี 2528) รูปแบบอารมณ์นิยม ลดทอนรูปทรง ลักษณะกึ่งนามธรรมที่ค่อนข้างในทางนามธรรม กลวิธีระบายเคลือบและป้ายทับซ้อนด้วยเนื้อสีหนา เน้นรอยแปรง การใช้สีคู่ตรงข้าม และสีน้ำมันแท่ง (Oil Bar) ผสมผสานเพื่อสร้างพื้นผิวให้น่าสนใจ แสดงออกอย่างฉับพลันรวดเร็วด้วยความมีเสรีภาพในการสร้างสรรค์ผลงาน (สืบสาย เพ็ญสมบุญ. 2541: 120-121)

รายงานการวิจัยของ สืบสาย เพ็ญสมบุญ มีข้อเสนอแนะที่สัมพันธ์กับงานวิจัยฉบับนี้คือเสนอไว้ว่า ควรมีการศึกษาแนวคิดหรือความเชื่อในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม แนวคิดทางด้านศิลปะศึกษา การวิจารณ์ รวมทั้งควรให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนศิลปะของ อารี สุทธิพันธุ์

รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องฉบับต่อมาเป็นการนำแนวคิดการวาดภาพคนแบบยึดโครงสร้างส่วนใหญ่ไปหาส่วนย่อย หรือที่เรียกว่า วิธีสอนแบบนอกเข้าใน (outside-in) ซึ่งเป็นแนวคิดและวิธีสอนที่เริ่มในสหรัฐอเมริกามาตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ต่อเนื่องถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะการเรียนการสอนของครูอาจารย์ศิลปะลัทธิสำแดงพลังอารมณ์นามธรรม (Abstract Expressionism) ซึ่ง อาร์. สุธิพนธ์ ได้รับแนวคิดนี้มาขณะไปศึกษาต่อที่ประเทศสหรัฐอเมริกา และนำมาจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นการสอบทานวิธีสอนการวาดภาพคนแบบที่ยึดวิชากายวิภาคเป็นหลัก หรือที่เรียกว่า วิธีสอนแบบในออกนอก (inside-out) เป็นรายงานวิจัยของ ทวีเกียรติ ไชยงยศ นำเสนอผลการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการวาดภาพคน โดยวิธีสอนแบบในออกนอกกับวิธีสอนแบบนอกเข้าใน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า

“เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ในการวาดภาพคนของทั้งสองกลุ่มแล้วปรากฏว่ากลุ่มที่เรียนการวาดภาพคนด้วยวิธีสอนแบบนอกเข้าใน มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ในการวาดภาพสูงกว่ากลุ่มที่ใช้วิธีสอนแบบในออกนอกทั้งพิจารณาโดยส่วนรวมและพิจารณาส่วนประกอบย่อย ... วิธีสอนการวาดภาพคนแบบในออกนอกเป็นวิธีสอนที่ได้ผลดีในสมัยก่อน ส่วนวิธีแบบนอกเข้าในเป็นวิธีสอนแบบใหม่ ซึ่งอาจเหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันมากกว่าวิธีสอนแบบเก่า และสอดคล้องกับจิตวิทยาการเรียนรู้ของนักจิตวิทยา กลุ่มเกสตัลท์ ... ” (ทวีเกียรติ ไชยงยศ. 2532: 71-72)

เมื่อก้าวถึงวิธีสอนที่มีชื่อว่า ระบบ เอ.เอส. (A.S. System) พบรายงานวิจัยโดย ประเสริฐ ศีลรัตน์ นำเสนอผลการวิจัยเรื่อง เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการสอนการระบายสีน้ำของนักศึกษาวิทยาลัยครู โดยการสอนระบบ เอ.เอส.กับการสอนแบบปกติ ซึ่งรายงานการวิจัยบางส่วนพบว่า

... จากการสอบถามปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการเรียนวิธีระบายสีน้ำที่สอนโดยระบบ เอ.เอส. และสอนแบบปกติ ทำให้ทราบว่าการสอนแบบปกติผู้เรียนมีปัญหาในการถ่ายทอดรูปแบบให้ได้ลักษณะ และสัดส่วนตามต้นแบบมากกว่ากลุ่มผู้เรียนที่ได้รับการสอนโดยระบบ เอ.เอส. ส่วนปัญหาและอุปสรรคในด้านอื่น ๆ การเรียนวิธีระบายสีน้ำระบบ เอ.เอส. มีแนวโน้มของปัญหาน้อยกว่าการเรียนวิธีระบายสีน้ำแบบปกติเกือบทุกด้าน ... การสอนระบบ เอ.เอส. มักจะมีความเชื่อว่าศิลปะคือการแสดงออก (Art as Expression) ซึ่งถือธรรมชาติสิ่งแวดล้อมหรือหุนเป็นเพียงสื่อจิตใจ (Inspiration) ผู้เรียนจะรับรู้ในฐานะเพียงเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการแสดงออกมากกว่าเป็นตัวแบบที่จะต้องบันทึกรูปแบบไว้ และมุ่งเน้นการเสนอตัวแปรส่วนบุคคล รวมทั้งการสร้างสรรค์กระบวนการระบายสีบนพื้นภาพเป็นประการสำคัญ ... แนวโน้มของกระบวนการสอนระบายสีน้ำระบบ เอ.เอส. มักจะสอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นเสรีภาพ เน้นจิตวิทยาสัมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นจิตวิทยาเกสตัลท์ (Gestalt Psychology) จิตวิทยาจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) จิตวิทยาพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) โดยมีจุดยืนทางศิลปะสมัยใหม่มากกว่าศิลปะ

หลักวิชา (Academic Art) และจะมีแนวโน้มในแนวทางการปฏิบัติไปสู่การสร้างสรรค์กระบวนการมากกว่า ดัดยัดอยู่กับแบบใดแบบหนึ่ง ... (ประเสริฐ ศิลรัตน์. 2534: 73-74)

ส่วนด้านแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนพบว่า สุวิมล วุฒิเสน นำเสนอผลการวิจัย เรื่อง การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับศิลปศึกษาของ อารี สุทธิพันธุ์ ซึ่งเป็นการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับศิลปศึกษา ของ อารี สุทธิพันธุ์ ตั้งแต่ พ.ศ.2514 - 2544 ผลการวิจัยพบว่า

ในแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของศิลปศึกษา อารี สุทธิพันธุ์ ได้เสนอแนวคิดสองประเด็นคือ ประเด็นที่เป็นความหมายของศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อ ผู้เรียนทุกคนได้พัฒนาตนเอง ได้มีความเจริญงอกงามทุกด้าน อีกประเด็นคือ ความหมายของศิลปศึกษา ในระดับอุดมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาศิลปะเพื่อมุ่งสู่อาชีพ แนวคิดทั้งสองประเด็น เน้นให้เห็นถึงการ จัดการเรียนการสอนที่อยู่ภายใต้ระบบการศึกษา

ในด้านแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปศึกษา อารี สุทธิพันธุ์ มีแนวคิดให้ความสำคัญกับ ผู้เรียนและเสรีภาพการแสดงออกตามระบอบประชาธิปไตยมากที่สุด อารี สุทธิพันธุ์ ได้เสนอแนวการเรียน การสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ครูเป็นเพียงผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนค้นพบความรู้และ แก้ปัญหาด้วยตัวเอง ...

ส่วนด้านคุณค่าของศิลปศึกษา อารี สุทธิพันธุ์ เห็นว่าความสำคัญคุณค่าของการร่วมกันปฏิบัติ กิจกรรมศิลปะของนักเรียนและครู อันจะนำไปสู่ความสามัคคี มีน้ำใจ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อแก่หมู่คณะและ สังคมส่วนรวมมากที่สุด ...

แนวคิดด้านครูผู้สอนศิลปศึกษา อารี สุทธิพันธุ์ แสดงแนวความคิดเกี่ยวกับครูศิลปะครอบคลุมทุก ด้าน คือ จรรยาบรรณของความเป็นครู การค้นคว้าหาความรู้ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีสอนใหม่ ๆ เพื่อ พัฒนาตนเองและผู้เรียนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีความก้าวหน้าในวิชาชีพ เสนอ โครงการศิลปะ เผยแพร่งานวิชาการงานวิจัย ที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมทั้งภายในและภายนอกสถาบัน สร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อนำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้มาถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนด้วยความบริสุทธิ์ใจ ยุติธรรม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว การเห็นศิษย์มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานก็คือรางวัลแห่ง ชีวิตของคนเป็นครู ครูศิลปะต้องร่วมเรียนรู้และปฏิบัติไปพร้อมกับนักเรียน ...

ด้านผู้เรียนศิลปศึกษา อารี สุทธิพันธุ์ มีแนวความคิดว่า ผู้เรียนมีสิทธิและโอกาสทางการศึกษาขั้น พื้นฐานเท่าเทียมกัน และผู้ที่มีความบกพร่องทางจิตใจ สติปัญญา และอารมณ์ ก็ต้องได้รับการศึกษาขั้น พื้นฐานเป็นพิเศษ ผู้เรียนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น มีความสามารถ มีความคิดสร้างสรรค์ในการ ปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ ทุกคนหากได้รับการสั่งสอนและรู้จักแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ ถ้าทดสอบวน กับครูเพื่อค้นพบการแก้ปัญหาด้วยตัวเอง มีระเบียบวินัย และจะกลายเป็นคนที่มีค่าของสังคม ...

ส่วนในด้านวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อการสอน อารี สุทธิพันธุ์ เห็นว่า วัสดุ อุปกรณ์ และสื่อการเรียน การสอนของครู การเรียนรู้ของนักเรียน ตรงตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ผู้เรียนและผู้สอนจึงต้องมีความ เข้าใจร่วมกัน รู้จักดูแลรักษาวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อการสอน ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ...

ในด้านบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม อารี สุทธิพันธุ์ เห็นว่าสถานที่เรียน สภาพแวดล้อมและบรรยากาศในชั้นเรียนเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ตามแนวพุทธศึกษา จึงควรจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมโดยการสาธิตกิจกรรมศิลปะ จัดมุมแสดงผลงานศิลปะหมุนเวียน ติดประกาศข่าวสารศิลปะ ความเคลื่อนไหวในชุมชน จัดโครงการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในโรงเรียนและระหว่างโรงเรียน เสริมประสบการณ์โดยการจัดทัศนศึกษา ...

ส่วนในด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนศิลปศึกษา อารี สุทธิพันธุ์ ให้แนวคิดว่า การวัดผลและประเมินผลมีความสำคัญ เพราะผู้เรียนสามารถตรวจสอบการเรียนรู้ด้านเนื้อหา ด้านเทคนิค และด้านความรู้สึกรู้สีกของผู้เรียน โดยเลือกแบบทดสอบให้เหมาะกับเนื้อหา กิจกรรม แล้วผู้เรียนสามารถประเมินตนเอง และเพื่อนร่วมชั้นเรียนได้ด้วย ครูจึงต้องนำการวัดผลและประเมินผลร่วมกันก็จะได้ระดับการเรียนของผู้เรียน ครูควรวัดผลและประเมินผลด้วยความรอบคอบ ความเป็นธรรมแก่นักเรียนทุกคน เพราะผลการเรียนจะสร้างเจตคติต่อวิชาศิลปะและครูผู้สอนวิชาศิลปะ การให้กำลังใจแก่นักเรียนจึงมีความสำคัญเช่นกัน ...

แนวคิดเกี่ยวกับศิลปศึกษาของ อารี สุทธิพันธุ์ ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม จิตวิทยาของเกสโตลท์ ทฤษฎีการรับรู้และการแสดงออกของ จูน คิง แมคฟี การศึกษาศิลปะแบบแอบสแตรคเอกซ์เพรสชันนิสม์ จากประเทศสหรัฐอเมริกา และพื้นฐานทางสังคมวิทยาแบบประชาธิปไตย เสนอแนวคิดกระบวนการเรียนการสอนโดยการประยุกต์ความคิดทางวิทยาศาสตร์ ปรัชญา จิตวิทยา ในเชิงวิเคราะห์ของ ชิกมัน ฟรอยด์ และเสนอแนวคิดทางศิลปะมีความขัดแย้งกับศิลปะตามหลักวิชา และศิลปะแบบอนุรักษนิยม ได้แก่ การสอนสีน้ำระบบอารี สุทธิพันธุ์ และการเขียนภาพคนและสัตว์จากข้างนอกไปข้างใน ความสำคัญของแนวคิดทางการศึกษาของ อารี สุทธิพันธุ์ มีความสอดคล้องกับการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีอิทธิพลต่อการศิลปศึกษาของไทยและปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยของสังคม (สุวิมล วุฒิเสน. 2546: 123-125)

นอกจากนี้งานวิจัยของ สุวิมล วุฒิเสน มีข้อเสนอแนะส่วนหนึ่งที่สอดคล้องกับการทำวิจัยครั้งนี้คือมีข้อเสนอแนะว่า ควรศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับศิลปะของ อารี สุทธิพันธุ์ ที่ปรากฏในบทความวิชาการ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิดทางทัศนศิลป์ที่ส่งผลต่อกระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษา : กรณีศึกษา อารี สุทธิพันธุ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากแหล่งข้อมูลดังนี้

1. การติดตามการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ ในการไปให้ความรู้ ให้การอบรม และการบรรยายโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม
2. การศึกษาเอกสารที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น
3. การแสวงหาความรู้จากการอ่านและค้นคว้าข้อมูลของอารี สุทธิพันธุ์
4. การสัมภาษณ์บุคคล เช่น ลูกศิษย์ บุคคลที่มีชื่อเสียงในแวดวงทัศนศิลป์และแวดวงการศึกษาศิลปะ

โดยมีระเบียบวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ตามขั้นตอนดังนี้

1. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิทยาแนวปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) เป็นกรอบการศึกษา โดยศึกษาแนวคิดทางทัศนศิลป์ที่ส่งผลต่อการสอนทัศนศิลป์ศึกษา และใช้กรณีศึกษานบุคคล ยึดหลักของการนำความเข้าใจในบริบทต่าง ๆ ทั้งประวัติและสภาพแวดล้อมทั้งทางสังคม หรือบุคคลแวดล้อม แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าและถ่ายทอดแนวคิดของ อารี สุทธิพันธุ์ และมุมมองของบุคคลต่าง ๆ ที่มีต่อ อารี สุทธิพันธุ์ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดและการสอน เพื่อให้ผลการวิจัยเป็นฐานความรู้ที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนการสอนทางทัศนศิลป์ศึกษาในอนาคต

2. วิธีการดำเนินการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 วิธีวิจัยโดยใช้กรณีศึกษา (Case Study Research) ผสมผสานกับการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยมีขั้นตอนศึกษาวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 2.1.1 การติดตามการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ ในการไปให้ความรู้ ให้การอบรม และการบรรยายโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

2.1.2 ศึกษาหนังสือ บทความ เอกสารวิชาการ ทั้งที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น และการแสวงหาความรู้จากการอ่านและค้นคว้าข้อมูลของ อารี สุทธิพันธุ์ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบททางแนวคิดของ อารี สุทธิพันธุ์

2.1.3 เก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติ แนวคิด บริบท ของ อารี สุทธิพันธุ์ ด้วยวิธีการดังนี้

1) การสัมภาษณ์ (Interview Method) โดยสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) อารี สุทธิพันธุ์

2) การสัมภาษณ์ (Interview Method) บุคคลแวดล้อม และบุคคลอื่น

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้กรณีศึกษา (Case Study Research) ผสมผสานกับการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ปรัชญาการณต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ อารี สุทธิพันธุ์ โดยมุ่งเน้นการบรรยายพรรณนาถึงข้อเท็จจริง (Reality) และประเด็นการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางทัศนศิลป์ ที่ส่งผลต่อการสอนทัศนศิลป์ศึกษา ใช้แนวคิดและและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาประกอบการวิเคราะห์ นำเสนอเป็นประเด็นและกรอบความคิดในการวิเคราะห์ ดังนี้

3.1 รวบรวมและศึกษาแนวคิดทั้งหมด

3.2 นำแนวคิดที่รวบรวมได้มาศึกษามาวิเคราะห์

3.3 วิเคราะห์แนวคิดว่ามีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่างไร

บทที่ 4

ผลการวิจัย และบทวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลในปริญญานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาแนวคิดทางทัศนศิลป์ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษา : กรณีศึกษา อารี สุทธิพันธุ์ ผู้วิจัยใช้แนวคิดของ อารี สุทธิพันธุ์ เป็นตัวตั้ง และเชื่อมโยงสู่กระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษา เพราะแนวคิดของครูผู้สอนถือเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เพื่อที่จะกำหนดแนวการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรหรือความต้องการของผู้เรียน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การศึกษาเชื่อมโยงแนวคิดทางทัศนศิลป์ของ อารี สุทธิพันธุ์ ที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้อาเซียนทางทัศนศิลป์ศึกษา ตั้งแต่เริ่มสอนเมื่อปี พ.ศ. 2500 ถึงปัจจุบัน เพื่อให้เข้าใจความเคลื่อนไหวและความเปลี่ยนแปลงทางความคิดและบริบทต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้เป็นฐานความรู้ที่จะนำไปสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอนทางทัศนศิลป์ศึกษา โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล แยกเป็น 4 ส่วน คือ

1. การติดตามการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ ในการไปให้ความรู้ ให้การอบรม และการบรรยาย โดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม
2. การศึกษาเอกสารที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น
3. การแสวงหาความรู้จากการอ่านและค้นคว้าข้อมูลของ อารี สุทธิพันธุ์
4. การสัมภาษณ์บุคคล เช่น ลูกศิษย์ และบุคคลที่มีชื่อเสียงในแวดวงทัศนศิลป์และแวดวงการศึกษาศิลปะ

1. การติดตามการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ ในการไปให้ความรู้ ให้การอบรม และการบรรยายโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

จากการติดตามในการไปให้ความรู้ ให้การอบรม และการบรรยายโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม คือการเข้ารับการอบรมและการปฏิบัติการในโครงการต่าง ๆ ที่ อารี สุทธิพันธุ์ เป็นวิทยากร ส่วนการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมคือการเข้าไปสังเกตการบรรยาย และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2558 ถึงเดือนกรกฎาคม 2559 รวมระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน ในสถานที่ต่าง ๆ จำนวน 16 แห่ง ดังนี้

ตาราง 1 สถานที่ต่าง ๆ ที่ อารี สุทธิพันธุ์ ไปให้ความรู้ ให้การอบรม และการบรรยายในระหว่างเดือน
กุมภาพันธ์ 2558 ถึงเดือนกรกฎาคม 2559 รวมระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน จำนวน 16 แห่ง

ลำดับ	จังหวัด	วันที่	โครงการ	ผู้จัดหรือผู้ให้การสนับสนุน
1.	ปทุมธานี	10 กุมภาพันธ์ 2558	ครุศิลป์สร้างสรรค์งานศิลป์ กับศิลปินแห่งชาติ รุ่นที่ 6	หอศิลปปิ่น กรมส่งเสริม วัฒนธรรม
2.	นครปฐม	28-29 พฤษภาคม 2558	อบรมเชิงปฏิบัติการให้ครู นักเรียน นักศึกษา สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) “นวดการลากและระบาย”	กองทุนส่งเสริมงาน วัฒนธรรม กรมส่งเสริม วัฒนธรรม ร่วมกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม
3.	นครนายก	13 มิถุนายน 2558	มหกรรมสีน้ำแห่งประเทศไทย	สถาบันวัฒนธรรมและ ศิลปะ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ
4.	น่าน	19-20 มิถุนายน 2558	อบรมเชิงปฏิบัติการให้ครู นักเรียน นักศึกษา สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) “นวดการลากและระบาย”	กองทุนส่งเสริมงาน วัฒนธรรม กรมส่งเสริม วัฒนธรรม ร่วมกับ โรงเรียน ราชประชานุเคราะห์ 56
5.	นครปฐม	30 กรกฎาคม 2558	อบรมเชิงปฏิบัติการ ปรับพื้นฐานสู่การเรียนรู้ ศิลปกรรม สาขาวิชา ศิลปศึกษา	สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะ มนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ราชภัฏนครปฐม
6.	ลพบุรี	27 สิงหาคม 2558	อบรมเชิงปฏิบัติการ การสร้างสรรค์งานศิลปะกับ ศิลปินแห่งชาติ ศาสตราจารย์ พิเศษอารี สุทธิพันธุ์	สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ เทพสตรี
7.	น่าน	18-19 กันยายน 2558	อบรมเชิงปฏิบัติการให้ครู นักเรียน และบุคคลทั่วไป “นวดการลากและระบาย”	กลุ่มศิลปะตามอัธยาศัย และ เทศบาลเวียงสา จังหวัดน่าน

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	วันที่	โครงการ	ผู้จัดหรือผู้ให้การสนับสนุน
8.	นครราชสีมา	5-6 ตุลาคม 2558	ศิลปะสร้างสรรค์เพื่อพัฒนา คุณภาพจิตใจ	โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครราชสีมา ร่วมกับ โรงพยาบาลมหาราช นครราชสีมา
9.	นครปฐม	29 ธันวาคม 2558	กิจกรรมการเรียนรู้และ ประเมินความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนระดับ ประถมศึกษา ด้วยภูมิปัญญา ของศิลปินแห่งชาติ ด้านทัศนศิลป์ (จิตรกรรม)	โรงเรียนวัดศรีมหาโพธิ์ และ ผศ.ดร.นลินี ณ นคร ภายใต้ทุนวิจัยของ สำนักงานคณะกรรมการ การอุดมศึกษา
10.	กรุงเทพฯ	16 มกราคม 2559	เปิดศูนย์วัฒนธรรม แห่งประเทศไทย เป็นแหล่ง เรียนรู้ทางวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 กิจกรรมฝึกอบรมวาด ภาพด้วยสีน้ำ	ศูนย์วัฒนธรรม แห่งประเทศไทย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
11.	กรุงเทพฯ	23 กุมภาพันธ์ 2559	ทัศนศิลป์ ชีวิตพัฒนา กับผู้สูงวัย	มูลนิธิชีวิตพัฒนา ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาส ราชนครินทร์

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	วันที่	โครงการ	ผู้จัดหรือผู้ให้การสนับสนุน
12.	สระแก้ว	11-12 มิถุนายน 2559	ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการ พัฒนาสุนทรียะ:มหกรรม ผลงานสีน้ำครั้งที่ 2 “นวงการลากและระบาย”	สถาบันวัฒนธรรมและ ศิลปะ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ร่วมกับ วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มศว จังหวัดสระแก้ว
13.	กรุงเทพฯ	19 มิถุนายน 2559	นิทรรศการแสดงผลงาน ทัศนศิลป์ “นวงการลากและ ระบาย”	กลุ่มศิลปะตามอัธยาศัย ร่วมกับศูนย์วัฒนธรรมแห่ง ประเทศไทย
14.	นนทบุรี	19-20 กรกฎาคม 2559	การอบรมเชิงปฏิบัติการ “นวงการลากและระบาย”	จังหวัดนนทบุรีและกลุ่ม จิตอาสาอาสาพัฒนา จังหวัด นนทบุรี
15.	นครปฐม	29 กรกฎาคม 2559	ปรับปรุงพื้นฐานนักศึกษา หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา	สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะ มนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ราชภัฏนครปฐม
16.	กรุงเทพฯ	31 กรกฎาคม 2559	นิทรรศการแสดงผลงาน ทัศนศิลป์ “วัฒนธรรมร่วม สมัยไทย”	กลุ่มศิลปะตามอัธยาศัย ร่วมกับหอศิลป์จามจุรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากตาราง 1 การติดตามในการไปให้ความรู้ ให้การอบรม และการบรรยายโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม คือการเข้ารับการอบรมและการปฏิบัติการในโครงการต่าง ๆ ที่ อารี สุทธิพันธุ์ เป็นวิทยากร ส่วนการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมคือการเข้าไปสังเกตการบรรยาย และโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2558 ถึงเดือนกรกฎาคม 2559 รวมระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน จำนวน 16 แห่ง ผู้วิจัยพบว่าข้อมูลที่ อารี สุทธิพันธุ์ บรรยายและให้ความรู้เชิงการปฏิบัติทั้ง 16 แห่ง มีความซ้ำกัน ซึ่งสามารถแบ่งเป็นกลุ่มแนวคิดได้ 6 กลุ่ม คือ

- 1) แนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล
- 2) แนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน

3) แนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ

4) แนวคิดเชิงปรัชญา

5) แนวคิดเชิงเสรีนิยม

6) แนวคิดเชิงอุดมการณ์

โดยสามารถแยกเป็นรายละเอียดการกล่าวถึงแนวคิดตามที่จับกลุ่มไว้ 6 กลุ่ม ได้ดังนี้

1) แนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล

1.1) จอห์น ดุย

1.2) วิลเลียม เจมส์

1.3) สาโรช บัวศรี

1.4) คิมมอน นิโคไลเดส

2) แนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน

2.1) นักเรียนเป็นศูนย์กลาง

2.2) การสอนตามวิถีธรรมชาติ และวิธีสร้างสรรค์

2.3) การให้คิดทบทวน หรือการตั้งคำถาม

2.4) การคิดเชิงคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

3) แนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ

3.1) ศิลปะคือคุณค่าของการกระทำและผลงานสำเร็จ

3.2) รูปถ่ายไม่เหมือน รูปเหมือนไม่มี

3.3) ความเคลื่อนไหวคือความงาม

3.4) เราเห็นจริงแต่สิ่งที่เห็นไม่จริง และสิ่งที่เห็นมีสิ่งที่ไม่เห็นซ่อนอยู่เสมอ

3.5) การระบายสีคือการระบายสี การระบายสีไม่ใช่การสร้างรูป

3.6) สอนให้คิดสร้างสรรค์ การสอนให้รู้สองสิ่งเพื่อให้เกิดถึงสิ่งที่สาม

3.7) แนวคิดเชิงการปฏิบัติการ การลากและระบาย

4) แนวคิดเชิงปรัชญา

4.1) เชื่อว่ามนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณ และเชื่อว่าการเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

4.2) ศิลปะเป็นประสบการณ์

4.3) ส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย

5) แนวคิดเชิงเสรีนิยม

5.1) หากมีวอคนส่วนใหญ่ สิ่งต่าง ๆ จะไม่เกิดขึ้น คนส่วนน้อยต้องลงมือทำก่อน

6) แนวคิดเชิงอุดมการณ์

6.1) เป็นครู ไม่ใช่ศิลปิน

6.2) ไปที่แท่นบูชาเพื่อไปเอาเปลวไฟ ไม่ใช่ชี้เข้า

6.3) อดีตก็คืออดีต อดีตไม่ใช่แหล่งบรรจุคำตอบ

โดยการวิเคราะห์แนวคิดทั้งหมดจะนำไปวิเคราะห์พร้อมกับ ข้อ 2. การศึกษาเอกสารที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น เนื่องจากข้อมูลมีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กัน

2. การศึกษาเอกสารที่อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น

จากการค้นคว้าหนังสือที่อารี เขียนหรือแต่งขึ้น ปรากฏเป็นหนังสือจำนวน 23 เล่ม ซึ่งผู้วิจัย พบจำนวน 19 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 83 โดยมีหนังสือในส่วนที่ค้นหาไม่พบคือ 1. ศิลปะ ดีพิมพ์ พ.ศ. 2506 2. ศิลปศึกษา ดีพิมพ์พ.ศ. 2515 3. ประวัติศาสตร์ศิลป์ ดีพิมพ์ พ.ศ. 2519 และ 4. หลักการทัศนศิลป์ ดีพิมพ์ พ.ศ. 2519? นอกจากนั้นยังพบบทความวิชาการรวมมากกว่า 200 บทความ(อัดสำเนา) ซึ่งเขียนขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอนและเป็นบันทึกการสอน มีบางส่วนนำไปตีพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือ ดีพิมพ์ในวารสารต่าง ๆ และการอัดสำเนาเพื่อใช้ประกอบการสอน โดยพบว่าหลังจากปี พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) จากหนังสือที่พบทั้งหมด 19 เล่ม เป็นหนังสือรวมบทความ จำนวน 7 เล่ม คือ อยู่ถึง 2000 (พ.ศ. 2543) มนุษย์กับสถานการณ์ 2001 (พ.ศ. 2544) ผลึกความคิดศิลปะ (พ.ศ. 2551) สวะความคิด (พ.ศ. 2553) พัน 80 (พ.ศ. 2554) เพราะผมทำอย่างนี้หรือ เขาจึงให้เป็นศิลปินแห่งชาติ (พ.ศ. 2556) และ พลังความคิดทัศนศิลป์และศิลปศึกษา (พ.ศ. 2557) มีบทความรวม 117 บทความ (ซ้ำกัน 6 บทความ) ในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์เฉพาะหนังสือที่พบจำนวน 19 เล่ม เนื่องจากในหนังสือมีบทความที่ได้ตีพิมพ์แล้วจำนวน 117 บทความ จึงวิเคราะห์บทความเฉพาะที่ตีพิมพ์แล้ว โดยหนังสือทั้ง 19 เล่ม มีรายชื่อและปีที่ตีพิมพ์ ดังนี้

- | | |
|-------------------|--|
| 1. ศิลปนิยม | ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2513 ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2516
ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2528 และ ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2535 |
| 2. เข้าใจจิตรกรรม | ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2514 |
| 3. ศิลปะกับมนุษย์ | ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2519 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2523
ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2528 และ ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2539 |
| 4. ปรัชญาศิลปะ | ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2521? และครั้งที่ 2 พ.ศ. 2547 |
| 5. การออกแบบ | ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2521 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2524
และครั้งที่ 3 พ.ศ. 2527 |
| 6. ศิลปที่มองเห็น | ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ โดยคาดว่าอยู่ในช่วงปี 2521? |
| 7. การระบายสีน้ำ | ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2526 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2535 |

8. การวาดเขียน ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2528
 9. แบบฝึกปฏิบัติระบายสีน้ำ ตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2530, ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2533
ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2537 ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2539 ครั้งที่ 5
พ.ศ. 2541 ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2543 ครั้งที่ 7 พ.ศ. 2544
และครั้งที่ 8 พ.ศ. 2545
 10. ประสบการณ์สุนทรีย์ ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2532 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2540
 11. ทักษะศิลป์และความงาม ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2532 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2540
 12. มนุษย์กับจินตนาการ ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2532 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2540
 13. อยู่ถึง 2000 ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2543
 14. มนุษย์กับสถานการณ์ 2001 ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2544
 15. ผลึกความคิดศิลปะ ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2551
 16. สวรรค์ความคิด ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2553
 17. พัน 80 ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2554
 18. เพราะผมทำอย่างนี้หรือ เขาจึงให้เป็นศิลปินแห่งชาติ ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2556
 19. พลังความคิดทัศนศิลป์และศิลปะศึกษา ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2557
- ส่วนที่ผู้วิจัยไม่ได้นำมาวิเคราะห์เพราะมีบางส่วนเขียนร่วมกับผู้อื่น คือ
1. แบบเรียนศิลปะศึกษา (ประถมศึกษาดอนปลาย) ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2515
 2. แบบเรียนทัศนศิลป์ศึกษา (มัธยมศึกษาตอนต้น : และคณะ) ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2523
 3. แบบเรียนศิลปนิพนธ์ (มัธยมศึกษาตอนปลาย) ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2523
 4. แบบเรียนวาดเขียน (มัธยมศึกษาตอนปลาย) ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2523
 5. แบบเรียนจิตรกรรม (มัธยมศึกษาตอนปลาย) ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2523

สรุปประเด็นสำคัญในหนังสือที่อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น

จากหนังสือทั้ง 19 เล่ม เป็นหนังสือที่เกี่ยวกับการสอน การให้ความรู้ ให้ความเข้าใจทางศิลปะ แก่ผู้อ่านอย่างกว้างขวางและหลากหลาย ในครั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอการวิเคราะห์ในแง่มุมที่เชื่อมโยงและสอดคล้องสัมพันธ์กับการไปให้ความรู้ ให้การอบรม และการบรรยาย ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2558 ถึงเดือน กรกฎาคม 2559 รวมระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน ในสถานที่ต่าง ๆ จำนวน 16 แห่ง ซึ่งนับเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เป็นปัจจุบัน โดยสรุปข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติการ ตามช่วงเวลาข้างต้น จากหนังสือทั้ง 19 เล่ม ดังนี้

1. **หนังสือศิลปนิยม** ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2513 ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2516 ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2528 และครั้งที่ 4 พ.ศ. 2535 ในการวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยใช้หนังสือที่ตีพิมพ์ครั้งที่ 4 ซึ่งการตีพิมพ์ครั้งแรกนั้น อารี สุทธิพันธุ์ ได้เขียนคำนำไว้ว่า “เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า หนังสือประเภทศิลปะ จะเป็นตำราหรือหนังสืออ่านประกอบก็ตาม มีน้อยมาก ไม่กว้างขวางพอที่จะให้นิสิตนักศึกษา และผู้สนใจศิลปะค้นคว้าหาความรู้ อย่างเพียงพอ ผู้เขียนจึงได้เรียบเรียงหนังสือ ศิลปนิยม นี้ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้เป็นหนังสืออ่านประกอบวิชาศิลปะ ในระดับ ปก.ศ.ต้น ปก.ศ.สูง และนิสิตนักศึกษาในระดับวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป ...” (อารี สุทธิพันธุ์, 2535: คำนำ)

หนังสือศิลปนิยมเป็นหนังสือที่ประมวลความรู้ทางศิลปะไว้อย่างกว้างขวางและหลากหลายทั้งด้านทัศนศิลป์ วัสดุและวิธีการ ความเป็นมาศิลปะตะวันตก ศิลปะสมัยใหม่ และศิลปะคริสต์ศตวรรษที่ 20 รวมถึงคุณค่าของผลงานที่ได้รับการสร้างสรรค์ในช่วงเวลาดังกล่าว นับเป็นหนังสือที่รวบรวมความเป็นมาทางศิลปะ และแนวคิดในการสร้างสรรค์ศิลปะในช่วงเวลาต่าง ๆ ที่สมบูรณ์เล่มหนึ่ง ซึ่งมีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

- ศิลปะคืออะไร
- ทัศนศิลป์
- คุณค่าทางทัศนศิลป์
- วัสดุและวิธีการ
- การออกแบบ
- ศิลปะตะวันตก
- ศิลปะสมัยใหม่
- ศิลปะศตวรรษที่ 20

ในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอน และการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ด้านประสบการณ์การรับรู้ทางการเห็น เกี่ยวกับรูปและพื้นที่ เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์เพื่อให้เกิดการตีความในภาพ (หน้า 80-81)

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานของกลุ่มแอบสแตรคอาร์ต (หน้า 216) ซึ่งอารี สุทธิพันธุ์ กล่าวถึงความเชื่อของ แคนดินสกี ที่กล่าวว่า จิตรกรรมทุกชนิด ความสำคัญอยู่ที่สีและรูปทรง (color and form) สีสมีความสำคัญมาก เพราะมีผลกับความรู้สึกหรือ mood การเปรียบเทียบความรู้สึกด้วยการจับก้อนน้ำแข็งแล้วปล่อยออกจากมือ จาก

ความรู้สึกเย็นจะค่อยอุ่นขึ้นทั่วมือ ความรู้สึกขณะเปลี่ยนผ่านนั้นเรียกว่า ความรู้สึกต่อสิ่งนั้น (mood) เป็นความรู้สึกฉับพลันที่เกิดขึ้นคล้ายกับความรู้สึกในการแสดงออกตามแนวทางของแอบสแตรคอาร์ต

3) กล่าวถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล โดยกล่าวถึง จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักการศึกษาชาวอเมริกัน และหนังสือศิลปะคือประสบการณ์ (Art as Experience) (หน้า 275)

ภาพรวมของหนังสือแสดงให้เห็นถึงความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะ เนื้อหาเรื่องราว รูปแบบของศิลปะในแต่ละยุคสมัยที่ อารี สุทธิพันธุ์ มีอย่างครอบคลุมและหลากหลาย ซึ่งหนังสือเล่มนี้เชื่อมโยงกับความรู้ความเข้าใจด้านเนื้อหา มากกว่าการปฏิบัติการ

2. เข้าใจจิตรกรรม ตีพิมพ์เมื่อปี 2514 ได้รวบรวมเนื้อหาสาระการทำความเข้าใจในจิตรกรรมสมัยต่าง ๆ มีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

- ภาพเขียนสมัยใหม่คืออะไร
- เปรียบเทียบความแตกต่างของภาพทิวทัศน์
- เปรียบเทียบความแตกต่างของภาพสงคราม
- เปรียบเทียบความแตกต่างของภาพคน
- จิตรกรที่ยึดเขียนตามความจริง
- ลัทธิอิมเพรสชันนิสซึม
- ลัทธิ Expressionism
- ผู้ก่อสร้าง
- การเขียนภาพคนแสดงอารมณ์เคลื่อนไหว
- ความลึกกลับและอภินิหาร
- ศิลปินกับภาวะของโลก
- แนวแอบสแตรคในระยะกึ่งศตวรรษ
- ภาพไหนที่ยิ่งใหญ่
- แอบสแตรคอาร์ต

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือสร้างความรู้ความเข้าใจในงานศิลปะ ในเชิงการแนะแนวในการดูงานศิลปะสมัยใหม่ เชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบอย่างมีเหตุผลทั้งด้านเนื้อหาเรื่องราว รูปแบบ การตั้งคำถามถึงความรู้สึกหรืออารมณ์ร่วมของผู้ดูที่มีต่อภาพนั้น ๆ มีตัวอย่างผลงานของศิลปินที่ยึดแนวเหมือนจริงอย่างชีลเลอร์ (Sheeler) และศิลปินสมัยใหม่กลุ่มต่าง ๆ ทั้งกลุ่มอิมเพรสชันนิสซึม กลุ่มโฟวิสซึม กลุ่มเอกซเพรสชันนิสซึม กลุ่มแอบสแตรค กลุ่มแอบสแตรคเอกซเพรสชันนิสซึม กลุ่มคิวบิซึม กลุ่มเดอส์ไตล์ กลุ่มฟิวเจอริสซึม กลุ่มเซอร์เรียลลิซึม สำหรับศิลปินเช่น ออګัส เรอนัว (August Renoir) มอเนท์ (Monet) แวนโก๊ะ (Van Gogh) กอแกง (Gauguin) เซซานน์ (Cezanne) เซอรัว (Seurat) เบคมาน (Beckmann) รูโอบี (Rouault)

แคนดินสกี (Kandinsky) กอร์กี (Gorky) มาติส (Matisse) ปิกาสโซ (Picasso) มอนเดรียน (Mondrian) เบลลา (Balla) ดูชามป์ (Duchamp) ดาลี (Dali) ซากัลป์ (Chagall) มิโร (Miro) พอล คลี (Paul Klee) รอธโก (Rothko) พอลล็อค (Pollock) ดีคู닝 (De Kooning) เป็นต้น

ในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอน และการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ตามแนวคิดของเซซานน์ ที่ว่า “จงมองรูปร่าง สิ่งต่าง ๆ ในโลกให้เป็นรูปทรงง่าย ๆ เพื่อสร้างโครงสร้างของภาพให้สมบูรณ์มั่นคง (หน้า 101) หรือการดัดแปลงตัดทอนธรรมชาติให้เป็นรูปทรงง่าย ๆ (Simple Form)

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ในการถ่ายทอดรูปแบบของ ดีคู닝 (หน้า 92) รูปผู้หญิงที่ไม่ชัดเจนเหมือนรูปถ่าย แต่เป็นรูปผู้หญิงที่เกิดจากการแสดงความรู้สึกด้วยสี ลีลา รอยแปรงที่รวดเร็วฉับพลัน มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับการถ่ายทอดรูปแบบของ อารี สุทธิพันธุ์ ในช่วงแรกที่ศึกษาที่มหาวิทยาลัยอินดีแอนา สหรัฐอเมริกา กับครูอาจารย์ ศิลปินที่กำลังทำงานด้าน แอบสแตรค เอกซเพรสชันนิสม์ และการแสดงความรู้สึกด้วยสี รอยแปรงที่รวดเร็วฉับพลัน ยังส่งผลมายังผลงานของ อารี สุทธิพันธุ์ ในระยะต่อ ๆ มาด้วย

ภาพรวมของหนังสือแสดงให้เห็นถึงความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะ เนื้อหาเรื่องราว รูปแบบของศิลปินแต่ละยุคสมัยอย่างครอบคลุมและหลากหลาย ซึ่งเชื่อมโยงกับความรู้ความเข้าใจเนื้อหา มากกว่าการปฏิบัติการ

3. ศิลปะกับมนุษย์ ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2519 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2523 ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2528 และครั้งที่ 4 พ.ศ. 2539 ในการวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยใช้หนังสือที่ตีพิมพ์ครั้งที่ 3 ซึ่งตามคำแนะนำของผู้เขียนกล่าวว่า เป็นหนังสือที่เขียนขึ้นตามหลักสูตรวิชาศิลปะในระดับ ปก.ศ. โดยนับเป็นหนังสือที่ให้ประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน โดยมีหัวข้อสำคัญ คือ

- ศิลปะ

- ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะ
- ความเข้าใจศิลปะในมุมต่าง ๆ
- ศิลปะกับวิทยาศาสตร์

- มนุษย์

- ความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์
- มนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์
- มนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องอยู่ร่วมกันพึ่งพาอาศัยกัน
- มนุษย์มีความต้องการสร้าง

- มนุษย์เป็นนักเปลี่ยนแปลง
- ผลงานที่มนุษย์สร้าง
 - ผลงานที่มนุษย์สร้างสมัยประวัติศาสตร์ อียิปต์ เมโสโปเตเมีย กรีก อีทรัสคัน และโรมัน
 - ศิลปะและศาสนา ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา ศิลปะคริสเตียน ศิลปะไบเซนไทน์ ศิลปะโรมานเนส ศิลปะโกธิค และศิลปะสมัยฟื้นฟู

หนังสือได้กล่าวถึงความเกี่ยวข้องของผูกพันกันระหว่างศิลปะกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านได้เกิดความเข้าใจศิลปะที่มองเห็น ในแขนงต่าง ๆ และทราบความเป็นมาและรูปแบบของผลงานที่มนุษย์สร้าง อิทธิพลที่มีต่อการงานศิลปะ รวมถึงส่งเสริมการรับรู้ในเชิงสุนทรีย์ะ โดยสอดแทรกความเข้าใจพื้นฐานทางศิลปะและประวัติศาสตร์ศิลปะไว้ด้วย

ในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอน และการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล คือ วิลเลียม เจมส์ นักปราชญ์และนักการศึกษาคนสำคัญชาวอเมริกัน ผู้บุกเบิกแนวคิดปฏิบัติการณ์นิยม เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการนิยามความหมายการวิ่งรอบกระบอก ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ มักนำมายกเป็นตัวอย่างอยู่เสมอ สาระสำคัญคือการคิดหรือทำ ต้องมีการนิยามความคิดและความหมายกันก่อน เพราะคำบางคำมีความหมายสองนัย มักเกิดปัญหาในเรื่องของความคิดและความเข้าใจที่ต่างกัน การตกลงนิยามทำความเข้าใจระหว่างกันจึงเป็นสิ่งจำเป็น (หน้า 11)

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ศิลปะหมายถึงคุณภาพของการกระทำของมนุษย์และผลงานที่มนุษย์สร้างให้แก่ตัวเองและสังคม (หน้า 19 และหน้า 37) ซึ่งเป็นไปตามแนวทางที่จอห์น ดุย ได้กล่าวไว้ในหนังสือศิลปะคือประสบการณ์

3) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เกี่ยวกับศิลปะกับวิทยาศาสตร์ (หน้า 20) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์กับศิลปะ ที่พยายามแสวงหาความจริงจากโลกภายในและภายนอกของมนุษย์ เหตุผลและอารมณ์ไม่ควรแยกออกจากกัน วิทยาศาสตร์เกี่ยวข้องกับเหตุผลและการค้นคว้าทดลองจากข้อสงสัยใหม่ เมื่อเกิดหลักฐานใหม่จึงทำให้วิทยาศาสตร์มีความเปลี่ยนแปลงเสมอ เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ ที่พยายามค้นคว้าทดลองหาวิธีสอนและปรากฏการณ์ใหม่จากสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่พัฒนาไปตามยุคสมัยและหากลวิธีใหม่ที่สอดคล้องกับสื่อวัสดุอุปกรณ์ใหม่ ๆ นั้น เพื่อนำไปสอน

4) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ รูปแบบเดิมในเชิงทัศนศิลป์ เช่น รูปแบบคลาสสิก กอธิค บาโรค แมนเนอริสซึม หรือรูปแบบอื่นที่มีหลักเกณฑ์ตายตัว ไม่น่าสนใจหรือได้รับความ

นิยมแล้ว ต่างกับ รูปแบบที่เปลี่ยนแปลงรูปทรงได้ การเคลื่อนไหว ผลัก ดึง ลด สกัด ตัด ทอน เปลี่ยนแปลง เป็นรูปแบบที่น่าสนใจกว่า (หน้า 25)

4. ปรัชญาศิลปะ ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2521? และครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2547 ซึ่งทั้งสองครั้งมีเนื้อหาเดียวกัน โดยผู้วิจัยใช้หนังสือที่ตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ในการวิเคราะห์ หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมเนื้อหาสาระการทำความเข้าใจในเชิงปรัชญา มีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

- ปรัชญา : การแสดงออกของความเชื่อ
- ปรัชญาศิลปะ : ความเชื่อเป็นรูปแบบ
- ความคิดรวบยอด
- การรับรู้
- การลงมือปฏิบัติ จะลงมือทำดี หรือดีแต่พูด
- ผลงานที่สำเร็จแล้ว : บางทีก็รู้เรื่อง บางทีก็ไม่รู้เรื่อง
- คุณค่าด้านต่าง ๆ : สิ่งที่มีค่าอาจไม่มีประโยชน์
- สุนทรียศาสตร์ : เครื่องมือตรวจสอบคุณภาพศิลปะและความนิยม
- บทเรียนจากอดีต : ความเป็นมาที่ควรทราบ
- บทสรุป สำหรับการเริ่มต้น : ปรัชญาศิลปะ

หนังสือเล่มนี้ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาทั่วไปและปรัชญาศิลปะ มุมมองเชิงสุนทรียะด้านความจริง ความรู้ คุณค่า และความงามที่เกี่ยวกับการแสดงออกของศิลปะสมัยใหม่

ในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) การให้คิดทบทวนหรือการตั้งคำถาม นำเสนอตัวอย่างปัญหาเกี่ยวกับปรัชญา “การวิ่งรอบกระรอก” (หน้า 6) โดยมีกระรอกวิ่งอยู่รอบต้นไม้ และอีกด้านหน้าของต้นไม้มีคนวิ่งรอบต้นไม้อยู่ โดยคนและกระรอกวิ่งด้วยความเร็วเท่ากัน และรักษาตำแหน่งให้อยู่ในทิศทางเดียวกัน คำถามคือ คนวิ่งรอบกระรอกหรือไม่ ซึ่งเป็นการพิสูจน์ความจริงตามข้อตกลง ในปัญหาเดียวกันนี้แบ่งข้อตกลงของความจริงไว้ 2 แนวทาง คือ แนวทางที่ 1 ตกลงกันเรื่องของซ้าย ขวา หน้า หลัง คำตอบคือคนไม่ได้วิ่งรอบกระรอก ส่วนแนวทางที่ 2 ตกลงกันเรื่องของทิศ เหนือ ใต้ ออก ตก คำตอบคือคนวิ่งรอบกระรอก โดยผลของการพิสูจน์นั้นจะมีผู้ยอมรับหรือไม่ จะเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้น หรือเป็นไปตามความเข้าใจในเหตุผลของแต่ละคนซึ่งเข้าใจไม่เหมือนกัน

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ความเชื่อในเชิงปรัชญาที่กล่าวว่าเราเห็นจริง แต่สิ่งที่เห็นไม่จริง (หน้า 18) “ตามทัศนะของนักปรัชญากลุ่มหนึ่ง (The Whole) เชื่อว่าสิ่งที่เราเห็น

จริง ๆ ตรงหน้าเรานั้น ไม่ใช่ของจริง เป็นสิ่งสมมติทั้งนั้น เราอาจเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย ย่อมเป็นเสรีภาพ ในการยอมรับของเราว่าสมเหตุสมผลหรือไม่” (อารี สุทธิพันธุ์. 2547: 19)

3) กล่าวถึงแนวคิดเชิงเสรีนิยม ด้านกระบวนการทำงานตามแนวทางปฏิบัติก่อนทฤษฎี หรือ ทฤษฎีก่อนปฏิบัติ (หน้า 23) ตามที่ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวถึง “นักวิจารณ์ศิลปะบางท่านให้ข้อคิดว่า ถ้าจะ มั้วรอคนส่วนใหญ่พิจารณา กำหนดทฤษฎีก่อนแล้ว สิ่งต่าง ๆ ทางศิลปะทั้งหลายจะไม่เกิดขึ้นเลย คน กลุ่มน้อยจะต้องเริ่มลงมืออย่างใดอย่างหนึ่งก่อน แล้วค่อยให้คนส่วนใหญ่ร่วมปรับปรุงแก้ไขภายหลัง” (อารี สุทธิพันธุ์. 2547: 23) ที่สอดคล้องกับว่าเชื่อว่า หากมั้วรอคนส่วนใหญ่ สิ่งต่าง ๆ จะไม่เกิดขึ้น คน ส่วนน้อยต้องลงมือทำก่อน เพื่อเร่งเร้าให้คนส่วนใหญ่สนใจหรือเข้าใจภายหลัง

4) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติกร ศิลปะหมายถึงคุณภาพของการกระทำ และผลงานที่ทำไปแล้ว (หน้า 24)

5) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน พบคำถามกระตุ้นความคิดถึงมุมมองต่าง ๆ (หน้า 39) เรื่องการปลูกต้นสนรอบสระน้ำ 8 ต้น สูงและห่างจากขอบสระเท่า ๆ กัน สามารถถ่ายทอด เป็นภาพได้ 4 แบบ โดยชี้ให้เห็นว่าแม้เป็นเรื่องราวเดียวกัน หากเปลี่ยนมุมมอง รูปแบบที่ได้ก็จะ เปลี่ยนแปลงไปด้วย

5. การออกแบบ ดีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2521 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2524 และครั้งที่ 3 พ.ศ. 2527 ในการวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยใช้หนังสือที่ดีพิมพ์ครั้งที่ 3 ตามคำแนะนำของผู้เขียนกล่าวว่า “หนังสือออกแบบ นี้ได้พยายามเรียบเรียงโดยถือตามหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ รู้จักคิดออกแบบ และมีทักษะจำเป็นในการออกแบบ เพื่อสามารถศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา หรือพอนำไปประกอบอาชีพได้” (อารี สุทธิพันธุ์. 2527: คำนำ) เป็นหนังสือที่ให้ประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนด้านการออกแบบ โดยมีหัวข้อสำคัญ คือ

- ความสำคัญของการออกแบบ : รูปทรงและอิทธิพลทำให้เปลี่ยนแปลง
- ประเภทของการออกแบบ : ความคิดเห็นและรูปแบบไม่เคยเหมือนกัน
- ลักษณะของรูปแบบ : จากสิ่งที่มองไม่เห็นจนถึงมองเห็น
- ปัญหาในการออกแบบ : ตั้งแต่จุดเล็ก จนถึงอาคารใหญ่
- องค์ประกอบของการออกแบบ : ประเภทสองมิติ
- องค์ประกอบของการออกแบบ : ประเภทสามมิติ
- การออกแบบและการเห็น : สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น
- สีและน้ำหนัก : ชุมความรู้ของนักออกแบบ
- ทฤษฎีสี : ข้อตกลงที่ทำทนายให้พิสูจน์เพื่อผลที่เหมาะสม
- ความกลมกลืน : ความเหมาะสมไม่ขัดเคืองตา

- การตัดกันและการเน้น : เครื่องยึดเหนี่ยวที่เราให้หลง
- การออกแบบรูปทรงเรขาคณิตและรูปทรงอิสระ : การสร้างสรรค์ที่ทำทายระเบียบวินัยด้วยความรู้สึก
- การออกแบบสัญลักษณ์ : สื่อความหมายที่ต้องปฏิบัติในสังคม
- แนวคิดในการออกแบบ : รูปแบบที่เราให้อยากลงมือปฏิบัติ

หนังสือได้กล่าวถึงความสำคัญและอิทธิพลในการออกแบบ การให้ความหมาย แนวคิด ประเภท รูปแบบ ปัญหา รวมถึงส่วนประกอบในการออกแบบ ทั้งสี่ น้าหนัก ความกลมกลืน การตัดกันและการเน้น

ในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดเชิงเสรีนิยม ความเชื่อของสถาบันออกแบบบาวเฮาส์ที่เกิดขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในเยอรมนี “สถาบันบาวเฮาส์เชื่อในความสามารถทางเอกัตภาพของแต่ละบุคคล เคารพในความคิดความสามารถ และโดยเฉพาะแนวทางของแต่ละบุคคลที่มีเสรีภาพ เพราะไม่เชื่อว่าการกระทำทั้งหลายกระทำเพื่อสถาบัน แต่เป็นการกระทำเพื่อชีวิตของแต่ละบุคคล ผู้สร้างสรรค์ ผู้สอนในสถาบันจึงเป็นเพียงผู้แนะแนวหรือผู้หาทางที่ดีมาเสนอแนะ และเป็นแนวทางในส่วนรวม มิใช่เพียงความคิดจุดใดจุดหนึ่งเท่านั้น” (อารี สุทธิพันธุ์. 2527: 32) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนทางทัศนศิลป์ของ อารี สุทธิพันธุ์ ด้วย

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ทฤษฎีของรูปและพื้นที่ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวแก่ผู้พบเห็น ในกรณีที่ต้องการให้รู้สึกเคลื่อนไหว จะต้องทำให้รูปแบบนั้นซ้ำ ๆ กัน ต่อเนื่องในทิศทางเดียวกัน (หน้า 82) สอดคล้องกับการเขียนภาพของ อารี สุทธิพันธุ์ ในลักษณะที่ทำให้เกิดรูปแบบที่เคลื่อนไหว

3) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ความกลมกลืนของสีและบริเวณว่าง (หน้า 120) การระบายสีด้วยวิธีที่ อารี สุทธิพันธุ์ นำเสนอ เรียกเป็นชื่อเฉพาะว่า Interplay เป็นการผสมรูป พื้นที่ และบริเวณว่าง เพื่อให้ภาพทั้งภาพเกิดความกลมกลืนกัน หรือเกิดบริเวณที่เด่นชัดขึ้น

6. ศิลปะที่มองเห็น (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์โดยความร่วมมือจากนิสิตเอกศิลปศึกษา รุ่น 6 วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประมาณปี พ.ศ. 2517 โดยเป็นหนังสือให้ความรู้เชิงศิลปะที่มองเห็น ความเข้าใจ ความสำคัญ และลัทธิทางศิลปะ รวมถึงความคิดสร้างสรรค์และการออกแบบ ซึ่งมีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

- คำนำอย่างเป็นกันเอง
- ศิลปะที่มองเห็น

- ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะ
- มนุษย์กับการรับรู้
- ลัทธิทางศิลปะ
- ความคิดสร้างสรรค์
- ความสำคัญของศิลปะที่มองเห็น
- การออกแบบ

ในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีขอบข่ายและเนื้อหาของวิชาศิลปะที่มองเห็น มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล และแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน โดยกล่าวถึง วิลเลม เจมส์ (หน้า 17-18) นักปรัชญาและนักการศึกษาคนสำคัญชาวอเมริกัน ผู้บุกเบิกแนวคิดปฏิบัติการณ์นิยม ที่ให้ความสำคัญกับการนิยามคำ เช่น คำว่า วิ่งรอบ (go round) โดยยกตัวอย่างเรื่องคนวิ่งรอบกระรอก ซึ่งคำตอบจะอยู่ที่สมมติฐานที่แตกต่างกัน

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การรับรู้เรื่องรูปและพื้น โดยยกตัวอย่างลายขาว ลายดำ ของม้าลาย (หน้า 61)

3) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ โดยกล่าวถึงรายละเอียดและอธิบาย คำความคิด ความหมาย ของคำว่าประสบการณ์ (หน้า 63-64)

7. **การระบายสีน้ำ** - ตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2526 และครั้งที่ 2 ปี พ.ศ.2535 ซึ่งมีเนื้อหาเหมือนกันทั้งสองครั้ง ในการวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยใช้หนังสือที่ตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ตามคำแนะนำของผู้เขียนกล่าวว่า เป็นการนำเสนอการถ่ายทอดรูปแบบที่เน้นคุณสมบัติของสีวัสดุและการปฏิบัติตามขั้นตอนกติกา โดยหนังสือเชิงการปฏิบัติการเล่มนี้เป็นหนังสือการระบายสีน้ำเล่มแรกในประเทศไทยที่นำเสนอกระบวนการ เป็นลำดับขั้นตอนตามกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงมีวิธีการประเมินผล โดยมีหัวข้อสำคัญ คือ

- ความเข้าใจเกี่ยวกับสีน้ำ ประวัติความเป็นมาของสีน้ำ วัสดุ อุปกรณ์
- เทคนิคและวิธีระบายสีน้ำ
- การถ่ายทอดรูปแบบ

ในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีขอบข่ายและเนื้อหาเกี่ยวกับการระบายสี มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ โดยกล่าวถึงแนวคิดของการศึกษาแผนใหม่ที่ว่าส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย (หน้า 59)

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ โดยกล่าวถึงแนวคิดและการถ่ายทอดรูปแบบตามแนวทางของรูปและพื้น และการผสมกันของรูปและพื้น (หน้า 73-74)

3) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การนำเสนอการถ่ายทอดรูปแบบตามแนวทางสร้างสรรค์ และกล่าวว่า トラバ迪ที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ トラバ迪นั้นวิธีการถ่ายทอดรูปแบบต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นไม่สิ้นสุด (หน้า 81-87)

8. **การวาดเขียน** ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2528 ในด้านความเป็นมานั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวไว้ในคำนำจากผู้เขียนว่าเป็นหนังสือที่เกิดจากการผลักดันของคนรุ่นหลังคือมี วิรุณ ตั้งเจริญ เป็นแกนนำ และอาจารย์ศิลปะคนอื่นเป็นแกนร่วม ได้รวบรวมเนื้อหาสาระและกิจกรรมการวาดเขียนจากสมัยต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้เขียนไว้ มาเรียบเรียงจัดเป็นรูปเล่ม โดยเนื้อหาแบ่งเป็นสามตอน มีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

- ตอนที่หนึ่ง ความเป็นมาของการวาดเขียน
- ตอนที่สอง แนวคิดในการวาดเขียน
- ตอนที่สาม ปฏิบัติการวาดเขียน

หนังสือได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของการวาดเขียนตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยอียิปต์ เมโสโปเตเมีย กรีก โรมัน สมัยกลาง สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา สมัยบารอก สมัยนีโอคลาสสิก โรแมนติก เรียลลิสม์ เป็นการบอกเล่าประวัติความเป็นมาและนำเสนอรูปแบบการใช้เส้นในงานยุคสมัยต่าง ๆ จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 เพื่อให้เห็นแนวคิด การแสดงออกทางรูปแบบ และการใช้สีวัสดุของศิลปิน รวมประเด็นเปรียบเทียบทางแนวคิด การแสดงออก และสีวัสดุด้วย การให้กำลังใจสำหรับผู้เริ่มเรียนเพื่อความมั่นใจในการปฏิบัติ มีกิจกรรมและอธิบายลำดับขั้นตอนการลงมือปฏิบัติด้วยกลวิธีต่าง ๆ อย่างชัดเจน

ในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ และแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคลว่า ศิลปะหมายถึงคุณภาพของการกระทำและผลงานที่มนุษย์ทำแล้ว (art is a quality of doing and of what is done.) (หน้า 41) ซึ่งเป็นไปตามแนวทางที่ จอห์น ดุย ได้กล่าวไว้ในหนังสือศิลปะคือประสบการณ์

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ รูปถ่ายไม่เหมือน รูปเหมือนไม่มี (หน้า 53)

3) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การวาดเขียนตามที่สัมผัส (Contour Drawing) (หน้า 73) และการเขียนท่าทาง (Gesture drawing) (หน้า 77) ตามแนวทางของ คิมมอนนิโคไลเดส (Kimon Nicolaides) ที่ อารี สุทธิพันธุ์ ถือเป็นแนวคิดสำคัญสำหรับการจัดการเรียนการสอนทางทัศนศิลป์และการปฏิบัติการของตนเอง

9. **แบบฝึกปฏิบัติระบายสีน้ำ** ตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2530 ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2535 ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2537 ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2539 ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2541 ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2544 ครั้งที่ 7 พ.ศ. 2544 และ ครั้งที่ 8 พ.ศ.

2545 ในการวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยใช้หนังสือที่ตีพิมพ์ครั้งที่ 4 ซึ่งเนื้อหาไม่มีความแตกต่างจากการพิมพ์ครั้งแรก เป็นหนังสือเชิงปฏิบัติการจำนวนหนึ่งในสามเล่มที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น เป็นหนังสือที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการลงมือทำจริง การรับรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และจัดลำดับขั้นตอนของกิจกรรมระบายสีน้ำไว้ 25 กิจกรรม โดย มีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

- บอกกันก่อน
- มีอะไรที่ทำให้ท่านสนใจระบายสีน้ำ
- การระบายสีน้ำ
- การลงมือทำจริง
- การรู้จักสี
- การรู้จักรูปทรง
- รูปทรงมนุษย์
- รูปทรงธรรมชาติ
- ความคิดสร้างสรรค์
- การระบายสี
- ความมุ่งหมายทั่วไปของการระบายสี
- รูปคนในศิลปกรรม
- การรับรู้และความคิดรวบยอด

ในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การระบายเรียบในการปฏิบัติการระบายสีน้ำ “จำได้ว่าเมื่อผมเริ่มระบายสีน้ำครั้งแรกนั้น ครูเฉลิม นาศิริรักษ์ ได้สอนให้รู้จักระบายเรียบ ตอนนั้นก็ไม่เห็นว่ามันมีความสำคัญมากมายอะไร แต่เมื่อเรียนกับครูหลายคนจากวิธีสอนต่าง ๆ กัน ในที่สุดก็เชื่อว่ากิจกรรมพื้นฐานที่สำคัญของการระบายสีน้ำอยู่ที่การระบายเรียบนี่เอง” (อารี สุทธิพันธุ์, 2539: คำนำ)

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ด้านการปฏิบัติการเขียนภาพคนนั้น อารี สุทธิพันธุ์ นำเสนอการเขียนจากภายนอกสู่ภายใน (outside in) โดยกล่าวว่า “ผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์เหลือตกทอดมาถึงปัจจุบันนี้ เป็นรูปทรงมนุษย์ส่วนใหญ่ โดยที่รูปทรงเหล่านั้นแสดงท่าทางต่าง ๆ มีสัดส่วนทั้งตามที่เป็นจริงโดยประมาณ และตามที่มนุษย์จินตนาการ การสืบทอดรูปทรงก็มักจะเริ่มจากโครงกระดูก กล้ามเนื้อ จนถึงลักษณะท่าทางภายนอกที่มองเห็นได้ สรุปว่าเป็นการเรียนการสอนจากภายในสู่ภายนอก (inside to outside) แต่ในการฝึกปฏิบัติสีน้ำนี้ จะเสนอแนะจากภายนอกสู่ภายในสวนทางกับอดีต” (อารี สุทธิพันธุ์, 2539: 23)

3) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ตามแนวคิดของศิลปิน ชื่อ อองรี มาติส (หน้า 43) ที่กล่าวว่า “นี่เป็นการระบายสีเรื่องผู้หญิง ไม่ใช่รูปผู้หญิงครับท่าน” (“It is a painting of a woman not a picture of woman” Madame.)

4) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ ในเชิงจิตรกรรม คำกล่าวที่ว่า “ส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย” เพราะส่วนรวมประกอบด้วยรูปและพื้น การมองเห็นวัตถุได้ต้องมีการรับรู้ทั้งรูปและพื้นที่ผสมกัน จะมีแต่รูปโดยไม่มีพื้นย่อมมองเห็นไม่ได้ (หน้า 68)

10. ประสบการณ์สุนทรียะ ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2532 และ ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2540 ในการวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยใช้หนังสือที่ตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ซึ่งเนื้อหาไม่มีความแตกต่างจากการพิมพ์ครั้งแรก หนังสือนี้เป็นหนังสือในโครงการหนังสือชุด “ทัศนศิลป์” หนึ่งในจำนวน 7 เล่ม คือ 1. สีและแสงและความงาม โดย อำนาจ เย็นสบาย 2. ศิลปะวิจารณ์ โดย อำนาจ เย็นสบาย 3. ศิลปะทฤษฎี โดย วิรุณ ตั้งเจริญ 4. ทัศนศิลป์ศึกษาไทย โดย วิรุณ ตั้งเจริญ 5. ทัศนศิลป์และความงาม โดย อารี สุทธิพันธุ์ 6. มนุษย์กับจินตนาการ โดย อารี สุทธิพันธุ์ และ 7. ประสบการณ์สุนทรียะ โดย อารี สุทธิพันธุ์ สำหรับหนังสือประสบการณ์สุนทรียะ ได้รวบรวมเนื้อหาสาระที่สะท้อนแนวคิดเชิงสุนทรียะ มีแง่มุมกระตุ้นความคิดจากการรวบรวมคำสอนบทความ ของ อารี สุทธิพันธุ์ ที่เกี่ยวกับประสบการณ์สุนทรียะ มาจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม โดยเนื้อหาแบ่งเป็นสองตอน มีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

ตอนที่ 1 ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์

- มนุษย์กับประสบการณ์สุนทรียะ
- สุนทรียศาสตร์และความงาม
- การสอนศิลปะ

ตอนที่ 2 ปรัชญาทัศนศิลป์

- ปรัชญาคืออะไร
- ปรัชญาทัศนศิลป์
- คุณค่าของศิลปะสมัยใหม่
- สุนทรียศาสตร์

เป็นหนังสือสร้างความรู้ความเข้าใจในทางสุนทรียศาสตร์และปรัชญาทางทัศนศิลป์ ทั้งด้านความรู้ลึกของการรับรู้เชิงรูปธรรมและนามธรรม การจำแนกแยกแยะ และการชื่นชมความงาม เน้นความสำคัญของประสบการณ์โดยใช้ศิลปะเป็นแกนกลาง เสริมด้วยการรับรู้เกี่ยวกับความหมาย คุณค่าที่ไม่หวังผลตอบแทนในทางปฏิบัติ การสอบถามหลักเกณฑ์ของความงามสากล จนวิเคราะห์ได้ว่าเมื่อใดจะเรียกว่าศิลปะ หรือเมื่อใดจะเรียกว่าสุนทรียะ

ในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอน และการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ด้านการถ่ายทอดรูปแบบ มนุษย์มีเสรีภาพที่จะถ่ายทอดตามความต้องการ จากธรรมชาติ หรือจากสิ่งที่ตนคิด โดยเลือกบางส่วนบางตอนที่สนใจ หรือที่ตนมีจินตนาการ (หน้า 66 และ 67) นำไปสู่ศิลปะตามแนวคิดใหม่คือ ศิลปะคือการถ่ายทอดรูปแบบตามคุณภาพของการรับรู้ (Art is the transformation of form by means of perception) (หน้า 94)

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ ว่าส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย ส่วนรวมประกอบด้วยรูปและพื้น การมองเห็นวัตถุได้ต้องมีพลังรับรู้ทั้งรูปและพื้น ซึ่งเป็นทฤษฎีการมองเห็นที่ อารี สุทธิพันธุ์ ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ยกตัวอย่างเช่น ม้าลายนั้นมันมีทั้งลายขาวและดำ หากมองเป็นส่วนรวมแล้วจึงจะเห็นเป็นม้าลาย

3) กล่าวถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล โดยกล่าวถึงนักปรัชญาชาวอเมริกันชื่อ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) (หน้า 90) ได้นิยามความหมายของศิลปะไว้ว่า ศิลปะหมายถึงคุณค่าของการกระทำและผลงานที่เสร็จแล้ว ซึ่งเป็น แนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการด้วย

4) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เรื่องการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการให้ข้อคิดเชิงสอบถามว่า การเรียนการสอนสมัยใหม่ ควรเริ่มต้นที่นักเรียน โดยถือนักเรียนเป็นศูนย์กลาง กับการเน้นความสำคัญที่ครูผู้สอน หรือครูเป็นศูนย์กลาง ที่เน้นการรักษาเอกลักษณ์และรูปแบบของครู เน้นความจำ ว่ามีข้อแตกต่างกันอย่างไร (หน้า 100-101)

5) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ มีความเชื่อทางศิลปศึกษาว่านักเรียนทุกคนสามารถเขียนรูปได้ มีกระบวนการแสดงออกที่เสนอเป็นกิจกรรมคือ การเขียนแบบสัมผัส (contour drawing) (หน้า 110) ตามความเชื่อที่ว่าความรู้สึกสัมผัสมีมาก่อนการเห็น และการเขียนแสดงท่าทาง (gesture drawing) (หน้า 112) ตามความเชื่อที่ว่าสิ่งมีชีวิตต้องเคลื่อนไหว และความเคลื่อนไหวคือความงาม

6) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน ใจที่เกี่ยวข้องกับกระบอกวงรอบต้นไม้ แล้วอีกด้านหนึ่งของต้นไม้กำลังมีคนวิ่งรอบอยู่ โดยตั้งคำถามว่าคนวิ่งรอบกระบอกหรือไม่ คำตอบคือให้นิยามและตกลงกันทางความคิดก่อนว่าจะกำหนดด้วยตำแหน่งซ้าย ขวา หน้า หลัง หรือจะกำหนดด้วยทิศเหนือใต้ ออก ตก ก็จะทำให้คำตอบต่างกัน ซึ่งเป็นการสอนให้คิดและให้นิยามเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

7) กล่าวถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล คือ วิลเลียม เจมส์ ในแนวคิดเรื่องปฏิบัติการนิยม (หน้า 145) “พวกนี้เชื่อว่าความรู้ที่ถูกต้องเป็นความรู้อันได้มาจากการปฏิบัติทดลองจริง และสามารถนำไปใช้จริง ความรู้เหล่านั้นถ้าทดลองปฏิบัติมากเท่าใด ก็ยิ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าแน่นอนมากเพียงนั้น พวกนี้รวมอยู่ในลัทธิปฏิบัตินิยม (pragmatism)” (อารี สุทธิพันธุ์, 2540ค: 146)

8) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน พบคำถามกระตุ้นความคิดถึงมุมมองต่าง ๆ (หน้า 184) เรื่องการปลูกต้นสนรอบสระน้ำ 8 ต้น สูงและห่างจากขอบสระเท่า ๆ กัน สามารถถ่ายทอดเป็นภาพได้ 4 แบบ โดยชี้ให้เห็นว่าแม้เป็นเรื่องราวเดียวกัน หากเปลี่ยนมุมมอง รูปแบบที่ได้ก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย

11. ทักษศิลป์และความงาม ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2532 และครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2540 ในการวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยใช้หนังสือที่ตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ซึ่งเนื้อหาไม่มีความแตกต่างจากการพิมพ์ครั้งแรก หนังสือนี้เป็นหนังสือในโครงการหนังสือชุด “ทัศนศิลป์” หนึ่งในจำนวน 7 เล่ม คือ 1. สีส่นและความงาม โดย อำนาจ เย็นสบาย 2. ศิลปะวิจารณ์ โดย อำนาจ เย็นสบาย 3. ศิลปะทรรศน์ โดย วิรุณ ตั้งเจริญ 4. ทัศนศิลป์ศึกษาไทย โดย วิรุณ ตั้งเจริญ 5. ทัศนศิลป์และความงาม โดย อารี สุทธิพันธุ์ 6. มนุษย์กับจินตนาการ โดย อารี สุทธิพันธุ์ และ 7. ประสบการณ์สุนทรีย์ โดย อารี สุทธิพันธุ์ สำหรับหนังสือ ทัศนศิลป์และความงาม ได้รวบรวมเนื้อหาสาระด้านพื้นฐานความคิดทางทัศนศิลป์ และปัญหาทางทัศนศิลป์ มีแง่มุมกระตุ้นความคิดจากการรวบรวมคำสอน บทความ ของอารี สุทธิพันธุ์ ที่เกี่ยวกับทัศนศิลป์ มาจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม โดยเนื้อหาแบ่งเป็นสองตอน มีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัญหาทัศนศิลป์

- คำและความหมาย
- หลักการทัศนศิลป์
- ขอบข่ายและความหมายของทัศนศิลป์
- ความจริงพื้นฐานทางทัศนศิลป์
- การมองเห็น
- การถ่ายทอดรูปแบบ
- ความคิดสร้างสรรค์
- ข้อตกลงและเงื่อนไขทางทัศนศิลป์

ตอนที่ 2 พื้นฐานความคิดทัศนศิลป์

- ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะ
- มนุษย์กับการรับรู้
- กระบวนการความคิดสร้างสรรค์
- ความสำคัญของทัศนศิลป์
- การออกแบบ
- ศิลปะที่มองเห็นของไทย
- การประเมินผลการเรียนรู้ในวิชาสุนทรีย์ศาสตร์

เป็นหนังสือสร้างความรู้ความเข้าใจในทางทัศนศิลป์ ภาพรวมของหนังสือเล่มนี้เป็นการให้ความสำคัญกับ คำ ความคิด และความหมาย เพราะการสื่อสารระหว่างกัน หากได้ตกลงทำความเข้าใจกันก่อน ปัญหาในการสื่อสารจะลดลง รวมถึงให้ความสำคัญกับการนิยามศัพท์ทางทัศนศิลป์ สื่อวัสดุ เทคนิค กระบวนการ การรับรู้ ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันอย่างมีเหตุมีผลเชิงวิทยาศาสตร์และความรู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อย่างหลากหลายในลักษณะของการรวมเล่มบทความ ตามหัวข้อสำคัญที่ได้กล่าวไปข้างต้น

ในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอน และการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน พบคำถามกระตุ้นความคิดถึงมุมมองต่าง ๆ (หน้า 92) เรื่องการปลูกต้นสนรอบสระน้ำ 10 ต้น สูงและห่างจากขอบสระเท่า ๆ กัน สามารถถ่ายทอดเป็นภาพได้ 4 แบบ โดยชี้ให้เห็นว่าแม้เป็นเรื่องราวเดียวกัน หากเปลี่ยนมุมมอง รูปแบบที่ได้ก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ตามแนวทางส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ (หน้า 100) ที่นำเสนอโดยนักจิตวิทยาชื่อ จอห์น ดับบลิว แฮปป์ลี ตามสูตร $A^n + B^n \rightarrow C$ คือสอนให้รู้สองสิ่งแล้วให้ผู้เรียนคิดถึงสิ่งที่สามด้วยตนเอง ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ นำเสนอตัวอย่าง เช่น ให้เขาเห็นดวงอาทิตย์ แล้วให้เห็นหยดน้ำ ก็แน่ใจได้ว่า เขาต้องคิดถึงรุ้งกินน้ำได้ และได้กล่าวถึงสูตรความคิดสร้างสรรค์นี้ซ้ำอีกในหน้า 267

3) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ความสัมพันธ์ของรูปและพื้น บริเวณว่างในส่วนบวกและบริเวณว่างในส่วนลบ มีผลต่อการรับรู้เรื่องรูปและพื้น (หน้า 119)

4) กล่าวถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล และแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอนด้านการให้คิดทบทวน คือ วิลเลียม เจมส์ (หน้า 133) ผู้บุกเบิกแนวคิดปฏิบัติการนิยมที่ให้ความสำคัญกับการนิยามคำ เช่น คำว่า วิ่งรอบ (go round) โดยยกตัวอย่างเรื่องคนวิ่งรอบกระรอก ซึ่งคำตอบจะอยู่ที่สมมติฐานที่แตกต่างกัน

12. มนุษย์กับจินตนาการ ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2532 และครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2540 ในการวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยใช้หนังสือที่ตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ซึ่งเนื้อหาไม่มีความแตกต่างจากการพิมพ์ครั้งแรก หนังสือนี้เป็นหนังสือในโครงการหนังสือชุด “ทัศนศิลป์” หนึ่งในจำนวน 7 เล่ม คือ 1. สี สันและความงาม โดย อำนาจ เย็นสบาย 2. ศิลปะวิจารณ์ โดย อำนาจ เย็นสบาย 3. ศิลปะพรรณน โดย วิรุณ ตั้งเจริญ 4. ทัศนศิลป์ศึกษาไทย โดย วิรุณ ตั้งเจริญ 5. ทัศนศิลป์และความงาม โดย อารี สุทธิพันธุ์ 6. มนุษย์กับจินตนาการ โดย อารี สุทธิพันธุ์ และ 7. ประสบการณ์สุนทรีย์ โดย อารี สุทธิพันธุ์ สำหรับหนังสือมนุษย์กับจินตนาการ

ได้รวบรวมเนื้อหาสาระด้านความเป็นมาของรูปแบบทางศิลปกรรม รวมถึงจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ มีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

- การศึกษาประวัติศาสตร์ศิลป์
- รูปแบบศิลปกรรมในประวัติศาสตร์
- รูปแบบศิลปกรรม : ศิลปินกลุ่มแรกและผลงานสร้างสรรค์
- มนุษย์ จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์
- ความเป็นมาของรูปแบบศิลปกรรม : ปัญหาอันมากมาย

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่สร้างความรู้ความเข้าใจ ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลป์ ความเป็นมาและรูปแบบศิลปกรรมในประวัติศาสตร์ทางศิลปะ รวมถึงจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์

ในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอน และการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดเชิงอุดมการณ์ อดีตก็คืออดีต อดีตไม่ได้บรรจุคำตอบ โดยมีประเด็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ว่า “ศิลปกรรมที่ผ่านมา เปรียบเสมือนหนังสือพิมพ์รายวันฉบับเมื่อวานนี้ ไม่มีค่ามากกว่าทำถุงขนมห่อของ หรือชั่งกิโลขาย” (อารี สุทธิพันธุ์, 2540: 30-31)

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (หน้า 31) กล่าวว่าในการจัดการเรียนการสอนจะต้องมีการประเมินผลเนื้อหาและกิจกรรม โดยต้องกำหนดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมของผู้เรียน เพื่อประเมินได้ว่าเมื่อเรียนรู้ไปแล้วพฤติกรรมเปลี่ยนไปได้ตามความมุ่งหมายของรายวิชานั้นหรือไม่

3) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ โดยกล่าวถึงบริเวณว่างในเชิงทัศนศิลป์ว่าบริเวณว่างส่วนบวกและลบสามารถสลับกันเป็นพื้นหรือเป็นรูปได้ และทำให้เกิดการรับรู้และเกิดความรู้สึกที่ต่างกัน แสดงความเชื่อมโยงด้วยรูปทรง สี น้ำหนักของสี (หน้า 59) และมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของเวลา

13. อยู่ถึง 2000 ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2543 เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ในวาระเจ็ดทศวรรษ อารี สุทธิพันธุ์ โดยคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นหนังสือลักษณะรวมบทความ โดยมี อารี สุทธิพันธุ์ เป็นผู้เขียนหลัก จำนวน 5 บทความ มีบทความประกอบในการสัมภาษณ์ ความคิดของ อารี สุทธิพันธุ์ และการวิจารณ์แนวคิดของอารี สุทธิพันธุ์ โดยอำนาจ เย็นสบาย และวิรุณ ตั้งเจริญ ซึ่งในส่วนของ อารี สุทธิพันธุ์ มีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

- ปรัชญาศิลปะสมัยใหม่

- เสรีนิยมในงานทัศนศิลป์ Liberalism in Visual Art
- มະນຸດ : ผู้สร้าง
- เข้าใจศิลปะสมัยใหม่
- ภาพสะท้อนศิลปะสมัยใหม่จากครูและศิลปินอาวุโส

เนื่องจากเป็นหนังสือประเภทรวมบทความ แต่ละบทความมีความสำคัญในแง่มุมที่แตกต่างกัน ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การคิดทบทวนกำหนดให้เกิดการนิยามคำ ความคิด ความหมาย เพื่อเป็นกรอบในการสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับมนุษย์และความงาม (หน้า 5) เพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้สนใจศึกษามีความเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรมและส่งผลเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างผู้เขียนและผู้สนใจ

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การลาก (Drawing) หรือการวาดเขียนตามแนวทางธรรมชาติ ตามแนวทางของศิลปินชื่อ ของ คิมมอน นิโคไลเดส ที่ลูกศิษย์ของเขาได้รวบรวมแนวคิด เนื้อหาสาระ ไว้เป็นหนังสือเล่มแรกที่เปลี่ยนโฉมหน้าของศิลปะที่มองเห็นในอเมริกา คือ หนังสือ The Natural Way to Draw (หน้า 25) มีการกล่าวถึงการลากสัมผัส (Contour Drawing) ซึ่งอารี สุทธิพันธุ์ ได้อธิบายถึง ความเชื่อ กระบวนการ และการฝึกฝนที่ตอบสนองสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ในแนวทางธรรมชาติ ส่งผลให้เกิดรูปแบบผลงานที่หลากหลายของหนังสือเล่มนี้ ซึ่งส่งผลต่อการสอนและการปฏิบัติของ อารี สุทธิพันธุ์ ในแนวทางนี้เป็นหลักด้วย

3) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน โดยกล่าวถึงการฝึกปฏิบัติตามแนวทางธรรมชาติว่า เป็นการพัฒนากายสังเกต พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างตา มือ สมอง เป็นการฝึกที่เริ่มต้นที่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมทางร่างกาย มีแรงจูงใจ มีความคิดสร้างสรรค์ แสวงหาความสามารถด้วยตนเอง ตรงข้ามกับการฝึกฝนตามแนวทางอะคาเดมิก การฝึกตามแนวทางธรรมชาติเป็นการฝึกที่สอดคล้องกับความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคม และสมองซีกซ้ายซีกขวา (หน้า 26-28)

4) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ โดยกล่าวถึงความเชื่อที่ว่า มนุษย์เป็น สิ่งมีชีวิตที่ต้องได้รับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพราะพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้นเป็น ประสบการณ์ที่มีค่าสำหรับคน ๆ นั้น (หน้า 29)

5) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ กระบวนการถ่ายทอดภาพลักษณ์คน สามารถทำความเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรมได้โดยการปฏิบัติจริงตามวิธีรู้ไปทำไป (learning by doing) (หน้า 48) โดยถ่ายทอดท่าทางและความเคลื่อนไหว เป็นกิจกรรมที่ต่างไปจากการสอนแบบอะคาเดมิก

6) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การกำหนดบริเวณว่างส่วนบวกและส่วนลบ (positive and negative space) หรือบริเวณรูปและพื้น (figure and ground) ขณะลงมือระบายต้องให้ความสนใจทุกรอยแปรง พยายามสร้างความตื้นลึกด้วยการผลักและดึง (push-pull) เพื่อได้ขอบลักษณะต่าง ๆ เป็นการระบายด้วยสติ (หน้า 51)

14. **มนุษย์กับสถานการณ์** 2001 ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2544 เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ในวาระครบ 71 ปี อารี สุทธิพันธุ์ โดยคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นหนังสือลักษณะรวมบทความ โดยมีอารี สุทธิพันธุ์ เป็นผู้เขียนหลัก แบ่งเป็นสองส่วน คือ คนทำสวน 9 บทความ ซึ่งเป็นส่วนที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียน และส่วนที่สองคือ ผลไม้ในสวน เป็นส่วนที่ลูกศิษย์เขียนถึงอารี สุทธิพันธุ์ ในการวิเคราะห์นำมาเฉพาะส่วนที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียน ซึ่งมีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

- มนุษย์กับสถานการณ์
- ความรู้ ความคิด ความหมาย
- หลักของความสมส่วน
- การระบายสีนอกชายคา
- การระบายสีน้ำมัน
- สัมภาษณ์ : ถาม – ตอบ
- สงสัยนักเธอ 1
- สงสัยนักเธอ 2
- สงสัยนักเธอ 3

เนื่องจากเป็นหนังสือประเภทรวมบทความ แต่ละบทความมีความสำคัญในแง่มุมที่แตกต่างกัน โดยในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ จากมุมมองด้านพฤติกรรม มนุษย์เป็นสิ่งที่ชีวิตประเภทเดียวที่ต้องได้รับการสั่งสอน ไม่มีสัญชาตญาณในมนุษย์ ไม่มีพฤติกรรมใดที่เป็นไปได้เองโดยไม่ได้รับการสั่งสอน (หน้า 7)

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ เรื่องของความจริง ว่าเป็นเรื่องยากที่จะทำความเข้าใจ ความจริงไม่ใช่เรื่องสำคัญ ความสำคัญอยู่ที่ว่า เมื่อเรายอมรับความจริงแล้ว สิ่งที่เรายอมรับนั้น จะมีผลอย่างไรและจะทำให้เราเป็นอะไรต่างหาก (หน้า 20)

3) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การยกตัวอย่างเส้นเชือก สามารถทำให้เป็นรูปสามเหลี่ยมมุมฉากได้ ด้วยการแบ่งเป็น 12 ส่วน และมัดเป็น 11 ปมเท่า ๆ กัน แล้วทำเป็นสามเหลี่ยมที่มีสัดส่วน 3 : 4 : 5 ส่วน (หน้า 22)

4) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การยกตัวอย่างเส้นเชือก หากวางอยู่บนพื้นราบจะเห็นความโค้งงอ ไม่ตรง แต่หากเปลี่ยนมุมมองให้สายตาอยู่ในระนาบเดียวกับพื้นและเชือก ก็จะเห็นเป็นเส้นตรง หรือการเพิ่มแรงเข้าไปโดยการดึงปลายทั้งสองข้างให้ตึง ก็จะเห็นเป็นเส้นตรง เป็นการสื่อความหมายถึงการรับรู้ของมนุษย์ว่ามีความไม่แน่นอน เพราะเกี่ยวข้องกับตำแหน่งของการรับรู้ และตำแหน่งของวัตถุ (หน้า 23)

5) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การระบายสีไม่ใช่การลงสี (painting not coloring) ได้เป็นภาพลักษณะระบายสี (painterly image) (หน้า 29-30)

6) กล่าวถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล คิมมอน นิโคไลเดส (Kimon Nicolaides) และหนังสือ The Natural Way to Draw ที่ลูกศิษย์ได้รวบรวมและพิมพ์เป็นหนังสือ หลังจากเขาตาย ว่ามีส่วนสำคัญที่เปลี่ยนโฉมหน้าของศิลปะในสหรัฐอเมริกา ถือเป็นพื้นฐานของศิลปะสมัยใหม่ที่สนองสิทธิและเสรีภาพ และให้อิทธิพลต่อกลุ่มนิวยอร์ก (The New York School) และได้้นำคำว่า Contour มาใช้ในกิจกรรมทางศิลปะที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ และมีรูปแบบผลงานที่หลากหลาย (หน้า 30-31)

7) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การฝึกฝนปฏิบัติตามแนวทางธรรมชาติ นั้น สอดคล้องกับความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคม และสมอง ตามแนวคิดแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (หน้า 32)

8) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การฝึกฝนปฏิบัติที่เป็นมรรคเพื่อที่จะพาไปหาผล (mean-end) เป็นการลงมือทำด้วยตนเอง (do it yourself) รู้ไปทำไป (learning by doing) ที่สุดก็จะกลายเป็นทัศนคติที่กลมกลืนกับธรรมชาติของมนุษย์ (หน้า 32-33)

9) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ มนุษย์ต้องได้รับการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้นมีค่าสำหรับคน ๆ นั้น (หน้า 37) ซึ่งเป็นความเชื่อเชิงพฤติกรรม และเชื่อว่ามนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณ

10) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่เจริญงอกงามตามการเรียนรู้และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามการเรียนรู้นั้น ไม่มีพฤติกรรมใดที่เปลี่ยนแปลงไปโดยไม่ได้รับการสั่งสอน (หน้า 41)

11) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ภาพลักษณะสีเป็นรูปแบบที่เกิดจากสีตามความเชื่อที่ว่า “การระบายสีก็คือการระบายสี การระบายสีไม่ใช่การสร้างรูป” (หน้า 43)

12) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ว่าความจริงเป็นเรื่องยากที่จะมนุษย์เราจะเข้าใจได้อย่างทะลุปรุโปร่ง ทุกแง่ทุกมุม เพราะความจริงประกอบด้วยความหลากหลายที่น่าสนใจ

และสำคัญยิ่งคือ การเปิดประเด็นใหม่ ๆ ในแง่มุมต่าง ๆ ของความจริงของแต่ละยุคแต่ละสมัยต่างหาก ที่ควรรู้และต้องศึกษา (หน้า 46)

13) กล่าวถึงแนวคิดเชิงอุดมการณ์ ความเป็นครู ไม่ใช่ศิลปิน ได้กล่าวว่าตนเองไม่มีผลงาน ศิลปะอย่างจริงจัง ผลงานที่มีเป็นเพียงบันทึกของการเรียนการสอนที่ร่วมทดลองให้นักศึกษาได้ดู เพื่อให้ นักศึกษาได้มีประสบการณ์ ซึ่งจะต่างกับผลงานของศิลปิน (หน้า 51-52)

14) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การให้ความหมายและความแตกต่าง ของการลงสีและการระบายสี ด้วยตัวอย่างการทาปาก และระบายแก้มของผู้หญิง (หน้า 53)

15) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ เราเห็นจริงแต่สิ่งที่เห็นไม่จริง เมื่อทำมัน ขึ้นมา มันก็ไม่จริง (หน้า 73)

15. ผลึกความคิดศิลปะ ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2551 เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ใน “โครงการ ประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหารนคร “จุดเปลี่ยน มศว” 28 เมษายน 2552” อยู่ในหนังสือชุด สุ จิ ปุ ลิ กองทุนหนังสือประเทืองปัญญา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จากคำนำบรรณาธิการระบุว่า เป็นการคัดสรรบทความ ซึ่งสะท้อนระบบคิดทางด้านศิลปะ ที่เชื่อมโยงกับปรัชญา สุนทรียศาสตร์ มานุษยวิทยา จิตวิทยา ศิลปวัฒนธรรม โดยเป็นหนังสือลักษณะรวมบทความ จำนวน 29 บทความ แบ่งเป็นสองส่วน คือ แนวคิด 2511 – 2534 และ แนวคิดหลังเกษียณอายุราชการ 2534 – ปัจจุบัน ซึ่งมี หัวข้อสำคัญ ดังนี้

- วิชาที่น่าคิด : สุนทรียศาสตร์
- สุนทรียศาสตร์ การสร้างเครื่องมือตรวจสอบคุณภาพและความนิยมในศิลปะ
- มนุษย์ : ประสบการณ์สุนทรียะ
- ปรัชญาศิลปะศึกษา
- ธรรมชาติของศิลปะ
- ศิลปะกับสัญลักษณ์
- ศิลปะคือรูปแบบอันสำคัญ
- มະนຸດ : ผู้สร้าง
- สอบทานกันหน่อย
- ความคิดที่แล่วมา
- ทัศนศิลป์และภาษา
- ระบบศิลปะศึกษาของไทย
- ศึกษาศิลปะและศิลปะศึกษา
- แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาศิลปะไทย

- ศิลปะกับครู
- สังคมและส่วนตัว
- อะไรคือสิ่งที่ศิลปินปัจจุบันกำลังไขว่คว้า
- ศิลปินนอกแบบ
- ศิลปะรับใช้ใคร
- ศิลปะเพื่อชีวิต : ทิปกร
- สิ่งที่ผมเห็น การดำรงอยู่และเนื้อหาสาระ
- มนุษย์กับสถานการณ์
- เสี้ยวหนึ่งของความจริง
- เสี้ยวหนึ่งของปรัชญาศิลปะ
- ทำอะไรกันที่ไหน
- ช่วงเวลาที่เป็นจริง
- ภาพลักษณ์คนแนวใหม่
- ศิลปกรรมหลังสมัยใหม่
- ผู้ถ่ายทอดงานศิลปะ

เนื่องจากเป็นหนังสือประเภทรวมบทความ แต่ละบทความมีความสำคัญในแง่มุมที่แตกต่างกัน โดยในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการและกล่าวถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล โดยกล่าวถึงนักปรัชญาชื่อ จอห์น ดุย ที่นิยามศิลปะว่า คุณค่าของกระกระทำและผลงานสำเร็จ (หน้า 47)

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงเสรีนิยม กล่าวถึงมนุษย์ (มะนุด) ในเรื่องการเป็นผู้ริเริ่มว่า “ในสังคมมะนุดนั้น หากมีวอคนส่วนใหญ่ ทุกอย่างจะไม่บังเกิดขึ้น คนส่วนน้อยหรือคนใดคนหนึ่งต้องเป็นผู้สร้างสรรค์ก่อน ไม่มีอะไรที่สำเร็จได้ด้วยความคิดส่วนรวม งานสร้างสรรค์ทุกชิ้นเกิดขึ้นได้เพราะมะนุดผู้สร้างสรรค์คิดคนเดียว ออกแบบคนเดียว เป็นผลิตผลของมะนุดคนเดียว ดังนั้น หน้าที่และเสรีภาพอันชอบธรรมของมะนุดก็คือ หน้าที่ต่อตัวเองและไม่ล่วงล้ำสิทธิของผู้อื่น ทำตามความต้องการของตนโดยอิสระแบบที่เรียกว่ากัดติด หรือกัดไม่ปล่อย” (อารี สุทธิพันธุ์, 2551: 70)

3) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ศิลปะและการรับรู้ทางการเห็น (Art and Visual Perception) ที่มีส่วนทำให้นักการศึกษาศิลปะแขนงต่าง ๆ นำไปใช้วิจัยและแสวงหาความรู้ด้านการรับรู้อย่างกว้างขวาง (หน้า 80)

4) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งกลุ่มนักการศึกษาไทยรุ่น ปี พ.ศ. 2500 นำมาใช้ในวงการศึกษามีหลักการคือ 1.ให้เป็นผู้มีสัจการแห่งตน 2.ให้มีมนุษยสัมพันธ์ 3.ให้มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ 4.ให้มีความรับผิดชอบเป็นพลเมืองดี (หน้า 109)

5) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ความสำคัญของการเห็นและตำแหน่งมุมมอง ตามคำกล่าวที่ว่า เราเห็นจริง แต่สิ่งที่เห็นไม่จริง โดยยกตัวอย่างต้นสน 10 ต้น ริมสระว่ายน้ำ กว้าง 5 เมตร ยาว 10 เมตร สามารถเห็นหรือถ่ายทอดรูปแบบได้ถึง 6 แบบ (หน้า 167)

6) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ มุมมองเชิงพฤติกรรม ตามความเชื่อที่ว่า มนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณ มนุษย์ต้องได้รับการสอน การสอนเท่านั้นที่จะทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (หน้า 177)

7) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ศิลปะคือคุณค่าในการกระทำและผลงานสำเร็จ โดยอ้างอิงหนังสือ ศิลปะคือประสบการณ์ ของ จอห์น ดุย (หน้า 183)

8) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ เรื่องของความจริงว่า “เป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจได้ทะลุปรุโปร่งทุกแง่ ทุกมุม เพราะมันเปลี่ยนแปลง และเป็นพลวัตตลอดเวลา นอกจากนี้ความจริงยังประกอบด้วยความหลากหลาย ที่สำคัญและน่าสนใจทั้งนั้น การเปิดประเด็นใหม่ ๆ ในแง่มุมต่าง ๆ ของความจริงของคนแต่ละยุคแต่ละสมัย เป็นเรื่องน่าคิด น่าปฏิบัติ ลงมือทำ และควรแสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรมให้ได้” (อารี สุทธิพันธุ์. 2551: 183)

9) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ เรื่องความคิดสร้างสรรค์ ว่าเมื่อรับรู้สองสิ่งแล้ว ทำให้สามารถคิดถึงสิ่งที่สามได้ (หน้า 186)

10) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การกล่าวถึงเรื่องของแรง ในลักษณะต่าง ๆ ตามแนวทางวิทยาศาสตร์ แรงที่เป็นคุณค่าของศิลปะที่มองเห็น ตามความเชื่อของผู้สร้างที่ว่า ความเคลื่อนไหวคือความงาม หรือความซ้ำซ้อนกันของรูปร่างในทิศทางเดียวกัน จะทำให้รู้สึกเคลื่อนไหว (หน้า 191) และกล่าวถึงความเชื่อเรื่อง ความเคลื่อนไหวคือความงาม ซ้ำอีกในหน้า 218

11) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ โดยกล่าวถึงการเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (หน้า 201)

12) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การถ่ายทอดรูปแบบคนในลักษณะแสดง ความเคลื่อนไหว โดยสรุปว่าความเคลื่อนไหวคือความงาม (dynamic posture) (หน้า 202)

13) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอนและแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ โดยกล่าวถึงการถ่ายทอดรูปแบบตามวิถีธรรมชาติ เพราะเชื่อว่าความรู้สึกสัมผัสมีมาก่อนความรู้สึกอื่น ๆ และกล่าวถึงการลากและระบาย (หน้า 203)

14) กล่าวถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล คือ สาโรช บัวศรี และวิชาการศึกษารูปแบบพัฒนาการ และการบัญญัติศัพท์คำว่า ประสพการณ์ (หน้า 209)

15) กล่าวถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล หนังสือ ศิลปะและประสพการณ์ ของ จอห์น ดุย (หน้า 209 และหน้า 212)

16) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ เรื่องถึงการแก้ปัญหาด้วยทฤษฎีรูปและพื้น ทฤษฎีระยะใกล้ไกล จากหนังสือ Concerning the Spiritual in Art ของ แคนดินสกี (หน้า 210)

17) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ หนังสือที่รวบรวมแนวทางการถ่ายทอดรูปแบบเชิงเหตุผลตามการรับรู้ทางการเห็น จากหนังสือ Art and Visual Perception ของ รูดอล์ฟ อาร์นไฮม์ (หน้า 210)

18) กล่าวถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล หนังสือ The Natural Way to Draw ของ คิมมอน นิโคไลเดส (หน้า 211)

19) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ กล่าวถึงการลงมือทำจริง การลงมือทำจริง ประกอบด้วยกระบวนการสองขั้นตอนคือ ขั้นลงมือทำจริง หลังจากได้ร่างโครงร่างแล้ว (undergoing phase) และขั้นสอบทานปรับปรุงแก้ไขด้วยสติปัญญาของผู้สร้างและผู้สนใจ (intellectualizing phase) และขณะที่กำลังอยู่ในกระบวนการขั้นตอนใด ก็จะต้องตระหนักอยู่เสมอว่ากำลังเผชิญอยู่ในสภาพของความไม่แน่นอน (unstable condition) (หน้า 214)

20) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ กล่าวถึงการถ่ายทอดรูปคน โดยเริ่มที่พฤติกรรม ท่าทาง รูปทรงภายนอกเข้าสู่ภายใน (inside out) (หน้า 216)

21) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การถ่ายทอดคนในบริเวณว่าง เสรีภาพในการเลือกถ่ายทอดรูปและพื้น บริเวณว่างส่วนบวกและส่วนลบ และการประสานกันทั้งส่วนบวกและส่วนลบด้วยการผลักดัน (Push-Pull) (หน้า 221)

22) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การถ่ายทอดรูปแบบคน ตามความเชื่อที่ว่า เราเห็นจริง แต่สิ่งที่เห็นไม่จริง และความเคลื่อนไหวคือความงาม (หน้า 223)

24) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การถ่ายทอดรูปแบบ ให้ผู้ถ่ายทอดคิดอยู่เสมอว่า จิตรกรรมก็คือจิตรกรรม จิตรกรรมไม่ใช่การสร้างภาพ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า painting is painting, painting is not picture making (หน้า 225)

25) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การเรียกว่าการลากและระบายนั้น เป็นการเรียกตามกระบวนการทำหรือพฤติกรรม (หน้า 240 – 241)

16. **สว่ความคิด** ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2553 เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ในวาระ 80 ปี อารี สุทธิพันธุ์ โดยเป็นหนังสือลักษณะรวมบทความ จำนวน 16 บทความ เป็นบทความเกี่ยวกับความคิดเห็น และเกี่ยวข้องกับครูศิลปะ ซึ่งมีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

- ความคิดเห็นของครูศิลปะ
- คิดกันอีกที
- คิดกันได้แล้วว่า กำลังเป็นอยู่ และกำลังกลายเป็น
- วัฒนธรรมและนวัตกรรม
- ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาสาระในสังคม
- วัฒนธรรมกับรูปแบบทางนวัตกรรม
- คนเป็นครู
- เมื่อครูเป็นประธานเปิดแสดง
- เมื่อครูถูกถาม
- การรับรู้และการตอบสนองของคนเป็นครู
- ข้อมูลเกี่ยวกับผู้นำเสนอการถ่ายทอดรูปแบบตามการรับรู้ทางการเห็น
- เมื่อเขาให้ผมไปบรรยาย
- ความคิดเห็น
- มิติ
- การสื่อสารทัศนศิลป์
- มองย้อนดูตัว

เนื่องจากเป็นหนังสือประเภทรวมบทความ แต่ละบทความมีความสำคัญในแง่มุมที่ต่างกัน โดยในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน โดยกล่าวถึงวิชาศิลปศึกษา เป็นวิชาที่ให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการคิดและการแสดงออก เป็นการสอนที่เริ่มที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ (สรุปหน้า 1) และเชื่อว่าแนวคิดการเริ่มต้นที่ผู้เรียน มีความเหมาะสม (สรุปหน้า 11)

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ คนต้องได้รับการสอน ไม่มีพฤติกรรมใดเป็นไปได้เองโดยไม่ได้รับการสอน (สรุปหน้า 1)

3) กล่าวถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล คือ สาโรช บัวศรี ได้บัญญัติศัพท์การศึกษาคำว่า ประสบการณ์ (หน้า 5) และวิชาการศึกษาแบบพิพัฒนาการ รวมถึงหนังสือ ศิลปะและประสบการณ์ (Art as Experience) (หน้า 6)

4) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน โดยกล่าวถึงสูตรแนวทางการคิดสร้างสรรค์ $A^n + B^n \rightarrow C$ ยกตัวอย่างคือ สอนให้เห็นดวงอาทิตย์ แล้วให้เห็นหยดน้ำ ก็แน่ใจได้ว่าต้องคิดถึงรุ้งกินน้ำได้ (หน้า 12) และกล่าวซ้ำในหน้า 93

5) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การรับรู้เรื่องรูปและพื้น และการรับรู้ในภาพรวมของสิ่งที่ต้องการรับรู้ ยกตัวอย่าง ม้าลาย ลายขาว และลายดำ (หน้า 19)

6) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การอธิบายคำกล่าวที่ว่า เราเห็นจริงแต่สิ่งที่เห็นไม่จริง เพราะเห็นสิ่งใดนั้นเราเห็นเพียงมุมเดียว ด้านเดียว ยังมีด้านอื่น มุมอื่นที่ยังมองไม่เห็นอีก (หน้า 21)

7) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การสอนควรเน้นวิธีสอนแบบธรรมชาติ และผสมผสานวิธีสอนเชิงสร้างสรรค์ เพราะสามารถช่วยพัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์ได้ (หน้า 27)

8) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การลากและระบาย เป็นการแสดงออกอย่างเสรีด้วยเส้นและสี และมีที่มาของความคิดที่แน่นอน (หน้า 28)

9) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การลากและระบายว่าเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลองสื่อวัสดุแปลกใหม่ และการแสวงหาเทคนิควิธีการใหม่ ๆ (หน้า 35)

10) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ กล่าวถึงการแข่งรูปแบบในอดีต และกล่าวถึงการถ่ายทอดรูปแบบว่า รูปถ่ายไม่เหมือน รูปเหมือนไม่มี (หน้า 38)

11) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ โดยกล่าวถึงแบบอย่างของการสร้างสรรค์ว่าควรเน้นที่กระบวนการก่อนผลงานสำเร็จ (หน้า 40)

12) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ และแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ โดยกล่าวถึงการศึกษาคือความเจริญงอกงาม และการเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และกล่าวซ้ำในหน้า 51 และกล่าวถึง การนำเสนอความหมายของศิลปะคือ คุณค่าของการกระทำและผลงานสำเร็จ (หน้า 45) และกล่าวซ้ำเรื่อง ศิลปะคือ คุณค่าของการกระทำและผลงานสำเร็จ ในหน้า 49

13) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การเน้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จะทำให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่น มีเสรีภาพ (หน้า 51)

14) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ โดยกล่าวถึงตนเองว่าไม่เชื่อว่ามนุษย์มีสัญชาตญาณ เพราะมนุษย์ทุกคนต้องได้รับการสอน พฤติกรรมเกิดจากการเรียนรู้ (หน้า 53)

15) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การสอนให้รู้สองสิ่งแล้ว ผู้เรียนจะคิดถึงสิ่งที่สามได้ เช่น ให้เห็นดวงอาทิตย์และหยดน้ำ ก็จะมีถึงรุ่งกินน้ำได้ (หน้า 57) โดยกล่าวซ้ำอีกในหน้า 62 และ 71

16) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การรับรู้เรื่องรูปและพื้น การผสมกันของรูปและพื้นบนระนาบรองรับ (หน้า 81)

17) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การทำให้รู้สึกเคลื่อนไหวโดยให้รูปซ้ำซ้อนกันในทิศทางเดียวกัน ตามแนวคิดความเคลื่อนไหวคือความงาม (หน้า 81)

18) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน กล่าวถึงแนวคิดและวัตถุประสงค์การปฏิบัติการลาก และแนวทางการฝึกการลากตามความรู้สึกสัมผัส (หน้า 85-86)

19) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ และแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน โดยกล่าวถึงการลากและระบายว่าเป็นการเริ่มต้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สอนการถ่ายทอดรูปแบบตามความเชื่อว่า ศิลปะคือคุณค่าของการกระทำและผลงานสำเร็จ (หน้า 87)

20) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การสอนให้สอบถาม สิ่งที่ได้รับรู้ว่าเป็นไปได้ไหม เป็นไปแล้วจะเอาไปทำอะไร คุณมันได้ไหม คุณได้แล้วจะเอาไปทำอะไร เป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือสังคม สร้างเป็นองค์ความรู้ได้หรือไม่ และจะพัฒนาต่อได้อย่างไร (หน้า 89)

21) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การนำเสนอผลงานการลากและระบาย จะเน้นที่กระบวนการมากกว่าผลงานสำเร็จ (หน้า 103)

22) กล่าวถึงแนวคิดเชิงอุดมการณ์ ว่าอดีตไม่ใช่แหล่งรวมคำตอบ และไปที่แทนบูชา อย่าไปเอาชี้อัด จงไปเอาเปลวไฟ (หน้า 105)

23) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ กล่าวถึงความสำคัญและลักษณะการปฏิบัติการลากตามที่สัมผัส (contour drawing) และการลากตามท่าทาง (gesture drawing) (สรุปหน้า 116)

24) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การเริ่มต้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น จะทำให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงาม (หน้า 129)

25) กล่าวถึงแนวคิดเชิงอุดมการณ์ กล่าวถึงตนเองว่าเป็นครูศิลปะ และนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างครูศิลปะกับศิลปิน (หน้า 129)

17. **พื้น 80** ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2554 เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ในวาระ 81 ปี อารี สุทธิพันธุ์ ช่วงที่นำท่วมใหญ่กรุงเทพมหานคร เป็นบทความที่เขียนขึ้นในปี พ.ศ.2554 และนำมาจัดพิมพ์รวมเป็นเล่มจำนวน 8 บทความ เป็นบทความเกี่ยวกับการดำรงอยู่ การเสนอแง่มุมของความจริง รวมทั้งแนวทางสร้างสรรค์ ซึ่งมีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

- การดำรงอยู่อย่างรู้ตัวมีค่ามาก
- ทำไมจึงนำเสนอแนวการลากและระบายอย่างจริงจัง
- สร้างความจริงได้ ด้วยความคิดของเราเอง
- แนวทางสร้างสรรค์จากสิ่งที่ซ่อนอยู่ ให้มองเห็น
- ในสิ่งที่เห็น มีสิ่งที่มองไม่เห็นซ่อนอยู่
- คนเราต้องได้รับการสอน
- เกือบลืมไม่เท่า
- ดีที่ได้มีส่วนร่วม กับ “บางกอกสเกตเซอร์”

เนื่องจากเป็นหนังสือประเภทรวมบทความ แต่ละบทความมีความสำคัญในแง่มุมที่แตกต่างกัน โดยในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

- 1) กล่าวถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล คือ สาโรช บัวศรี ในช่วงที่ อารี สุทธิพันธุ์ ศึกษาอยู่ กับการบัญญัติศัพท์คำว่า ประสพการณ์ (สรุปหน้า 3)
- 2) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การได้เรียนวิชาการศึกษา ที่เน้นความสำคัญของผู้เรียน โดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ (สรุปหน้า 3)
- 3) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ โดยกล่าวถึงเป้าหมายของการลาก เพื่อเป็นการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนตามพฤติกรรมธรรมชาติ (สรุปหน้า 5)
- 4) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การสอนให้คิดสร้างสรรค์ ตามตัวอย่าง คือ สอนให้เห็นดวงอาทิตย์ ให้เห็นหยดน้ำ แล้วเขาก็จะคิดถึงรังกินน้ำได้ (สรุปหน้า 10)
- 5) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ เรื่องความจริงว่า ในสิ่งที่เห็นจะมีสิ่งที่ไม่เห็นซ่อนอยู่เสมอ พร้อมยกตัวอย่างสีเหลี่ยมผืนผ้าในลูกบาศก์ (สรุปหน้า 16)
- 6) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ โดยกล่าวถึงความเป็นครูศิลปะ การสอนต้องเริ่มต้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องได้รับการสอนตามวิธีที่เหมาะสม และทุกคนต้องได้รับการสอน มนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณ เพราะสัญชาตญาณคือสิ่งที่เ็นไปได้เองโดยไม่ต้องสอน (สรุปหน้า 17)
- 7) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ เรื่อง ความคิดและความหมายเกี่ยวกับศิลปะว่าคือประสบการณ์ (สรุปหน้า 18)

18. เพราะผมทำอย่างนี้หรือ เขาจึงให้เป็นศิลปินแห่งชาติ ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2556 เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ในวาระได้รับเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะ (จิตรกรรม) พุทธศักราช 2555 โดยเป็นหนังสือลักษณะรวมบทความ จำนวน 16 บทความ เป็นบทความที่ให้ความรู้ในเชิงการสอนทัศนศิลป์ และการปฏิบัติการทางทัศนศิลป์ ซึ่งมีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

การสอนทัศนศิลป์

- การเรียนการสอนศิลปะตามอัธยาศัย
- จะให้แก่ใคร และให้อะไร
- สิ่งที่ผมเห็น เราเห็นจริง แต่สิ่งที่เราเห็นไม่จริง
- แนวคิดเรื่องการระบายสี
- การทำกิจกรรมที่มีลักษณะสองมิติ
- การถ่ายทอดและการรับรู้
- ตาหรือสมอง ส่งต่อไปยังมือ เวลา และบริเวณว่าง
- สอบถามตามอัธยาศัย
- กิจกรรม ลากและระบาย

การปฏิบัติการทัศนศิลป์

- ศิลปะเป็นประสบการณ์ ประสบการณ์คือศิลปะ
- มิติของการระบายสี
- มิติของการระบายสี แสดงให้เห็น
- การยกระดับการระบายสีด้วยปัญญา
- แอบสเตรคอาร์ต : คำที่อยากชวนคุย
- นี่ก็ได้ว่า
- ความคิดเห็นอีกแง่มุมหนึ่ง

เนื่องจากเป็นหนังสือประเภทรวมบทความ แต่ละบทความมีความสำคัญในแง่มุมที่แตกต่างกัน โดยในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

- 1) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ตามแนวคิดที่ว่าส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย และส่วนรวมนั้นต้องเกิดจากการรวมตัวของส่วนย่อยที่หลากหลาย (หน้า 13)
- 2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การลากและระบายว่าเป็นกิจกรรมที่ผูกพันกับความเจริญงอกงามของแต่ละคน และเป็นตัวเสริมสติปัญญาได้อย่างดีเยี่ยม (หน้า 18-19)
- 3) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การระบายสีก็คือการระบายสี การระบายสีไม่ใช่การสร้างรูป (หน้า 21) และกล่าวซ้ำในหน้า 26 หน้า 35 และหน้า 158
- 4) กล่าวถึงแนวคิดเชิงอุดมการณ์ ว่าการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนต้องสอบถามว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เป็นกิจกรรมที่สืบทอดมาจากอดีตหรือควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม เพราะอดีตไม่ใช่แหล่งบรรจุกำตอบทั้งหมดของปัจจุบัน (หน้า 28)

5) กล่าวถึงแนวคิดเชิงอุดมการณ์ กล่าวถึงความเป็นครูศิลปะ หมายถึง ผู้ร่วมระบายนี ร่วมทำ และร่วมคิดพร้อมกันไปกับผู้เรียน (หน้า 32)

6) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ตามแนวคิดในเชิงการรับรู้ เราเห็นจริง แต่สิ่งที่เห็นไม่จริง เมื่อสร้างเป็นจิตรกรรมแล้วมันก็ไม่จริง (หน้า 37) และกล่าวอีกว่า เราเห็นจริงแต่สิ่งที่เห็นไม่จริง และสิ่งที่เราเห็นเป็นจริงตามที่เราเห็น แต่ไม่เป็นจริงตามที่มันเป็น (หน้า 40)

7) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องเส้นเชื่อกว่่าเป็นเส้นตรงหรือไม่ และกล่าวถึงการเปลี่ยนมุมมอง การเอาความเร็วใส่เข้าไป หรือการแบ่งย่อย ก็ารู้สึกว่า มันตรง (หน้า 42) และกล่าวซ้ำในหน้า 46

8) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ความงามเป็นผลมาจากความเคลื่อนไหวของสี ความเคลื่อนไหวคือความงาม (หน้า 44)

9) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ศิลปะหมายถึงคุณค่าในการกระทำและผลงานสำเร็จ (หน้า 55) และกล่าวถึงอีกในหน้า 167

10) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ เรื่องของความจริงว่าไม่ใช่สิ่งสำคัญ แต่สิ่งที่เรายอมรับว่ามันเป็นความจริงนั้นมันจะทำให้เราเป็นอย่างไรต่างหาก (หน้า 55) และกล่าวซ้ำในหน้า 78

11) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การเสนอให้คิดทางคณิตศาสตร์เกี่ยวกับเลขฐาน 2 และเลขฐาน 10 (หน้า 58)

12) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ เรื่อง “แรง” ว่ามีคุณค่าต่อศิลปะที่มองเห็น การถ่ายทอดรูปแบบที่มีความเคลื่อนไหว มีแรง เป็นความเชื่อว่าการเคลื่อนไหวคือความงาม (หน้า 61)

13) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการและกล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การสอนให้รู้จักคิดสร้างสรรค์คือ ให้เห็นสองสิ่งแล้ว ก็จะคิดถึงสิ่งที่สามได้ (หน้า 72)

14) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน ให้สอบทานตามแนวทางในการสร้างสรรค์เชิงใ้รู้ว่า สิ่งที่เราเรารู้มันมันเป็นไปได้ไหม เป็นไปแล้ว คุณมันได้ไหม คุณได้แล้วจะเอาไปทำอะไร เป็นประโยชน์แก่ใคร จัดลำดับเป็นองค์ความรู้ได้หรือไม่ (หน้า 80)

15) กล่าวถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล โดยกล่าวถึง คิมมอน นิโคไลเดส รวมถึงแนวคิดและหนังสือ The Natural Way to Draw (หน้า 87)

16) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน แนวคิดการฝึกปฏิบัติตามแนวทางธรรมชาติ เป็นการฝึกที่มีแนวคิดให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง (หน้า 89)

17) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ แนวทางการปฏิบัติการสร้างสรรค์ ทำได้โดยการลบบางส่วน เน้นบางส่วน ตัดทอนบางส่วน เพิ่มบางส่วน สลับตำแหน่ง และทำลายบางส่วน บางตอน (หน้า 109)

18) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การกำหนดบริเวณว่างส่วนบวกและส่วนลบ รูปและพื้น สร้างความตื้นลึกด้วยการผลักและดึง (หน้า 110)

19) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การลากและระบาย เป็นการเรียกตามพฤติกรรมที่แท้จริง เพื่อให้เกิดความกล้าแสดงออกอย่างเสรี (หน้า 125)

20) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การทำกิจกรรมการลากตามความรู้สึกสัมผัส และความรู้สึกตามท่าทางที่เคลื่อนไหว (หน้า 126)

21) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ตามความเชื่อในการถ่ายทอดรูปแบบความเคลื่อนไหวคือความงาม (หน้า 134)

22) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ คือ ศิลปะเป็นประสบการณ์ (หน้า 140 และหน้า 186)

23) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การระบายสีคือการระบายสี ทั้งสีน้ำและสีน้ำมัน และมีเทคนิคเฉพาะคือการระบายเรียบและระบายเกลี่ย (หน้า 147)

24) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ความรู้สึกในการแสดงออกทางอารมณ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการระบายสี โดยยกตัวอย่างที่แคนดินสกี เสนอความคิดเรื่อง เมื่อเราจับก้อนน้ำแข็ง เรารู้สึกเย็น เมื่อเราปล่อยเราจะรู้สึกร้อนผ่าว เป็น Mood (หน้า 170)

25) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การถ่ายทอดรูปแบบในลักษณะเมื่อต้องการให้เห็นความเคลื่อนไหวก็ทำให้เข้าซ้อนกันในทิศทางเดียวกันและในระยะทางประสานกัน (หน้า 177)

26) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ ความเชื่อที่ไม่มีสัญชาตญาณในมนุษย์ เพราะเมื่อมนุษย์ได้รับการสอน มีการเรียนรู้ พฤติกรรมก็จะเปลี่ยนไป (หน้า 182)

19. พลังความคิดทัศนศิลป์และศิลปศึกษา ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2557 เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ภายใต้เงินสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. 2557 โดยเป็นหนังสือลักษณะรวมบทความ จำนวน 33 บทความ เป็นบทความที่ให้ความรู้ในเชิงการทัศนศิลป์และศิลปศึกษาที่หลากหลาย ซึ่งมีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

- บทนำ : ความเข้าใจที่อยากบอก
- ความคิดเกี่ยวกับคำ ความคิด ความหมาย : ศิลปะ
- ปรับระดับความเข้าใจ

- ปฏิบัติการทัศนศิลป์
- การสื่อสารทัศนศิลป์
- ทำไมผมจึงเขียนวัด
- ศิลปะตามอรรถาธิบาย : ใต้ถ่มเรือผู้หญิง
- ประสบการณ์ตามลักษณะรูปแบบคน ความเคลื่อนไหวเปล้า เปลือย
- การถ่ายทอดรูปคนในรูปแบบการลากและระบาย
- การระบายสีตามวิถีธรรมชาติ : เริงสับสน
- แนวทางพัฒนาการระบายสี
- การยกระดับการระบายสีด้วยปัญญา
- แอบสเตรคอาร์ต : คำที่อยากชวนคุย
- การระบายสีแอบสเตรค
- นวการลากและการระบาย (1)
- นวการลากและการระบาย (2)
- การรับรู้และการตอบสนอง
- คิดเล่น ๆ : ประสบการณ์สุนทรีย์
- การรับรู้ : เรื่องของความเหมือน
- ความเข้าใจเกี่ยวกับความนิยมชมชื่นรูปแบบ
- คิดกันหน่อยเรื่องศิลปศึกษา
- 40 ปี ศิลปศึกษา (1)
- 40 ปี ศิลปศึกษา (2)
- ความคิดเห็นเกี่ยวกับศิลปศึกษา : ทัศนศิลปศึกษา
- ความคิดเห็นของครูศิลปะ
- บทบาทของครูศิลปะในชุมชน
- ครูศิลปะกับการสอนในยุคเทคโนโลยี
- การสัมมนาเชิงปฏิบัติการครูสอนศิลปะ : สอนศิลปะกับครูอาร์
- ความคิดสร้างสรรค์
- ประสบการณ์ศิลปะ
- การจัดประสบการณ์ให้นักเรียน
- การเรียนการสอนศิลปะตามอรรถาธิบาย
- ทำไมผมจึงสอนอย่างนี้

เนื่องจากเป็นหนังสือประเภทรวมบทความ แต่ละบทความมีความสำคัญในแง่มุมที่ต่างกัน ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีข้อความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ดังนี้

1) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ ว่ามนุษย์ทุกคนต้องได้รับการสอน เพราะมนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความไม่รู้ หลังจากได้รับการสอนแล้วก็สามารถพัฒนาตนเองได้ (หน้า 16)

2) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ โดยกล่าวถึงความจริงว่า เราเห็นจริงแต่สิ่งที่เห็นไม่จริง เพราะความจริงเป็นสิ่งที่เรากำหนดเอง (หน้า 17) และกล่าวว่าความจริงมันเปลี่ยนแปลงได้ ตามที่คนแต่ละยุคสมัยได้คิดได้ทำ ความจริงจึงไม่ใช่เรื่องสำคัญ สำคัญที่ว่าเมื่อยอมรับว่าเป็นความจริงแล้ว มันมีความสำคัญอะไรกับเราและจะทำให้เราเป็นอะไรต่างหาก (หน้า 20-21)

3) กล่าวถึงแนวคิดเชิงอุดมการณ์ อดีตไม่ใช่แหล่งบรรจุคำตอบ แต่ให้ใช้อดีตเป็นฐานเพียงบางส่วนเพื่อมองไปสู่อนาคตในเส้นทางใหม่ (หน้า 23)

4) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การเสนอให้คิดทางคณิตศาสตร์เกี่ยวกับเลขฐาน 2 และเลขฐาน 10 (หน้า 27)

5) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ในเชิงการปฏิบัตินั้น เราเห็นจริงแต่สิ่งที่เห็นไม่จริง และเมื่อนำไปปฏิบัติก็ไม่จริงด้วย (หน้า 31)

6) แนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เน้นความสำคัญที่ผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนเข้าใจสื่อวัสดุ และกระบวนการสำหรับสื่อวัสดุก่อน ผู้เรียนจะสามารถพัฒนาเทคนิคเฉพาะตนได้ (หน้า 39)

7) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การสอนให้รู้สองสิ่งแล้ว ก็จะคิดถึงสิ่งที่สามได้ (หน้า 39) และกล่าวซ้ำอีกในหน้า 194 หน้า 263 หน้า 279 หน้า 334 และ หน้า 342 ได้ยกตัวอย่างสูตร $A^n + B^n \rightarrow C$ หรือ สอนให้เขาเห็นดวงอาทิตย์ แล้วให้เห็นหยดน้ำ เขาต้องคิดถึงรุ่งกินน้ำได้

8) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ เราเห็นจริงเพราะสิ่งที่เห็นไม่จริง ไม่จริงเพราะเป็นเพียงปรากฏการณ์ (หน้า 44)

9) กล่าวถึงแนวคิดเชิงเสรีนิยม ตามกรอบแนวคิดของการแสดงออกของความรู้สึกว่า ผมอาจไม่เห็นด้วยกับที่ท่านพูด แต่ผมจะพยายามสู้จนตายเพื่อให้ท่านพูด และ หากมีวอคนส่วนใหญ่ ทุกสิ่งทุกอย่างคงไม่เกิดขึ้น คนส่วนน้อยต้องลงมือทำก่อน (หน้า 45)

10) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ตามแนวคิดเรื่องส่วนที่เป็นบริเวณว่าง ส่วนบวกและส่วนลบ และการประสานกัน (หน้า 47)

11) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การสอนให้สอบถามในแนวทางการปฏิบัติการบทยสัว่า สิ่ง ๆ นี้เกิดขึ้นแล้ว ต่อไปอะไรจะเกิดขึ้น เกิดขึ้นแล้วคุณมันได้ไหม คุณได้แล้วจะเอาไปทำประโยชน์ได้หรือไม่ (หน้า 49)

12) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การแสดงทางความรู้สึกที่เชื่อมโยงกัน ระหว่างความรู้สึกภายนอกและความรู้สึกภายใน ยกตัวอย่าง การจับก้อนน้ำแข็งแล้วรู้สึกเย็น รับรู้เรื่อง รูปทรงเล็กใหญ่ของก้อนน้ำแข็ง เป็นความรู้สึกภายนอก เมื่อปล่อยก้อนน้ำแข็งจะรับรู้เรื่องความรู้สึกว่ามีความร้อน เป็นความรู้สึกภายใน ซึ่งความรู้สึกนี้มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะ (หน้า 53 และ หน้า 145)

13) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การเปรียบเทียบความรู้ในเชิงการปฏิบัติ นอกเข้าใน (outside in) และ ในออกนอก (inside out) ในการสร้างสรรค์ภาพลักษณ์คน (images of man) (หน้า 67)

14) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ในเชิงการปฏิบัติการ แนวคิดเรื่องรูปและ พื้น และส่วนที่เป็นบริเวณว่างส่วนบวกและส่วนลบ และการประสานกันด้วยการผลักดัน (push-pull) (หน้า 75)

15) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ เราเห็นจริงแต่สิ่งที่เห็นไม่จริง และเมื่อ ถ่ายทอดเป็นภาพลักษณ์คนก็ยังไม่จริง (หน้า 75-76)

16) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การถ่ายทอดรูปแบบที่ถือแนวคิด ความงามคือความเคลื่อนไหว ความเคลื่อนไหวในการถ่ายทอดรูปทรงคือความงาม ท่าทางก็คือความงาม (หน้า 80)

17) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ การลากและระบายก็คือการลากและ ระบาย ไม่ใช่การสร้างภาพ (หน้า 84) และกล่าวถึง การระบายสีคือการระบายสี ไม่ใช่การเขียนรูปสี รวมถึงเปรียบเทียบการลงสีกับการระบายสี (หน้า 133 หน้า 134 และหน้า 150)

18) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ กระบวนการถ่ายทอดรูปคน สามารถทำ ความเข้าใจได้จากการลงมือปฏิบัติจริงตามวิธีรู้ไปทำไป (learning by doing)

19) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ กระบวนการถ่ายทอดเพื่อให้รูปแบบ เปลี่ยนแปลงทำได้โดย ลบบางส่วน เน้นบางส่วน ตัดทอนบางสิ่ง เพิ่มบางส่วนให้มากขึ้น และทำลายส่วน ที่เห็นว่าฟุ่มเฟือย (หน้า 112)

20) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ตามคำนิยามว่า ศิลปะหมายถึงคุณค่า ของการกระทำและผลงานสำเร็จ (หน้า 141) และกล่าวถึงซ้ำในหน้า 248 หน้า 256 และหน้า 295

21) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน กระบวนการถ่ายทอดเพื่อให้รูปแบบ เปลี่ยนแปลงทำได้โดย เพิ่มความเร็วเข้าไป เปลี่ยนมุมมอง แบ่งย่อยเท่า ๆ กัน ดึงลักษณะพิเศษออกมา เพิ่มสาระสำคัญ และ ทำลายบางส่วน (หน้า 142)

22) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ หลักการรับรู้ทางการเห็น “รูปและพื้น” ส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย และส่วนย่อยมีความสำคัญของความเรียบง่ายแฝงอยู่ (หน้า 143) และกล่าวถึงทัศนคติเชิงใฝ่รู้ ส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย อีกในหน้า 330

23) กล่าวถึงแนวคิดเชิงอุดมการณ์ ศิษย์ต้องคิดนอกครูได้ ต้องดีกว่า เก่งกว่า และก้าวหน้ากว่า ครูได้ ความรู้ในอนาคตต้องดีกว่า เป็นประโยชน์กว่า ชัดเจนกว่า เป็นรูปธรรมกว่าในอดีตและปัจจุบัน (หน้า 158)

24) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ เรื่องของความเหมือนไม่น่าสนใจ เพราะคนเริ่มรู้ว่า รูปถ่ายไม่เหมือน รูปเหมือนไม่มี เพราะรูปที่เข้าใจกันว่าเหมือน ไม่มี (หน้า 200)

25) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ความเคลื่อนไหวคือความงาม เพราะความเคลื่อนไหวเป็นส่วนหนึ่งของการมีชีวิตอยู่ และความเคลื่อนไหวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (หน้า 202-203)

26) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนควรเน้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หากครูผู้สอนเห็นว่าวิธีใดที่จะส่งเสริมความเจริญงอกงามของผู้เรียนได้ ก็นำวิธีนั้นมาสอน โดยต้องทดลองและประเมินผลก่อนนำมาสอนด้วย (หน้า 208)

27) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน นำเสนอให้คิดเกี่ยวกับเรื่องของความเคลื่อนไหว เรื่องของเส้นที่โค้งงอ ว่าเป็นเส้นตรงหรือไม่ และกล่าวถึงแรงที่มากกระทำ การเอาความเร็วใส่เข้าไป การเปลี่ยนมุมมอง หรือการแบ่งย่อย ก็จะมีรู้ลึกกว่ามันเคลื่อนไหว รู้สึกหนักเบา รู้สึกถึงทิศทาง รู้สึกถึงความกลมกลืน (หน้า 211-212) โดยนำเสนอซ้ำอีกในหน้า และหน้า 318-319

28) กล่าวถึงแนวคิดเชิงเสรีนิยม โดยกล่าวถึง หากมีวรรคคนส่วนใหญ่ ทุกสิ่งทุกอย่างคงไม่เกิดขึ้น คนส่วนน้อยต้องลงมือทำก่อน (หน้า 220)

29) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ โดยกล่าวถึงการเรียนรู้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (หน้า 221)

30) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน นำเสนอวิธีการลาก และเปรียบเทียบวิธีการลากแบบยกมือและไม่ยกมือ (หน้า 221)

31) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ เราเห็นจริง แต่สิ่งที่เห็นไม่จริง แล้วสิ่งที่เห็นจริงนั้นอยู่ตรงไหน หากอยู่ระหว่างตัวเรากับสิ่งนั้น มีอะไรขวางกันอยู่หรือไม่ (หน้า 225)

32) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน อธิบายความสำคัญของการถือนักเรียนเป็นศูนย์กลางและบทบาทของครูผู้สอน (หน้า 237) และการเน้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือเน้นที่กระบวนการนั้น เป็นการดูที่ต้นเหตุ ไม่ใช่ดูที่ผล (หน้า 270)

33) กล่าวถึงแนวคิดเชิงอุดมการณ์ เรื่องชี้เป้าและเปลวไฟของอดีต ว่าเป็นครุศิลป์ต้องคิดให้มาก หากคิดให้นักเรียนมีความเจริญงอกงาม จากการปรับปรุงของเดิมหรือสร้างสรรค์ใหม่จะแน่ใจได้อย่างไรว่าจะได้แบบแผนดีกว่าเดิม (หน้า 240)

34) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน การถ่ายทอดตามวิถีธรรมชาติ เน้นให้ผู้เรียนคิดเสมอว่า มันจะเป็นไปได้ไหม เป็นแล้วจะเกิดอะไรขึ้น คุณได้มากน้อยเพียงใด (หน้า 248)

35) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ตามแนวคิดที่ว่า การศึกษาคือความเจริญงอกงาม แปลเปลี่ยนเป็น การลากและระบายคือความเจริญงอกงาม หรือการระบายและการลากแบบพิพัฒนาการ (หน้า 254)

36) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ในสิ่งที่รับรู้และมองเห็นนั้น มีสิ่งที่มองไม่เห็นซ่อนอยู่เสมอ สรุปว่า เราเห็นจริงแต่สิ่งที่เห็นไม่จริง (หน้า 259)

37) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน โดยกล่าวถึงแนวคิดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง และตั้งคำถามว่าจะสอนให้ทำอะไร ที่จะเหมาะสมกับความรู้ความสามารถของผู้เรียน (หน้า 260)

38) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ และแนวคิดที่เชื่อมโยงสอดคล้องกับบุคคล โดยกล่าวถึง สาโรช บัวศรี ได้บัญญัติศัพท์ คำว่า ประสบการณ์ และในการเรียนวิชาการศึกษแบบพิพัฒนาการ มีหนังสือ ศิลปะและประสบการณ์ เป็นแกนนำ และตระหนักว่า ในเชิงศิลปะนั้น ประสบการณ์เกิดขึ้นเมื่อใด ศิลปะก็เกิดขึ้นตามมาขณะนั้น

39) กล่าวถึงแนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ และแนวคิดที่เชื่อมโยงสอดคล้องกับบุคคล โดยกล่าวถึง จอห์น ดุย หนังสือศิลปะคือประสบการณ์ และกรอบแนวคิดทางศิลปะที่ว่า ศิลปะคือคุณค่าของการกระทำจริง และสิ่งที่ทำเสร็จแล้ว (หน้า 287)

40) กล่าวถึงแนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ โดยกล่าวถึงทุกคนต้องได้รับการสอน และเมื่อได้รับการสอนแล้วจะสามารถสอนคนอื่นต่อไปได้

ในภาพรวมของหนังสือและบทความที่อารี สุทธิพันธุ์ เขียนที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ได้สะท้อนกระบวนการคิดของอารี สุทธิพันธุ์ ที่เชื่อมโยงทั้งด้านศิลปะ วัฒนธรรม ปรัชญา ประวัติศาสตร์สุนทรียศาสตร์ ศิลปะศึกษา ทัศนศิลป์ศึกษา การปฏิบัติการทางทัศนศิลป์ เสรีประชาธิปไตย อุดมการณ์ และความเป็นครู โดยสามารถจัดกลุ่มเข้าพวกเป็นแนวคิดที่ส่งผลต่อกระบวนการสอน ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์เป็นประเด็นได้ดังนี้

- 1) แนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล
- 2) แนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน
- 3) แนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ
- 4) แนวคิดเชิงปรัชญา

5) แนวคิดเชิงเสรีนิยม

6) แนวคิดเชิงอุดมการณ์

โดยสามารถแยกรายละเอียดและความถี่ในการกล่าวถึงแนวคิดต่าง ๆ ได้ตามตารางที่ 2

ตาราง 2 – ตารางสรุปประเด็นสำคัญ จากหนังสือ 19 เล่ม ที่เชื่อมโยงกับการสอน ของ อารี สุทธิพันธุ์

ประเด็นที่เชื่อมโยงกับการสอน	ชื่อหนังสือ																		รวมจำนวนครั้ง	
	1.ศิลป์นิยม	2.เข้าใจจิตกรรม	3.ศิลปะกับมนุษย์	4.ปรัชญาศิลปะ	5.การออกแบบ	6.ศิลปะที่มองเห็น	7.การระบายสีน้ำ	8.การวาดเขียน	9.แบบฝึกปฏิบัติระบายสีน้ำ	10.ประสบการณ์สุนทรียะ	11.ทัศนศิลป์และความงาม	12.มนุษย์กับจินตนาการ	13.อยู่ถึง 2000	14.มนุษย์กับสถานการณ์ฯ	15.ผลึกความคิดศิลปะ	16.สละความคิด	17.ฟัน 80	18.เพราะผมทำอย่างนี้หรือฯ		19.พลังความคิดที่ค้นพบฯ
1) แนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล																				
1.1) จอห์น ดุย	1		1							1					2				1	6
1.2) วิลเลม เจมส์			1			1					1				1					5
1.3) สาโรช บัวศรี															1	1	1	1	2	6
1.4) คิมมอน นิโคไลเดส													1	1	1					
2) แนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน																				
2.1) นักเรียนเป็นศูนย์กลาง									1				1	1	1	4	2	1	4	15
2.2) การสอนตามวิถีธรรม-ชาติและวิถีสร้างสรรค์															1	4	1	3	1	10
2.3) การให้คิดทบทวน หรือการตั้งคำถาม				2						2	1		1	2		1		1	3	13
2.4) การคิดเชิงคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์			1												1			2	1	5

ตาราง 2 (ต่อ)

ประเด็นที่เชื่อมโยงกับการสอน	ข้อหนึ่งข้อ																			รวมจำนวนครั้ง
	1. ศิลปนิยม	2. เข้าใจตรรกะ	3. ศิลปะกับมนุษย์	4. ปรวิญาศิลปะ	5. การออกแบบ	6. ศิลปะที่มองเห็น	7. การระบายสีน้ำ	8. การวาดเขียน	9. แบบฝึกปฏิบัติระบายสีน้ำ	10. ประสบการณ์สุนทรีย์	11. ทักษะศิลปะและความงาม	12. มนุษย์กับจินตนาการ	13. อยู่ถึง 2000	14. มนุษย์กับสถานการณ์	15. ผลักความคิดศิลปะ	16. สะท้อนคิด	17. ฟัน 80	18. เพราะผมทำอย่างนี้หรือ	19. พลังความคิดที่ค้นคิด	
3) แนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ																				
3.1) ศิลปะคือคุณค่าของการกระทำและผลงานสำเร็จ			1	1				1		1				1	2	4		1	1	13
3.2) รูปถ่ายไม่เหมือนรูปเหมือนไม่มี								1								1			1	3
3.3) ความเคลื่อนไหวคือความงาม										1			1		1	1		3	2	9
3.4) เราเห็นจริงแต่สิ่งที่เห็นไม่จริง และสิ่งที่เห็นมีสิ่งที่ไม่เห็นซ่อนอยู่เสมอ				1										3	3	1	1	2	6	17
3.5) การระบายสีก็คือการระบายสี การระบายสีไม่ใช่การสร้างรูป														3	1			2	1	7
3.6) สอนให้คิดสร้างสรรค์ การสอนให้รู้สองสิ่งเพื่อให้คิดถึงสิ่งที่สาม															1		1	1	6	9
3.7) แนวคิดเชิงการปฏิบัติการ การลากและระบาย	2	2	1		2	1	1	1	3	2	2	1	3	1	8	5		6	7	48

ตาราง 2 (ต่อ)

ประเด็นที่เชื่อมโยงกับการสอน	ข้อหนึ่งข้อ																		
	1.ศิลปนิยม	2.เข้าใจจิตรกรรม	3.ศิลปะกับมนุษย์	4.ปรัชญาศิลปะ	5.การออกแบบ	6.ศิลปะที่มองเห็น	7.การระบายสีน้ำ	8.การวาดเขียน	9.แบบฝึกปฏิบัติระบายสีน้ำ	10.ประสบการณ์สุนทรีย์	11.ทัศนศิลป์และความงาม	12.มนุษย์กับจินตนาการ	13.อยู่ถึง 2000	14.มนุษย์กับสถานการณ์	15.ผลึกความคิดศิลปะ	16.สละความคิด	17.พน 80	18.เพราะผมทำอย่างนี้หรือ	19.พลังความคิดที่ค้นคิดไป
4) แนวคิดเชิงปรัชญา ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ																			
4.1) เชื่อว่ามนุษย์ไม่มี สัญชาตญาณ และ เชื่อว่าการเรียนรู้คือ การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม												1	1	3	2	3	1	1	3
4.2) ศิลปะเป็นประสบการณ์						1									1	1	1	1	2
4.3) ส่วนรวมมีค่ามากกว่า ส่วนย่อย							1		1	1								1	4
5) แนวคิดเชิงเสรีนิยม																			
5.1) หากมีว่รคนส่วนใหญ่ สิ่งต่าง ๆ จะไม่เกิดขึ้น คนส่วนน้อยต้องลงมือ ทำก่อน			1	1											1				2
6) แนวคิดเชิงอุดมการณ์																			
6.1) เป็นครู ไม่ใช่ศิลปิน														1	1			1	3
6.2) ไปที่แท่นบูชาเพื่อไป เอาเปลวไฟ ไม่ใช่ไข้เถ้า															1			1	2
6.3) อดีตก็คืออดีต อดีตไม่ใช่แหล่งบรรจุ คำตอบ												1			1		1	2	5

จากตาราง 2 ผู้วิจัยพบว่าหนังสือที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น ในประเด็นที่สอดคล้องกับการไปให้ความรู้ ให้การอบรม และการบรรยาย ตามที่จับกลุ่มไว้ 6 กลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

- 1) แนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล
 - 1.1) จอนห์ ดุย
 - 1.2) วิลเลม เจมส์
 - 1.3) สาโรช บัวศรี
 - 1.4) คิมมอน นิโคไลเดส
- 2) แนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน
 - 2.1) นักเรียนเป็นศูนย์กลาง
 - 2.2) การสอนตามวิถีธรรมชาติ และวิธีสร้างสรรค์
 - 2.3) การให้คิดทบทวน หรือการตั้งคำถาม
 - 2.4) การคิดเชิงคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์
- 3) แนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ
 - 3.1) ศิลปะคือคุณค่าของการกระทำและผลงานสำเร็จ
 - 3.2) รูปถ่ายไม่เหมือน รูปเหมือนไม่มี
 - 3.3) ความเคลื่อนไหวคือความงาม
 - 3.4) เราเห็นจริงแต่สิ่งที่เห็นไม่จริง และสิ่งที่เห็นมีสิ่งที่ไม่เห็นซ่อนอยู่เสมอ
 - 3.5) การระบายสีก็คือการระบายสี การระบายสีไม่ใช่การสร้างรูป
 - 3.6) สอนให้คิดสร้างสรรค์ การสอนให้รู้สองสิ่งเพื่อให้เกิดถึงสิ่งทีสาม
 - 3.7) แนวคิดเชิงการปฏิบัติการ การลากและระบาย
- 4) แนวคิดเชิงปรัชญา
 - 4.1) เชื่อว่ามนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณ และเชื่อว่าการเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
 - 4.2) ศิลปะเป็นประสบการณ์
 - 4.3) ส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย
- 5) แนวคิดเชิงเสรีนิยม
 - 5.1) หากมีวรรคนส่วนใหญ่ สิ่งต่าง ๆ จะไม่เกิดขึ้น คนส่วนน้อยต้องลงมือทำก่อน
- 6) แนวคิดเชิงอุดมการณ์
 - 6.1) เป็นครู ไม่ใช่ศิลปิน
 - 6.2) ไปที่แท่นบูชาเพื่อไปเอาเปลวไฟ ไม่ใช่ไข้เก้า
 - 6.3) อดีตก็คืออดีต อดีตไม่ใช่แหล่งบรรจุคำตอบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการสรุปประเด็นสำคัญจากการไปให้ความรู้ให้การอบรม และการบรรยายโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ตามตาราง 1 และสรุปประเด็นจากหนังสือที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น ตามตาราง 2 ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ในแต่ละประเด็น โดยให้ความสำคัญในทุกประเด็น แม้จะมีความถี่ในการเขียนถึงหรือพูดถึงน้อยแต่ไม่สามารถบอกได้ว่ามีความสำคัญน้อยไปกว่าประเด็นที่เขียนถึงหรือพูดถึงมาก เพราะการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ เป็นการสอนแบบบูรณาการ ที่ส่วนต่าง ๆ มีความสำคัญ และหนังสือที่เขียนถึงในระยะหลังเป็นหนังสือรวมบทความที่มีความหลากหลายในประเด็นทางความคิด จึงวิเคราะห์ให้ครอบคลุมในทุกประเด็นดังนี้

1) แนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล

1.1) จอห์น ดุย แนวคิดที่เชื่อมโยงคือ ศิลปะคือประสบการณ์ และศิลปะคือคุณค่าของการกระทำและผลงานสำเร็จ

จอห์น ดุย (1859 – 1952) เป็นชาวอเมริกัน เป็นอาจารย์สอนด้านปรัชญา จิตวิทยาและวิชาการศึกษา อยู่ที่มหาวิทยาลัยชิคาโก และมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ในด้านการศึกษาที่มีความเชื่อด้านพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) คือเชื่อว่านักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ และประสบการณ์มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ โดยได้เขียนหนังสือ “ศิลปะคือประสบการณ์” ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงวิชาการด้านศิลปะ และเชื่อว่าการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงมีความสำคัญ แนวคิดนี้เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับประเทศในโลกเสรี และเป็นทัศนะที่ต่อต้านระบบเผด็จการ ซึ่งในส่วนของแนวคิดเชิงประสบการณ์ที่ส่งอิทธิพลเชื่อมโยงกับ อารี สุทธิพันธุ์ นั้น วิรุณ ตั้งเจริญ กล่าวว่า

จอห์น ดุย (John Dewey) ที่เป็นทั้งนักปรัชญา นักจิตวิทยา นักการศึกษา หนึ่งในผู้นำการศึกษา Progressivism ของสหรัฐอเมริกา ที่ก่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญที่สุดครั้งหนึ่ง ส่งผ่านมาสู่ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ผู้ผสมผสาน Progressivism พุทธธรรมและวัฒนธรรมไทย วางรากฐานการศึกษาสมัยใหม่ให้กับสังคมในระบอบประชาธิปไตย ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร (มศว) เมื่อจอห์น ดุย เขียนหนังสือ Art as Experience ศิลปะคือประสบการณ์ ประสบการณ์ที่มีผลในทางปฏิบัติ ประสบการณ์สุนทรีย์ก็แทรกซึมอยู่ใน อารี สุทธิพันธุ์ แล้วท่านก็ผสมผสานวัฒนธรรมไทย ความเป็นตัวตน ความเป็นเสรีชนของท่าน รากศิลปะศึกษาในสังคมไทยก็มี “ประสบการณ์ที่มีผลในทางปฏิบัติ” และ “ประสบการณ์ที่ไม่หวังผลตอบแทนใดใด” อยู่อย่างสำคัญยิ่ง (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2556: ออนไลน์)

1.2) วิลเลียม เจมส์ นักปรัชญาและนักการศึกษาชาวอเมริกัน เป็นผู้นำแนวคิดด้านปฏิบัติการณ์นิยม (pragmatism) และเป็นผู้ให้อิทธิพลความคิดต่อ อารี สุทธิพันธุ์ ในด้านแนวคิดที่ว่า ความรู้ที่

ถูกต้องนั้นได้มาจากการทดลองปฏิบัติ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และยิ่งปฏิบัติมากเท่าใดก็เป็นการยืนยันว่ามีความเที่ยงตรงแน่นอนมากขึ้นเท่านั้น ตามที่ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “พวกนี้เชื่อว่าความรู้ที่ถูกต้องเป็นความรู้อันได้มาจากการปฏิบัติทดลองจริงและสามารถนำไปใช้จริง ความรู้เหล่านั้นถ้าทดลองปฏิบัติมากเท่าใด ก็ยังเป็นเครื่องยืนยันว่าแน่นอนมากเพียงนั้น พวกนี้รวมอยู่ในลัทธิปฏิบัตินิยม (pragmatism)” (อารี สุทธิพันธุ์. 2540ค: 146) แนวคิดที่เชื่อมโยงจาก วิลเลียม เจมส์ สู่อารี สุทธิพันธุ์ คือ การเป็นนักปฏิบัติ ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับ “ปฏิบัติการนิยม” ไว้อีกว่า

... “ปฏิบัติการนิยม” คือ ไม่ยึดติดมั่นกับอุดมการณ์จนไม่ยอมเปลี่ยนทรรศนะ หากเห็นว่าเมื่อทดลองปฏิบัติตามลัทธิที่เคยเชื่อถือใช้การไม่ได้ ก็พร้อมที่เปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือความเห็นเพื่อให้เกิดผลดีในการปฏิบัติ ... แนวคิดแบบ “ปฏิบัติการนิยม” หรือ “ลัทธิเล็งผลปฏิบัติ” แปลมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า pragmatism ความหมายของเล็งผลปฏิบัติคือ ไม่เคร่งทฤษฎีจนเกินไป พยายามปรับตัวเข้ากับสภาพความเป็นจริงของช่วงเวลาและบริเวณว่่านั้น ๆ แนวคิดแบบปฏิบัตินิยมนี้ มีฐานความคิดตั้งบนความสงสัยที่ว่า จะเป็นไปได้หรือ (is it possible?) หากเป็นไปได้จะเกิดอะไรขึ้น (อารี สุทธิพันธุ์. 2543ง: 130-131)

1.3) สาโรช บัวศรี เป็นนักการศึกษา ผู้บุกเบิกการสอนแบบพัฒนาการนิยมในประเทศไทย ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวถึง สาโรช บัวศรี ไว้ว่า

ครูคนแรกที่สอนวิชาการศึกษาคือ ครูสาโรช บัวศรี เราเรียนอยู่ตึก 3 และตึก 2 ช่วงนั้นบุกเบิกจริง ๆ มี 4 สาขา ประถม มัธยม บริหาร อาชีวะ ผมอยู่ในสาขาอาชีวะ ... วิชาการศึกษาที่มีส่วนสำคัญมากคือวิชาการศึกษาแบบพัฒนาการ (Progressive Education) อาจารย์สาโรชเป็นคนสอน ช่วงนั้น 2497-2498 เป็นช่วงนักศึกษามักบุกเบิกพยายามสร้างองค์ความรู้ นั่นคือเอาวิชาการศึกษาไปใช้ที่นี้ คำศัพท์ต้องมาก่อน ท่านต้องบัญญัติศัพท์ อาจารย์สาโรชเข้ามาสอนก็จับข้อหลักเขียนบนกระดานว่า “วันนี้ไปบัญญัติศัพท์มา 1 คำ คือคำว่าประสบการณ์ อาจารย์สาโรชเป็นคนสอน อาจารย์นาฏเฉลิม สุมาวงศ์ เป็นผู้ช่วย ... (อารี สุทธิพันธุ์. 2535 ข: 45)

สาโรช บัวศรี ผู้เป็นอาจารย์ท่านหนึ่งของ อารี สุทธิพันธุ์ ที่ได้ไปศึกษาต่อระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต ที่มหาวิทยาลัยโอไฮโอ สหรัฐอเมริกา และได้มีโอกาสเรียนกับจอห์น ดุย ขณะนั้นเป็นช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 แนวคิดเรื่องประสบการณ์มีความสำคัญต่อผลในทางปฏิบัติ ซึ่งคำว่า Experience ในประเทศไทยนั้น ยังไม่มีคำแปลเป็นภาษาไทย ต่อมา สาโรช บัวศรี ซึ่งเป็นราชบัณฑิตในสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ประเททวิชาปรัชญา ได้บัญญัติคำนี้เป็นภาษาไทยว่า “ประสบการณ์” และขณะที่จัดการเรียนการสอนวิชาการศึกษาแบบพัฒนาการ ให้กับนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร นอกจากสอนแนวคิดเรื่องของปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา การจัดกิจกรรมเพื่อ

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แล้วยังได้ให้แนวคิดสำคัญเรื่องความสำคัญของประสบการณ์ โดยในช่วงดังกล่าว อารี สุทธิพันธุ์ เป็นคนหนึ่งที่ได้ร่วมเรียนอยู่ด้วย แนวคิดดังกล่าวจึงส่งอิทธิพลต่อแนวคิดของ อารี สุทธิพันธุ์ ทางด้านการให้ความสำคัญกับประสบการณ์ ที่มีผลในทางกระบวนการและการปฏิบัติ

1.4) คิมมอน นิโคไลเดส ศิลปินชาวอเมริกัน ผู้บุกเบิกการวาดเขียนตามวิถีธรรมชาติ เขียนเป็นหนังสือชื่อ *The Natural Way to Draw* มีแนวทางส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงออกและสอดคล้องกับความเจริญงอกงามของผู้เรียนทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสมอง แนวคิดนี้เชื่อมโยงทั้ง การลากและระบาย และส่งอิทธิพลต่อแนวคิดและแนวการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ ซึ่งได้กล่าวถึงแนวทางของ คิมมอน นิโคไลเดส ไว้ว่า

การระบายสีตามแนวทางธรรมชาติ เริ่มปรากฏเป็นหลักฐานเมื่อศิลปินอเมริกันชื่อ คิมมอน นิโคไลเดส (Kimon Nicolaides) ได้วางแนวทางไว้เป็นการระบายที่เป็นหนังสือ *The Natural Way to Draw* นักการศึกษาศิลปะเชื่อว่า เป็นหนังสือเล่มแรกที่เปลี่ยนโฉมหน้าของศิลปะในอเมริกา หลังจากนิโคไลเดสตายในปี ค.ศ. 1938 ลูกศิษย์ได้รวบรวมกิจกรรมเนื้อหาสาระและแนวคิด ตีพิมพ์ไว้ในหนังสือเล่มนี้ สิ่งหนึ่งที่น่าตื่นเต้นก็คือ นิโคไลเดส ได้เป็นผู้นำคำว่า contour มาใช้เรียกกิจกรรมสำหรับการฝึกฝนปฏิบัติ

หนังสือการวาดเขียนตามแนวทางธรรมชาติ ได้รวบรวมกิจกรรมและแนวคิดของการวาดเขียนให้อิทธิพลต่อการศึกษาศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนิวยอร์กเป็นอย่างมาก (The New York School) และต่อมาได้แพร่หลายไปทั่วอเมริกา ถือเป็นพื้นฐานของศิลปะสมัยใหม่ที่สนองเสรีภาพ สอดคล้องกับธรรมชาติมนุษย์ มีรูปแบบผลงานหลากหลาย (อารี สุทธิพันธุ์, 2544ก: 30-31)

2) แนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการสอน

2.1) การจัดการเรียนการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง มีความเป็นมาที่ อารี สุทธิพันธุ์ เข้าไปเกี่ยวข้องในช่วงเริ่มต้นของการสอนศิลปศึกษา ตามที่ อารี สุทธิพันธุ์ ได้กล่าวไว้ว่า

ด้านการศึกษา บ้านเราก่อน 2500 มีการศึกษา พุทธศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา เรามีนายพินิจ ภวังค์รัตน์ ได้ทุน UNESCO ไปศึกษาศิลปะที่แคมบรูจส์ พอมาเมืองไทยโลกของเด็กก็เปลี่ยน เพราะเราเชื่อว่าเด็กนั้นมี 2 โลก โลกที่อยู่กับพ่อแม่และโลกในจินตนาการ โลกในจินตนาการนั้นจะอยู่กับเด็กไปถึงก่อนเด็กมีประจำเดือน ก่อนเด็กแตกพาน ก่อนเด็กเข้าสู่วัยรุ่น หลังจากนั้นเด็กก็จะเข้าสู่โลกของความจริง ทั้งโลกแห่งจินตนาการ หลักสูตรช่วงนั้นจึงเป็นการสอนศิลปะที่ Free มาก ระบายสีด้วย Figure Painting แต่ยังไม่เป็นระบบ พ.ศ. 2503 สุฤษดิ์ ธนะรัชต์ จัดระบบ แต่เมื่อ 2500 ผมเข้าไปช่วยเพิ่มอีกวิชาคือ หัตถศึกษา อาจารย์สุดใจ เหล่าสุนทร กับลูกศิษย์ 15 คน ได้หาทางเรื่อยมาจน 2503 สามารถเอาวิชาหัตถศึกษา ใส่ในแผนการศึกษาชาติ เป็นองค์ได้ แต่ทางด้านศิลปศึกษายังไม่มีใครแก้ พ.ศ. 2511 จึงเริ่มแก้กัน เป็นการสอนให้เริ่มที่ตัวนักเรียน (Child Centered) มิใช่เริ่มที่ครู ... การเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางหรือเริ่มที่ตัวนักเรียนนั้นต่าง

จากการจัดการเรียนการสอนในอดีตที่เกี่ยวข้องกับงานช่างฝีมือที่เน้นการสืบทอดจากอดีตถึงปัจจุบันและสื่อนานาคต ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการสืบทอดที่มีลักษณะ 4 ประการคือ 1. เน้นครูเป็นศูนย์กลาง การฝากเนื้อฝากตัวกับครู การทำพิธีไหว้ครู การครอบครู เป็นต้น 2. เน้นการเลียนแบบให้ทำตามตัวอย่าง หากทำได้ใกล้เคียงกับสิ่งที่ครูสอนจะถือว่าฝีมือ มีพรสวรรค์ 3. เน้นใช้ความจำ การจดจำสิ่งที่ครูสอน ได้มาก ถือว่าประสบความสำเร็จ และ 4. เน้นการควบคุมลักษณะพิเศษของบุคคล ต้องปฏิบัติตามแนวทางที่ครูสอน ไม่เน้นให้ค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง “ผมเป็นครูศิลปะ มีหน้าที่หลักคือแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ จัดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้คิดได้แสดงออก ได้มีทักษะในการถ่ายทอดรูปแบบ เท่ากับว่าพยายามส่งเสริมให้นักเรียนเจริญงอกงามตามความเหมาะสมของแต่ละคน ตามแนวทางของนักเรียนเป็นศูนย์กลาง” (อารี สุทธิพันธุ์. 2535ข: 47; 2551: 207)

นอกจากนี้ อารี สุทธิพันธุ์ ยังกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของนักเรียน ที่การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ (Process) มากกว่าผลงานสำเร็จ (Product) ไว้ว่า

หลัง 2500 เป็นต้นมา แนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของนักเรียน ปรากฏเป็นรูปร่างโดยการริเริ่มของวิทยาลัยวิชาการศึกษา สถาบันที่ให้ความสำคัญของความเจริญงอกงามของบุคคล และนับถือการลงมือทำ โดยการทำให้ การร่วมมือและการนับถือซึ่งกันและกัน และเป็นความพยายามที่จะให้โอกาสและเสรีภาพแก่ครูทุกประเภท ทุกระดับ ได้รับปริญญาตรีโดยทั่วถึงกัน ไม่กีดกันว่าเป็นครูระดับใด นับว่าเป็นทางเลือกใหม่ของวิชาชีพครู ซึ่งเปลี่ยนจากวิชาครูเป็นวิชาการศึกษา มีปรัชญาการศึกษาบัณฑิต เป็นสัญลักษณ์ของการเริ่มต้นนักเรียนวิชาศิลปะ ที่อยู่ในเครือข่ายของวัฒนธรรมตะวันตก ก็ได้รับการทบทวนและสอบทานใหม่ เมื่อวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้เปิด วิชาศิลปศึกษา เป็นวิชาเอกของสาขามัธยมศึกษา ทำให้เปลี่ยนจากผลิตตามวัฒนธรรมตะวันตก มีทางเลือกใหม่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ (Process) มากกว่าผลงานสำเร็จ (Product) (อารี สุทธิพันธุ์. 2557ก: 339-340)

การสอนโดยเริ่มต้นที่นักเรียนหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีข้อสังเกตในการจัดการเรียนการสอนที่ให้การส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงออกให้กับผู้เรียนจะมีผลดีหรือผลเสียอย่างไรนั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

... เราเคยคิดกันบ้างไหมว่าการเน้นที่นักเรียนเป็นศูนย์กลางนั้นจะส่งผลให้มีการกำหนดบทบาทของครูเป็นเพียงผู้สั่ง หรือผู้จัดประสบการณ์ให้เพื่อให้นักเรียนจะได้เจริญ งอกงามทุกด้าน ถ้าเป็นเช่นนั้นเรามีความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้ตรงกันหรือไม่

1. หากครูเป็นเพียงผู้จัดประสบการณ์ ครูก็ควรมีหน้าที่สั่ง ไม่ต้องสอนหรืออย่างไร

2. ถ้าครูมีหน้าที่สั่ง ครูก็ไม่ต้องมีความรู้ทางศิลปะเลยก็ได้ เพียงอ่านคู่มือครูของกระทรวง ศึกษาธิการ ตามลำดับขั้นตอนแล้วก็สามารถสั่งงานได้ เช่น ช่วงหนึ่งเชื่อกันว่า ครูทุกคนสอนศิลปะได้ หากไม่มีครูศิลปะจริง ๆ ก็เอาวิชาอื่นที่สำคัญกว่ามาสอนแทน

3. หากเนื้อหาวิชาศิลปะเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมไทย ตามหลักสูตรที่เขียนกันจากเบื้องบน จะสอนโดยเน้นเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมหรือจะสอนเพื่อพัฒนาสังคมอย่างเช่น ลายไทย และภาพไทย เป็นต้น

4. การสอนโดยเริ่มจากนักเรียน ครูผู้สอนได้มีการเตรียมสื่อการเรียนการสอนตามลำดับขั้นตอนพร้อมแล้วหรือ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพียงพอกับนักเรียนหรือไม่ หรือครูเพียงแต่เข้าชั้นแล้วสั่งว่า “วันนี้ให้นักเรียนเขียนรูปอะไรก็ได้ เลือกใช้สีอะไรก็ได้ตามชอบใจ” หากเป็นเช่นนี้ การประเมินผลก็ดี การทดสอบก็ดี จะหาความเที่ยงตรงได้ที่ไหน และหากคิดต่อไปถึงการประจักษ์ผลงานจะหากติกาได้ที่ไหน จะเอาอย่างการประกวดศิลปกรรมแห่งชาติหรือ ที่ไม่มีกติกาอะไรเลย ... (อารี สุทธิพันธุ์, 2540ค: 101)

อารี สุทธิพันธุ์ มีความเชื่อเรื่องการจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้จัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนโดยการเตรียมการสอน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ มีเกณฑ์การวัดและประเมินผลที่เป็นรูปธรรม โดยมีความเชื่อทางศิลปศึกษาของตนเอง 6 ประการ ซึ่ง อานาจ เย็นสบาย ได้แสดงทัศนะต่อความเชื่อเหล่านั้นไว้ว่า

1. เชื่อว่าความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ มีอยู่ในตัวของนักเรียนทุกคนตามศักยภาพของตน ซึ่งความเชื่อนี้เห็นชัดเลยว่าเป็นการโต้แย้งความคิดของกลุ่มที่เชื่อเรื่องพรสวรรค์ทางด้านศิลปะ ว่ามีอยู่ในตัวของเด็กเฉพาะบางคน

2. เชื่อว่าการจัดทักษะที่จำเป็น และเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ข้อนี้ก็อีกเช่นกันที่อย่างน้อยก็บ่งบอกว่า การเรียนศิลปศึกษามีใช้สูตรสำเร็จ แต่จะต้องคำนึงถึงพัฒนาการ และเด็กก็มีใช้ผู้ใหญ่ย่อส่วน

3. เชื่อว่าการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในทางความคิด เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ข้อนี้เป็นการชัดเจนว่า อาจารย์อารีส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กมากกว่าการเลียนแบบ และความคิดสร้างสรรค์จะเกิดและงอกงามได้ก็ต่อเมื่อมีเนื้อดินที่มีเสรีภาพเป็นเงื่อนไข

4. เชื่อว่าประสบการณ์เป็นพื้นฐานในการแสดงออกทางศิลปะและความรู้สึกของนักเรียน ข้อนี้ชัดเจนว่าการแสดงออกของเด็กไม่ใช่ไม่มีรากฐานหรือเกิดขึ้นอย่างลอย ๆ หรืออธิบายไม่ได้ แต่แท้จริงแล้ว การแสดงออกของเด็กมีที่มาจากประสบการณ์ ดังนั้นการจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับเด็กจึงมีความสำคัญมาก

5. เชื่อว่าศิลปศึกษาจะช่วยให้ผู้เรียนมีรสนิยมสูงขึ้น ความในข้อนี้หมายถึง การพัฒนารสนิยมของเด็ก ถือว่ากระบวนการศิลปศึกษามีความสำคัญ จะต้องมีการเรียนรู้ สังคม ดังนั้นรสนิยมของคนจะสูงขึ้น มิใช่เกิดจากการได้ดูผลงานศิลปะชั้นดีเพียงครั้งสองครั้ง

6. เชื่อว่าศิลปศึกษามีส่วนช่วยให้พลเมืองมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และช่วยพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ ด้วย ความข้อนี้เป็นการชี้ชัดว่า ศิลปศึกษาเป็นเรื่องของทุกคน เป็นเรื่องของประชาชนพลเมืองในประเทศนั้น ๆ ไม่ใช่เป็นเรื่องการศึกษาของกลุ่มคนอันจำกัด ... (อานาจ เย็นสบาย, 2535: 90-91)

ตามความเชื่อข้อ 1. ถึง 6. นี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า อารี สุทธิพันธุ์ ไม่เชื่อว่าพรสวรรค์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ทางศิลปะ ทุกคนต้องได้รับการสอนจึงเจริญงอกงาม โดยผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ว่ามีความสำคัญมากกว่าพรสวรรค์ การจัดการเรียนการสอนด้านทักษะหากจัดให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนแล้วจะทำให้เกิดพัฒนาการที่สมวัย และการให้เสรีภาพทางความคิดกับผู้เรียน เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ผ่านการจัดประสบการณ์ทางศิลปะที่เป็นความเชื่อหลักว่า “ศิลปะคือประสบการณ์” และในภาพรวมเชื่อว่า ศิลปศึกษาสามารถช่วยให้พลเมืองมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรสนิยม โดยไม่จำกัดวงว่าศิลปศึกษาเป็นเรื่องเฉพาะกลุ่มคนที่สนใจศิลปะเท่านั้น การปลูกฝัง และการพัฒนารสนิยมให้กับเยาวชน เมื่อเติบโตขึ้นไม่ว่าไปประกอบอาชีพใดก็ตาม เขาผู้นั้นจะมีรสนิยมและมีความคิดสร้างสรรค์ติดตัวไป ซึ่งในปัจจุบันการศึกษาศิลปะในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา มีจำนวนไม่น้อยที่ครูอาจารย์ หรือสถาบัน ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเฉพาะกลุ่มที่เชื่อว่ามีพรสวรรค์ เห็นความสำเร็จในรูปแบบของรางวัล การประกวดแข่งขันมากกว่าการสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์โดยเท่าเทียมกัน

การจัดการเรียนการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลางหรือเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อารี สุทธิพันธุ์ ใช้แนวคิดนี้เมื่อเริ่มสอนที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร หรือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในปัจจุบัน นับตั้งแต่ พ.ศ. 2500 และเชื่อมั่นในแนวทางนี้มาตลอดถึงปัจจุบัน โดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางความคิดและทางปฏิบัติ พัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม โดยไม่จำกัดเฉพาะทางการสร้างสรรค์ศิลปะเท่านั้น แต่ยังพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดสติปัญญา พัฒนาทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล และเกิดความคิดสร้างสรรค์ ตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยการให้กำลังใจ จัดกระบวนการสอนที่ให้ผู้เรียนเกิดแรงใจ เกิดความต้องการแสวงหา และมีความสุขในการเรียนรู้

หลังจากเกษียณอายุราชการ เมื่อ พ.ศ. 2534 อารี สุทธิพันธุ์ ยังให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยจัดการศึกษาให้กับผู้สนใจทั่วไปตามอัธยาศัย โดยเรียกกลุ่มผู้เรียนว่า กลุ่ม “ศิลปะตามอัธยาศัย” (Leisure Art) ซึ่งการจัดการเรียนการสอนตามอัธยาศัยนั้น เป็นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งผู้เรียนมีความแตกต่างกันทั้งวัย วุฒิภาวะ ระดับการศึกษา โดย อารี สุทธิพันธุ์ ให้ความสำคัญและความมุ่งหมายในการสอนไว้ว่า

ศิลปะตามอัธยาศัย หมายถึง การเรียนการสอนที่เริ่มที่ผู้สนใจ ตามความพอใจ ความต้องการ ความประสงค์ของผู้เรียน โดยครูผู้สอนจะต้องหาทางจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับความถนัดตามธรรมชาติของทุกคน (aptitude) โดยให้ผู้เรียนมีความสุข ไม่ว่าจะทำกิจกรรมใด ... ผมเป็นครู สอนวิชาศิลปะที่มองเห็น วิชาการลาก การระบาย การออกแบบ การสร้างรูปทรง และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของศิลปะ

มานานาน หหมดเวลาราชการก็ยังไม่ไปสอนต่อ ทั้งใกล้และไกลตามอัยาศัย ... นับว่าเป็นการเลือกมีชีวิตอยู่ร่วมกับประสบการณ์ที่ไม่หวังผลตอบแทน อย่างมีความสุข (อารี สุทธิพันธุ์. 2556: 12; 2556: 5)

2.2) การจัดการเรียนการสอนตามวิถีธรรมชาติและวิธีสร้างสรรค์

การจัดการเรียนการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ เน้นการเรียนการสอนตามวิถีธรรมชาติ (The Natural Way to Teach) ผสมผสานกับการสอนตามวิธีสร้างสรรค์ (The Creative Way to Teach) โดยกล่าวว่า “วิธีสอนศิลปะที่มองเห็น ในกรอบของแนวคิด วิธีสอนซึ่งได้เสนอไว้ 3 แนวทาง คือ แนวการสอนตามการเลียนแบบ แนวการสอนตามธรรมชาติ และแนวการสอนตามการสร้างสรรค์ ผมใช้แนวการสอนตามธรรมชาติและสร้างสรรค์เป็นหลัก” (อารี สุทธิพันธุ์. 2551: 218) ซึ่งการเรียนการสอนตามวิถีธรรมชาติ มีความเชื่อพื้นฐานที่สำคัญคือ

1. เชื่อว่าความต้องการ การสังเกต และความใฝ่รู้ของผู้สนใจมีคุณค่ายิ่ง เป็นปัจจัยเหตุเบื้องต้นของการถ่ายทอดรูปแบบศิลปะที่มองเห็น จะละเลยไม่ได้
2. เชื่อว่าการฝึกฝนปฏิบัติสม่ำเสมอ เป็นการพัฒนาการสังเกต ส่งเสริมการรับรู้ทางตา พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างตา มือ และสมอง ให้สามารถร่วมกันทำกิจกรรมบนระนาบรองรับตามกำหนด เวลาที่จัดให้ได้
3. เชื่อว่าหน้าที่ของครูศิลปะไม่ใช่สอนวิธีระบายสี แต่สอนให้รู้จักระบายสี (not know to paint but how to learn to paint) และจัดประสบการณ์ตรงให้รู้ว่าจะไรควรระบายและอะไรไม่ควรระบาย
4. เชื่อว่าความรู้ทางศิลปะสามารถหาได้จากหนังสือศิลปะ และจากสื่อต่าง ๆ แต่ประสบการณ์ตรงทางศิลปะเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนจะต้องจัด วางแผนให้ ต้องทำให้คิด ต้องให้ได้รับข้อมูลหลากหลาย และต้องให้มีการฝึกฝนปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอด้วย โดยคาดหวังว่าในที่สุด ผู้สนใจก็สามารถเลือกได้เองตามต้องการ
5. เชื่อว่าการฝึกแต่ละขั้นตอนอย่างสม่ำเสมอ เป็นการกระทำที่สอดคล้องกับความเจริญงอกงามตามธรรมชาติของมนุษย์ เป็นการพัฒนาการรับรู้ และความเข้าใจของมนุษย์ ที่สุดท้ายผู้สนใจก็สามารถเอาชนะใจตนเองได้ (อารี สุทธิพันธุ์. 2544ก: 31-32)

ส่วนการสอนตามวิธีสร้างสรรค์ มีความเชื่อพื้นฐานที่สำคัญ คือ

1. เชื่อว่ารูปแบบของการระบายสีอยู่ที่ตัวเราเป็นผู้สร้างสรรค์มันขึ้นมา ไม่ใช่รูปแบบที่อยู่พ้นไปจากโลกนี้ เกินกว่าคนธรรมดาจะสัมผัสได้ด้วยได้ (transcendental)
2. เชื่อว่าการเดินทางที่คนอื่นเคยเดินมาแล้วไม่ทำท่าย ไม่น่าตื่นเต้น เท่ากับยอมรับสัญญาณของความล้มเหลวทางศิลปะ ผู้เลือกทางเดินของตนเองไม่ได้ เพราะท้าทายความสามารถ มันตื่นเต้นกว่า นอกจากนี้ยังช่วยให้สามารถปรับตัวเมื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่าด้วย

3. เชื่อว่ารูปแบบของความสมดุลและความพอดีของรูปทรงและความรู้สึกที่สำคัญ ๆ ไม่อยู่นอกเหนือความสามารถของมนุษย์ มนุษย์สามารถผสมผสาน “คุณลักษณะต่างชั่ว” คือรูปทรงและความรู้สึกให้เป็นรูปแบบเชิงสร้างสรรค์ของการระบายสี
4. เชื่อว่ารูปแบบของความรู้สึกมีบทบาทในการเสริมสร้างวินัยของผู้สร้างให้เกิดขึ้นในตน ให้มีความรับผิดชอบ มีมานะอดทน ทำงานด้วยความเพียร มากกว่าการมั่งง่าย เรียบลัด หวังความสำเร็จด้วยการเสี่ยงโชคชิงรางวัล หวังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ช่วยดลบันดาลรูปแบบของชีวิต
5. เชื่อว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ต้องได้รับการเรียนรู้ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้น เป็นสิ่งที่มีค่าอย่างยิ่งสำหรับคน ๆ นั้น (อารี สุทธิพันธุ์. 2544ก: 38)

2.3) การให้คิดทบทวน และการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนมีความตื่นตัว

เรื่องการให้คิดทบทวน อารี สุทธิพันธุ์ ให้ความสำคัญกับ คำ ความคิด และความหมาย และการลงมือทำจริง ตามแนวคิดปฏิบัติการนิยม ก่อนลงมือทำให้คิดทบทวนเกี่ยวกับสิ่งที่จะทำและตั้งคำถามกับตัวเองก่อนว่า “เป็นไปได้หรือไม่ ถ้าเป็นไปได้แล้วจะคุ้มมันได้หรือไม่ ถ้าคุ้มมันได้แล้วจะเอาไปทำอะไร ทำแล้วเป็นประโยชน์หรือไม่ ถ้าเป็นประโยชน์จะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลหรือสถาบัน แล้วพัฒนาต่อได้หรือไม่ รวบรวมเป็นองค์ความรู้ได้หรือไม่ และสุดท้ายคือให้คิดทบทวนไปมา” (อารี สุทธิพันธุ์. 2558: สัมภาษณ์) สอดคล้องกับที่ได้เขียนไว้ในหนังสือ สาระความคิด ว่าแนวคิดนี้สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัวได้โดยกล่าวว่า “ช่วงจบจากประธานมิตร ได้แนวคิดต่าง ๆ หลากหลาย มีแนวคิดหนึ่งที่นำมาเป็นแนวทางในการสอนคือ เราควรถามตัวเองเสมอว่า มันจะเป็นไปได้หรือไม่ เป็นไปแล้วอะไรจะเกิดขึ้น เกิดขึ้นแล้วคุ้มมันได้ไหม คุ้มมันได้แล้วเอาไปทำอะไร เป็นประโยชน์ต่อตัวเองหรือสังคม นำมาสร้างเป็นองค์ความรู้ได้หรือไม่ ได้แล้วพัฒนาต่อไปได้อย่างไร เพราะเชื่อว่าเป็นแนวคิดที่กระตุ้นให้ตื่นตัวอยู่เสมอ” (อารี สุทธิพันธุ์. 2553: 89) ซึ่งการปฏิบัติการทางทัศนศิลป์จำเป็นต้องคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งหากต้องเชื่อมโยงกับเรื่องของการเรียนการสอนแล้วนั้น คำตอบต้องเป็นรูปธรรม วัดผลได้ และประเมินผลได้ จะไม่หลงไปกับสิ่งที่หาคำตอบไม่ได้

เรื่องการคิดทบทวนนี้ เป็นที่มาของการคิดสร้างสรรค์ ตามที่ อารี สุทธิพันธุ์ จัดกลุ่มเข้าพวกความคิดไว้ 3 ประเด็น โดยกล่าวว่า

เรื่องความคิดผมอยากทำความเข้าใจตรงกันก่อนว่า ความคิดมีหลายลักษณะพอสรุปได้คือ ความคิดสะท้อนกลับเพื่อดำรงอยู่ได้ เมื่อเห็นแล้วคิดทบทวนว่าจะทำได้หรือไม่ ไปได้หรือไม่ นี่เป็นความคิดเพื่อการดำรงอยู่ ต่อมาก็เป็นความคิดที่จะเอาชนะปัญหานั้น ๆ ซึ่งน่าจะเป็นความคิดหลากหลายจากมุมมองต่างกัน จากแนวคิดต่างกันและความคิดสุดท้ายก็คือ ความคิดสร้างสรรค์ คือคิดที่จะสร้างสิ่งแปลกใหม่สำหรับตน จากที่ผมสรุปนี้ น่าจะตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า 1. Reflective thinking 2. Divergent thinking และ 3. Creative thinking (อารี สุทธิพันธุ์. 2543ก: 62-63)

การคิดทบทวนหรือการสอบทานนี้ เพื่อมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้คิดถึงสิ่งที่มีมาก่อนว่าเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันหรือไม่ หากไม่เหมาะสมจะปรับปรุงให้เกิดสิ่งใหม่ได้อย่างไร หรือพัฒนาสิ่งที่มีมาก่อนให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันได้อย่างไร

สำหรับตั้งคำถามให้ผู้เรียนเกิดความคิดอย่างมีเหตุผลและคิดหาคำตอบที่หลากหลาย ในการไปบรรยายหรือให้การอบรมที่ใช้อยู่เสมอ นั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

... การคิดมีหลายวิธี เท่าที่ผมใช้อยู่เป็นประจำเพื่อให้เกิดทัศนคติเชิงรุก มี 5 วิธี ดังนี้

1. พยายามเสนอให้ลองพิจารณาข้อมูลในอีกแง่มุมหนึ่ง ต่างไปจากธรรมดา อย่างเช่น ถามว่ามีเงินอยู่สิบบาท ซื้อของไปสามบาท เหลือเงินทอนกี่บาท ถามใครก็ได้รับคำตอบทันทีว่าทอนเจ็ดบาท แต่ถ้าผู้ให้เขาคิดได้ว่าเงินสิบบาทมีอะไรบ้าง เช่น มีเหรียญห้าบาท สองบาท เหรียญบาท คำตอบก็จะต่างไปคือ ทอนสองบาท ทอนหนึ่งบาท ไม่ต้องทอน

2. พยายามเสนอให้ลองคิดพิจารณาในมุมมองที่ต่างไปจากเดิม เป็นมุมมองที่เกิดขึ้นได้อย่างคิดไม่ถึง อย่างเช่น ในรูปสามเหลี่ยม ความยาวของด้านทั้งสองรวมกัน ย่อมสั้นกว่าด้านที่สาม หลายคนคงสงสัย และมองไม่เห็นว่าจะเป็นไปได้อย่างไร หากคนนั้นคิดว่า สามเหลี่ยมนั้นไม่ใช่สามเหลี่ยมบนระนาบรองรับ กว้างยาว แต่เป็นสามเหลี่ยมวงกลม บนระนาบรองรับโค้ง ก็จะคิดได้และสามารถเติมคำถามย้อนได้ว่า ที่ถามว่า ในรูปสามเหลี่ยมวงกลม ความยาวของด้านทั้งสองรวมกัน ย่อมยาวกว่าด้านที่สาม ย่อมสั้นกว่าด้านที่สาม และย่อมเท่ากับด้านที่สาม

3. พยายามนำเสนอให้หาทางคิดเปรียบเทียบ ตามกลุ่ม ตามหมวดหมู่ เพื่อจะได้คิดหลากหลาย เช่น ในเล้าหนึ่งมีไก่และหมู มีขาารวมกัน 120 ขา ถามว่า มีไก่กี่ตัว และหมูกี่ตัว

4. พยายามเสนอให้สอบทานสิ่งที่รับรู้ นั้น ๆ ว่ามีสิ่งใดขาดหายไปบ้าง จากความเข้าใจที่สิ่งนั้นเต็มไปด้วยอะไรบ้าง

5. พยายามกระตุ้นให้ผู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้น มีแนวทางอย่างรู้สึก นึก คิด ตั้งอยู่ ดำรงอยู่ ดับไป ให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ช่วงที่มีชีวิตอยู่

ความคิดเชิงรุกทั้ง 5 แนวทางนี้ ผมใช้เสมอ บางคนไม่เข้าใจก็เห็นว่าเป็นการสอนที่ไม่อยู่กับร่องกับรอยตามแบบเด็ก ๆ ก็ขอตอบว่า สະความคิด ที่นำเสนอมาถึงตรงนี้ ท่านคงคิดได้ และตอบตัวท่านเองได้ (อารี สุทธิพันธุ์. 2553: 130-131)

นอกจากนี้ยังพบคำถามที่กระตุ้นให้สอบทานความเข้าใจร่วมกันในเรื่อง คำ ความคิด และความหมาย ซึ่งอารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “เรื่อง คำ ความคิด ความหมาย และการนำไปใช้ เป็นเรื่องสนุกที่ทำทลายความไม่รู้ อยากรู้ อยากเห็น และยังสื่อสารระหว่างคนด้วยกัน เพื่อจะได้เข้าใจตรงกัน อาจจะเริ่มจากคำถามเช่น สัตว์อะไรตายแล้วไม่เนา เมื่อมีคำตอบว่า ผึ้ง คนยังไม่เชื่อเพราะอ่านพาดพิงกับคำว่าเพ็ง ต้องคิดกันอีกทีถึงจะเข้าใจได้ กลายเป็นการใช้ภาษาอย่างน่าสนใจ ...” (อารี สุทธิพันธุ์. 2556: 165)

เรื่องการให้คิดทบทวน และการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนมีความตื่นตัวนั้น บางครั้งผู้เรียนไม่มีความเข้าใจ ทำให้ถูกมองไปในแง่ลบว่าถูกไล่บี้ทางความคิด ถูกทำลายความเชื่อความศรัทธาที่ตนเองมีอยู่ ซึ่งในประเด็นนี้ วิรุณ ตั้งเจริญ ได้แสดงทรรศนะว่า

การสอนของอาจารย์อารี สุทธิพันธุ์ มีลักษณะตื่นเต้นเร้าใจ เจ็บแสบ กวนน้ำให้ขุ่น ยั่วให้โกรธ ยั่วให้ทะเลาะ ปะทะสังสรรค์ วิพากษ์ วิจารณ์ อันเป็นกระบวนการสร้างความมั่นใจทั้งการคิด วิเคราะห์ การแสวงหาความรู้ การวิพากษ์วิจารณ์ และการปฏิบัติงานในลักษณะปลุกเร้าให้คิดสิ่งใหม่ในเชิงปฏิบัติการ การทบทวนกลางห้องเรียน การทำลายงานของนิสิต การบังคับให้นิสิตระบายสีทับภาพเขียนของตนเอง ซึ่งกระบวนการชักฟอกเช่นนี้อาจเป็นการสร้างคนให้รู้จักยอมรับความเจ็บปวดในชีวิต"ไม่ใช่ศิลปินจะต้องเปราะบางเหนือมนุษย์ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2535: 100)

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกท่านหนึ่ง คือ อำนาจ เย็นสบาย ได้แสดงทรรศนะที่สอดคล้องกัน คือ “สิ่งที่นิสิตศิลปศึกษาที่ผ่านการเรียนวิชาต่าง ๆ ที่อาจารย์อารีสอน ต่างล้วนต้องเผชิญหน้ากับบรรยากาศการสอนที่ปลุกเร้า ทำทลาย ไล่บี้ความคิดผู้เรียน ทำลายความเชื่อที่มีอยู่แบบศรัทธาฝังหัว สบสวนความคิดของผู้มีบทบาททางศิลปะในสังคมอย่างไม่หวาดหวั่น จากนั้นจึงเสนอสิ่งใหม่ เหตุผลใหม่เข้ามาแทน ซึ่งบางคนก็รับไม่ได้ บางคนก็รับได้ บางคนจบไปแล้วจึงรับได้ (ก็มี)” (อำนาจ เย็นสบาย. 2535: 89-90)

การกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความตื่นตัวนี้ อารี สุทธิพันธุ์ ได้รับอิทธิพลมาจากเมื่อครั้งเรียนที่มหาวิทยาลัยอินดีแอนา สหรัฐอเมริกา ในชั้นเรียนเขียนภาพผู้หญิงเปลือย ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

... จำได้ว่าเมื่อเห็นนางแบบครั้งแรกแล้วร่างภาพบนผ้าใบ ช่วงเวลาพักก็ดูคนอื่นในชั้น เพื่อทราบว่าเขาถ่ายทอดกันอย่างไร ปรากฏว่าเขาแปลกกว่าเราทั้งนั้น เมื่อเข้ามาถ่ายทอดต่อ ครูเข้ามาเห็นก็ไล่ออกนอกห้อง ตกใจ สักครู่ครูก็ตามมาแล้วอธิบายถึงการถ่ายทอดรูปแบบ ครูให้เอกสารต่าง ๆ เป็นการกระตุ้นในการเรียนรู้ และการปฏิบัติที่สำคัญยิ่ง จำได้จนถึงขณะนี้ และวิธีทำให้ตื่นตัว สะดุดในการเรียนรู้ ก็เป็นวิธีหนึ่ง ที่มักจะใช้กับผู้เรียนที่เคยเรียนศิลปะมาแล้ว เพื่อว่าเขาจะได้เห็นทางเลือกใหม่ ไม่ต้องถูกลำไ้บ้นวิธีสอนแบบอะคาเดมิก ... ผลงานที่เปลี่ยนแปลงจะเป็นรูปแบบการลดทอนตามแนวทางการแสดงออกมากขึ้น (expression) และผมได้รับการสอนจากกลุ่มอาจารย์ที่มาจาก Abstract Expressionism เป็นอย่างมาก (อารี สุทธิพันธุ์. 2557ก: 80)

2.4) การคิดเชิงคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นความคิดและการรับรู้ด้วยคำถามเชิงคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์นั้น ทุกครั้งที่จัดการเรียนการสอน อารี สุทธิพันธุ์ จะตั้งคำถามเชิงความคิดผ่านคำถามเชิง

คณิตศาสตร์ คำถามเชิงวิทยาศาสตร์ โดยเริ่มต้นคำถามว่า “ทำไม” จะไม่ถามว่า “อะไร” ที่เป็นคำถามเชิงศิลปะ ซึ่งนอกจากจะกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดความคิดแล้ว ยังสอนให้ฝึกการสังเกต มีตรรกะ และมีการยกตัวอย่างเปรียบเทียบระหว่างสองมิติ และสามมิติ เสมอ เช่น สามเหลี่ยมบนพื้นราบ และสามเหลี่ยมบนรูปทรงกลม เป็นต้น ซึ่งอาร์ สุธิพนธ์ ได้กล่าวถึงปัญหาเรื่องการกำหนดกรอบศิลปะและวิทยาศาสตร์ไว้ว่า

ปัญหาเรื่องการกำหนดกรอบศิลปะและวิทยาศาสตร์ บางท่านก็เสนอว่าสามารถกระทำได้ตามภาษาหนังสือ เมื่อใดที่เราใช้คำถามที่ขึ้นต้นว่า ทำไม เป็นคำถามในทางวิทยาศาสตร์ เช่น ทำไมจึงทำอย่างนั้น ทำไมจึงทำอย่างนี้ และคำถามที่ขึ้นต้นว่า อะไร เป็นคำถามในทางศิลปะ เช่น เขากำลังทำอะไร เพราะการตอบคำถามทำไม ต้องตอบโดยใช้เหตุและผล ส่วนคำตอบว่าอะไรเป็นอะไร เป็นเรื่องของความจริงส่วนหนึ่งและความรู้สึกอีกส่วนหนึ่ง น่าจะเป็นศิลปะ ในที่นี้เราจะไม่แยกให้เห็นเด็ดขาด ระหว่างวิทยาศาสตร์และศิลปะ เพราะเราเชื่อว่ามันเป็นไปไม่ได้ที่จะแยกความจริงที่เกิดจากกรอบทั้งสองแขนงวิชา” (อาร์ สุธิพนธ์, 2556: 59)

สำหรับศิลปะกับวิทยาศาสตร์ มีความสัมพันธ์ระหว่างกันคือเป็นศาสตร์ที่พยายามแสวงหาความจริงจากโลกภายในและภายนอกของมนุษย์ ความมีเหตุผลและอารมณ์ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เกี่ยวข้องกับเหตุผลและการค้นคว้าทดลองจากข้อสงสัยใหม่ จึงทำให้เกิดหลักฐานใหม่ ส่งผลให้วิทยาศาสตร์มีความเปลี่ยนแปลงเสมอ เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนของ อาร์ สุธิพนธ์ ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นเหตุเป็นผลทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ นำมาประกอบการอธิบายกระบวนการทางศิลปะ เนื่องจากความเป็นครู การจัดการเรียนการสอนต้องให้ผู้เรียนที่มีความหลากหลายได้มีความเข้าใจ ซึ่งหากใช้แนวคิดเชิงปรัชญามากเกินไปอาจทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสนและรับรู้สิ่งที่จะอธิบายนั้นได้ยาก จึงเชื่อว่าระหว่างวิทยาศาสตร์และศิลปะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างมีนัยสำคัญ เช่น การอธิบายเรื่องของแรง (Force) ในทางฟิสิกส์ที่สัมพันธ์กับงานศิลปะ โดยเชื่อว่า “แรง เป็นคุณค่าที่แท้จริงของศิลปะที่มองเห็น และหากผู้สร้างมีความเชื่อว่าความงามคือความเคลื่อนไหว การถ่ายทอดรูปแบบให้รู้สึกถึงความเคลื่อนไหว มีแรง ก็จะต้องเป็นการซ้ำซ้อนของรูปทรงในทิศทางเดียวกัน จึงรู้สึกถึงความเคลื่อนไหว” (อาร์ สุธิพนธ์, 2556: 61) เป็นการซ้ำซ้อนของการสังเกต และการทำความเข้าใจธรรมชาติ ที่ อาร์ สุธิพนธ์ ถ่ายทอดผ่านงานภาพผู้หญิง และมีให้เห็นมากในภาพช่วงที่ 6 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 ผ่านเรื่องราวของการใช้เส้นในงานสร้างสรรค์จนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับความเห็นของนักวิชาการฟิสิกส์ท่านหนึ่งที่กล่าวไว้ว่า

ศิลปะกับวิทยาศาสตร์มีส่วนที่คล้ายกันมากกว่าที่รับรู้กันทั่วไป ทั้งศิลปะและวิทยาศาสตร์เริ่มต้นจากการสังเกต การทำความเข้าใจธรรมชาติ การสื่อสารผลที่ได้จากกิจกรรมดังกล่าว ... ศิลปะและวิทยาศาสตร์ให้เราเข้าถึงมิติใหม่ ๆ ให้เรารู้ เห็น ในสิ่งที่ไม่เคยเห็น ไม่เคยรู้ ในโลกศิลปะอาจเน้นในเรื่องของการ

แสดงออก ความรู้สึก อารมณ์ ซึ่งมีขอบเขตกว้างไกลไม่แพ้วิทยาศาสตร์ แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสรรพสิ่งรอบตัวเช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์” (อภิสิทธิ์ อึ้งกิจจานุกิจ, 2559: สัมภาษณ์)

แนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์ มีเหตุ มีผล มีคำตอบ การสังเคราะห์ การคิดทบทวน ไม่เก็ง ไม่คาดเดา ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของศิลปะสมัยใหม่ที่ใช้นวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์เป็นฐานคิด จึงก่อให้เกิดผลงานเชิงเหตุผลขึ้นมากมาย แต่ข้อแตกต่างระหว่างศิลปะกับวิทยาศาสตร์คือ ศิลปะเกิดจากมนุษย์เป็นผู้สร้าง และมนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทำให้ผลงานทางศิลปะแตกต่างกันไปด้วย การประเมินคุณค่าในเชิงปริมาณจึงไม่สามารถทำได้ การประเมินจึงมักขึ้นอยู่กับความรู้สึกโดยตรง ไม่เหมือนกับวิทยาศาสตร์ที่การค้นพบคำตอบจะตัดสินและวัดได้ด้วยกฎเกณฑ์เสมอ

3) แนวคิดเชิงทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ

3.1) ศิลปะ คือคุณค่าในการกระทำและผลงานสำเร็จ (art is a quality of doing and of what is done.)

ศิลปะ คือคุณค่าในการกระทำและผลงานสำเร็จ นี้ เป็นไปตามแนวทางที่ จอห์น ดุย ได้กล่าวไว้ในหนังสือศิลปะคือประสบการณ์ ตามแนวทางนี้ให้ความสำคัญกับกระบวนการ ไม่ใช่การมองศิลปะแค่ผลงานปลายทางที่เสร็จแล้วเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการให้ความสำคัญด้านกระบวนการ (process) ไม่น้อยกว่าผลงานสำเร็จ (product) ด้วย ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ ขยายความ ศิลปะ คือคุณค่าของการกระทำและผลงานสำเร็จไว้ว่า

คุณค่าของการกระทำ หมายถึง กระบวนการของการทำกิจกรรมนั้น ๆ (process) ผลงานสำเร็จ หมายถึง ผลจากการทำกิจกรรมนั้น ๆ มีลักษณะเป็นอย่างไรแล้วจึงหาคำตอบมาใช้เพื่อสื่อรูปแบบนั้น ๆ กับความเข้าใจ (product) ... การสอนคือการให้เขารู้วิธีดกปลา ไม่ใช่เป็นการเอาปลาไปให้เพื่อทำตาม หรือ การสอนคือการสอนให้รู้จักวิธีตีปลาให้รู้จักเลี้ยงตัว ประคองตัว จนเขาถีบได้แล้ว ถีบเป็นแล้ว เขาจะถีบ ขับผาดโผนโจนทะยาน ออกลวดลายขนาดไหน เป็นความสามารถเฉพาะตัว” (อารี สุทธิพันธุ์, 2553: 87; 2557: 180)

3.2) รูปถ่ายไม่เหมือน รูปเหมือนไม่มี

เมื่อเริ่มสอนที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่าเริ่มใช้แนวคิดนี้มาโดยตลอด ดังนั้นจึงจัดการเรียนการสอนตามวิถีธรรมชาติและวิธีสร้างสรรค์ ไม่ใช่วิธีการเลียนแบบ หรือการให้เขียนภาพเหมือน ไม่ว่าจะเขียนภาพเหมือนคน หรือหุ่นนิ่ง และเชื่อว่าการสอนโดยวิธีเลียนแบบนั้น เป็นการผลักภาระให้กับหุ่นหรือต้นแบบ ซึ่งทำให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับนักเรียนน้อยเกินไป โดย อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวเปรียบเทียบเรื่องความเหมือนไว้ว่า

เมื่อจิตรกรเริ่มเขียนภาพเหมือน เขาต้องการแสดงให้คนอื่นเห็นว่า เขาเป็นตัวของตัวเอง สามารถสำรวจตนเองได้ ต่อมาก็เขียนรูปเหมือนตามที่อยู่ภาระต้องการ ตามที่พระหรือพระมหากษัตริย์มี พระประสงค์รูปแบบเหล่านั้นถือว่าการพัฒนาอย่างหนึ่ง ขณะที่เทคโนโลยีการถ่ายภาพยังไม่เจริญ ปัจจุบันเรื่องภาพเหมือนจะเป็นของไม่น่าสนใจเท่าใดนัก เพราะคนเริ่มรู้ว่า รูปถ่ายไม่เหมือน รูปเขียนก็ไม่เหมือน เพราะรูปที่เข้าใจกันว่าเหมือนนั้น ไม่น่าจะมี ... ท่านอาจพบความจริงว่า ภาพถ่ายไม่เหมือน ภาพเหมือนไม่มี หรือจะทดสอบด้วยตนเองดูก็ได้ เอาจริงจากบัตรประจำตัวของท่าน เอามือลูบหน้าดู แล้ว ลูบหน้าท่านเหมือนกันไหม” (อารี สุทธิพันธุ์. 2557ก: 200; 2557ก: 198)

3.3) ความเคลื่อนไหวคือความงาม

แนวคิดนี้ อารี สุทธิพันธุ์ ได้รับอิทธิพลจากการเรียนที่มหาวิทยาลัยอินดิอานา เป็นแนวคิดของศิลปินชาวรัสเซีย ที่สร้างสรรค์ผลงานตามฟิวเจอริสม์ (Futurism) ที่เกิดขึ้นในอิตาลี และต่อเนื่องไปยังรัสเซีย ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 หรือประมาณ ในทางทัศนศิลป์พวกเขามีแนวคิดหลักคือ “ความเคลื่อนไหวคือความงาม” มีการนำเสนอทฤษฎีส่วนประกอบเพิ่ม และความเป็นไปได้อื่น ๆ อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าการจินตนาการ ซึ่งแนวคิดหลักดังกล่าวนอกจากส่งผลต่อการสอนแล้วยังส่งผลต่อการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ ด้วย

ในเชิงการปฏิบัติ ความเคลื่อนไหวเกิดได้จากการระบายสีและการลากเส้น สำหรับเรื่องสีนั้น “พวกที่เชื่อความสำคัญของตา พยายามสร้างรูปแบบให้ตาพว้า สร้างให้เวียนหัวทางการเห็น (visual pollution) ใช้สีตัดกันในแนวทางตามกัน และสวนทางกัน หรือใช้สีสดให้ตรงข้ามกัน เพื่อให้เกิดความเลื่อมพรายของสี (vibration) และคาดหวังว่าเมื่อตาตายแล้ว ก็จะได้เห็นบางอย่างบางสิ่งงามไปเอง พวกนี้เชื่อว่า ความงามเป็นผลมาจากความเคลื่อนไหวของสี” (อารี สุทธิพันธุ์. 2556: 44) ส่วนในกรณีของเส้น มักพบความเคลื่อนไหวในการเขียนรูปคน เขียนท่าทาง ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวถึงกรณีเขียนรูปคนในลักษณะเคลื่อนไหวไว้ว่า “... จะสวยหรือไม่สวยไม่สำคัญ เพราะผมมีเป้าหมายที่การแสดงออกของท่าทาง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเลือกคนสวย มีสัดส่วน เพราะเราเชื่ออย่างที่เรียนให้ทราบไปแล้วว่า เราเห็นจริงแต่สิ่งที่เห็นไม่จริง และสิ่งที่ถ่ายทอดก็ไม่จริง ถ้าความจริงคือความสมส่วน ความสวยเราก็สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ ... เพราะเราถือว่า ความงามคือความเคลื่อนไหว ความเคลื่อนไหวการถ่ายทอดรูปทรงคือความงาม ท่าทางก็คือความงามด้วย” (อารี สุทธิพันธุ์. 2557ก: 80-81)

3.4) เราเห็นจริงแต่สิ่งที่เห็นไม่จริง และสิ่งที่เห็นมีสิ่งที่ไม่เห็นซ่อนอยู่เสมอ

จากคำกล่าวว่า “เราเห็นจริง แต่สิ่งที่เราเห็นไม่จริง” และ “สิ่งที่เห็น มีสิ่งที่ไม่เห็นซ่อนอยู่เสมอ” นั้น นำมาใช้กับแนวคิดเชิงการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนไม่ติดคำนึงถึงความเหมือนในรูปแบบที่ถ่ายทอด ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “สำหรับเรื่องราวของความจริงนั้น เป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจได้ทะลุปรุโปร่งทุกแง่มุม เพราะมันเปลี่ยนแปลง เป็นพลวัตตลอดเวลา นอกจากนี้ ความจริงยัง

ประกอบด้วยความหลากหลายที่สำคัญและน่าสนใจทั้งนั้น การเปิดประเด็นใหม่ ๆ ในแง่มุมต่าง ๆ ของความจริงของคนแต่ละยุคแต่ละสมัย เป็นเรื่องน่าคิด น่าปฏิบัติ ลงมือทำ และควรแสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรม” (อารี สุทธิพันธุ์. 2556: 55) ตามความเชื่อนี้เมื่อนำไปสร้างเป็นผลงานศิลปะหรือการถ่ายทอดงานศิลปะจากสิ่งที่เห็น แล้วมันก็ไม่จริง เป็นเพียงภาพลักษณ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่เท่านั้น ดังนั้นวิธีการสอนให้เลียนแบบหรือเรื่องของความเหมือนจึงเป็นแนวคิดในการสอนที่ตรงข้ามกับแนวคิดนี้ และในด้านความจริงทางศิลปะนั้น “ความจริงไม่ใช่เรื่องสำคัญ ความสำคัญอยู่ที่ว่า เมื่อเรายอมรับและเลือกบางอย่างว่าเป็นความจริงแล้ว สิ่งที่เรายอมรับและเลือกนั้นจะมีอะไร และจะทำให้เราเป็นอย่างไรต่างหาก” (อารี สุทธิพันธุ์. 2556: 55) เพราะแต่ละยุคสมัยทางศิลปะจะสร้างความจริงทางรูปแบบของยุคสมัยขึ้นมาเสมอ ดังนั้นการได้เลือกคิด เลือกทำในสิ่งใหม่จะเป็นเสมือนตัวแทนศิลปะของยุคสมัยปัจจุบันต่อไปได้อีกด้วย ดังนั้นความจริงทางศิลปะจึงเป็นความจริงตามแนวทางที่สามคือเป็นความจริงที่คนกำหนดขึ้น และความจริงตามแนวทางที่สี่คือเป็นผลของการรับรู้ นั่นจึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ตามที่ อารี สุทธิพันธุ์ ได้จัดกลุ่มเข้าพวกเรื่องของความจริงไว้ คือ

1. แนวทางที่หนึ่ง (Reality) เป็นความจริงที่รับรู้ได้ว่าการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นความเปลี่ยนแปลงธรรมดาตามธรรมชาติ
2. แนวทางที่สอง (Fact) เป็นความจริงรับรู้ได้และเข้าใจว่า ฝนตกแดดออก การนำเข้าการเอาออก การเคลื่อนไหว เป็นความจริงตามธรรมชาติ
3. แนวทางที่สาม (Truth) เป็นผลของความจริงจากที่เห็นและเข้าใจ คิดเห็นความเป็นจริงตามแนวทางที่หนึ่งและสองอย่างเข้าใจดีแล้วสามารถสรุปเป็นแนวทางการดำรงอยู่ ตกลงกำหนดเป็นกฎหมาย เป็นกรอบระเบียบเพื่อการปฏิบัติต่อกันและการสร้างสรรค์
4. แนวทางที่สี่ (Feeling) เป็นผลของการรับรู้ เกิดเป็นความคิดตามที่เห็นจริง ทั้งสามแนวทางข้างต้น สรุปเป็นความรู้สึกเฉพาะตน รู้สึกว่าตนเป็นที่พึงของตน รู้สึกงามไม่งาม (อารี สุทธิพันธุ์. 2556: 56)

ความจริงในเชิงการปฏิบัติการณ์ทัศนศิลป์ จึงเป็นความจริงตามแนวทางที่สามและสี่ เป็นการสร้างสรรค์ เป็นความรู้สึกเฉพาะตน และเป็นเสรีภาพ ซึ่งอารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

ความเชื่อเรื่องความจริง เป็นความเชื่อเฉพาะกลุ่ม เฉพาะบุคคลตามที่ตกลงกัน ตามทัศนะของนักปรัชญากลุ่มหนึ่ง (The Whole) เชื่อว่า สิ่งที่เราเห็นจริง ๆ ตรงหน้าเรานั้น ไม่ใช่ของจริง เป็นสิ่งสมมติทั้งนั้น เราอาจเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย ย่อมเป็นเสรีภาพในการยอมรับของเราว่าสมเหตุสมผลหรือไม่ ... สอดคล้องกับสมมติฐานที่ใช้ได้ คือที่เป็นจริงและความจริงนั้น เป็นเพียงนามธรรม เป็นประสบการณ์จริง เกิดขึ้นตามที่ได้คาดหมายไว้ และจะได้รับการยืนยัน ก็ตรงที่นำไปปฏิบัติได้และรอดูผล” (อารี สุทธิพันธุ์. 2547: 19; 2554: 5)

3.5) การระบายสีก็คือการระบายสี การระบายสีไม่ใช่การสร้างรูป

สำหรับคำกล่าวที่ว่า “การระบายสีก็คือการระบายสี การระบายสีไม่ใช่การสร้างรูป (painting is painting, painting is not picture making)” แนวคิดนี้เป็นไปตามการแสดงออกของศิลปินกลุ่มลัทธิปา ซึ่งผู้นำกลุ่มคือ อองรี มาติส (Henri Matisse) ชาวฝรั่งเศส

ผู้วิจัยพบว่า การสร้างรูปในกรณีนี้ที่กล่าวถึงนี้ เป็นการเขียนภาพที่แยกกันระหว่างรูป พื้น และบริเวณว่าง ยกตัวอย่างเช่น ภาพเหมือน หรือภาพหุ่นนิ่ง เมื่อเขียนเสร็จหรือเขียนเหมือนแล้วก็ถือว่าเสร็จสิ้นกระบวนการได้เป็นผลงานสำเร็จ แต่สำหรับอาร์ สุธิพันธุ์ นำเสนออีกวิธีหนึ่งคือการระบายสี เพื่อให้เกิดความกลมกลืนของสีและบริเวณว่าง เรียกเป็นชื่อเฉพาะว่า Interplay เป็นการผสมผสานรูป พื้น และบริเวณว่าง เพื่อให้เกิดความกลมกลืนกัน หรือเกิดความเด่นชัดในบางส่วน ผลที่เกิดขึ้นบนระนาบรองรับคือ การทำลายรูปทรงเดิมบางส่วน และเกิดเป็นรูปทรงใหม่ขึ้นมา หรือการเป็นการระบายด้วยรอยแปรง จะเกิดการประสานกันให้เกิดการรับรู้ในลักษณะส่วนรวมมากกว่าการรับรู้ส่วนย่อยต่าง ๆ

ในเรื่องของการระบายสีนั้น มีคำที่เกี่ยวข้องกัน 2 คำ ที่ให้ความหมายคล้ายกันคือ การระบายสี และการลงสี และแม้จะมีความหมายคล้ายกัน แต่ยังคงมีความแตกต่างกัน โดย อาร์ สุธิพันธุ์ กล่าวว่า

การระบายสีมีความหมายคล้ายกับการลงสี (painting and coloring) เพราะเป็นรูปแบบการบันทึกให้มองเห็นรูปทรงบนระนาบรองรับอย่างเดียวกัน แต่ที่ต่างกันก็คือ การระบายสีนั้น ผู้ระบายมีเสรีภาพในการแสดงออกมากกว่า เพราะอยากจะระบายสีใดก็ระบายลงไป ระบายลงไปแล้ว ไม่ต้องการก็แก้ไขได้ ระบายจนแน่ใจว่ารูปทรงที่เห็นตรงหน้านั้นเป็นที่พอใจ หรือพอใจแล้วก็หยุด ไม่ต้องระบายต่อไปอีก หากทิ้งไว้วันต่อมา เห็นว่ามีบางส่วนควรปรับปรุงแก้ไขก็สามารถทำได้ การระบายสีดังกล่าวนี้ ไม่จำเป็นต้องร่างก่อนแต่อย่างใด (อาร์ สุธิพันธุ์, 2539ก: 38)

3.6) สอนให้คิดสร้างสรรค์ การสอนให้รู้สองสิ่งเพื่อให้เกิดถึงสิ่งที่สาม

ในเชิงความหมายของการทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ อาร์ สุธิพันธุ์ ได้กล่าวว่า “ความคิดสร้างสรรค์คือ ความสามารถของมนุษย์ทุกคนในอันที่จะสร้าง คิด ประดิษฐ์ผลิตผลใหม่ ด้วยวัสดุ วิธีการ ตามความต้องการของตนและเป็นประโยชน์ต่อสังคม ความคิดสร้างสรรค์เกิดจากการฝึกฝนปฏิบัติจากการทดลองสม่ำเสมอ จากประสบการณ์ตรงของมนุษย์ ซึ่งทำให้เกิดการค้นพบ การประดิษฐ์สิ่งใหม่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ... ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถที่จะรวบรวมสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันเข้าเป็นสิ่งใหม่ รูปใหม่ และอาจนำไปใช้ในแง่หนึ่งได้ ความสามารถอันนี้แสดงออกโดยการตอบสนองสิ่งเร้า โดยสิ่งเร้านั้นจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความคิดต่อเนื่องสัมพันธ์กันไปจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ” (อาร์ สุธิพันธุ์, 2540ก: 99; 2528ข: 39)

ด้านการจัดการเรียนการสอนทางทัศนศิลป์ การสอนให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์มีความสำคัญยิ่ง หากการจัดการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง มักสอนให้ผู้เรียนคิดตาม มีการฝึกฝนการแสดงออกซึ่งการหยั่งรู้ การรู้สึกนึกคิดจากการจินตนาการไร้สำนึก (Intuitive Thinking) “พวกนี้มีความเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริงนั้นเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นเอง รู้เองพลุ่งขึ้นมาทันทีทันใด เป็นความสว่างขึ้นในใจเฉพาะตน พวกนี้รวมอยู่ในลัทธิสำนึกเองนิยม (intuitionism)” (อารี สุทธิพันธุ์, 2540ค: 145) ในทางตรงกันข้าม การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จะให้นักเรียนคิดตามครูไม่ได้ เพราะแต่ละคนย่อมมีความคิดเป็นของตนเอง ครูผู้สอนมีหน้าที่จัดกระบวนการเรียนการสอน การให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้ ต้องให้เสรีภาพในการคิด โดยครูเป็นผู้แนะแนว ให้เกิดการคิดทบทวนอย่างมีเหตุผล (Reflective Thinking) การสอนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์นั้น อารี สุทธิพันธุ์ ได้กล่าวว่า “คนเป็นครูนั้น ให้ความรักศรัทธาได้ ให้ความคิดไม่ได้ แต่สอนให้คิดได้ ส่วนเขาจะทำอะไร จะทำหรือไม่ทำเรื่องของเขา การสอนที่ดีต้องเริ่มที่ศรัทธาโดยตรง ตามความจริงที่ว่า ให้เขารู้สองสิ่งแล้ว เขาจะคิดถึงสิ่งที่สามได้ อย่างเช่น ให้เขาเห็นดวงอาทิตย์ ให้เขาเห็นหยดน้ำ เขาจะคิดถึงสิ่งที่สามคือ รุ่งกินน้ำ” (อารี สุทธิพันธุ์, 2553: 57) ซึ่งเป็นการสอนให้คิดแบบมีเหตุและผล

แนวคิดเชิงสร้างสรรค์ เสริมสร้างกระบวนการคิดเพื่อแก้ปัญหา อารี สุทธิพันธุ์ เขียนเป็นโครงสร้างไว้ว่า

ความคิด = ภาพในใจ + สิ่งแวดล้อม = ประสบการณ์

(Idea = Image + Environment = Experience)

หรือจะเขียนเป็นสูตรจำกันได้ คือ

$A^n + B^n \rightarrow C$ พูดย่อย ๆ ก็คือ คนเรานั้นเมื่ออยู่ในสภาพปกติธรรมดา ให้เขาเห็นดวงอาทิตย์ แล้วให้เห็นหยดน้ำ ก็แน่ใจได้ว่า เขาต้องคิดถึงรุ่งกินน้ำได้ (อารี สุทธิพันธุ์, 2553: 12)

แนวทางนี้เป็นแนวทางส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ที่น่าเสนอโดยนักจิตวิทยาชื่อ จอห์น ดับบลิว แฮฟฟีลี (อารี สุทธิพันธุ์, 2540ก: 100 อ้างอิงจาก John W. Haefele: Creativity and Innovation: ไม่ปรากฏปีและไม่ปรากฏเลขหน้า) และขยายความโดย ดอน เฟบูน (Don Fabun) ในหนังสือ “You and Creative” ที่ตีพิมพ์ไว้ว่า “เมื่อต้องการสร้างสรรค์ มีสูตรคือ $A + B \rightarrow C$, ในที่นี้ A และ B แสดงถึงแนวคิด 2 อย่าง ที่สามารถรวมกันได้ ซึ่งเกิดมาจากจิตใจและสติปัญญา (mind) สามารถนำพาให้เกิดสิ่งใหม่ คือ C และลูกศรหมายถึง การแทนที่ด้วย (yields)...” (Fabun, 1969: 6)

3.7) แนวคิดเชิงการปฏิบัติการ และการปฏิบัติการลากและระบาย

แนวคิดเชิงการปฏิบัติการทางทัศนศิลป์ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ นั้น บางส่วนได้รับอิทธิพลตามแนวทางของศิลปินในลัทธิศิลปะสมัยใหม่ เช่น การมองรูปร่างโลกภายนอก

ให้เห็นเป็นลักษณะง่าย เป็นเหลี่ยมหรือย้อยสิ่งที่เห็นตามแนวคิดเอาหนึ่งหารตลอดและการใช้สีเป็นสี เป็นเปอร์สเปคทีฟ ของ พอล เซซานน์ รูปถ่ายไม่เหมือน รูปเหมือนไม่มี และการระบายสีก็คือการ ระบายสี การระบายสีไม่ใช่การสร้างรูป ของ อองรี มาติส การเกิดความรู้สึก(Mood) ต่อสิ่งที่กำลัง กระทำในชั่วขณะนั้น ของ วาสลิลี แคนดินสกี หรือ แสดงความรู้สึกด้วยสีและรอยแปรงอย่าง คล่องแคล่วของ วิลเลม ดีคู닝 ที่เป็นแนวคิดสำคัญในการแสดงออกตามแนวทางแอบสแตรค การ แสดงออกด้วยการลากแบบสัมผัสและแสดงท่าทางแบบนอกเข้าในของ คิมมอน นิโคไลเดส แนวคิด ความเคลื่อนไหวคือความงาม และทฤษฎีส่วนประกอบเพิ่มที่เป็นรูปธรรมมากกว่าการจินตนาการ ตาม แนวทางของกลุ่มฟิวเจอริสม์ รวมถึงทฤษฎีของส่วนรวม หรือทฤษฎีสนาม (Whole Theory, Field Theory) การรับรู้เรื่องรูป (Figure) และพื้น (Ground) หรือสลับกัน มองส่วนรวมว่ามีค่ามากกว่า ส่วนย่อยตามของทฤษฎีเกสโตลท์นั้นได้คลี่คลายเป็นการลงมือปฏิบัติการทางทัศนศิลป์ของ อารี สุทธิพันธุ์ ในเวลาต่อมา

ในการลงมือปฏิบัติการทางทัศนศิลป์นั้น มีแนวคิด 2 แนวทางคือ 1. การปฏิบัติการ นำหน้าทฤษฎี คือ ลงมือปฏิบัติการก่อนแล้วนำผลมาวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไข 2. ทฤษฎีนำหน้าการ ปฏิบัติการ คือ การกำหนดทฤษฎีในการปฏิบัติการก่อนลงมือทำจริง สำหรับ อารี สุทธิพันธุ์ ใช้วิธีการ ปฏิบัติการนำหน้าทฤษฎี ไม่ได้เอาแนวคิดของศิลปินสมัยใหม่เป็นแกนนำ แต่นำมาผสมผสานกับ แนวคิดการลงมือทำจริง ค้นคว้า ทดลองกับสื่อวัสดุใหม่ ๆ ทำงานครั้งละหลาย ๆ ชิ้น เพื่อเป็นการ เตรียมการสอนไปด้วยนั้น ทำให้เกิดผลงานทางทัศนศิลป์มากมาย ซึ่งการทำซ้ำครั้งละหลาย ๆ ชิ้นนั้น อารี สุทธิพันธุ์ อธิบายว่า “ควรเป็นคนทำซ้ำ ทดลองใช้เพื่อยืนยันว่าภาพลักษณ์ของเราถูก เหมาะสม การทดลองทวนซ้ำจะช่วยพัฒนานิสัยให้รู้จักเก็บรายละเอียดของสิ่งนั้น มโนภาพเหล่านั้น ไม่เพียงมอง ผ่าน ๆ และจะเชื่อว่าการสังเกตจะนำไปสู่การค้นหาลักษณะที่ช่วยให้เราเข้าใจหลักการของสิ่งต่าง ๆ ด้วย” (อารี สุทธิพันธุ์, 2551: 214) ผลที่ได้คือได้รูปแบบที่เหมาะสมก่อนนำไปสอนเสมอ

การปฏิบัติการถ่ายทอดผลงานทางทัศนศิลป์ ของ อารี สุทธิพันธุ์ นั้น ส่วนใหญ่เกิด จากกระบวนการค้นคว้าเพื่อหาวิธีสอน ด้วยการพัฒนาทฤษฎี จากสื่อวัสดุต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะกับกลุ่ม ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันทั้งเพศ อายุ และวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน ผลงานสำเร็จหรือ ผลงานทางทัศนศิลป์ต่าง ๆ ที่ อารี สุทธิพันธุ์ สร้างสรรค์ขึ้น จึงเป็นเป็นผลพลอยได้จากกระบวนการ ค้นคว้าทดลองเพื่อนำไปสอนมากกว่าจะทำเพื่อให้เกิดมูลค่าหรือทำเพื่อขาย ในเชิงการศึกษานั้น การ ค้นคว้าพัฒนาระบบการสอนเพื่อให้ได้สิ่งใหม่ ๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญ ดังที่ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “ผมมี ความเห็นว่า บทเรียนจากอดีตอาจไม่พอสำหรับเลือกนำมาเป็นแนวทางแก้ปัญหาในการเรียนการสอน วิชาศิลปะ หรือวิชาอื่น ๆ ได้อย่างเพียงพออีกต่อไป การค้นหาวិธีการใหม่ ๆ จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ... การศึกษามีไว้จะสอนให้คนยึดมั่นในความจริง ความรู้ และค่านิยมที่คงที่ หรือถูกกำหนดไว้ตายตัวก่อน

แล้ว หากจะต้องหาทางปรับปรุงการศึกษาเพื่อจะเป็นหนทางนำไปสู่การค้นพบความรู้ใหม่อยู่เสมอ” (อารี สุทธิพันธุ์, 2558: สัมภาษณ์; 2556: 45)

การปฏิบัติการสร้างสรรค์ผลงานทางทัศนศิลป์ เพื่อการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ นั้น ผู้วิจัยพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับประเด็นดังต่อไปนี้

3.7.1) ด้านเนื้อหา

3.7.2) ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์

3.7.3) ด้านกลวิธี และกระบวนการ

3.7.4) ด้านผลงานสร้างสรรค์และการแบ่งยุคสมัยเชิงรูปแบบ

3.7.1) ด้านเนื้อหา อารี สุทธิพันธุ์ เสนอเนื้อหาในการสอนและการสร้างสรรค์งานทางด้านทัศนศิลป์ที่หลากหลาย และมีเนื้อหาที่โดดเด่นคือ 1) วัด 2) ผู้หญิง 3) เนื้อหาประเพณีนิยมแนวใหม่ เช่น ตัวละครรวมเกียรติ 4) ภาพจากลายไทยของอาจารย์ป้า วัดพระทอง เพชรบุรี เป็นต้น สำหรับแนวคิดด้านเนื้อหาสามารถอธิบายได้เพิ่มเติม ดังนี้

1) การเลือกใช้เนื้อหาเกี่ยวกับวัด มีที่มาของแนวคิดในการนำมาถ่ายทอดรูปแบบด้วยการระบายสี รวมถึงใช้เป็นเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนนั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

เพราะผมเป็นคนไทย เกิดในเมืองไทย เรียนหนังสือเติบโตในเมืองไทย เสริมบางช่วงในต่างประเทศ มีประสบการณ์สอนในแขนงวิชา ศิลปะที่มองเห็น/วิชาที่มีลักษณะส่งเสริมการคิดและการกระทำด้วยตนเอง เกี่ยวพันกับผลงานที่มนุษย์รุ่นก่อนได้สร้างสรรค์ไว้แล้ว ... ในกรอบของวิชาชีพครู ผมจึงมองวัดเป็นศาสนสถานที่แสดงให้เห็นวัฒนธรรมและศิลปะ ที่มองเห็น สัมผัสได้ เป็นแหล่งกระตุ้นให้สร้างสรรค์ภาพลักษณ์เฉพาะตน (Create your own image) สามารถเข้าไปชื่นชมความงดงาม สอบทานการดำรงอยู่ของตน พิจารณาความงามของเครื่องเพชรขยายใหญ่ลงการนี้ จากฝีมือช่างที่ทำความศรัทธา นานเข้าเท่าใดไม่ต้องการถึง ขอให้ได้แสดงความรู้ ความสามารถเชิงช่างของกลุ่มตนเป็นใช้ได้ ดังนั้นจากความเข้าใจดังกล่าว ผมจึงเขียนวัด สร้างสรรค์ภาพลักษณ์วัดใหม่ ด้วยสี เทคนิคต่าง ๆ ตามที่ผมสนใจและมีความถนัด และเห็นว่าน่าจะเป็นแนวสืบทอดวัฒนธรรมและศิลปะอีกทางหนึ่ง ของคนรุ่นหลังด้วย (อารี สุทธิพันธุ์, 2557 ก: 62-63)

2) การเลือกใช้เนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิง มีที่มาของแนวคิดในการนำมาถ่ายทอดรูปแบบด้วยการระบายสี รวมถึงใช้เป็นเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนนั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

โดยทั่วไปผมระบายสีไม่เฉพาะรูปผู้หญิง ผมระบายสีรูปวัดด้วย เพราะผมเชื่อว่า เมื่อเราใช้คำว่าดีงาม หรืองามดี น่าจะสื่อด้วยภาพเป็นวัดและผู้หญิง วัดเป็นความดี ผู้หญิงเป็นความงาม ... เรื่องผู้หญิง หรือเพศ

หญิง เพศข้างแม่นี้ เป็นเรื่องที่คนในสังคมเราให้ความสนใจ และความรักนับถือมาก เท่า ๆ กับความเชื่อ อาหาร จนมีการนำคำว่า แม่ เรียกชื่อบริเวณต่าง ๆ ตามธรรมชาติ และใช้คำว่า แม่ สื่อถึงสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ด้วยการรู้คิดส่วนตัวนี้ ผมจึงเลือกผู้หญิงเปลือยเป็นสื่อสร้างสรรค์ ด้วยการลากและระบาย และจะเน้นเฉพาะนม ซึ่งเป็นอวัยวะที่สะอาดที่สุด และเป็นส่วนสำคัญที่ผู้หญิงคนนั้นเป็นผู้รับรู้ว่า เป็นเจ้าของโดยตรง (อารี สุทธิพันธุ์. 2557ก: 84-85)

เนื้อหาภาพผู้หญิงหรือภาพผู้ชายนั้นเป็นการแสดงออก ที่ อารี สุทธิพันธุ์ ถ่ายทอดด้วยสีเส้น และสีอวัสดูในลักษณะต่าง ๆ นั้นเป็นการถ่ายทอดในลักษณะการเคลื่อนไหวของท่าทาง โดยกล่าวว่า "เป็นผลงานที่แสดงให้เห็นถึงน้ำหนัก ท่าทางของนางแบบ และลีลาที่แสดงถึงความรวดเร็ว ตามแนวคิดที่ว่า ความเคลื่อนไหวคือความงาม" (อารี สุทธิพันธุ์. 2557ก: 84-85)

3) การเลือกใช้เนื้อหาหaramเกียรติ มีที่มาของแนวคิดในการนำมาถ่ายทอดรูปแบบด้วยการระบายสี รวมถึงใช้เป็นเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนนั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

... นำเอาเรื่องการรบกวนในรามเกียรติ์มาเป็นแนวทางในการถ่ายทอดรูปแบบสีน้ำมัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงการถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ ช่วงเวลานั้นเป็นการประกาศกฎอัยการศึก ... แนวคิดคือเอารูปรามเกียรติ์เป็นเนื้อเรื่องตัวนำร่องเพื่อให้คนตระหนักในสิทธิเสรีภาพ เพราะรามเกียรติ์เป็นวรรณกรรมที่แสดงสิทธิเสรีภาพของผู้เขียน และสะท้อนวัฒนธรรมไทยหลายด้าน ให้รู้ตัวต่อผู้กันระหว่างความมีเสรีภาพ และไม่มี (Freedom & Restrain) ไม่เกี่ยวกับความดีความชั่ว ดีชั่วเราแยกไม่ออก ภาพจับจะจับกันเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น โดยพิจารณาจากความเร็ว ความเคลื่อนไหว (Virtual Movement) (สืบสาย เพ็ญสมบุญ. 2541: 62-63; อ้างอิงจาก อารี สุทธิพันธุ์. 2539. สัมภาษณ์)

4) การเลือกใช้เนื้อหาภาพลายสัณฐานของอาจารย์เป่า วัดพระทอง เพชรบุรี มีที่มาของแนวคิดในการนำมาถ่ายทอดรูปแบบด้วยการลากและระบาย รวมถึงใช้เป็นเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนนั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

หลายคนพบว่า ช่วงเวลาหนึ่งของการถ่ายทอดรูปแบบ เราหลงหูหลงตา มองไม่เห็นศิลปินต่างจังหวัด ที่มีความรู้ความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ พบเห็นได้จากผลงานที่ปรากฏเป็นหลักฐานให้ได้รับการยกย่องนับถือ คงเป็นเพราะความพิกัดทางการรับรู้และรู้สึกได้ของคนร่วมสมัยกับเขาในช่วงเวลานั้น นับว่าเป็นเรื่องที่ควรให้อภัยกันเป็นอย่างยิ่ง

อาจารย์เป่าวัดพระทอง เป็นศิลปินชาวเพชรบุรี ท่านหนึ่ง เป็นพระและเป็นที่ยอมรับนับถือกันทั่วไป แต่บังเอิญโชคร้ายที่ตลาดสายตาจากคนรุ่นเดียวกัน และโชคร้ายที่คนรุ่นหลังอย่างพวกเราได้พบ และนำผลงานของท่านที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์สัมพันธ์ทางเพศของท่าน 7 แบบ นั่ง 5 ภาพ ครึ่งนั่งครึ่งนอน 2 ภาพ มา

พัฒนาให้เห็นว่าแปลกใหม่ ... ด้วยความคารวะและตระหนักในความคิดสร้างสรรค์ของท่าน ตามรูปแบบ
นวนการลากและระบาย ที่พวกเรากำลังแสวงหาอยู่ (อารี สุทธิพันธุ์, 2557ข: 6)

3.7.2) ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ อารี สุทธิพันธุ์ ให้ความสำคัญกับสื่อวัสดุที่หลากหลายในการ
สร้างสรรค์ผลงานและการจัดการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็น สีน้ำมัน สีน้ำ สีอะครีลิค หรือสื่อวัสดุที่
ผลิตออกจำหน่ายใหม่ ๆ เช่น สีน้ำมันแบบแท่ง สีน้ำแบบแท่ง สีอะครีลิคแบบสเปรย์ ระบายรองรับที่
หลากหลาย รวมถึงอุปกรณ์ที่มีราคาแพง ราคาปานกลาง และราคาถูกที่มีจำหน่ายทั่วไป เนื่องจากให้
ความสำคัญกับการทดลอง เพื่อหาวิธีสอนให้กับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทั้งด้านวัยวุฒิ คุณวุฒิ
และข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ

3.7.3) ด้านกลวิธีและกระบวนการ อารี สุทธิพันธุ์ ใช้กลวิธีสร้างสรรค์งานที่หลากหลาย ทั้ง
การแสดงรอยแปรง การเกลี่ย การระบายเรียบ การกลิ้งสี การลาก ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า อารี สุทธิพันธุ์
ให้ความสำคัญกับการทดลอง เพื่อหาวิธีสอนให้กับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทั้งด้านวัยวุฒิ คุณวุฒิ
ดังนั้นผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้น เป็นส่วนหนึ่งของการค้นคว้าทดลองดังกล่าว นอกจากกลวิธีแล้ว อารี
สุทธิพันธุ์ ให้ความสำคัญกับกระบวนการในการถ่ายทอดผลงานมากกว่าเน้นผลงานเสร็จ โดยมัก
เลือกใช้สื่อวัสดุสมัยใหม่และค้นหาวิธีการสร้างสรรค์ใหม่ ๆ มาสอน ซึ่งเมื่อเข้าสู่กระบวนการสร้างสรรค์
แล้ว อารี สุทธิพันธุ์ นำเสนอแนวทางเชิงกลวิธีและกระบวนการไว้ 6 แนวทางคือ

1. เอาความเร็วใส่ในสิ่งที่เห็น 2. เปลี่ยนมุมมองในสิ่งที่เห็น 3. แบ่งเป็นส่วนย่อยเท่า ๆ กัน ในสิ่งที่เห็น
4. สกัดดึงเอาสาระมาจากสิ่งที่เห็น 5. เพิ่มส่วนประกอบเข้าไปในสิ่งที่เห็น 6. ทำลายบางส่วน เพื่อความ
พอเพียงและเหมาะสม ... ที่สำคัญยิ่งก็ต้องคอยควบคุมปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงบนระนาบรองรับเส้น
และสี พยายามสอบทานการรับรู้เป็นช่วง เป็นขั้นตอน ตามแนวทางการรับรู้ทางการเห็นที่ว่า เมื่อเห็นสองสิ่ง
แล้ว สามารถคิดถึงสิ่งที่สามได้ ซึ่งเกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติเป็นตัวอย่างคือ เห็นดวงอาทิตย์ และเห็น
หยดน้ำแล้ว ก็สามารถคิดถึงรุ่งกินน้ำได้ (อารี สุทธิพันธุ์, 2557ค: 95-96)

3.7.4) ด้านผลงานสร้างสรรค์และการแบ่งยุคสมัยเชิงรูปแบบ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504
ช่วงเวลาที่ อารี สุทธิพันธุ์ กลับจากไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยอินดีแอนา สหรัฐอเมริกา และได้นำผลงาน
รูปแบบศิลปะแบบแอบสแตรคเอกซเพรสชันนิสม์ มาแสดงที่สถาบันสอนภาษา เอ.ยู.เอ.
กรุงเทพมหานคร เป็นภาพผู้หญิง และภาพป่าช้ารถยนต์ ซึ่งศิลปินไทยในขณะนั้นยังไม่ปรากฏการ
นำเสนอในรูปแบบนี้มาก่อน ทำให้ชื่อของ อารี สุทธิพันธุ์ เป็นที่กล่าวถึงกันอย่างกว้างขวางในแวดวง
ทัศนศิลป์ โดยผลงานดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากแนวคิดและรูปแบบที่ได้ศึกษาจากครู อาจารย์ และ
ศิลปิน ขณะที่ไปศึกษาที่สหรัฐอเมริกา นับว่าผลงานและแนวคิดในการสร้างสรรค์ของ อารี สุทธิพันธุ์

ในช่วงเวลาดังกล่าว นั้น มีความก้าวหน้ากว่าผลงานของศิลปินไทยในยุคสมัยเดียวกันอยู่มาก และได้มีการแสดงออกทางรูปแบบดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จากรายงานการวิจัยของ สืบสาย เพ็ญสมบุญ ได้นำเสนอผลการศึกษาวិวัฒนาการผลงานจิตรกรรมของ อารี สุทธิพันธุ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 – 2539 ด้านเนื้อหา รูปแบบ และกลวิธี ได้สรุปอภิปรายจำแนกตามช่วงเวลาไว้ 3 ช่วง ซึ่งสรุปได้คือ

ยุคที่ 1 ช่วงปี พ.ศ. 2504 – 2513 ผลงานในช่วงดังกล่าวมีการสร้างงานในแนวทางศิลปะแอบสแตรค เอกซ์เพรสชันนิสม์ เนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และธรรมชาติของมนุษย์ แสดงออกจากร่างกายในที่มีต่อสภาพแวดล้อม

ยุคที่ 2 ช่วงปี พ.ศ. 2514 – 2523 เป็นแนวทางการแสดงออกในรูปแบบอาร์มดนิยมผสมผสานกับรูปแบบประเพณีนิยมแนวใหม่ (Neo Traditionalism) ด้วยเนื้อหาหลากหลาย ที่เด่นชัดคือ ภาพลักษณ์คนและตัวละครรวมเกียรติ แสดงออกเพื่อสะท้อนเหตุการณ์ทางการเมือง สังคม ที่มีผลกระทบต่อเสรีภาพส่วนบุคคล

ยุคที่ 3 ช่วงปี พ.ศ. 2524 – 2539 เป็นแนวทางการแสดงออกในรูปแบบอาร์มดนิยม ลดทอนรูปทรงให้เหลือเฉพาะโครงสร้างที่เด่นและสำคัญ เนื้อหา คือ 1. ภาพหญิงเปลือยที่พัฒนาต่อเนื่องมาจากยุคที่ 1 และ 2 และเปลี่ยนชื่อเป็น Colliwospa 2. ภาพวัดที่พัฒนาสืบเนื่องจากยุคที่ผ่านมา ส่วนเนื้อหาอื่นพบเป็นส่วนน้อย และในช่วงต้นยุค การระบายสีน้ำมันไม่ปรากฏผลงานที่เด่นชัด และมีปริมาณการสร้างที่ค่อนข้างน้อย ช่วงปลายยุคราวปี พ.ศ. 2536 – 2539 จึงปรากฏผลงานสีน้ำมันที่ส่วนใหญ่เป็นเนื้อหา Colliwospa มีการนำสื่อวัสดุชนิดใหม่คือสีน้ำมันแท่ง (Oil Bar) เข้ามาใช้ในการสร้างสรรค์ (สืบสาย เพ็ญสมบุญ. 2541: 120-121)

นอกจากที่ สืบสาย เพ็ญสมบุญ ได้แบ่งยุคสมัยเชิงรูปแบบไว้ 3 ยุคแล้ว ผู้วิจัยพบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 อารี สุทธิพันธุ์ เริ่มระบายสีน้ำอย่างจริงจัง โดยกล่าวไว้ในงานวิจัยของ สืบสาย เพ็ญสมบุญ เกี่ยวกับการสร้างงานชุดรวมเกียรติว่า "ในงานชุดนี้จะใช้สีน้ำมันทั้งหมด เพราะแต่เดิมจะเขียนเฉพาะสีน้ำมัน เพิ่งมาเขียนสีน้ำอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2525 ..." (สืบสาย เพ็ญสมบุญ. 2541: 63; อ้างอิงจาก อารี สุทธิพันธุ์. 2539. สัมภาษณ์) ซึ่งมีการจัดทำตราประทับบนสำหรับกระดาษสีน้ำ ระบุปี 82 (ค.ศ. 1982 หรือ พ.ศ. 2525) และได้เขียนหนังสือ "การระบายสีน้ำ" ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2526 เป็นหนังสือที่จัดลำดับขั้นตอนการระบายสีน้ำอย่างเป็นระบบ โดย อารี สุทธิพันธุ์ ค้นคว้าจนเป็นระบบ เอ.เอส. (A.S.System) หรือ Aree Soothipunt System เป็นการจัดการเรียนการสอนสีน้ำอย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอน ซึ่งมีผู้นำระบบการจัดการเรียนการสอนด้วยระบบ เอ.เอส.ไปทำวิจัยระดับปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา โดย ประเสริฐ ศีลรัตน ในเรื่อง เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการระบายสีน้ำของนักศึกษาวิทยาลัยครู โดยการสอนระบบ เอ.เอส. กับการสอนแบบปกติ การวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ในการระบายสีน้ำ ของกลุ่มที่สอนโดยระบบ เอ.เอส. และกลุ่มที่สอนโดยการสอนปกติ ไม่แตกต่างกัน ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการระบายสีน้ำแบบปกติ มีแนวโน้มมากกว่าการระบายสีน้ำ

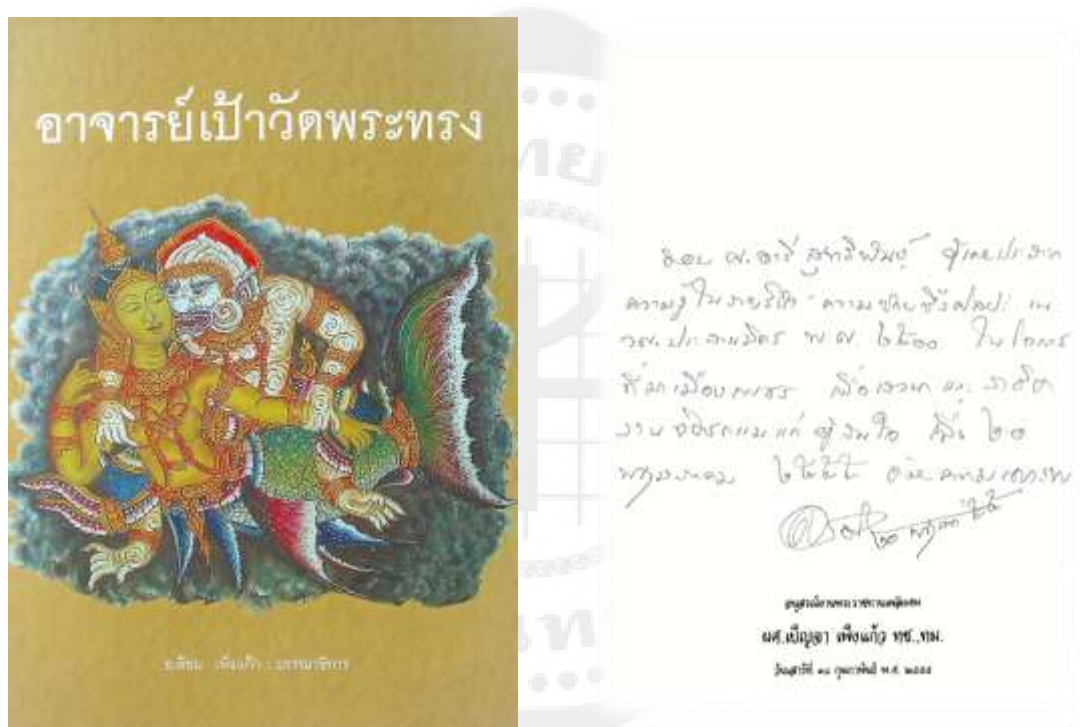
แบบ เอ.เอส. เกือบทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าระบบ เอ.เอส. สามารถลดปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนได้ เนื่องจากมีขั้นตอนและกระบวนการที่ชัดเจน

นอกจากการแบ่งช่วงเวลาก่อสร้างสรรคผลงานของอารี สุทธิพันธุ์ ตามผลการวิจัยที่ สืบสายเพ็ญสมบุญ ได้กล่าวไว้ นั้น ผู้วิจัยพบว่ายังมีนักวิชาการอีกท่านหนึ่ง คือ วิรุณ ตั้งเจริญ ได้กล่าวถึงช่วงเวลาก่อสร้างสรรคงานจิตรกรรมของอารี สุทธิพันธุ์ ไว้ 5 ช่วง ซึ่งผู้วิจัยสรุปลักษณะผลงานในเชิงรูปแบบ ได้ดังนี้คือ

1. ช่วงแรก เป็นช่วงที่ อารี สุทธิพันธุ์ ศึกษาที่มหาวิทยาลัยอินดีอานา สหรัฐอเมริกา กับครูอาจารย์ศิลปินที่กำลังทำงานด้าน แอบสแตรคเอกซ์เพรสชันนิสม์ และอารี สุทธิพันธุ์ ได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบและกระบวนการจากแอบสแตรคเอกซ์เพรสชันนิสม์ ตัวอย่างผลงานเช่น ภาพผู้หญิง ภาพป่าช้ารยยนต์ (Junkyard)
2. ช่วงที่สอง ช่วงหลังปี 2505 งานเป็นลักษณะเพื่อชีวิต เป็นภาพสะท้อนลักษณะ Social Realism ตัวอย่างผลงาน คุณชู้ไก่ในลาว (2509) แนวคิดด้านรูปแบบมีอิทธิพลจากการที่ อารี สุทธิพันธุ์ ถูกจับขังคุกชู้ไก่ในประเทศลาว ขณะรับเชิญไปเป็นผู้เชี่ยวชาญในประเทศลาว และไปจับทุจริตการสอบของลูกผู้มีอิทธิพล
3. ช่วงที่สาม ประมาณปี 2510 เป็นต้นมา เป็นภาพชุดวัดไฟไหม้ เป็นภาพเขียนวัดที่สะท้อนทักชะการเขียนได้เป็นอย่างดี
4. ช่วงที่สี่ ช่วงหลังปี 2520 เป็นภาพชุดรวมเกียรติ ชุณนัคนดนตรีคนตาบอด เป็นชุดที่แสดงลีลาทยพู่กันงดงาม สีจำกัด นุ่มนวล
5. ช่วงที่ห้า ปี 2525 เป็นต้นมา มีการเขียนภาพวัดอย่างจริงจัง และเขียนภาพผู้หญิง โดยตั้งชื่อว่า "COLLIWOSPA" เป็นการผสมคำจาก Color, Light, Woman และ Space มีการพัฒนากระบวนการหรือกลวิธีต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา" (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2544: 120-121)

ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับที่ วิรุณ ตั้งเจริญ ที่ได้แบ่งช่วงเวลาไว้ ยกเว้นในช่วงที่ 3. ซึ่งพบว่ามีการรวมเกียรติแล้วต่อเนื่องมาถึงยุคที่ 4. ด้วย ซึ่งไม่นับรวมช่วงที่ อารี สุทธิพันธุ์ ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง เนื่องจากไม่ปรากฏผลงานให้เห็นแล้ว โดยผู้วิจัยยังพบเพิ่มเติมว่าหลังจาก อารี สุทธิพันธุ์ เกษียณอายุราชการเมื่อปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา การเขียนภาพส่วนใหญ่ ยังคงมีลักษณะเดียวกันกับช่วงที่ห้า และมีการเขียนสีน้ำมันกระดาษาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นผลงานที่เด่นชัดในช่วงต้นยุคที่ห้า ต่อมาช่วงตั้งแต่ปี 2536 จึงปรากฏภาพสีน้ำมันให้เห็นมากขึ้น จนกระทั่งปี พ.ศ.2555 ถึงปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยนับเป็นช่วงเวลาของการสร้างสรรค์ช่วงที่หก ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ ยังคงมีการแสดงออกในรูปแบบอารมณ์นิยมผสมผสานกับรูปแบบประเพณีนิยมแนวใหม่ (Neo Traditionalism) ได้นำเสนอวิธีระบายสีโดยไม่ใช้พู่กัน เพื่อสะดวกต่อการทำความสะอาดและเหมาะสมกับอุปกรณ์รูปแบบใหม่ ๆ เช่น การใช้ลูกกลิ้ง ฟองน้ำ หลอดฟลายลายแหลม แผ่นยางหรือแผ่นพลาสติกสำหรับปาดสี เป็นต้น เนื่องจากเป็นช่วงที่ อารี

สุทธิพันธุ์ จัดการเรียนการสอนอย่างกว้างขวางให้กับบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจทางทัศนศิลป์ โดยเรียกชื่อว่า “กลุ่มศิลปะตามอัธยาศัย” (Leisure Art Group) และได้เปลี่ยนจากการระบายสีน้ำและสีน้ำมัน มาใช้สีอะคริลิคแทน โดยมีรูปแบบเริ่มต้นคือ รูปลายเส้นลายสัมผัส ของอาจารย์เป่า ญาณปัญญา (พ.ศ. 2417 – 2490) วัดพระทรง เพชรบุรี สกulptช่างเมืองเพชรบุรี ซึ่งอารี สุทธิพันธุ์ ได้รับแนวคิดเชิงรูปแบบจากหนังสืออาจารย์เป่า วัดพระทรง ที่ ศาสตราจารย์ชานล้อม เพ็งแก้ว ได้มอบให้ไว้เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 โดยมีคำกล่าวมอบไว้ว่า “มอบให้ ศ.อารี สุทธิพันธุ์ ผู้เคยประสาทความรู้ในรายวิชา “ความซาบซึ้งศิลปะ” ณ วศ.ประสานมิตร พ.ศ. 2500 ในโอกาสที่มาเมืองเพชร เพื่อเสวนา และสาธิตงานจิตรกรรมแก่ผู้สนใจ เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2555 ด้วยความเคารพ”



ภาพประกอบ 1 แสดงหนังสืออาจารย์เป่า วัดพระทรง เพชรบุรี ที่ได้รับจากศาสตราจารย์ชานล้อม เพ็งแก้ว

จากคำกล่าวมอบของศาสตราจารย์ชานล้อม เพ็งแก้ว ผู้วิจัยพบว่ามีความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์การจัดการเรียนการสอน โดยพบวิชา “ความซาบซึ้งศิลปะ” (Art Appreciation) ที่เปิดสอนเป็นแห่งแรกในประเทศไทย ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร เมื่อปี พ.ศ. 2500 เป็นวิชาที่ อารี สุทธิพันธุ์ เป็นผู้บุกเบิกให้มีการเปิดสอนขึ้น โดยกำหนดให้นิสิตในทุกสาขาวิชาต้องเรียนวิชาความซาบซึ้งศิลปะ มีเอกสารประกอบการสอนซึ่งต่อมาได้รวบรวมเป็นคู่มือการสอนคือหนังสือศิลปนิยม ที่อารี สุทธิพันธุ์ แต่งขึ้น แนวคิดการให้ผู้เรียนวิชาความซาบซึ้งศิลปะ นี้ เป็นลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่เป็นสากล ซึ่งในประเด็นนี้ สาริต ทิมวัฒนบรรเทิง กล่าวว่า

อาจารย์อารีที่เป็นคุณูปการกับสังคมประเทศไทยแห่งนี้ ก็คือวิชาความซาบซึ้งในศิลปะ ที่คนไม่ใช่คนศิลปะเค้าเรียน ที่ผมติดตามได้คือ อาจารย์ล้อม กับคนที่เป็อาจารย์ใหญ่อยู่ที่โรงเรียนกำเนดิวิทย์ ของปตท. เค้าทำเรื่องวิทยาศาสตร์ เค้าสอนวิทยาศาสตร์ แต่เค้าบอกต้องมีครูศิลปะหนึ่งคน โรงเรียนถึงจะสมบูรณ์ได้ จะเรียนแค่วิทยาศาสตร์อย่างเดียวไม่ได้ ฉะนั้นวิชานี้จึงซาบซึ้งอยู่ในผู้หลักผู้ใหญ่ของคนอายุเจ็ดสิบแปดสิบทุกวันนี้รวมทั้งครูอาจารย์ตามมหาวิทยาลัยราชภัฏต่าง ๆ ล้วนแต่จบไปจากประสานมิตรทั้งสิ้น ฉะนั้นคุณค่าของอาจารย์อารีผมว่าคือเมล็ดพันธุ์ที่หว่านลงไปที่บุคคลเหล่านี้” (สาริต ทิมวัฒนบรรเทิง. 2560: สัมภาษณ์)

ซึ่งต่อมามีวิชาความซาบซึ้งศิลปะ วิชานี้ได้มีพัฒนาการเป็นรายวิชาสุนทรียภาพแห่งชีวิต ที่ประกอบด้วยศิลปะ ดนตรี และศิลปะการแสดง ที่เปิดสอนอยู่ในสถาบันอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นต้น

ส่วนด้านเนื้อหาจากบางส่วนของหนังสือดังกล่าว ลวดลายที่เขียนโดยอาจารย์เป้า ญาณปัญญา วัดพระทอง มีอยู่จำนวนมาก โดยมีส่วนหนึ่งที่ซึ่งเรียกว่า “ลายสัมพาส” จำนวน 7 แบบ ที่อารี สุทธิพันธุ์ นำมาใช้ตามภาพที่ปรากฏดังนี้



ภาพประกอบ 2 แสดงลายสัมพาสของอาจารย์เป้า วัดพระทอง เพชรบุรี
ที่มา : หนังสืออาจารย์เป้า วัดพระทอง, ศาสตราจารย์ล้อม เพ็งแก้ว บรรณาธิการ

ด้านการสร้างสรรค์หลังจากปี 2555 เป็นต้นมา ไม่ว่าจะเลือกเนื้อหาสาระใดในการสร้างสรรค์ผลงานทางทัศนศิลป์หรือเพื่อนำไปจัดการเรียนการสอน เช่น วัด ผู้หญิง ลายสัมผัสของอาจารย์เป่า อารี สุทธิพันธุ์ รูปแบบยังคงใช้รูปแบบอารมณ์นิยม แต่จะระบายสีโดยไม่ใช้พู่กัน โดยใช้การกลิ้งสี ปาดสี ระบายสี ด้วยสีอะครีลิกอื่นแทน รวมทั้งให้ความสำคัญกับเรื่องเส้นมากยิ่งขึ้น และเปลี่ยนการให้ความหมายในชื่อเรียกผลงานปัจจุบันจากเดิม “COLLIWOSPA” ที่เป็นการผสมคำจาก Color, Light, Woman และ Space เป็น Color, Line, Woman และ Space เป็นการให้ความสำคัญกับเรื่องของเส้นมากกว่าเรื่องของแสง และสำหรับการเลือกที่จะไม่ใช้พู่กันนั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

หากเราเชื่อว่า การระบายสีเป็นความสุข เป็นเรื่องสนุกสนาน เป็นกิจกรรมคลายอารมณ์ ก็สามารถสอบทานร่วมกันได้ว่า ไม่ใช้พู่กันมีเสริภาพมากกว่า เพราะใช้สีอะครีลิก เราเคยชินกับการใช้พู่กันกับสีน้ำ สีน้ำมันแบบระบายแล้วทิ้งไว้มาล้างภายหลัง 3-4 ชั่วโมงก็ได้ สีไม่ติดพู่กัน ล้างออก แต่การใช้สีอะครีลิกนั้น หากรอทิ้งไว้ช่วงเวลาเท่ากัน สีก็จะติดพู่กัน ล้างไม่ออก เพราะสีอะครีลิกแห้งเร็ว ดังนั้นที่เสนอว่า การระบายสีโดยไม่ใช้พู่กันนั้น ก็เพื่อเตือนให้เห็นความสำคัญของสี สีอะครีลิก เครื่องมืออุปกรณ์ที่เราเลือกมาลากและระบาย (อารี สุทธิพันธุ์. 2557: 1)

จากการแบ่งลักษณะผลงานในเชิงรูปแบบของ อารี สุทธิพันธุ์ ทั้ง 6 ช่วงนั้น ผู้วิจัยนำเสนอตัวอย่างผลงานสร้างสรรค์งานจิตรกรรมของ อารี สุทธิพันธุ์ ทั้ง 6 ช่วงดังนี้คือ

ช่วงที่ 1 ระหว่างศึกษาที่มหาวิทยาลัยอินดีแอนา สหรัฐอเมริกา ระหว่างปี 2502 - 2504



ภาพประกอบ 3 ชื่อภาพ ผู้หญิง ปีที่สร้าง 2503 ขนาด 89x75 ซม. สีน้ำมันบนผ้าใบ

ภาพ 3 เป็นภาพผู้หญิงเปลือยที่อาร์ สุธิพันธุ์ สร้างขึ้นขณะที่เรียนวิชาจิตรกรรม 1 ที่มหาวิทยาลัยอินดิวา โดยเรียนกับ Professor Harry Angel ศาสตราจารย์ประจำมหาวิทยาลัยฯ อาร์ สุธิพันธุ์ กล่าวว่า “เป็นภาพแรกตามแนวทางแอบสแตรคเอกซ์เพรสชันนิสม์ และส่วนบน Professor ก็ช่วยแก้ หรือเรียกว่า master touch ด้วย” (อาร์ สุธิพันธุ์. 2559: สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 4 ชื่อภาพ ภาพป่าช้ารยนต์ ปีที่สร้าง 2504 ขนาด 150x170 ซม. สีน้ำมันบนผ้าใบ

ช่วงที่สอง ช่วงหลังปี 2505 งานเป็นลักษณะเพื่อชีวิต เป็นภาพสะท้อนลักษณะ Social

Realism



ภาพประกอบ 5 ชื่อภาพ คุณชีโกโนลาว ปีที่สร้าง 2509 ขนาด 90x120 ซม. สีน้ำมันบนผ้าใบ

ช่วงที่สาม ประมาณปี 2510 เป็นต้นมา เป็นภาพชุดวัดไฟไหม้ เป็นภาพเขียนวัดที่สะท้อนทักษะการเขียนได้เป็นอย่างดี



ภาพประกอบ 6 ภาพชุดวัดไฟไหม้ เนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถหารูปในช่วงดังกล่าวได้

จึงนำภาพที่มีลักษณะใกล้เคียงกันมาเป็นตัวอย่างแทน

ชื่อภาพ วัด ปีที่สร้าง 2542 ขนาด 90x120 ซม. สีน้ำมันบนผ้าใบ

ช่วงที่สี่ ช่วงหลังปี 2520 เป็นภาพชุดรวมเกียรติ ชุदनักดนตรีคนตาบอด เป็นชุดที่แสดงลีลาารอยพู่กันงดงาม สีจำกัด นุ่มนวล



ภาพประกอบ 7 ชื่อภาพ รวมเกียรติ ปีที่สร้าง 2522 ขนาด 135x110 ซม. สีน้ำมันบนผ้าใบ



ภาพประกอบ 8 ชื่อภาพ นักดนตรีตาบอด ปีที่สร้าง 2522 ขนาด 135x110 ซม. สีน้ำมันบนผ้าใบ

ช่วงที่ห้า ปี 2525 เป็นต้นมา มีการเขียนภาพวัดอย่างจริงจัง และเขียนภาพผู้หญิง ซึ่งผลงานในช่วงต้นยุคที่เด่นชัดคือสีน้ำบนกระดาษ จนกระทั่งช่วงตั้งแต่ปี 2536 จึงปรากฏภาพสีน้ำมันให้เห็นมากขึ้น



ภาพประกอบ 9 ชื่อภาพ วัด ไม่ปรากฏปีที่สร้าง ขนาด 55x37 ซม. สีน้ำมันบนกระดาษ



ภาพประกอบ 10 ชื่อภาพ ผู้หญิง ปีที่สร้าง 2526 ขนาด 54x37 ซม. สีน้ำมันกระดาษ

ช่วงที่หก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2555 ถึงปัจจุบัน อารี สุทธิพันธุ์ ได้นำเสนอวิธีระบายสี โดยไม่ใช้พู่กัน โดยใช้การกลิ้งสี ปาดสี ระบายสี ด้วยสีอะคริลิคอื่นแทน รวมทั้งให้ความสำคัญกับเรื่องเส้น มากยิ่งขึ้น



ภาพประกอบ 11 ตัวอย่างผลงานสร้างสรรค์จากลายสัมผัสของอาจารย์เป้า วัดพระทอง เพชรบุรี

ชื่อภาพ คาราวะแต่อาจารย์เป้า วัดพระทอง เพชรบุรี
ขนาด 100x80 ซม. ปีที่สร้าง 2556 สีอะคริลิคบนผ้าใบ



ภาพประกอบ 12 ตัวอย่างผลงานสร้างสรรค์จากลายสัมผัสของอาจารย์เป้ วัดพระทอง เพชรบุรี
ชื่อภาพ คาราวะแต่อาจารย์เป้ วัดพระทอง เพชรบุรี
ขนาด 87x70 ซม. ปีที่สร้าง 2557 สีอะครีลิคบนผ้าใบ



ภาพประกอบ 13 ตัวอย่างผลงานสร้างสรรค์จากลายสัมผัสของอาจารย์เป้ วัดพระทอง เพชรบุรี
ประสมประสานกับตัวละครรวมเกียรติ ชื่อภาพ สู้รบพบรัก
ขนาด 100x80 ซม. ปีที่สร้าง 2558, สีอะครีลิคบนผ้าใบ



ภาพประกอบ 14 ตัวอย่างผลงานสร้างสรรค์จากลายสัมผัสของอาจารย์เป้า วัดพระทอง เพชรบุรี

ชื่อภาพ คารวะแด่อาจารย์เป้า วัดพระทอง เพชรบุรี

ขนาด 123x76 ซม. ปีที่สร้าง 2559 สีอะครีลิคบนผ้าใบ

จากช่วงเวลาทั้ง 6 ช่วงดังตัวอย่างที่นำเสนอข้างต้น จะเป็นได้ว่า อารี สุทธิพันธุ์ เป็นนักปฏิบัติการณ์ที่มีการทดลองค้นหารูปแบบใหม่ ๆ อยู่เสมอ รวมถึงสื่อวัสดุและกลวิธีที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยซึ่งการเป็นนักปฏิบัติการณ์และความเชื่อเรื่องปฏิบัติการณ์นั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

“ผมจัดตัวเองอยู่ในกลุ่มปฏิบัติการณ์ ต้องลงมือทดลองทำไปก่อน เป็นครุศิลป์ต้องมีห้องทดลองเหมือนครุวิทยาศาสตร์ และการทำงานทางศิลปะของผม เป็นการค้นหาคะบวนการนำไปเพื่อถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้สร้างงานศิลปะด้วยตัวของเขาเองต่อไป” ซึ่งเกี่ยวกับลัทธิปฏิบัติการณ์นี้ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวอีกว่า “พวกนี้เชื่อว่าความรู้ที่ถูกต้องเป็นความรู้อันได้มาจากการปฏิบัติทดลองจริงและสามารถนำไปใช้จริง ความรู้เหล่านั้นถ้าทดลองปฏิบัติมากเท่าใด ก็ยิ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าแน่นอนมากเพียงนั้น พวกนี้รวมอยู่ในลัทธิปฏิบัติการณ์ (pragmatism)” และความเชื่อในเชิงกระบวนการปฏิบัติการณ์ทางทัศนศิลป์นั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “... ปฏิบัติการณ์ทางทัศนศิลป์ประกอบด้วยกระบวนการสองขั้นตอนคือ ขั้นลงมือทำจริง หลังจากได้โครงร่างแผนไว้ก่อนแล้ว (undergoing phase) และขั้นสอบทานปรับปรุงแก้ไขด้วยสติปัญญาของผู้สร้างและผู้สนใจ (intellectualizing phase) และขณะที่กำลังอยู่ในกระบวนการขั้นตอนใด ก็จะต้องหันกลับมาพิจารณาว่ากำลังเผชิญอยู่ในสภาพของความไม่แน่นอน” (อารี สุทธิพันธุ์. 2558: สัมภาษณ์; 2540ค: 146; 2544ข: 50)

อารี สุทธิพันธุ์ เป็นนักปฏิบัติการณ์ เน้นการเรียนการสอนตามวิถีธรรมชาติผสมผสานวิธีสร้างสรรค์ มองผลงานศิลปะที่กระบวนการ มากกว่ามองที่ผลงานสำเร็จ และมองสื่อวัสดุที่แปลกใหม่เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ก่อนการสอนจะทำการทดลอง และค้นคว้าทางรูปแบบและสื่อวัสดุเพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้เรียนอยู่เสมอ ที่มาของผลงานทางทัศนศิลป์จำนวนมาก ของ อารี สุทธิพันธุ์ เป็นผลจากการค้นคว้าทดลองปฏิบัติ อารี สุทธิพันธุ์กล่าวว่า “... ผมไม่มีผลงานศิลปะอย่างจริง ๆ จัง ๆ อะไร ผลงานเป็นเพียงบันทึกของการเรียนการสอนที่ร่วมทดลอง แสดงให้นักศึกษาดู เพื่อให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์มากกว่า ซึ่งจะต่างกับผลงานของศิลปิน” (อารี สุทธิพันธุ์. 2544ค: 51-52)

จากผลงานทดลองเพื่อนำไปสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้นั้น อารี สุทธิพันธุ์ ใช้กระบวนการตามวิถีธรรมชาติและวิธีสร้างสรรค์ ผ่านกิจกรรม “นวลาลากและระบาย” ซึ่งอารี สุทธิพันธุ์ กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้เชิงกระบวนการว่า “การที่เราตั้งชื่อ นวลาลากและระบาย เราเน้นที่กระบวนการถ่ายทอดรูปแบบ ก่อนผลงานสำเร็จ (process precedes product) ตามแนวคิดรวบยอดที่เราเข้าใจว่า การตอบสนองของคนเรานั้นตอบสนองทางความเคลื่อนไหวก่อนทางหูทางตา ดังนั้นเราจึงเริ่มทางความเคลื่อนไหวก่อน และมีความเชื่อว่า ความเคลื่อนไหวคือความงามส่วนหนึ่ง (motion is a part of beauty)” (อารี สุทธิพันธุ์. 2558: 6) การลงมือปฏิบัติการณ์จึงเน้นการถ่ายทอดรูปแบบเป็นกระบวนการก่อนผลงานสำเร็จ และใช้คำว่าลากและระบายเพราะเรียกตามพฤติกรรมซึ่งเป็นกระบวนการตามทฤษฎีปฏิบัติการณ์ โดยมีหลักการคือลากไม่ยกมือจนกว่าผลงานจะเสร็จ ส่วนการระบายนั้น อารี สุทธิพันธุ์

ได้เสนอหลักคิดไว้ 6 ข้อ คือ “1) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว เติมอีกสิ่งหนึ่งเข้าไป (motion) 2) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว เปลี่ยนมุมมอง (direction) 3) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว แบ่งสิ่งที่เห็นเป็นส่วนเท่าๆ กัน (division) 4) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว ดึงเอาส่วนเด่นออกมา (extraction) 5) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว เพิ่มอีกสิ่งหนึ่งเข้าไป (addition) 6) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว ทำลายให้เป็นส่วนย่อยแล้วประกอบใหม่ (destruction)” (อารี สุทธิพันธุ์, และคนอื่นๆ. 2558:10)

4) แนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ

4.1) เชื่อว่ามนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณ และมนุษย์ทุกคนต้องได้รับการสอน

จากความหมายของคำว่า สัญชาตญาณ คือ ความรู้ที่มีมาแต่กำเนิดของคนและสัตว์ ทำให้มีความรู้สึกและกระทำตัวเองโดยไม่ต้องมีใครสั่งสอน นั้น สำหรับ อารี สุทธิพันธุ์ ได้รับอิทธิพลทางความเชื่อในเรื่องนี้จากบุคคล 2 คน คือ สาโรช บัวศรี และ จอห์น ดุย ซึ่ง สาโรช บัวศรี ผู้เป็นอาจารย์ท่านหนึ่งของ อารี สุทธิพันธุ์ ที่ได้มีโอกาสเรียนกับจอห์น ดุย ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่แนวคิดเรื่องประสบการณ์มีความสำคัญต่อผลในทางปฏิบัติ การจัดการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้รับการยอมรับในวงการศึกษาของสหรัฐอเมริกา แนวคิดเรื่องมนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณนี้ ได้รับคำอธิบายเพิ่มเติมจาก สมัคร บุราวาศ ผู้บุกเบิกการศึกษาวิชาปรัชญาสมัยใหม่ของไทย และเป็นราชบัณฑิตทางสาขาอภิปรัชญา โดย สมัคร บุราวาศ กล่าวว่า

ในการวิวัฒนาการของพันธุ์สัตว์ อันหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของส่วนต่างๆ ของร่างกายของสัตว์ เราก็พบวิวัฒนาการของสัญชาตญาณ (อินสติ้งท์ - instinct) จากของสัตว์เซลล์เดียว ไปยุติลงที่มนุษย์ เราทราบจากชีววิทยาว่า สัญชาตญาณ คือการรู้วิธีใช้เครื่องมือในกาย อันได้แก่อวัยวะภายนอกของสัตว์ เมื่อวิวัฒนาการคืบหน้าถึงมนุษย์ซึ่งมีมือ ก็ปรากฏการทำงานด้วยมือขึ้นมา แล้วก็มีกรพบและใช้เครื่องมือภายนอกด้วยประการฉะนี้ สัญชาตญาณ ก็หยุดวิวัฒนาการต่อไป ที่สุดปลายของวิวัฒนาการแห่งชีวิตคือมนุษย์ และเกิดวิวัฒนาการของปัญญา (เวิฟวอลูชันออฟดิอินเทลเลคท์ - Evolution of the Intellect) ขึ้นแทน ปัญญาหมายถึงการรู้จักใช้เครื่องมือภายนอกนั่นเอง (อารี สุทธิพันธุ์. 2553: 53 อ้างอิงจาก สมัคร บุราวาศ. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์: 1 - 2)

พอสรุปได้ว่าเมื่อมนุษย์ตามองเห็น มือใช้การได้ สัญชาตญาณก็ไม่มี การเรียนการสอนตามความเชื่อของอารี สุทธิพันธุ์ จึงเป็นเรื่องของพฤติกรรมนิยม มนุษย์ทุกคนต้องได้รับการสอน เมื่อได้รับการสอนแล้วพฤติกรรมจะเปลี่ยนแปลงไป ความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมจึงนับเป็นความจริงขององคมาของผู้เรียน เป็นความจริงขององคมาของการศึกษา

ในเชิงพฤติกรรม มนุษย์ทุกคนต้องได้รับการสอนหรือการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ได้ ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

“สำหรับผมเชื่อว่า สัจชาตญาณ ไม่มีในมนุษย์ เพราะมนุษย์ต้องได้รับการสอน ต้องได้รับการฝึกฝน ปฏิบัติตามศักยภาพของตน และสามารถสอนผู้อื่นได้ด้วย พฤติกรรมของมนุษย์ไม่ได้รับการสั่งสอนไม่มี ... จากมุมมองด้านพฤติกรรมพบว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตประเภทเดียวที่หิวเราจะได้ เป็นสิ่งมีชีวิตที่ต้องได้รับการสั่งสอน ไม่มีสัจชาตญาณในมนุษย์ ไม่มีพฤติกรรมใดที่เป็นไปได้เองโดยไม่ได้รับการสั่งสอน และสรุปได้ว่า การสอนเท่านั้นที่ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม...” ” (อารี สุทธิพันธุ์. 2553: 53; 2544จ: 7)

มีตัวอย่างเชิงการทดลองของอารี สุทธิพันธุ์ ที่มักใช้เสมอในการเปรียบเทียบว่ามนุษย์ต้องได้รับการสอนเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือไม่ เป็นตัวอย่างให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติตาม คือ

ให้เขายกมือขวา ทำตามที่บอก แล้วให้โบกมือตามที่ถามว่า คนไข้ไปถามซื้อพัดทำอย่างไร และถามต่อเนื่องไปว่า คนตาบอดไปซื้อหวีละ จะทำอย่างไร เขาก็เอามือเสยไปที่ผมตามที่เราเสยผม เป็นการสอนตามการเลียนแบบ ลองเอาแนวทางปฏิบัติตามนี้ไปทดลองคนอื่น ก็จะทำตามคล้าย ๆ กัน และขณะทำมีคนอื่นร่วมสนใจด้วย เขาอาจจะตอบว่า ก็บอกเขาว่าซื้อหวีก็ได้ ไม่ต้องใช้มือเสยผม แสดงว่ามีคนเคยได้รับการทดสอบโดยการปฏิบัติตามมาก่อน และได้รับการสอนจากประสบการณ์จัดให้ จึงได้เข้าใจว่าคนตาบอดกับคนไข้ต่างกัน คนไข้พูดไม่ได้ คนตาบอดพูดได้ (อารี สุทธิพันธุ์. 2556: 182)

4.2) ศิลปะเป็นประสบการณ์

ความเชื่อนี้ได้รับอิทธิพลจาก จอห์น ดุย นักการศึกษาคนสำคัญของโลก ชาวอเมริกัน จากหนังสือที่ อารี สุทธิพันธุ์ เห็นว่าสำคัญมากก็คือ ศิลปะและประสบการณ์ ซึ่ง จอห์น ดุย ให้ความหมายของศิลปะว่า “ศิลปะคือคุณภาพอย่างหนึ่งของการกระทำและสิ่งที่ทำเสร็จแล้ว” (art is a quality of doing and what is done) โดยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 นั้น คำว่า Experience ยังไม่มีคำแปลในภาษาไทย โดยใช้คำว่า ความชัดเจน จนกระทั่ง สาโรช บัวศรี ได้บัญญัติคำ Experience เป็นภาษาไทยว่า “ประสบการณ์” และขณะที่จัดการเรียนการสอนวิชาการศึกษาระดับปริญญาโทให้กับนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร นอกจากสอนแนวคิดเรื่องของปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา การจัดกิจกรรมเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แล้วยังได้ให้แนวคิดสำคัญเรื่องความสำคัญของประสบการณ์ โดยในช่วงดังกล่าว อารี สุทธิพันธุ์ เป็นคนหนึ่งที่ได้ร่วมเรียนอยู่ด้วย ดังนั้นจากประสบการณ์เรียนรู้และการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ จึงเชื่อว่าประสบการณ์มีค่ามากกว่าผลงานสำเร็จ ประสบการณ์ที่มีผลในทางกระบวนการและการปฏิบัติ ในการจัดการเรียนการสอนจึงให้ความสำคัญกับกระบวนการก่อนผลงานสำเร็จ

คำว่าประสบการณ์ นั้น อารี สุทธิพันธุ์ ได้ให้ความหมายว่า

ประสบการณ์เป็นคำใช้เรียกการรับรู้ที่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อเราสัมผัสหรือประทะกับโลกภายนอก โดยจะได้รับการสั่งสมไว้ตามประสิทธิภาพของอวัยวะสัมผัสของแต่ละคน ซึ่งจะสัมพันธ์กับความตั้งใจของเรา หรือความสนใจของเราด้วย หลังจากที่เราได้รับรู้ หรือได้มีประสบการณ์แล้ว ก็สามารถจำแนกแยกแยะสิ่งที่รับรู้ได้นั้นได้ เก็บสะสมไว้ในสมอง เป็นความรู้ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการรู้ตัว หรือที่เรียกว่ามีสติอยู่ทุกขณะนั่นเอง ดังนั้นจึงเชื่อกันว่าเมื่อเรามีประสบการณ์มาก ก็จะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังอย่างมีสติได้มาก” (อารี สุทธิพันธุ์. 2540ค: 35)

แนวคิดเชิงประสบการณ์ในสิ่งที่แต่ละคนพบเห็นเป็นประสบการณ์ตรงของแต่ละบุคคล ที่นำมาใช้เป็นภาพลักษณ์ในสร้างสรรค์ผลงานเฉพาะตน จึงสอดคล้องกับแนวการสอนลากและระบาย เพื่อให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกเฉพาะของแต่ละคนได้ การให้ความสำคัญกับการจัดประสบการณ์ทางศิลปะนั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “ผมพยายามเลือกจัดประสบการณ์ทางศิลปะเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของคนรุ่นหลังให้เจริญงอกงาม เท่า ๆ กับพยายามหาทางให้ผู้สนใจศิลปะที่มองเห็น เลือกขึ้นชมประสบการณ์ที่ไม่หวังผลตอบแทนอย่างมีความสุข” (อารี สุทธิพันธุ์. 2556: 5)

4.3) ส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย

คำกล่าวหนึ่งที่ อารี สุทธิพันธุ์ มักกล่าวอยู่เสมอคือ “ส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย” (The whole is greater than the sum of its parts) นั้น ได้ขยายความไว้ว่า

... ถ้าท่านถามผมว่ารับรู้ในส่วนรวมหรือส่วนย่อย บางคนรับรู้ส่วนย่อย บางคนรับรู้ส่วนรวม โชคดีที่ผมมาเรียนการศึกษาที่นี่ อาจารย์สาโรชบอกส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย เราก็ไม่เชื่อ เถียงกันแหลกเลย คนหนึ่งว่าเห็นมือก็รู้ว่าใคร อีกคนบอกไม่รู้หรอก จะรู้ได้อย่างไร รู้แต่เป็นมือซ้ายมือขวาเท่านั้น เป็นมือของนาย ก. นาย ข. นาย ค. ก็ได้ เถียงกัน ความรู้ได้มาจากการเถียง อาจารย์สาโรชบอกว่าเราเรียนทั้งตัวรู้ใหม่ ถ้าเขียนหนังสือที่ข้างหลังรู้ใหม่ รู้ ช่วงนั้นสนุกมาก ผมจึงมาคิดว่าการศึกษาต้องรับรู้ทั้งหมด ส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย ซึ่งสอดคล้องกับเชชานันท์ ที่บอกว่าจงมองสิ่งต่าง ๆ ในโลกให้เป็นลูกบาศก์ รูปทรงกลมให้ได้หมด เมื่อไหร่สร้างเอกภาพจากความหลากหลายได้ จะไปตัดส่วนใดส่วนหนึ่งก็ไม่ได้ สิ่งที่ผมรับรู้โลกภายนอกนั้นก็คือ รับรู้ส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย ... (อารี สุทธิพันธุ์. 2535ข: 46)

แนวคิด “ส่วนรวมมีค่ามากกว่าส่วนย่อย” นี้ เป็นการรับรู้สภาพส่วนรวมที่มาจากส่วนย่อย อันรอบตัวที่มีความสัมพันธ์กัน ไม่ใช่การรับรู้ส่วนใดส่วนหนึ่งอย่างโดดเดี่ยว และสภาพส่วนรวมนั้นมีค่ามากกว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวด้วย สอดคล้องกับทฤษฎีเกสโตลท์ที่ยืนยันว่า “...การรับรู้ไม่ใช่การอนุมานหรือการคาดเดา ผู้รับรู้จะปรับข้อมูลเข้าไปสู่ความรู้สึกสัมผัส ข้อมูลที่เข้ามามีได้ปรับด้วยความรู้ แต่ด้วยการทำงานบนหลักการรับรู้ที่เรียกว่า “หลักของความง่าย” แต่ละกระสวนของแสง ซึ่งกระทบ

จอภาพ จะผลิตกระแสขึ้นในสมองที่เรียกว่า “สนามสมอง” สนามสมองจะจัดระบบในตัวของมันเองให้มีสภาพง่ายที่สุดหรือเรียบง่ายที่สุด” (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2552: 107 อ้างอิงจาก Winner. 1985: 95)

5) แนวคิดเชิงเสรีนิยม

เสรีนิยมเป็นแนวคิดที่ไม่ยึดติดกับแนวคิดแบบเก่า เป็นแนวคิดที่ยอมรับสิ่งใหม่ ยอมรับความเปลี่ยนแปลง ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับเสรีนิยม ไว้ว่า “แนวคิดแบบเสรีนิยมได้แก่การมีจิตใจกว้าง ยอมรับสิ่งใหม่ ไม่ยึดถือของเก่าอย่างแน่นแฟ้น ยอมรับการเปลี่ยนแปลง เพราะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงจะทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างดีขึ้นกว่าเดิม ...” (อารี สุทธิพันธุ์. 2543: 129) โดยมีคำกล่าวเชิงเสรีนิยมและเชิงพฤติกรรมที่ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวอยู่เสมอ คือ หากมีว่รคนส่วนใหญ่ สิ่งต่าง ๆ จะไม่เกิดขึ้น คนส่วนน้อยต้องลงมือทำก่อน ซึ่งขยายความได้ดังต่อไปนี้

5.1) หากมีว่รคนส่วนใหญ่ สิ่งต่าง ๆ จะไม่เกิดขึ้น คนส่วนน้อยต้องลงมือทำก่อน

จากประโยคดังกล่าว อารี สุทธิพันธุ์ ได้กล่าวว่า “... นักวิจารณ์ศิลปะบางท่านให้ข้อคิดว่า ถ้าจะมีว่รคนส่วนใหญ่พิจารณา กำหนดทฤษฎีก่อนแล้ว สิ่งต่าง ๆ ทางศิลปะทั้งหลายจะไม่เกิดขึ้นเลย คนกลุ่มน้อยจะต้องเริ่มลงมืออย่างใดอย่างหนึ่งก่อน แล้วค่อยให้คนส่วนใหญ่ร่วมปรับปรุงแก้ไขภายหลัง ...” (อารี สุทธิพันธุ์. 2547: 23) และสอดคล้องกับเจตจำนงเสรีเชิงพฤติกรรมที่ว่า “หากมีว่รคนส่วนใหญ่ สิ่งต่าง ๆ จะไม่เกิดขึ้น คนส่วนน้อยต้องลงมือทำก่อน” เพื่อเร่งรัดให้คนส่วนใหญ่สนใจหรือเข้าใจภายหลัง

จากความตอนหนึ่งในหนังสือรากฐานการศึกษาแบบพัฒนาการ ที่ได้กล่าวถึงแนวคิดเสรีนิยมสมัยใหม่ว่า “ตัวฉันเป็นนายของโชคชะตา ตัวฉันเป็นกัปตันของวิญญาณ” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเสรีนิยมของ อารี สุทธิพันธุ์ ที่กล่าวไว้ว่า “ตอนจบจากวิทยาลัยวิชาการศึกษา ยังจำได้ว่า มีประโยคน่าสนใจอยู่คือ เราต้องเป็นนายของโชคชะตาและเป็นกัปตันของวิญญาณเรา (I am a master of my faith. I am a captain of my soul.) ถ้าเราเข้าใจว่า เราต้องพึ่งตนเอง ต้องทำด้วยตนเอง ต้องอ่าน ต้องศึกษา ต้องแสวงหา ...” (อารี สุทธิพันธุ์. 2544:95) แสดงให้เห็นว่า อารี สุทธิพันธุ์ มีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นนักอ่านและนักแสวงหาความรู้อยู่เสมอ

แนวคิดเชิงเสรีนิยมนี้ ผู้วิจัยพบว่าสิ่งที่ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวอยู่เสมอคือ เป็นคำกล่าวเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ ของวอลแตร์ (Voltaire) (1694-1778) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส คือ “แม้ว่าข้าพเจ้าจะไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่ท่านพูด แต่ข้าพเจ้าจะสู้จนตายเพื่อให้ท่านพูด” ซึ่ง อานาจ เย็นสบาย ได้กล่าวถึงแนวคิดเชิงเสรีนิยมของ อารี สุทธิพันธุ์ ไว้ว่า

... ไม่เพียงเท่านั้น ในกรณีอื่น ๆ เมื่อมีโอกาส อาจารย์อารีจะพยายามปลุกฝังในเรื่องสิทธิเสรีภาพ ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยตลอดเวลา แต่ครั้งพูดถึงเรื่องศิลปะ สิ่งที่อาจารย์อารีกระทำเป็นนิสิตก็

คือการต่อต้านความคิดทางศิลปะแบบอนุรักษนิยม และความคิดทางศิลปะแบบศิลปะตามหลักวิชา ซึ่งคำประกาศหนึ่งที่ว่าอาจารย์อาร์รี นำมาจากหนังสือ Le Figaro ของพวกฟิวเจอริสซึมที่ว่า เฌฟิพิธภัณท์ (Burn The Museum) ทดน้ำในคลองเวนิส (Drain the canal of Venice) ทำลายแสงจันทร์ (Lets kill the moon light) มันช่างดุเดือดรุนแรง และถือเป็นการประกาศจุดยืนของการสนับสนุนศิลปะสมัยใหม่ ซึ่งถือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวิถีชีวิตของคนในสังคมประชาธิปไตยอย่างชัดเจน” (อำนาจ เย็นสบาย. 2535: 90)

สำหรับแนวทางการตัดสินใจเลือกใช้เสรีภาพนั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

... เสรีภาพในการเลือกของเราที่จะทำอย่างนั้น เมื่อเราเลือกอาชีพครู จะบอกว่าเหนื่อย หรือโชคร้าย ที่ต้องมาอยู่ในอาชีพนี้ไม่ได้ เพราะก่อนจะมาอยู่ในอาชีพ เรามีสิทธิจะเลือกไม่เป็นครู แต่เมื่อเลือกแล้ว ก็ต้องรับผิดชอบการเลือกของเรา หรือการที่เราเลือกเรียนจิตรกรรม เพราะต้องการเป็นผู้สร้างงานจิตรกรรมเป็นจิตรกร (painter) เราต้องรับผิดชอบในการเลือก จะผลัดวันประกันพรุ่ง ไม่ลงมือฝึกฝนระบายสี โดยให้เหตุผลว่า ยังไม่มีอารมณ์ ยังไม่มีความรู้สึกจะทำ แสดงว่าไม่รับผิดชอบต่อเสรีภาพและไม่รับผิดชอบต่อการเลือกของเราด้วย (อารี สุทธิพันธุ์. 2549: 106)

ซึ่งนอกจากจะเป็นการใช้เสรีภาพในการตัดสินใจเลือกแล้ว ยังสอดคล้องกับแนวคิดเชิงอุดมการณ์ความเป็นครูของ อารี สุทธิพันธุ์ ด้วย

6) แนวคิดเชิงอุดมการณ์

6.1) เป็นครู ไม่ใช่ศิลปิน

มีคำกล่าวเชิงอุดมการณ์ ที่ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวอยู่เสมอเมื่อไปสอน ไปบรรยายหรือการให้การอบรม คือ “ผมเป็นครู ไม่ใช่ศิลปิน” ซึ่งครูในเชิงการจัดการเรียนการสอนศิลปะในที่นี้หมายถึงผู้ร่วมระบายสี ร่วมทำ และร่วมคิดพร้อมกันไปกับผู้เรียน ต่างจากศิลปินที่มุ่งเป้าหมายในงานสำเร็จ และสำหรับความคิดเห็นเรื่องครูศิลปะกับศิลปินนั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า

ผมมีความคิดว่าครูศิลปะ กับศิลปิน มีหน้าที่กันคนละอย่าง ดังต่อไปนี้

1. ครูศิลปะสอนวิชาศิลปะ ตามหลักสูตรที่ได้รับมอบหมาย ไม่ใช่ศิลปินที่สร้างสรรค์รูปแบบศิลปะตามที่ตนเองต้องการ คล้ายกับครูภาษาไทย กับนักประพันธ์
2. ครูศิลปะได้รับเงินเดือน จากภาษีของประชาชนเป็นค่าตอบแทน ส่วนศิลปินเขาได้เงินจากการขายผลงานของตน หรือมีคนให้
3. ครูศิลปะมีหน้าที่รับผิดชอบต่อความเจริญของงานของนักเรียน ต้องทำบันทึกการสอน ประเมินผล การจัดกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับระดับความสามารถ
4. ครูศิลปะมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือนักเรียน มีการนำเสนอกระบวนการถ่ายทอดรูปแบบ รู้จักวิธีนำเสนอการตกปลา ไม่ใช่ให้ปลา และช่วยปลุกฝังให้มีจิตสาธารณะ เป็นพลเมืองดีด้วย (อารี สุทธิพันธุ์. 2553: 129-130)

สำหรับความเป็นครูหรือศิลปินนั้น อารี สุทธิพันธุ์ ให้เหตุผลว่าทำไมจึงควรกำหนดบทบาทของตนเองให้ชัดเจน โดยกล่าวว่า

ที่ผมแสดงความคิดเห็นก็เพื่อต้องการสะกิดเตือนให้ครูบาอาจารย์ระดับอุดมศึกษาได้สอบทานตัวเอง (checking and balancing) เพื่อจะได้ปรับปรุงสภาพให้พร้อมและตื่นตัว ที่สำคัญคือต้องบอกให้ได้ว่าท่าน

อยู่ในบทบาทอะไร บทบาทครูอาจารย์หรือศิลปินหรือจะเอาทั้งสองอย่าง หากเป็นครูอาจารย์ท่านมีหลักการ แนวคิดในการสอนอยู่ในกลุ่มใด กลุ่มอะคาเดมิก กลุ่มธรรมชาติหรือกลุ่มสร้างสรรค์ และรู้จักวิธีประเมินผล หรือไม่ และแต่ละกลุ่มมีบทบาทต่างกันนะ กลุ่มอะคาเดมิกบทบาทสำคัญอยู่ที่ครู กลุ่มธรรมชาติบทบาทสำคัญ อยู่ที่นักเรียน บทบาทร่วมกันของครูและนักเรียนคือกลุ่มสร้างสรรค์” (อารี สุทธิพันธุ์. 2543ข: 72)

ในเชิงอุดมการณ์ของความเป็นครู อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “การมีอาชีพเป็นครูศิลปะ คล้ายกับ คนทำสวน ต้องทำด้วยใจรัก สม่ำเสมอ เมื่อใดที่ลูกศิษย์จบไปมีงานทำ อยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข และเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่น ก็ถือว่าได้ทำหน้าที่แล้วโดยสมบูรณ์ หรือเมื่อใดดอกไม้ในสวนบานส่งกลิ่นหอม ไกล ก็รู้สึกภูมิใจว่าได้ทำหน้าที่คนสวนอย่างเต็มที่แล้ว” (อารี สุทธิพันธุ์. 2535ข: 7) แตกต่างจากศิลปิน ที่มุ่งหวังชื่อเสียง เงินทองและเกียรติยศ ซึ่งอารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “... เกียรติยศมันก็แค่นั้น เราได้ทำ อะไรจากสิ่งที่เรามีประสบการณ์นั้น ให้สังคมนั้น มันมากกว่าเกียรติยศมากนัก” (อารี สุทธิพันธุ์. 2543ข: 72) สอดคล้องกับ วิรุณ ตั้งเจริญ กล่าวถึง ความเป็นครู ของอารี สุทธิพันธุ์ ว่า “กว่าครึ่งศตวรรษที่ท่าน อาจารย์เชื่อมั่นและยืนหยัดในปรัชญาความคิดและกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะ ให้เป็นคนมีคุณภาพใน สังคม สร้างสรรค์สังคม กัดติดกับความเป็นครูอาจารย์ ศิลปะมีกระบวนการคิด ต่อสู้ อดทน และอยู่ ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข” (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2559: สัมภาษณ์)

การประกาศจุดยืนในความเป็นครูศิลปะ และแนวทางการสอนทางศิลปศึกษานั้นได้ส่งผล กระทบมากมายในเส้นทางความเป็นครูของ อารี สุทธิพันธุ์ ซึ่ง อำนาจ เย็นสบาย ได้กล่าวว่า

ถึงวันนี้ต้องยอมรับกันแล้วว่าบนเส้นทางของศิลปศึกษาอันคดเคี้ยวยาวไกล แต่ก็สามารถฟันฝ่า อุปสรรคและประสบกับความสำเร็จมาในระดับหนึ่ง อาจารย์อารีนับเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งในฐานะ ผู้บุกเบิก ในฐานะผู้วางรากฐานทางด้านศิลปศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางประวัติศาสตร์ของวงการ ศิลปศึกษาในประเทศไทยยุคใหม่ ซึ่งเมื่อนัยทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวจะต้องบันทึกเอาไว้ด้วยว่ากว่าจะ มาถึงวันนี้ได้ ทั้งอาจารย์อารี ทั้งผลพวงของอาจารย์อารี ได้ร่วมกันสร้างสรรค์ทางความคิดเอาไว้มากมาย ได้ ร่วมกันทำลายปรากฏการณ์ความเชื่ออันมั่นคงไปหลายประการ จนส่งผลทำให้บทบาทและความคิดของอาจารย์ อารี นำมาซึ่งการดำรงอยู่อย่างโดดเด่น (อยู่ไม่น้อย)

ทว่าการดำรงอยู่อย่างโดดเด่น ก็ดูเหมือนจะเป็นความพึงพอใจ พึงพอใจที่สามารถทำให้ถนนของ การศึกษาศิลปะ เป็นถนนที่มีการแสวงหา มีทางออกใหม่ ที่มีไต่แต่เส้นทางที่ซ้ารอยเดิมเพียงเส้นเดียว

ซึ่งเฉพาะในเรื่องนี้ ใคร ๆ ก็รู้ว่า ถือเป็นเจตนาและความตั้งใจจะประกาศตนเป็นเอกราช การก่อเกิด ศิลปศึกษา ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ของคนที่มิบทบาทที่มีชื่อว่า อารี สุทธิพันธุ์ (อำนาจ เย็นสบาย. 2535: 92)

6.2) ไปที่แท่นบูชาเพื่อไปเอาเปลวไฟ ไม่ใช่ไข่เถาะ

แนวคิดเชิงอุดมการณ์ที่กล่าวว่า ไปที่แท่นบูชา เพื่อไปเอาเปลวไฟ ไม่ใช่ไข่เถาะ นั้น แสดงให้เห็นว่า อารี สุทธิพันธุ์ ไม่เห็นด้วยกับการสืบทอดรูปแบบจากอดีต โดยกล่าวว่า

เราเคยสอนให้ปฏิบัติ ฝึกฝนตามรูปแบบผลงานสำเร็จของอดีต สอนให้รู้จักรักษาไว้อย่างหวงแหน ถูกให้ลอกเลียนแบบซ้ำ ๆ ซาก ๆ โดยปราศจากการสอบทานว่าทำไมจึงทำอย่างนั้น ไม่ว่าใครจะได้รับการฝึกฝนหรือไม่เคยได้รับการสอน เมื่อมาอ่านความคิดเห็นนี้ ขอให้แย้งอดีตไว้ตามความเห็นที่ว่า อดีตไม่ใช่แหล่งรวมคำตอบ เข้าทำนองว่า ไปที่แท่นบูชา อย่างไปเอาไข่เถาะ จงไปเอาเปลวไฟ ... เราไม่ลบหลู่อดีต ทั้ง ๆ ที่เข้าใจว่า อดีตไม่ใช่แหล่งรวมคำตอบ เราเพียงใช้อดีตเป็นฐานเพียงบางส่วน เพื่อมองอนาคต เพื่อแสวงหาและตอบได้กับความไม่แน่นอน อย่างเป็นกระบวนการ จนทำให้เรามองเห็นเส้นทางใหม่ เพื่อการออกแบบและเพื่อทำกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ” (อารี สุทธิพันธุ์. 2553: 105; 2557ก: 23)

6.3) อดีตก็คืออดีต อดีตไม่ใช่ แหล่งบรรจุคำตอบ

คำกล่าวที่ว่า อดีตก็คืออดีต อดีตไม่ใช่แหล่งบรรจุคำตอบ (The past is the past, the past does not contain the answer) อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวย้อนไปถึงในช่วงที่เข้าเรียนระดับปริญญาตรีที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาว่า

ช่วงนั้นมีตำราอยู่เล่มเดียว คือ หนังสือ Foundation of Progressive Education เขียนโดย Grim ประโยคแรกที่ได้จากหนังสือเล่มนั้นบอกว่า The past is the past, the past does not contain the answer ถอดความได้ว่า อดีตก็คืออดีต อดีตไม่มีคำตอบ อ่านไปอ่านมาก็เลยมาคิดว่าใครที่เรียนอดีตก็เอียงกันไปทะเลาะกันไป ... เพราะอดีตก็คืออดีต อดีตไม่มีคำตอบแน่นอน ... ท่านได้ชื่อว่าเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ศิลปะสำหรับยุคปัจจุบัน ยุคที่ท่านเป็นพยานอยู่ เพื่อมีแบบอย่างของยุคขึ้น และจะเปรียบว่า ศิลปะยุคนี้คือหนังสือพิมพ์รายวันฉบับวันนี้ ส่วนศิลปะในอดีตคือหนังสือพิมพ์รายวันฉบับเมื่อวานนี้ ท่านก็เท่ากับว่าได้เสนอแนะให้นักเรียนของท่าน เป็นทั้งนักเขียนและนักอ่านพร้อมกัน ... ศิลปะ มีความหมายมากกว่าน่าของเก่ามาเสนอใหม่ ให้มีชีวิตเพื่อทดแทนบุญคุณที่คนรุ่นก่อนทำไว้ แต่ยังหมายถึงเสรีภาพของคนรุ่นเรา ที่แสวงหาแนวทางแสดงออกตามประสบการณ์ เหตุการณ์ ที่ผูกพันอยู่ตามแนวทางสร้างสรรค์แนวคิดหนึ่งจากแนวทั้ง 6 ที่ได้เข้าใจตรงกันแล้ว ได้ผลเป็นลักษณะเด่นชัดของรูปแบบ และรูปแบบนั้นก็จะเป็นเสมือนตัวแทนศิลปะรุ่นเราต่อไป (อารี สุทธิพันธุ์. 2535ข: 7; 2551: 48; 2560: ออนไลน์)

จากข้อมูลทั้ง 6 กลุ่มแนวคิดข้างต้น พบว่าไม่ได้มีเพียงแนวคิดทางด้านทัศนศิลป์และการปฏิบัติการที่ อารี สุทธิพันธุ์ ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น ในการสอนยังมีแนวคิดอื่นที่ไม่ใช่แนวคิดทางด้านทัศนศิลป์โดยตรง แต่มีส่วนสำคัญที่ อารี สุทธิพันธุ์ ใช้ในการจัดการเรียนการสอนรวมอยู่ด้วย คือ 1) แนวคิดที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับบุคคล 2) แนวคิดสำคัญในการจัดการเรียนการ

สอน เช่น การจัดการเรียนการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง การสอนตามวิถีธรรมชาติและวิถีสร้างสรรค์ การคิดทบทวนหรือให้สอบทานสิ่งที่รับรู้ การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นความคิดและการรับรู้ของผู้เรียน รวมถึงการคิดเชิงคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ 3) แนวคิดเชิงปรัชญาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ คือ การเชื่อว่ามนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณ มนุษย์ทุกคนต้องได้รับการสอน และเชื่อว่าการเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 4) แนวคิดเชิงเสรีนิยม และ 5) แนวคิดเชิงอุดมการณ์ความเป็นครู จากแนวคิดทั้ง 6 กลุ่ม กล่าวโดยภาพรวมได้ว่าเป็นกระบวนการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ ซึ่งในกระบวนการสอนนี้ ผดุงพรหมมูล ได้กล่าวว่า

สำหรับกระบวนการสอนเพื่อสร้างมนุษย์ของอารี สุทธิพันธุ์ มีความสัมพันธ์กับปรัชญา แนวคิด บุคลิกภาพของอาจารย์จนมีอาจจะแยกออกจากกันได้ ซึ่งพอสรุปลักษณะเด่นการสอนของอาจารย์อารี ได้ดังนี้คือ

1. สอนให้เป็นผู้แสวงหา คือให้เป็นคนสนใจใฝ่รู้ในวิทยาการต่าง ๆ และวิทยาการทางศิลปะอย่างลึกซึ้ง โดยจากการอ่านหนังสือ ตำรา ฯลฯ หรือแม้แต่การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเพื่อน อาจารย์ บุคคลอื่น ๆ

2. สอนให้เป็นผู้คิด มิใช่เป็นผู้ที่คอยรับข้อมูลข่าวสารความรู้เท่านั้น แต่ต้องสามารถขบคิด พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาข้อเท็จจริง โดยอาศัยประสบการณ์และสติปัญญา ไม่ยึดติดอยู่กับความคิดใดความคิดหนึ่งเท่านั้น

3. สอนให้เป็นผู้สืบสวนสอบสวน นั่นคืออย่าเชื่อในสิ่งใดก่อนที่จะพิสูจน์ด้วยตนเองแม้ว่าจะเป็นข้อมูลทางวิชาการ เรื่องราวที่ผ่านมาในชีวิตประจำวันผู้เรียนจะต้องสอบทานหาข้อเท็จจริงด้วยภูมิปัญญาของตนเอง อย่าเชื่อเพราะมีอำนาจใด ๆ บังคับขู่เข็ญ อย่าเชื่อเพราะอาวุโสกว่า

4. สอนให้เป็นผู้โต้แย้ง นับว่าเป็นมิติใหม่ในวงการศิลปะ ซึ่งโดยมากการเรียนการสอนมักจะจำกัดบทบาทผู้เรียนเป็นผู้รับ ยอมเชื่อฟังคำสั่งสอน และควรเป็นคนอ่อนน้อมง่าย แต่วิธีการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ กลับถือว่าการโต้แย้งทางความคิด ทางวิชาการ เป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้คิดแล้ว ยังช่วยพัฒนาในการแสดงออกทั้งด้านการสื่อสารและการควบคุมอาจารย์

5. สอนให้เป็นผู้ปฏิบัติ ซึ่งเป็นบทพิสูจน์สำคัญของความเป็นมนุษย์ เพราะมนุษย์ในทัศนะของอาจารย์อารี จะต้องเป็นผู้ที่คิดได้และปฏิบัติได้ การเรียนการสอนจึงแฝงด้วยกิจกรรมที่ต้องลงมือตลอดเวลา ทั้งประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ทางอ้อมที่อาจารย์พยายามจัดสถานการณ์ให้กระบวนการเรียนมีกิจกรรมปฏิบัติสอดแทรกเสมอ ศิษย์ศิลปะประสานมิตรจึงได้ชื่อว่าเป็นนักบุกเบิกที่สำคัญ

6. สอนให้เป็นผู้มนุษยนิยม คือไม่เป็นผู้หลงตัวเองและเหยียดย่ำผู้อื่น ต้องสามารถอยู่ร่วมสังคมกับผู้อื่นได้ และต้องรู้เท่าทันทั้งปัจจุบันและอนาคต ดำรงเอกลักษณ์ของตนเอง ตลอดจนแสวงหาสิ่งที่ดีงามแก่ชีวิตตนและสังคม (ผดุง พรหมมูล, 2535: 69-70)

3. การแสวงหาความรู้จากการอ่าน ค้นคว้าข้อมูล

จากการสืบย้อนด้านการอ่านและค้นคว้าข้อมูลซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสร้างทัศนคติและแนวคิด เพื่อพิสูจน์ทราบถึงผลสะท้อนที่นำไปสู่การสอนบริบทการจัดการเรียนการสอน ว่ามีที่มาจากแนวคิดหรือปรัชญาใด หรือได้คลี่คลายเป็นทัศนคติและแนวคิดเฉพาะตนอย่างไร หลายแนวคิดที่อาร์ สุธิพนธ์ มีการกล่าวอ้างอิงทั้งปรัชญาตะวันตกและตะวันออก ซึ่งมาจากการแสวงหาความรู้และการค้นคว้าข้อมูล

สำหรับหนังสือหลัก ๆ ที่ให้ความคิดและแนวทางปฏิบัติที่ อาร์ สุธิพนธ์ ศึกษาค้นคว้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ นั้น อาร์ สุธิพนธ์ กล่าวไว้ว่า

ผมเรียนวิชากายวิภาค ที่โรงเรียนเพาะช่าง ครูเขียนภาพให้ดู แล้วให้ฝึกลอกจากกระดานดำ จากหนังสือ กายวิภาคและการลาก (Victor Perade : Anatomy and Drawing) เขียนโดย วิคเตอร์ พีราด เป็นหนังสือเล่มแรกที่ผมรู้จัก และศึกษาเนื้อหาสาระจากหนังสือกายวิภาคนี้ ร่วมกับวิชาอื่น ๆ มีความเห็นว่า เป็นหนังสือที่แนะนำให้ฝึกฝนปฏิบัติเกี่ยวกับกายวิภาคของคน ทั้งหญิง ชาย เด็ก คนแก่ ได้เป็นอย่างดีไม่เฉพาะสำหรับพื้นฐานของการเขียนคน พวกหมอก็เรียนจากหนังสือเล่มนี้ด้วย เพราะมีชื่อกล้ามเนื้อ กระดูก ครบถ้วน

การฝึกฝนปฏิบัติในช่วงเวลานั้น จำได้ว่าเริ่มจาก กระดูก กล้ามเนื้อ ทำทาง ริ้วรอยและผ้าเย็บตามลำดับ เป็นการฝึกให้ช่วยจำ กระดูก กล้ามเนื้อ ข้อต่อ และส่วนต่าง ๆ ของมนุษย์ พอประเมินได้ว่าเป็นการฝึกฝนกิจกรรมตามแนวในออกนอก (inside out) คือจากภายในที่มองไม่เห็น มาถึงภายนอกที่มองเห็น รวมทั้งเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ด้วย

ต่อมาเรียนวิชาการศึกษาที่ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ที่สมัยก่อนเรียกว่า วิชาครู มีวิชาที่อาจารย์สาโรช บัวศรี สอนคือ วิชาการศึกษาแบบพิพัฒนาการ (Progressive Education) ก็ได้รับแนวคิดเรื่องของปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา การจัดกิจกรรมเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นหนังสือเล่มที่สองที่เห็นว่าสำคัญมากก็คือ ศิลปะและประสบการณ์ (John Dewey : Art as Experience) ของ จอห์น ดุย ประจวบกับช่วงเวลานั้น คำว่า Experience ยังไม่มีคำแปลในภาษาไทย ใช้กันว่าเป็น ความชัดเจน อาจารย์สาโรช ท่านเลยบัญญัติคำนี้ว่า ประสบการณ์ ท่านนำมาสอนอธิบาย ความคิด คำ และความหมาย ในวิชาที่ท่านกำลังสอนอยู่

ได้ความคิดว่า การศึกษาควรเริ่มต้นที่ผู้เรียน และเป็นช่วงเวลา ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา เริ่มจัดลำดับวิชาครู ให้เป็นวิชาชีพ เป็นวิชาการศึกษา และให้ปริญญาการศึกษาบัณฑิต เป็นครั้งแรกในประเทศไทย แนวคิดของนักเรียนสำคัญกว่าครูเริ่มนำมาฝึกฝนปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนจบการศึกษาไปแล้ว มีสัจการแห่งตน มีมนุษย์สัมพันธ์ มีความเข้าใจเศรษฐกิจ และมีสิทธิหน้าที่เป็นพลเมืองดี

เมื่อมีโอกาสได้ศึกษาต่อต่างประเทศ มหาวิทยาลัยอินเดียนา (Indiana University, Bloomington Indiana) ก็ได้พัฒนาการรู้คิดและแสดงออกด้วยการทำจริงอีกระดับหนึ่ง กล่าวคือต้องเรียนวิชาระดับปริญญาตรี 4 วิชา เมื่อผ่านแล้วจึงสามารถเรียนในระดับปริญญาโทได้

ได้เข้าเรียนวิชา Life Painting มีนางแบบผู้หญิงจริงมาเปลือยหน้าชั้นเป็นแบบ ผมก็ร่างตามแนวทางแสงเงาอย่างที่เคยมีประสบการณ์ตามวิธีสอนแบบเลียนแบบ ร่างเสร็จกำลังจะระบายสีต่อ ครูผู้สอนชื่อ Harry Angle เห็นเข้า เอ็ดตะโรไล่บอกนอกห้อง พูดอะอะ ซึ่งเราก็กังไม่เข้าใจพอ เพราะเป็นเทอมแรก ออกมานั่งนอก

ห้อง ครูเองเกิด ตามมาแล้วพาเข้าไปห้องทำงานของท่าน เอาภาพโปสเตอร์ ภาพพิมพ์ และที่สำคัญให้หนังสือ The statement ซึ่งดูเหมือนจะเป็นหนังสือที่นิยมกันมากพอ ๆ กับ Art News ในช่วงเวลานั้น

พบทวนไปมาจึงรู้ว่า ไม่มีเพียงทฤษฎีแสงเงาที่แก้ปัญหาให้ได้สามมิติเพียงอย่างเดียว ทฤษฎีอื่น ๆ เช่น ทฤษฎีรูปพื้น ทฤษฎีระยะทางใกล้ไกล ก็สามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ และช่วงเวลานี้เองได้พบหนังสือ Concerning the Spiritual in Art ของ แคนดินสกี (Kandinsky : Concerning the Spiritual in Art) นำเสนอแนวคิดในการกระทำ นับว่าเป็นหนังสืออีกเล่มหนึ่งที่เป็นประโยชน์มาก

เมื่อได้เลือกเรียนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะสมัยใหม่กับ อัลเบิร์ต เอลเซน (Albert Elsen) ได้พบกับหนังสืออีกเล่มหนึ่งคือ The Non - Objective World ของ แคซเมียร์ มาเยวิช (Kasimir Malevich : The Non - Objective World) เป็นผู้เขียน เป็นหนังสือที่นำเสนอทฤษฎีส่วนประกอบเพิ่ม และความเป็นไปได้อื่น ๆ อย่างเป็นรูปธรรม และในช่วงเรียนประวัติศาสตร์ศิลปะนี้เองก็ได้พบกับหนังสืออีกเล่มหนึ่งชื่อ Art and Visual Perception เขียนโดย รูดอล์ฟ อาร์นไฮม์ (Rudolf Arnheim : Art and Visual Perception) เป็นหนังสือที่รวบรวมแนวทางการถ่ายทอดรูปแบบในเชิงเหตุผล ตามการรับรู้ที่ดียิ่งอีกเล่มหนึ่ง

ในช่วงเวลาจบการศึกษา ได้พบกับหนังสืออีก 2 เล่ม คือ Preparation for Art โดย จูน คิงแมคฟี (June King Mc Fee : Preparation for Art) และ New Images of Man (Peter Selz : New Images of Man) ซึ่งให้แนวคิดเชิงสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี ทำให้รู้คิดได้ว่า : การถ่ายทอดรูปคน มีวิธีการหลากหลาย จะใช้วิธีเลียนแบบ วิถีธรรมชาติ หรือวิธีประสมประสานเชิงสร้างสรรค์ก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสมและเป้าหมาย ขณะแสวงหาอยู่ก็ได้พบหนังสือเขียนรูปคนโดยเฉพาะอีกเล่มหนึ่ง คือ การลากแบบธรรมชาติ The Natural Way to Draw ของ คิมมอน นิโคไลเดส (Kimon Nicolaides : The Natural Way to Draw) (อารี สุทธิพันธุ์ 2550: 37-39)

การวิเคราะห์

จากที่ อารี สุทธิพันธุ์ ได้กล่าวไว้นั้น พอสรุปได้ว่า หนังสือที่ให้แนวคิดและที่ได้ศึกษาค้นคว้าประกอบด้วยหนังสือ 9 เล่ม ดังนี้

1. หนังสือ Anatomy and Drawing เขียนโดย วิกเตอร์ พีราด เป็นหนังสือที่ใช้เรียนขณะที่ อารี สุทธิพันธุ์ เรียนอยู่โรงเรียนเพาะช่าง เป็นการฝึกแนวในออกนอก (inside out) คือจากภายในที่มองไม่เห็น มาถึงภายนอกที่มองเห็นรวมทั้งเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ซึ่งต่อมา อารี สุทธิพันธุ์ พบว่าการเรียนแนวในออกนอกนั้น เป็นเรื่องยาก การเขียนแนวนอกเข้าใน (outside in) โดยใช้ภาพคนเหลี่ยมแบบเรขาคณิตเป็นแกนนำแล้วใช้ความรู้ด้านกายวิภาคเป็นส่วน ประกอบนั้นเหมาะกับการเรียนการสอนทางทัศนศิลป์ศึกษามากกว่า และต่อมา ทวีเกียรติ ไชยงยศ ได้นำแนวการฝึกทั้งสองแบบไปทำวิจัยระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา เรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ ในการวาดภาพคน โดยวิธีสอนแบบในออกนอกกับวิธีสอนแบบนอกเข้าใน พบว่าวิธีสอนแบบนอกเข้าในเป็นวิธีสอนที่ทำให้นักศึกษาเข้าวิธีวาดภาพคนได้ง่าย และไม่เสียเวลามาก เพราะลดการเรียนรู้วิชากายวิภาคลงไป

2. หนังสือ Art as Experience เขียนโดย จอห์น ดุย นักปรัชญาการศึกษาชาวอเมริกัน หนึ่งในผู้นำการศึกษาแบบพัฒนาการของสหรัฐอเมริกา สำหรับหนังสือเล่มนี้ให้ความคิดกับ อารี สุทธิพันธุ์ เรื่องความสำคัญของประสบการณ์ ซึ่งในช่วงปี พ.ศ.2491 – 2496 (ค.ศ.1948 - 1953) สาโรช บัวศรี ผู้เป็นอาจารย์ท่านหนึ่งของ อารี สุทธิพันธุ์ ได้ไปศึกษาต่อระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต ที่มหาวิทยาลัยโอไฮโอ สหรัฐอเมริกา และได้มีโอกาสเรียนกับ จอห์น ดุย ขณะนั้นเป็นช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 แนวคิดเรื่องประสบการณ์มีความสำคัญต่อผลในทางปฏิบัติ คำว่า Experience ในประเทศไทยนั้น ยังไม่มีคำแปลเป็นภาษาไทย ต่อมา สาโรช บัวศรี ซึ่งเป็นราชบัณฑิตในสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ประเพณีวิชาปรัชญาด้วย ได้บัญญัติคำนี้ว่าเป็นภาษาไทยว่า “ประสบการณ์” และขณะที่จัดการเรียนการสอน วิชาการศึกษาแบบพัฒนาการ ให้กับนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร นอกจากสอนแนวคิดเรื่องของปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา การจัดกิจกรรมเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แล้วยังได้รับแนวคิดสำคัญเรื่องความสำคัญของประสบการณ์ด้วย ซึ่งในช่วงดังกล่าว อารี สุทธิพันธุ์ เป็นคนหนึ่งที่ได้ร่วมเรียนอยู่ด้วย ทำให้การเรียนการสอนและการอ่านหนังสือดังกล่าว ส่งผลต่อแนวคิดของ อารี สุทธิพันธุ์ ทางด้านการให้ความสำคัญกับประสบการณ์ ประสบการณ์ที่มีผลในทางปฏิบัติ รวมทั้งประสบการณ์ทางสุนทรียะที่ไม่หวังผลตอบแทน

3. หนังสือ The statement ที่ อารี สุทธิพันธุ์ ได้ศึกษาค้นคว้าขณะเรียนที่มหาวิทยาลัยอินดีแอนา สหรัฐอเมริกา ทำให้ได้รู้ว่าไม่มีเพียงทฤษฎีแสงเงาเท่านั้นที่แก้ปัญหาให้ได้สามมิติเพียงอย่างเดียว ทฤษฎีอื่น ๆ เช่น ทฤษฎีรูปพื้น ทฤษฎีระยะทางใกล้ไกล ก็สามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้เช่นกัน

4. หนังสือ Concerning the Spiritual in Art ของ แคนดินสกี หนังสือเล่มนี้นำเสนอแนวคิดในการกระทำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัตินิยมและประสบการณ์ว่าต้องเกิดจากการลงมือทำจริง

5. หนังสือ The Non - Objective World เขียนโดย แคชเมียร์ มาเยวิช ซึ่งเป็นศิลปินชาวรัสเซีย ที่สร้างสรรค์ผลงานตามแนวฟิวเจอริзм (Futurism) ที่เกิดขึ้นในอิตาลี และต่อเนื่องไปยังรัสเซีย ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในทางทัศนศิลป์พวกเขามีแนวคิดหลักคือ “ความเคลื่อนไหวคือความงาม” หนังสือเล่มนี้นำเสนอทฤษฎีส่วนประกอบเพิ่ม และความเป็นไปได้อื่น ๆ อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าการจินตนาการ ซึ่งแนวคิดหลักดังกล่าวส่งผลต่อแนวคิดด้านการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์

6. หนังสือ Art and Visual Perception เขียนโดย รูดอล์ฟ อาร์นไฮม์ เป็นหนังสือที่รวบรวมแนวทางการถ่ายทอดรูปแบบในเชิงเหตุผล สอดคล้องกับแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์ มากกว่าเชิงปรัชญา ทำให้การรับรู้เป็นไปตามเหตุและผล และการคิดทบทวน มากกว่าเป็นไปในลักษณะญาณหยั่งรู้

7. หนังสือ Preparation for Art โดย จูน คิงแมคฟี นักวิชาการสตรีด้านศิลปศึกษาของสหรัฐอเมริกา “ได้ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ความแตกต่างหลากหลาย พัฒนาการรับรู้ กระบวนการสร้างสรรค์ ... ในหนังสือของเธอ ท่านอาจารย์(อารี)ได้ผสมวัฒนธรรมสมัยใหม่และการติดดินไว้ในสังคมไทยอย่างทรงพลัง หลายคนบอกว่าในช่วงนั้น ลูกศิษย์ของอาจารย์เป็นชายเส้นมากมาย” (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2556: ออนไลน์)

8. หนังสือ New Images of Man เขียนโดย ปีเตอร์ เบลล์ เป็นหนังสือที่ให้แนวคิดเชิงสร้างสรรค์ที่มีมุมมองทางการถ่ายทอดรูปคน มีวิธีการหลากหลาย จะใช้วิธีเลียนแบบ วิธีธรรมชาติ หรือวิธีผสมผสานเชิงสร้างสรรค์ แล้วแต่ความเหมาะสมและเป้าหมาย

9. หนังสือ The Natural Way to Draw ของ คิมมอน นิโคไลเดส “สำหรับการวาดภาพหรือ “drawing” ท่านอาจารย์(อารี)ได้สรุปและให้ความสำคัญกับ The Natural Way to Draw ของ คิมมอน นิโคไลเดส (Kimon Nicolaidess) เป็นอย่างมาก คิมมอน นิโคไลเดส ที่ช่วยขับเคลื่อนให้ศิลปะสมัยใหม่ในสหรัฐอเมริกา ผ่าเหล่า มีอิสระ เสรีภาพ ต่างไปจากโลกเก่าฝั่งยุโรป Gesture, Contour, Weight Drawing เป็นแกนความคิด” (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2556: ออนไลน์) หนังสือเล่มนี้มีลักษณะที่ส่งผลต่อแนวคิดที่นำไปสู่การปฏิบัติคล้ายกับข้อ 8. และได้ส่งผลต่อการถ่ายทอดรูปแบบของ อารี สุทธิพันธุ์ มาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากหนังสือที่นำเสนอข้างต้น วิรุณ ตั้งเจริญ ได้นำเสนอเพิ่มเติมดังนี้

ผมแกะรอยหนังสือภาษาอังกฤษหลายต่อหลายเล่มที่อาจารย์อ่าน ท่านอาจารย์พูดถึงบ่อย ล้วนเป็นหนังสือที่ความคิดเข้มข้น นอกเหนือจากนี้ ท่านคงอ่านอีกมากมาย หนังสือที่ผมกล่าวถึงนี้ ท่านอาจารย์จะสกัดประเด็นหลัก ๆ ประเด็นที่เร้าใจ น่าสนใจ นำมาสอนพวกเรา พูดคุยกับพวกเรา หรือเปิดประเด็นให้พวกเราแสดงความคิดเห็น ผมพยายามเรียงหนังสือตามลำดับความคิดที่ว่าอาจารย์ให้ความสำคัญและมักกล่าวถึง ...

Dewey, John. (1934). *Art as Experience*. New York : A Perigee Book.

Collingwood, R.G. (1975). *The Principles of Art*. New York : Oxford University Press.

McFee, June King. (1961). *Preparation for Art*. San Francisco : Wadsworth Publishing Co., Inc.

Feldman, Edmund Burke. (1967). *Art as Image and Idea*. New Jersey: Prentice Hall, Inc.

Arnheim, Rudolf. (1969). *Visual Thinking*. Los Angeles : University of California Press.

Schapiro, Meyer. (1978). *Modern Art : 19th and 20th Centuries*. New York : George Braziller.

Seitz, William C. (1962). *The Art of Assemblage*. New York : The Museum of Modern Art.

Hulten, K.G. Pontus. (1968). *The Machine*. New York : The Museum of Modern Art.

Read, Herbert. (1966). *Art and Society*. London : Faber and Faber.

Nicolaides, Kimon. (1969). *The Natural Way to Draw*. Boston: Houghton Mifflin Co.

Edwards, Betty. (1979). *Drawing on the Right Side of The Brain*. Los Angeles: J.P. Tarcher, Inc.

Janson, H.W. (1974). *History of Art*. New York : Harry N. Abrams, Inc., Publishers.

Lowenfeld, Victor and W. Lambert Brittain. (1970). *Creative and Mental Growth*. New York : Macmillan.

Moholy-Nagy, Laszlo. (1947). *The New Vision*. New York : Wittenborn.

Toffler, Alvin. (1981). *The Third Wave*. Toronto : Bantam Books. etc.

(วิรุณ ตั้งเจริญ. 2556: ออนไลน์)

ตามที่ วิรุณ ตั้งเจริญ ได้เรียบเรียงรายชื่อหนังสือไว้จำนวน 15 เล่ม มีจำนวน 3 เล่มที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วคือ หนังสือ Art as Experience เขียนโดย จอห์น ดุย หนังสือ Preparation for Art โดย จูน คิงแมคฟี และหนังสือ The Natural Way to Draw ของ คิมมอน นิโคไลเดส ส่วนอีก 13 เล่มที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของ อาร์ สุธิพันธุ์ นั้น วิรุณ ตั้งเจริญ กล่าวว่า

เมื่อตะวันตกพูดถึง “Fine Arts” เราก็พูดถึง “จิตรศิลป์” คำนิยมที่สืบทอดมาจากช่างฝีมือ ความงามและสิ่งที่มองไม่เห็น คอลลิงวูด (R.G. Collingwood) แยกแยะศิลปะและงานช่าง (Art and Craft) แยกแยะพัฒนาการของศิลปะมาสู่โลกสมัยใหม่พูดถึง Imagination, Consciousness, Art and Truth, Intellect, Ideas และอีกมากมาย ในหนังสือ ศิลปนิยมของท่านอาจารย์ ก็อ้างถึง คอลลิง วูด ไว้พอสมควร ...

... เฟลด์แมน (Burke Edmund Feldman) ได้แยกแยะวิเคราะห์วิจารณ์ Functions, Styles, Structure ในงานทัศนศิลป์ ปฏิสัมพันธ์ของสื่อและความหมาย ไว้ใน Art as Image and Idea สำหรับศิลปะสมัยใหม่ ทัศนศิลป์สมัยใหม่ อธิบายไว้อย่างคมชัด ท่านอาจารย์ของเราได้อ้างถึงและขยายผลออกไปอย่างมีความหมายยิ่ง (เล่มนี้ท่านอาจารย์มอบให้ผมด้วย)

ท่านอาจารย์กล่าวถึงนักจิตวิทยาสำนักเกสทอลท์ (Gestalt Theory) อย่างให้ความสำคัญมาก ประยุกต์ทั้งชีวิต การศึกษา วิทยาศาสตร์ ศิลปะ กล่าวถึง รูดอล์ฟ อาร์นไฮม์ เป็นสำคัญ ซึ่งทฤษฎีเกสทอลท์ได้ส่งผลไปสู่การมองมนุษย์ มองผู้เรียน วิธีคิด และการสร้างสรรค์ศิลปะเป็นอย่างมาก ท่านอาจารย์ชอบนำภาพ Positive – Negative หน้าคนซ้ายขวาสีดำและพาดสีขาวตรงกลางของ รูปปั้น (Edgar Rubin) มาให้ดู พูดถึงส่วนรวมและส่วนย่อย Figure – Ground และอีกมากมาย

จำได้ว่าท่านอาจารย์พูดถึงชาปิโร (Meyer Schapiro) ในทางประวัติศาสตร์ศิลป์ แต่ประวัติศาสตร์ศิลป์ของท่านจะเป็นการวิเคราะห์ สรุประเด็น ตั้งประเด็น มากกว่าประวัติศาสตร์ศิลป์ที่เล่าหรือพรรณนาเรื่องราว พรรณนาความ ลำดับเรื่องราวต่อ ๆ กันมา ทั้ง ๆ ที่ทุกคนก็เกิดไม่ทันหรือไม่เคยเห็น ผิดหรือถูกไม่มีใครยืนยัน ท่านอาจารย์เป็นประวัติศาสตร์สายพุทธทั้งนี้ก็

ในฐานะสมาชิก MOMA (Museum of Modern Art) นิวยอร์ก พิพิธภัณฑ์ศิลปะสมัยใหม่ที่ก้าวหน้าทางวิชาการมากที่สุด สังเกตว่าท่านอาจารย์อ่านหนังสือจาก MOMA มากมาย เพราะท่านมักนำมาให้ลูกศิษย์ดู และดูเหมือนท่านอาจารย์จะชื่นชอบ The Art of Assemblage ที่วิเคราะห์ พัฒนาการของโลกศิลปะมาสู่ Assemblage, Collage, Photomontage พร้อมทั้งหนังสือ The Machine ปกสังกะสี (สังกะสีจริง ๆ) เมื่อท่านอาจารย์ได้รับอาจารย์จะนำมาโชว์ทันที อรรถาธิบายวิเคราะห์วิจารณ์อย่างเข้มข้น The Machine ก็ว่าด้วย พัฒนาการความคิดและการสร้างสรรค์ศิลปะ ที่เดินทางไปสู่เครื่องจักรกล เทคโนโลยี แสงสี “ความคิดทำให้โลกเปลี่ยนแปลง” เราคงจำภาพยนตร์ “Art for Tomorrow” ของ USIS ได้ดี

เมื่อกล่าวถึง เฮอเบิร์ต รีด (Herbert Read) ท่านอาจารย์มักกล่าวในเชิงวิจารณ์ และมักสรุปว่า ศิลปะ และนักวิชาการศิลปะจากอังกฤษจะโบราณกว่าสหรัฐอเมริกา ถ้าจะพูดถึงสหรัฐอเมริกา ท่านก็จะบอกว่า “ฝั่ง East ก้าวหน้ากว่าฝั่ง West” ...

... แล้วก็ตามมาด้วยเสรีภาพการเขียนภาพผ่านศักยภาพของสมองซีกขวา (Right Hemisphere) ในหนังสือ Drawing on the Right Side of the Brain ของเบตตี เอดเวิร์ดส์ (Betty Edwards) ซึ่งเธอเขียนหนังสือชุดนี้ไว้ 2-3 เล่ม ให้ความรู้เกี่ยวกับศักยภาพของสมองไปพร้อมกันด้วย

สำหรับประวัติศาสตร์ศิลปะที่เป็นความรู้โดยทั่วไป ท่านอาจารย์มักพูดถึง History of Art เล่มหนาพิมพ์มากมายหลายครั้ง ของแจนสัน (H.W. Janson) และอาจเลยไปถึง Art Through the Ages ของการ์ดเนอร์ (Helen Gardner) เล่มหนาหนักพิมพ์บ่อยครั้ง ที่น่าสนใจคือเธอเป็นนักประวัติศาสตร์ศิลปะสตรีทั้งสองคน และทั้งสองเล่มก็ดูเหมือนจะเป็นตำราประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันตก ที่อ่านได้ทั้งคนเดินถนน บริญญาตรี โท เอก

โลเวนเฟลด์ (Victor Lowenfeld) และหนังสือ “Creative and Mental Growth” ของเขานับเป็นนักจิตวิทยาและนักศิลปะศึกษาตัวเอกคนหนึ่ง ที่การศึกษาค้นคว้าวิจัยและการทดลองภาคสนาม ในเรื่อง พัฒนาการทางสมอง ความคิดสร้างสรรค์ และวุฒิภาวะในแต่ละวัยเป็นเรื่องเดียวกัน การถือเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Centered) ครูต้องตระหนักในความพร้อมและวุฒิภาวะในแต่ละช่วงวัยด้วย พัฒนาการการเขียนภาพของเด็ก Scribing Stage, Symbolic Stage, Realistic Stage ขับเคลื่อนกระบวนการเรียนการสอนครั้งยิ่งใหญ่

Moholy-Nagy ดูเหมือนจะออกเสียงว่า “โมฮอยนอยจ” ไม่มั่นใจ หนึ่งในแกนนำของ สถาบันบาวเฮาส์ ในเยอรมนี ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นักคิด นักทฤษฎี “Light and Motion” และหนังสือ The New Vision วางรากความคิดเปลี่ยนแปลงศิลปะและการออกแบบมากมาย ท่านอาจารย์นำแนวความคิดมาอ้างถึง พูดถึงบ่อยมาก เมื่อผมไปศึกษาต่อต่างประเทศ มากมายหลายอย่างล้วนได้ยินได้เรียนรู้มาจากท่านอาจารย์ของเรา

แถมท้ายด้วย คลื่นลูกที่สาม (The Third Wave) และตามมาด้วย Culture Shock ของทอฟฟเลอร์ (Alvin Toffler) ที่โด่งดังและส่งอิทธิพลความคิดไปทั่วโลก หลังทศวรรษ 1970 คลื่นลูกที่สามที่อนาคตศาสตร์นำเสนอและวิเคราะห์วิจารณ์บนฐานข้อมูล ว่าโลกข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี ออนไลน์ และศิลปะ จะมีบทบาทนำบนโลกใบนี้ หลังโลกยุคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมที่ล้าหลัง

เมื่อมีหนังสือเล่มใดที่โด่งดัง วิพากษ์วิจารณ์ กระแสมาแรง ท่านอาจารย์ของเราจะอ่านและนำมาสู่ห้องเรียน วงสนทนา วิเคราะห์วิจารณ์อย่างฉับไวเสมอ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2556: ออนไลน์)

การวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่าจากข้อมูลข้างต้น การค้นคว้าของอารี สุทธิพันธุ์ ได้รับรับแนวคิดทางที่หลากหลาย หลายส่วนเกี่ยวข้องกับปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) การศึกษาแบบพิพัฒนาการ (Progressive Education) เสรีภาพแบบอัตถิภาวนิยม (Existentialism) และแนวคิดเชิงประชาธิปไตยที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติการ และเป็นแนวคิดที่อารี สุทธิพันธุ์ ใช้ในการจัดการเรียนการสอนทั้งสิ้น และหนังสือสำคัญ ๆ ที่อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวถึงเสมอจำนวน 2 เล่ม คือ 1. หนังสือ ศิลปะคือประสบการณ์ (Art as Experience) เขียนโดย จอห์น ดูว์ (John Dewey) ซึ่งกล่าวถึงการศึกษาควรเริ่มต้นที่ผู้เรียนและการเรียนรู้ด้วยการลงมือทำจริง การให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าผลงานสำเร็จ 2. หนังสือ ศิลปะและการรับรู้ทางตา (Art and Visual Perception) โดย รูดอล์ฟ อาร์นไฮม์ (Rudolph Arnheim) ซึ่งกล่าวถึงศิลปะและการรับรู้ทางการมองเห็น ว่าเป็นประสบการณ์ที่เป็นพลวัต เป็นการรับรู้เชิงโครงสร้างอย่างมีนัยสำคัญและการรวบรวมแนวทางการถ่ายทอดรูปแบบในเชิงเหตุผลตามการรับรู้ และ 3. หนังสือการวาดเขียนตามแนวทางธรรมชาติ (The Natural Way to Draw) ของ คิมมอน นิโคไลเดส (Kimon Nicolaides) “เป็นหนังสือรวบรวมกิจกรรมและแนวคิดของการถ่ายทอดรูปแบบที่ให้อิทธิพลต่อการศึกษาศิลปะในสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนิวยอร์ก (The New York School) ต่อมาได้แพร่หลายไปทั่วอเมริกา นอกจากนี้ยังถือเป็นพื้นฐานของศิลปะสมัยใหม่ ที่สนองเสรีภาพสอดคล้องกับธรรมชาติมนุษย์ ส่งผลให้มีรูปแบบผลงานหลากหลาย” (อารี สุทธิพันธุ์. 2556: 87-88) หนังสือเล่มนี้มีลักษณะที่ส่งผลต่อแนวคิดที่นำไปสู่การปฏิบัติ ตามแนวคิดของการถ่ายทอดรูปแบบด้วยวิธีการหลากหลาย เช่น การลากช้า ๆ แบบสัมผัส (Contour Drawing) การลากเร็ว ๆ แสดงท่าทาง (Gesture Drawing) เป็นการถ่ายทอดอากัปกริยาท่าทาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการวาดรูปคน สิ่งที่ได้รับจากการแสวงหาความรู้ในภาพรวมนั้น ในการศึกษาแบบพิพัฒนาการให้แนวคิดเรื่องของปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา การจัดกิจกรรมเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม รวมถึงหนังสืออีกสามเล่มที่กล่าวถึงนั้น เน้นเรื่องของประสบการณ์เป็นหลัก โดยเริ่มต้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ผ่านการลงมือทำจริง ด้วยวิธีธรรมชาติ เป็นการถ่ายทอดรูปแบบในเชิงเหตุผลตามการรับรู้ สอดคล้องกับแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์มากกว่าเชิงปรัชญา ทำให้การรับรู้เป็นไปตามเหตุและผล และการคิดทบทวนมากกว่าเป็นไปในลักษณะญาณหยั่งรู้ ซึ่งอารี สุทธิพันธุ์ ส่งต่อแนวคิดต่าง ๆ ไปยังการจัดการเรียนการสอนผ่านกิจกรรมที่เรียกว่า นวการลากและระบาย

4. การสัมภาษณ์บุคคล

จากการสัมภาษณ์บุคคลทั้งลูกศิษย์ บุคคลที่มีชื่อเสียงในแวดวงทัศนศิลป์และแวดวงการศึกษา ศิลปะ จำนวน 10 คน พบว่า อาจารย์ สุทธิพันธุ์ เป็นนักคิด นักการศึกษา และนักปฏิบัติการทางทัศนศิลป์ ที่มี ความเป็นครูมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน กลุ่มบุคคลที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์คือ

- 4.1 ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์
- 4.2 บุคคลที่มีชื่อเสียงในแวดวงทัศนศิลป์และศิลปศึกษา
- 4.3 ลูกศิษย์ที่เคยศึกษาในระบบการศึกษากับ อาจารย์ สุทธิพันธุ์
- 4.4 ลูกศิษย์ที่เคยศึกษานอกระบบการศึกษาหรือกลุ่มศิลปะตามอัธยาศัย

4.1 ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์

4.1.1 กมล ทัศนาญชลี

4.1.2 ปรีชา เกาทอง

4.1.1 **กมล ทัศนาญชลี** ศิลปินแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2540 สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรมและสื่อผสม) กล่าวถึง อาจารย์ สุทธิพันธุ์ ว่า

ท่านศาสตราจารย์พิเศษอาจารย์ สุทธิพันธุ์ ศิลปินแห่งชาติ ถือว่าเป็นผู้สำเร็จการศึกษาศิลปะโดยตรงจาก สหรัฐอเมริกา เป็นคนแรก ๆ ที่นำความรู้ ประสบการณ์การเรียนการสอนระบบใหม่ มาใช้กับประเทศไทย มีแนวคิดเปิดกว้าง หาวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการถกเถียงกันเพื่อให้เกิดความคิด โดยได้ผลจากการกระจายออกไป ไม่กำหนดชัดเจนอย่างใดอย่างหนึ่ง และเป็นระบบการเรียนการสอนที่เป็นสากล ให้คิด ไม่ต้องทำตามที่กำหนดไว้ “แตกหน่อ” ขยายวงกว้างออกไป “คิดต่าง” “ทำต่าง” กระจายออกไปกว้างขึ้น ส่วนการสร้างสรรค์ ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของแต่ละคน คนที่คิดได้ทำได้ดีมี แต่ผู้ที่ไม่ได้ทำไม่ได้ก็มี แต่ก็ได้รับประสบการณ์จากผู้ ที่คิดได้ทำได้ดีพัฒนาตนเอง การสอนระบบนี้ “เครื่องส่งกับเครื่องรับ” สำคัญมาก ผู้เรียนจะต้องปรับตัว ตื่นรู้ อยู่ตลอดเวลาเพื่อพัฒนาตนเองออกไป ตัวอย่างแห่งการสอนศิลปะวิชา “หุ่นนิ่งที่ไม่นิ่ง” ของอาจารย์อารี คือเอา ผ้าปูพื้นให้ นักศึกษานั่งล้อมวงเป็นวงกลมกว้าง ๆ แล้วนำขวดขนาดต่าง ๆ แทนที่จะเอามากองกับพื้นผ้า จัด แสงเงา และให้เขียน แต่กลับกว้างไปขวดต่าง ๆ ให้แตกกระจายออกไป เป็นรูปทรงใหม่ สลายรูปทรงใหม่ ให้คิด และการเห็นความรู้สึก ไม่ให้ลอกแบบฝึกแต่ทักษะแต่อย่างเดียว (กมล ทัศนาญชลี. 2559: สัมภาษณ์)

การวิเคราะห์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน

ดังนี้

การจัดการเรียนการสอนโดยมีแนวคิดเปิดกว้าง สอนให้แก่นักคิด หาวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการถกเถียงกันเพื่อให้เกิดความคิดใหม่ ใช้วิธีสอนด้วยการกระตุ้นผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนตื่นตัว เกิดสะอึกทางความคิดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ว่ามีวิธีที่แตกต่างไปจากอดีต เป็นการการสอนเชิงปฏิบัติการ ใช้วิธีสอนแบบสร้างสรรค์ ไม่ใช้วิธีการสอนเลียนแบบหรือให้เขียนรูปเหมือน ทำให้ผู้เรียนเห็นทางเลือกใหม่ ๆ วิธีใหม่ ๆ และกิจกรรมใหม่ ๆ และจากประโยคที่กล่าวว่า “การสร้างสรรค์ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของแต่ละคน คนที่คิดได้ทำได้ดีก็มี แต่ผู้ที่ไม่ได้ทำไม่ได้ก็มี แต่ก็จะได้รับประสบการณ์ จากผู้ที่ได้ทำได้ดีพัฒนาตนเอง” สอดคล้องกับการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

4.1.2 ปรีชา เกาทอง ศิลปินแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2552 สาขาศิลปิน (จิตรกรรม)

กล่าวถึง อารี สุทธิพันธุ์ ว่า

ผมรู้จักอาจารย์อารี ในสามบริบท บริบทแรกคือ อาจารย์อารีเป็นครูผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปะสมัยใหม่ ให้กับบุคคลที่เรียนรู้แล้วเอาความรู้ที่อาจารย์สอนเพื่อจะไปเป็นครูสอนศิลปะ หรือรู้แล้วจะไปเป็นศิลปินต่อไป นี่คือนิติแรกคืออาจารย์อารีเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ แล้วองค์ความรู้มาจากไหน องค์ความรู้มาจากที่อาจารย์อารีไปเรียนรู้ทฤษฎี หลักคิด หลักปฏิบัติ ของศิลปินในยุคศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะเน้นในยุคอิมเพรสชันนิสม์ เอกซ์เพรสชันนิสม์ ยุคโมเดิร์นอาร์ต อาจารย์จะรู้หมดเลยว่าใครมีต้นคิดมาอย่างไร ทำอย่างไร และไปทางไหน แตกหน่อไปเป็นลัทธิอะไรบ้างอาจารย์จะรู้หมด เมื่อท่านอาจารย์รู้แล้วก็นำความรู้ที่อาจารย์รู้มาถ่ายทอดให้ลูกศิษย์ลูกหา หรือคนที่เรียนรู้ไปเป็นครูสอนศิลปะ หรือไปเป็นศิลปิน ได้รู้ได้เข้าใจท่านเอง รู้เขา ให้เค้ารู้ตัวเองหรือรู้เรา นี่คือจุดแข็งประเด็นที่หนึ่งที่ผมรู้จักอาจารย์อารี

ประเด็นที่สองคือ รู้จักว่าอาจารย์เป็นนักสื่อสาร ถ่ายทอดการเป็นศิลปิน นอกจากจะเป็นครูสอนศิลปะ สร้างคนให้เข้าใจในเรื่องทฤษฎีศิลปะของต่างประเทศแล้ว อาจารย์พยายามจะปลุกกระแสหรือดึงความเข้าใจนั้นมาสู่ตัวอาจารย์และถอดมาเป็นงานสร้างสรรค์ศิลปะ เป็นแบบอย่างของการทำงานศิลปะ และเป็นแบบอย่างที่ทำให้ลูกศิษย์ลูกหาได้เห็นว่ามีอยู่เขาหรือรู้จักศิลปินแล้วดึงเข้าสู่ตัวเอง อิมเพรส(impress) เข้าสู่ตัวเอง แล้วจะเอกเพรส(express) ออกมาเป็นงานได้อย่างไร นี่เป็นวิธีที่สองที่อาจารย์อารีทำเป็นตัวอย่าง ว่าถ้าเป็นศิลปินต้องมีกระบวนการ เช่น 1. วิเคราะห์ความบันดาลใจอย่างไร 2. วิธีเก็บข้อมูลภาคสนามหรือหาแนวคิดจากศิลปินต่างประเทศหรือธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างไร 3. จากความบันดาลใจหรือความเข้าใจเหล่านั้นจะมีกระบวนการอิมเพรสเข้าไปในความรู้สึก ความเข้าใจ แล้วก็ถอดรหัสตีความในใจนั้นออกมาเป็นงานศิลปะ ด้วยรูปแบบ กระบวนการ วิธีการ อย่างไร อาจารย์จะสอนวิธีเหล่านี้ได้ชัดเจนและเป็นแนวทางที่เป็นแบบอย่างที่ดี นี่คือนิติที่สอง

ประเด็นที่สาม หรือมิติที่สามคืออาจารย์จะเป็นนักเขียน เขียนบทวิจารณ์ทางด้านศิลปะ ที่มีหลักการมีเหตุผลแนววิชาการ นี่คือนิติที่สามที่ผมรู้จักอาจารย์อารี ที่ท่านมีศักยภาพ คือ เป็นครูสอนศิลปะด้วยและเป็นนักสร้างสรรค์ศิลปะด้วย และเป็นนักวิจารณ์ศิลปะด้วย นี่เป็นจุดแข็งของอาจารย์

สิ่งหนึ่งที่ผมไม่อยากจะเรียกว่าจุดอ่อนนะ เพราะอาจารย์เน้นความเป็นครูสอนศิลปะ อาจารย์ก็เลยเน้นเรื่องของการนำเอาความรู้ที่เป็นองค์ความรู้ที่ศิลปินเขาเขียนไว้ทำได้ นักวิชาการต่าง ๆ ทำได้ แล้วอาจารย์ก็เอามาถ่ายทอด ผมมองประมาณว่าเมื่อรู้เขาแล้วเนี่ย ตอนที่มารู้เราที่จะเข้าไปในใจเด็กแล้ว ตกผลึกมาใหม่ อาจจะเป็นจุดอ่อน เพราะอาจารย์เน้นเรื่องการศึกษา มาก ส่วนวิชาสตูดิโอ วิชาปฏิบัติ ทางด้านการเป็นอาร์ตเนี่ยยังน้อย ก็ไม่ผิดเพราะวิชาหลักที่อาจารย์รับผิดชอบคือ Art Education อาจารย์ไม่ได้สร้างองค์ความรู้ทางด้านชิ้นงาน จริง ๆ แล้วส่วนตัวผมพยายามสร้างตรงนี้ แต่ในด้านความเป็นครูผมก็ต้องเรียนรู้จากอาจารย์อาร์ตเหมือนกัน การจะเป็นครูต้องรู้วิชาครู วิชา Art Education นี่คือจุดที่ผมต้องเรียนรู้ นี่คือคุณูปการที่ผมเอาแบบอย่าง ผลงานช่วงที่อาจารย์กลับจากอเมริกาแล้วอาจารย์ไม่ได้ทำต่อ แต่ก็เห็นใจท่านว่าต้องค้นคว้าเรื่องการสอนและทำทั้ง ๆ วิชาทฤษฎีหลักสูตรการสอนเด็กมาก ก็เลยเน้นไปทางวิชาการ อาจารย์เลยเด่นเรื่องของวิธีสอน วิธีการเป็นครู วิธีเรียบเรียงวิจัย อาจารย์อาร์ต ถ้าไม่เน้นไปทางสร้างคนหรือสร้างครูนานัก ท่านจะเป็นศิลปินจริง ๆ (ปริษา เถาหมอง, 2560: สัมภาษณ์)

การวิเคราะห์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

อารี สุทธิพันธุ์ เป็นผู้มีความเป็นครูผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปะสมัยใหม่ ให้กับบุคคลที่เรียนรู้แล้วเอาความรู้ที่อาจารย์สอนเพื่อจะไปเป็นครูสอนศิลปะ หรือรู้แล้วจะไปเป็นศิลปินต่อไป และเป็นผู้มีภูมิรู้ในทฤษฎี หลักคิด หลักปฏิบัติ ของศิลปินในยุคศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะยุคศิลปะสมัยใหม่ อีกทั้งยังเป็นเป็นนักคิดนักเขียนที่มีหลักการมีเหตุผลแนววิชาการควบคู่กับการเป็นนักสร้างสรรค์ศิลปะด้วย ผู้วิจัยพบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ให้น้ำหนักในเชิงความเป็นครูมากกว่าเป็นศิลปิน โดยมองว่า อารี สุทธิพันธุ์ ให้ความสำคัญหรือเน้นความเป็นครูสอนศิลปะ เน้นเรื่องการศึกษา มาก ทำให้การสอนในเชิงวิชา สตูดิโอ วิชาปฏิบัติ ทางด้านการเป็นศิลปินมีน้อย และตัวอาจารย์ไม่ได้สร้างองค์ความรู้ด้านชิ้นงานอย่างจริงจัง มีความเป็นครูมากกว่าที่จะเป็นศิลปิน ซึ่งในประเด็นนี้จากการวิจัยพบว่า ในความหมายของ “ชิ้นงานที่สร้างอย่างจริงจัง” นั้น เป็นมุมมองที่ให้ความสำคัญกับผลงานสำเร็จมากกว่าให้ความสำคัญกับกระบวนการ แต่อารี สุทธิพันธุ์ ให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่า และได้สร้างองค์ความรู้ด้วยการทดลองปฏิบัติในเชิงวิธีการและกระบวนการไว้มาก โดยเป็นไปในเชิงวิธีสอนเป็นหลักและมีลักษณะพัฒนาการ ส่วนด้านความเป็นครูนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คือ อารี สุทธิพันธุ์ มีจุดเด่นในเรื่องความเป็นครู เรื่องวิธีสอน เรื่องสร้างคนและสร้างครู

4.2 บุคคลที่มีชื่อเสียงในแวดวงทัศนศิลป์และศิลปศึกษา

4.2.1 วิรุณ ตั้งเจริญ

4.2.2 โกศล พิณกุล

4.2.3 อำนาจ เย็นสบาย

4.2.4 สุธี คุณาวิชยานนท์

4.2.1 วิรุณ ตั้งเจริญ ภาศีสมาชิกราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสภา อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อดีตสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ นักวิชาการทางทัศนศิลป์และศิลปศึกษา ซึ่งอีกมิติหนึ่งคือเป็นทั้งลูกศิษย์ และผู้ร่วมงานกับอาจารย์ สุทธิพันธุ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 ในการสอนที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้กล่าวว่า

ท่านอาจารย์อาจารย์ สุทธิพันธุ์ มองการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาเป็นองค์รวมของกระบวนการ พัฒนาพฤติกรรมผู้เรียนผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ กระบวนการ พัฒนาที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมและกระบวนการทางการศึกษา จิตวิทยา จุลภาวะ ที่เชื่อมั่นว่า ผู้เรียนคือศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ อยู่กับผู้เรียน

ครูคือแรงบันดาลใจ ขับเคลื่อน และจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ การพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน มิได้ขีดวงแคบไว้เพียงพฤติกรรมในการสร้างสรรค์ศิลปะเท่านั้น จริงอยู่ พฤติกรรมจากการสร้างสรรค์ศิลปะ เป็นการพัฒนาจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ การแสดงออก การสร้างแรงบันดาลใจ และอื่น ๆ การพัฒนาพฤติกรรมผู้เรียนองค์รวม ย่อมเกี่ยวข้องกับความเป็นคนในโลกส่วนตัว การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม และการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

แนวคิดและกิจกรรมทางทัศนศิลป์ที่ท่านอาจารย์อาจารย์ สุทธิพันธุ์ พัฒนาเป็นกระบวนการเรียนการสอนทางศิลปะ ท่านอาจารย์เชื่อมั่นในศิลปะสมัยใหม่ “Modern Art” ในสังคมประชาธิปไตย สังคมที่ให้ความสำคัญกับการเป็นมนุษย์ สังคมร่วมสมัย มีโซเชียลมีเดีย สังคมที่มองไม่เห็น ศิลปะในเชิงบูรณาการหลากหลายด้าน หลากหลายสาขา โดยเน้นความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล เป็นรูปธรรม เป็นความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ “Scientific Thinking” เป็นประการสำคัญ

ทัศนศิลป์ศึกษา “Visual Art Education” ของท่านอาจารย์เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ทั้งศาสตร์และศิลป์ “Science and Art” ความเป็นมนุษย์และความคิดสร้างสรรค์ IQ และ EQ ศิลปะมิใช่เพียงอารมณ์ความรู้สึกเท่านั้น

สังคมไทยเป็นสังคมที่มากมายด้วยศิลปะเชิงจิตนิยม ศิลปะเชิงไสยเวท กว่าครึ่งศตวรรษที่ท่านอาจารย์เชื่อมั่นและยืนหยัดในปรัชญาความคิดและกระบวนการสร้างสรรค์มนุษย์ ให้เป็นคนมีคุณภาพในสังคมสร้างสรรค์สังคม กัดกัดกับความเป็นครูอาจารย์ ศิลปะมีกระบวนการคิด ต่อสู้ อดทน และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ท่านมีความเป็นครูสูงส่ง ลูกศิษย์ทุกคนรักท่านมาก ท่านเป็นครูผู้สร้างความเป็นครู ครูคุณภาพ ครูที่ก่อกำเนิดทุกสถานการณ์ ... (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2559 : สัมภาษณ์)

การวิเคราะห์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน

ดังนี้

อารี สุทธิพันธุ์ เชื่อมั่นในแนวคิดการจัดการเรียนการสอนเรื่อง ผู้เรียนคือศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ มีแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนเป็นองค์รวม เพื่อพัฒนาพฤติกรรมผู้เรียนผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ที่ผสมผสานสัมพันธ์กับเรื่องของวัฒนธรรม กระบวนการทางการศึกษา จิตวิทยา วุฒิภาวะของผู้เรียน การพัฒนาจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ การแสดงออก รวมถึงด้านมนุษยสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการจัดการเรียนการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ เน้นความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล เป็นรูปธรรม เป็นความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ “Scientific Thinking

มีแนวคิดและกิจกรรมทางทัศนศิลป์ที่ได้พัฒนาเป็นกระบวนการเรียนการสอนทางศิลปะ ที่เชื่อมั่นในศิลปะสมัยใหม่ เชื่อมั่นสังคมแบบประชาธิปไตย สังคมที่ให้ความสำคัญกับการเป็นมนุษย์ หรือเสรีภาพความเป็นมนุษย์ และมีความเชื่อที่แตกต่างจากสังคมร่วมสมัยที่เชื่อเรื่องไสยเวท เรื่องที่มองไม่เห็น ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าหากเป็นมุมมองทางศิลปะที่เชื่อเรื่องไสยเวท ศิลปะที่สร้างสรรค์จากสิ่งที่ไม่มองเห็น นั้นเป็นความเชื่อที่ไม่สอดคล้องกับเหตุและผล ไม่สามารถนำมาจัดการเรียนการสอนได้ เพราะวัดผลหรือประเมินผลไม่ได้

มีกระบวนการพัฒนามนุษย์ เป็นไปในเชิงบูรณาการทั้งศาสตร์และศิลป์ ทั้งการพัฒนาความสามารถทางการคิด เน้นความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล เป็นรูปธรรม และรวมไปถึงการพัฒนาความสามารถทางด้านอารมณ์ให้มีชีวิตเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และมีความเป็นครูอย่างแท้จริง โดยมีความเชื่อมั่นและยืนหยัดในปรัชญาความคิดและกระบวนการสร้างคน ให้เป็นคนมีคุณภาพในสังคม สร้างสรรค์สังคม มีความเป็นครูที่มีคุณภาพในสังคม

4.2.2 โกลล พินกุล นักวิชาการทางทัศนศิลป์และศิลปศึกษา อดีตอาจารย์มหาวิทยาลัย ซึ่งอีกมิติหนึ่งคือเป็นทั้งลูกศิษย์ และผู้ร่วมงานกับอารี สุทธิพันธุ์ ในการจัดการเรียนการสอนตามอัยาศัยกับอารี สุทธิพันธุ์ ได้กล่าวว่า

หลังจากจบเพาะช่างยังไม่ได้เรียนต่อ ผมได้ตระเวนวาดรูปหวังที่จะเป็นศิลปินอยู่ห้าปี จนได้พบกับอาจารย์อารี จึงชวนผมไปเรียนที่ประสานมิตร ในช่วงนี้เอง อาจารย์อารีก็ทำให้ผมเปลี่ยนความคิดจากจะเป็นศิลปินเป็นครูสอนศิลปะ และจากที่ผมได้ติดตามอาจารย์อารีอยู่นาน พอจะสรุปเรื่องราวของอาจารย์ได้คือ

1. เป็นคนที่ชอบคิด ชอบค้น ดัดแปลง ทดลอง และเป็นผู้นำด้านกระบวนการ ตัวอย่างสมัยที่วาดภาพระบายสีน้ำ เป็นผู้บุกเบิกการเขียนตำราสีน้ำ นำการซึ่งกระดาด การระบายเคลือบ และอื่น ๆ อีกมากมาย
2. นำเสนอ ยั่วให้ทำตามแนวทางแปลก ๆ ที่ครูได้ทดลองมาแล้วอยากให้คนอื่นทำบ้าง เช่น ใครไปเยี่ยมหรือไปหาที่บ้าน ก็แจกวัสดุ อุปกรณ์ ให้กลับไปทำเป็นการบ้าน พร้อมนำเสนอแนวทางให้
3. เสนอแนวคิดทางวิชาการ เขียนบทความให้อ่านมาก นำไปแจกทุกที่ที่ไป คนอ่านเข้าใจบ้าง ไม่เข้าใจบ้าง แต่ก็ได้ทำตลอด

4. มักตั้งคำถามให้คิดอยู่เสมอ เช่นขณะที่เดินทางไปวาดรูปด้วยกันมักจะถามผมเสมอว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้จะระบายสีอย่างไร มีวันหนึ่งขับรถไปเพชรบุรี มีต้นยางนาใหญ่ ๆ ริมทาง ครูอารีถามว่า เราจะระบายสีน้ำอย่างไรดี กับต้นไม้ แต่ก็ไม่มีคำตอบจากอาจารย์นะว่าจะระบายยังไง หรือบางครั้งถามก็บอกว่า เวลาเขียน สีน้ำมันไม่ต้องใช้สีขาว เราก็แก้ปัญหากันจนวุ่นวายเลย ไม่ใช้สีขาวแล้วจะเขียนกันยังไง แต่สุดท้ายผมก็เขียนได้ และได้อะไรใหม่ ๆ ขึ้นมา

พอจะสรุปได้ว่าวิธีสอนของอาจารย์อารี ที่โดดเด่นคือสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิด ให้ลูกคิด กระตุ้นความคิด ผู้เรียน คิดแล้วเพื่อไปต่อให้ได้ แต่อีกมุมหนึ่งคือไม่ได้คิดกันได้ทุกคน บางคนก็คิดไม่ได้ คิดไม่ทัน อาจเป็นเพราะพื้นฐานตั้งแต่เด็กเราไม่ได้สอนให้รู้จักคิดหรือสอนให้รู้จักกับความคิดสร้างสรรค์มาก่อน (โกศล พิณกุล. 2559: สัมภาษณ์)

การวิเคราะห์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

อารี สุทธิพันธุ์ เป็นนักคิด นักค้นคว้า นักทดลอง มีความเป็นนักวิชาการ โดยเสนอแนวคิดทางวิชาการ เขียนบทความ นำไปใช้ประกอบการสอนในทุกที่ที่ไปสอน รวมทั้งตั้งคำถามให้ผู้เรียนคิดอยู่เสมอ ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ มีส่วนทำให้คนที่ต้องการเป็นศิลปิน เปลี่ยนความคิดมาเป็นครูศิลปะได้ มีความโดดเด่นเรื่องนำเสนอแนวทางและกระตุ้นให้ลูกศิษย์คิดหาแนวทางใหม่ ๆ อยู่เสมอ ด้วยการให้ทดลองลงมือปฏิบัติจริง ส่วนการสร้างสรรค์เน้นที่กระบวนการ เป็นผู้นำด้านกระบวนการ เช่น การจัดลำดับขั้นตอนการระบายสีน้ำ การชิงกระดาศสีน้ำ เป็นต้น โดยเขียนเป็นหนังสือการระบายสีน้ำเล่มแรก ๆ ของประเทศไทย

4.2.3 อำนาจ เย็นสบาย นักวิชาการทางทัศนศิลป์และศิลปศึกษา นักบริหารการศึกษา ซึ่งอีกมิติหนึ่งคือเป็นทั้งลูกศิษย์ และผู้ร่วมงานกับอารี สุทธิพันธุ์ ในการจัดการเรียนการสอนที่มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ได้กล่าวว่า

ผมพบว่าเมื่อผมได้มาเรียนกับอาจารย์อารี สิ่งที่ทำให้ผมรู้สึกชีวิตผมเปลี่ยนไป ความคิดเปลี่ยนไป ความเข้าใจศิลปะมันเปลี่ยนไป อาจารย์นำเสนออีกมุมหนึ่งที่ผมไม่เคยสัมผัส ท่านอาจารย์อารีมาในช่วงของศิลปะสมัยใหม่ที่มีความขัดแย้งกับพวกอนุรักษนิยมหรือเผด็จการ ศิลปะสมัยใหม่ที่ขัดแย้งกับประชาธิปไตย เสรีภาพบุคคล มาเป็นชุดเดียวกัน ผมเกิดในช่วงสังคมเผด็จการ แต่สิ่งที่อาจารย์เสนอคือแนวคิดที่ให้ภาพผมมาวิเคราะห์ในภายหลังว่าสิ่งที่อาจารย์สอนคือการปลุกฝังประชาธิปไตย ถ้าเรารักเสรีภาพทางศิลปะ ในที่สุดจะรักเสรีภาพของบุคคลและรักเสรีภาพของประชาธิปไตย ศิลปะที่อาจารย์สอนไม่ได้บอกถึงวิถีทางการเมืองตรง ๆ แต่ในที่สุดมันจะไปถึง พอถึงจุดหนึ่งแล้วมันจะเป็นชุดความคิดเดียวกันหมด เพราะฉะนั้นผมคิดว่าผมได้รับการปลุกฝังเรื่องเสรีภาพในการแสดงออกสูง เสรีภาพการแสดงออก เสรีภาพการสร้างสรรค์ อาจารย์อารีเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าถึงสิ่งที่อยากจะทำในเรื่องราว สาระ แต่เทคนิคเราก็จะได้

จากอาจารย์อารี เทคนิค แนวคิดจากศิลปินกลุ่มนั้นกลุ่มนี้ ลัทธินั้นลัทธินี้ อาจารย์อารีให้องค์ความรู้มากกว่าในอดีตที่เราได้รับมา จากนั้นเราเป็นผู้เลือก เราจะประมวลความรู้จากหลาย ๆ จุด หลาย ๆ เรื่อง ผมว่าแนวคิดนี้มันส่งผลสะท้อนต่อผม ที่ทำให้ผมเป็นคนกล้าหาญ ความกล้าหาญที่เป็นผลมาจากการเรียนศิลปะ อาจารย์อารี สุทธิพันธุ์ ได้ให้มิติทางความคิด อาจารย์สอนให้คิด แต่ไม่ได้บอกว่ามันต้องเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ ท่านสอนให้คิดและก็ให้กล้าคิด กล้าที่จะแตกต่างบนฐานของเหตุและผล ผมอาจจะได้จากอาจารย์ทั้งหมดในช่วงเวลาหนึ่ง แต่ก็ได้จากการทบทวนในภายหลังด้วย นึกถึงว่าอาจารย์ได้พูดถึงตรงนั้นไว้ตรงนั้นไว้ แต่ไม่ได้ว่าผมเป็นด้วยกับอาจารย์ทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ผมว่าการให้ความคิดเป็นเรื่องสำคัญมาก ส่วนผลจะออกมาอย่างไร ลูกศิษย์ทุกคนก็ว่าไปตามแนวทางของตนเอง (อำนาจ เย็นสบาย. 2559: สัมภาษณ์)

การวิเคราะห์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

อารี สุทธิพันธุ์ สร้างความรู้ความเข้าใจเชิงศิลปะอีกแง่มุมหนึ่งที่แตกต่างจากการสอนในโรงเรียนศิลปะทั่วไป เป็นการสอนในเชิงศิลปะสมัยใหม่ซึ่งขัดแย้งกับแนวการสอนแบบอนุรักษนิยมในช่วงเวลาเดียวกัน ความรู้ที่นำมาสอน มีทั้งความรู้ในเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะและลัทธิทางศิลปะ รวมถึงกลวิธีสร้างงานของกลุ่มลัทธิต่าง ๆ เป็นความรู้ในเชิงบูรณาการที่เกิดเป็นองค์ความรู้มากกว่าการเรียนการสอนในอดีต โดยเชื่อมั่นความแตกต่างของบุคคล เชื่อมเหตุและผลของแต่ละบุคคล สอนให้รักประชาธิปไตย ให้เสรีภาพในการแสดงออกและเสรีภาพในการสร้างสรรค์ บนฐานคิดและศักยภาพของแต่ละบุคคล และเป็นผู้ให้มิติทางความคิด สอนให้เป็นลูกศิษย์นักคิดและนักสร้างสรรค์ไปพร้อม ๆ กัน โดยเชื่อว่าการให้ความคิดเป็นเรื่องสำคัญมาก และสิ่งที่นำเสนอหรือสอนไปนั้น ให้ผู้เรียนเป็นผู้เลือก ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าการให้ผู้เรียนเป็นผู้เลือกนั้นหมายถึงให้เลือกที่จะรับหรือเลือกที่จะเชื่อหรือไม่ เป็นไปตามเสรีภาพของแต่ละบุคคล และเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

4.2.4 สุธี คุณาวิชยานนท์ นักวิชาการทางทัศนศิลป์ หัวหน้าภาควิชาทัศนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กล่าวถึง อารี สุทธิพันธุ์ ว่า

ผมไม่รู้จักกับอาจารย์อารี เป็นการส่วนตัว แต่ศึกษาประวัติและผลงานของท่านมาบ้าง ผมเคยเขียนหนังสือในเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะสมัยใหม่ ซึ่งบางช่วงบางตอนก็มีเกี่ยวกับอาจารย์อารีบ้าง ก็ประทับใจในอาจารย์นะครับ ตั้งแต่ช่วงหลังปี 2500 อาจารย์ไปเรียนต่อปริญญาโทที่อเมริกา ที่อาจารย์ไปอเมริกาตอนนั้นพิเศษมาก ที่ศิลปากรก็เป็นสายตรงทีเดียว ที่อื่น ๆ ก็ยังไม่มี ที่ประสานมิตรก็มีเอกอื่น ทางศิลปากรก็จะมองไปทางอิตาลี ไปเรียนต่ออิตาลีตามอาจารย์ศิลป์ ส่วนอเมริกาในสายตาของคนยุคนั้นจะมองว่าเป็นประเทศใหม่ ศิลปะและวัฒนธรรมมีน้อย บางคนก็สรุปว่าไม่มีศิลปวัฒนธรรมของตนเอง มีแต่สินค้าอุตสาหกรรม ถ้าศิลปวัฒนธรรมต้องยุโรป ซึ่งคนมักมีทัศนคติแบบนี้ แต่อาจารย์อารีเลือกไปอเมริกา ก็จะฉีกไปจากคนอื่น ๆ

ในวงการศิลปะเมืองไทย ผมเข้าใจว่าเป็นคนแรกด้วยที่ไปเรียนศิลปะที่อเมริกา แล้วอิทธิพลทางศิลปะที่อาจารย์ไปเห็นไปซึมซับมา แล้วอาจารย์ก็ทำมาตลอด ก็จะเป็นว่าเป็นแบบอเมริกัน เป็นแอบสแตรคเอกซ์เพรสชันนิสม์ ที่อาจารย์นำกลับมา ช่วงปี 2504 อาจารย์กลับมามีการแสดงเดี่ยวที่ เอ.ยู.เอ. ผมก็เกิดไม่ทันแต่ก็จินตนาการว่ามันอวัງการ์ด(avant-garde) มากเลย ทั้งในเรื่องของแนวศิลปะที่ฉีกออกไปจากแนวของวงการศิลปะเมืองไทยในตอนนั้น จะรู้สึกว่ามันประทับใจอาจารย์ในมุมนี้

ที่จะพูดต่อไปนี้อาจเป็นเพราะผมยังศึกษาไม่เพียงพอนะ เท่าที่ผมเห็นหลังจากนั้นผลงานของอาจารย์จะไม่ค่อยมีให้เห็นมากเท่าไร รู้สึกขาดช่วงไป แต่จะคุ้นกับงานสีน้ำของอาจารย์ เจริญ วัด ยักษ์ หนูต ซึ่งถ้าเทียบกับยุคแรก ๆ สีน้ำอาจจะดูแผ่ว ๆ เพราะยุคแรกเข้มข้นมาก ก็รู้สึกเสียดาย แต่ก็เข้าใจว่าอาจารย์ก็มีภาระหน้าที่มีบทบาทอีกมุมคือการสอนและผลิตหนังสือออกมาเยอะ ผมมองในภาพรวมนะว่าอาจารย์อาร์กลับมาจากอเมริกา อาจารย์มาสอนที่ประสานมิตร อาจารย์ก็สร้างสถาบันนี้ขึ้นมาจนเป็นหลักเป็นฐานเป็นปีกแผ่น เกิดเป็นศิลปะและศิลปศึกษา ในมุมมองผมรู้สึกว่าถ้านึกถึงศิลปากร อิมเมจ(image) มันเป็นศิลปะแต่ถ้ามองประสานมิตร อิมเมจทางหนังสือตำรามันชัด อาจารย์อาร์ น่าจะได้เครดิตนี้ไปที่สร้างที่บุกเบิกไว้ ซึ่งมุมนี้ผมก็ชื่นชมว่าอาจารย์ประสบความสำเร็จมากในด้านวิชาการ (สุธี คุณาวิชยานนท์. 2559: สัมภาษณ์)

การวิเคราะห์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

แนวคิดทางทัศนศิลป์ของ อาร์ สุธิพันธุ์ ได้รับเป็นอิทธิพลจากช่วงการไปเรียนที่สหรัฐอเมริกา ไม่ใช่แนวคิดทางยุโรปและอิตาลี ที่เป็นแนวคิดกระแสหลักในประเทศไทยในขณะนั้น โดยมีแนวคิดในการปฏิบัติการถ่ายทอดรูปแบบแอบสแตรคเอกซ์เพรสชันนิสม์ และเป็นรูปแบบที่โดดเด่นและสร้างชื่อเสียงในแวดวงทัศนศิลป์ให้กับ อาร์ สุธิพันธุ์ ซึ่งเป็นการนำเสนอรูปแบบที่ก้าวหน้ากว่ารูปแบบอื่น ๆ ในประเทศไทยขณะนั้น และอาร์ สุธิพันธุ์ ยังเป็นนักวิชาการ เป็นผู้เขียนหนังสือตำรา ทางวิชาการด้านศิลปะจำนวนมาก ส่วนในด้านการจัดการเรียนการสอนผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่า ไม่เน้นการสอนให้ผู้เรียนเกิดทักษะมากนัก แต่เน้นในเชิงวิชาการมากกว่า ซึ่ง"ทักษะ" ในที่นี้ผู้วิจัยพบว่ามีความหมายที่จะหมายถึงทักษะที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางอะคาเดมิก ซึ่งอาร์ สุธิพันธุ์ มีมุมมองที่แตกต่างจากการเน้นทักษะเพียงอย่างเดียว โดยใช้วิธีสอนให้คิดพร้อมกับการลงมือปฏิบัติควบคู่กัน ให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการเลือกแนวทางของตนเอง แบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

4.3 ลูกศิษย์ที่เคยศึกษาในระบบการศึกษากับอาร์ สุธิพันธุ์

4.3.1 นิพนธ์ ทวีกาญจน์

4.3.2 ทวีเกียรติ ไชยงยศ

4.3.3 นกุล ปัญญาดี

4.3.1 นิพนธ์ ทวีกาญจน์ ผู้ซึ่งเคยศึกษากับ อารี สุทธิพันธุ์ ทั้งระดับปริญญาตรี รวมถึงในระดับปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศึกษารุ่นแรก ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อดีต อาจารย์มหาวิทยาลัย และเป็นนักวิชาการทางทัศนศิลป์ ได้กล่าวถึง อารี สุทธิพันธุ์ ว่า

ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์ เป็นทั้งครูผู้สอนและศิลปินผู้สร้างงานศิลปะอย่างสมบูรณ์ที่สุด แม้ปัจจุบันจะเกษียณอายุราชการมาแล้ว แต่ก็ยังทำหน้าที่ดังกล่าวอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง เพียงแต่ไม่ได้กระทำในระบบ แต่ออกมานอกระบบที่มีความอิสระกว่า เนื่องจากไม่จำกัดความรู้ เพศ และวัย ในการเรียนรู้ ดังจะเห็นได้จากการจัดอบรม ฝึกปฏิบัติ “การศึกษาศิลปะตามอัธยาศัย” “นวมการลาก” ฯลฯ

ในเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะร่วมสมัยของประเทศไทย จัดได้ว่าศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์ เป็นผู้บุกเบิกงานศิลปะสมัยใหม่ก่อนผู้อื่น ดังจะเห็นได้จากผลงานแบบสำแดงพลังอารมณ์ ภาพชื่อว่า ผู้หญิง ในปี พ.ศ. 2504 ซึ่งในเวลานั้นศิลปินที่ยังศึกษาและจบจากสถาบันการสอนศิลปะระดับอุดมศึกษาของไทย ยังคงสอนและสร้างงานแบบหลักวิชา ผลงานมีลักษณะเหมือนจริง (Realism) และลัทธิประทับใจ (Impressionism) มิได้ก้าวไปไกลกว่านั้น แม้แต่การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติก็ปรากฏรูปแบบดังกล่าวอยู่

นอกจากจะก้าวไกลไปในการสร้างสรรค์งานสกุลอเมริกันแล้ว การบุกเบิกการสอนในเชิงวิเคราะห์ ชำแหละ และจุดด้อยของท่าน ยังสร้างความปั่นป่วนสับสนแก่ศิษย์เป็นจำนวนมาก ไม่ใช่ปรากฏเพียงทางวิธีสอนเท่านั้น เอกสารตำราจำนวนมากยังปรากฏข้อมูลใหม่ และการเสนอแนวคิดเชิงท้าทายการตรวจสอบมากกว่าจะสรุปประเด็นปัญหาต่าง ๆ อย่างที่นักวิชาการกระทำกัน

เนื่องจากข้าพเจ้าได้ศึกษากับศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์ ทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และการศึกษาอกระบบต่าง ๆ มายาวนาน ได้เห็นวิธีสอนที่แตกต่างจากผู้อื่นอย่างสิ้นเชิง สิ่งที่ปรากฏในการสอนทุกครั้งคือ การกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แสดงออก โดยการท้าทายวิธีการคิด ท้าทายให้มีการตรวจสอบความเข้าใจใหม่ ๆ ที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ แม้ท่านจะมีวิธีการสอนในเชิงปฏิบัติใหม่ ๆ แต่ก็ยอมรับศักยภาพส่วนบุคคล ยอมรับการแสดงออกนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ที่เคยปรากฏมาก่อน ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ ในการสร้างงาน ทำให้การสร้างงานศิลปะดูเป็นของง่ายและสนุก เนื่องจากท่านเน้นกระบวนการสร้างงานมากกว่างานสำเร็จ และพร้อมที่จะทำลายเพื่อสร้างสรรค์ใหม่ เช่น การเขียนภาพโดยไม่ใช้พู่กัน กระบวนการลาก การระบาย เพื่อสร้างรูปใหม่ (New Image) (นิพนธ์ ทวีกาญจน์. 2559: สัมภาษณ์)

การวิเคราะห์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

อารี สุทธิพันธุ์ เป็นครูผู้สอนมายาวนานทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษาหรือ การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นนักวิชาการที่มีผลงานหนังสือ ตำรา จำนวนมาก เป็นผู้บุกเบิกการสอนที่เน้น

ให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ สอนด้วยวิธีกระตุ้นความคิดของผู้เรียนให้เกิดการคิดวิเคราะห์ เกิดความคิดใหม่ ๆ เกิดการแสดงออกในรูปแบบใหม่ ๆ ยอมรับศักยภาพและให้เสรีภาพในความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคล ยอมรับ สื่อวัสดุ ใหม่ ๆ ที่มีความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่กระบวนการและวิธีการปฏิบัติใหม่ ที่ทำให้เกิดภาพลักษณ์ในรูปแบบใหม่ ยอมรับการแสดงออกที่อยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ในอดีต มีแนวคิดในการยอมรับความเชื่อใหม่ที่ได้รับการสอบทาน ปรับปรุง และเหมาะกับสภาพปัจจุบัน สร้างทัศนคติให้ผู้เรียนรู้ว่าศิลปะไม่ใช่เรื่องยาก ด้วยกระบวนการสอนที่ทำให้ศิลปะดูง่ายและสนุก ภายใต้ความเชื่อว่าการเรียนการสอนศิลปะควรเน้นที่กระบวนการมากกว่าผลงานสำเร็จ ส่วนในเชิงประวัติศาสตร์ เป็นผู้นำเสนอรูปแบบการสร้างสรรค์แบบสำแดงพลังอารมณ์ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ก้าวหน้ากว่าศิลปะในยุคเดียวกันเมื่อเกือบ 60 ปีที่ผ่านมา

4.3.2 ทวีเกียรติ ไชยยงยศ ผู้ซึ่งเคยศึกษากับ อารี สุทธิพันธุ์ ทั้งระดับปริญญาตรี รวมถึงในระดับปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศึกษารุ่นแรก ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อดีตอาจารย์มหาวิทยาลัย ได้กล่าวถึง อารี สุทธิพันธุ์ ว่า

ผมเริ่มเข้าเรียน ศิลปศึกษา ประสานมิตร ภาคสมทบรุ่นที่ 1 เมื่อปี 2512 ซึ่งต้องเรียนภาคค่ำและวันเสาร์อาทิตย์ ขอย้อนไปตั้งแต่ตอนสอบเข้าเรียนเลยนะ ผมจำได้ว่าตอนสอบเข้าเรียน มีการสอบภาคปฏิบัติที่นำดินเหนียวมาปั้น ก่อรูปคือ ข้อสอบกำหนดให้วาดเขียนภาพคน เป็นคนจริง ๆ มาเป็นหุ่น หุ่นที่มาเป็นแบบจะเปลี่ยนท่าทางทุก 15 นาที คนที่มาสอบหลายคนก็บรรจงเขียนภาพคนให้ถูกต้องตามหลักวิชาหรือกายวิภาค เขียนกันไปยังไม่ถึงไหนเลย หุ่นก็เปลี่ยนท่า ข้อสอบกำหนดให้เขียนภาพคนในกระดาดแผ่นเดียวจะก็ทำก็ตาม ก็เขียนอีกเป็นภาพที่สอง 15 นาทีผ่านไปหุ่นเปลี่ยนท่าอีกแล้ว เขียนยังไม่ทันเสร็จเลย ผู้เข้าสอบก็โวยวายกันใหญ่ แต่ก็เขียนกันไปจนหมดเวลาสอบ แต่มีคำถามในใจว่าใครกันจะออกข้อสอบพิสดารแบบนี้ มารู้คำตอบทีหลังว่าคืออาจารย์อารี สุทธิพันธุ์ นี่เป็นประสบการณ์แรกที่ผมประทับใจ

เรื่องการสอนของอาจารย์อารี หลังจากได้เข้าเรียนแล้ว มีวิชาหนึ่งอาจารย์อารีให้เราระบายสีน้ำมันภาพหุ่นนิ่ง โดยให้ผู้เรียนช่วยกันจัดหุ่นแล้วเขียนภาพด้วยสีน้ำมันบนผ้าใบคนละหนึ่งภาพ ทุกคนแสดงฝีมือกันอย่างเต็มที่ตามที่ไดฝึกฝนมาจากโรงเรียนเพาะช่าง เพราะเพื่อในชั้นส่วนใหญ่จบมาจากเพาะช่าง พวกเราพยายามระบายสีให้เหมือนที่สุด จนกระทั่งสองวันผ่านไป อาจารย์อารีเดินตรวจ แล้วชมว่าเขียนกันได้ดีและเหมือนมากนะ แล้วอาจารย์ก็ถามชื่อคนเขียน แล้วบอกว่าเขียนเหมือนนี้ เอาสีและพู่กันของคุณมาให้ผม ผมจะแก้ไขให้มันดีขึ้น อาจารย์ก็เอาสีน้ำมันป้ายทับลงไปบนภาพเขียนของเพื่อนคนนั้น จนความเหมือนหายไปหมด แล้วบอกว่ามันต้องอย่างนี้ ที่ประสานมิตรเขาระบายสีกันแบบนี้ เพื่อนผมคนหนึ่ง เขากำมือแน่นเลย พวกเราเมาทราบทีหลังว่า ถ้ายังเขียนรูปตามที่เรียนกันมา มันจะไม่ได้ประโยชน์อะไร ความเจริญงอกงามและความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมจะไม่เกิดขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้เป็นหลักสำคัญของการเรียนรู้เลย เขียนแล้วพฤติกรรมต้องเปลี่ยน อาจารย์อารีเคยบอกว่า “ถ้ายังทำซ้ำ ๆ ตามพฤติกรรมเดิม ๆ อีก ก็จะได้แต่ซ้ำๆ ของอดีต ไม่ได้เปลวไฟจากอดีต เรียนจบแล้วก็ได้แต่ใบปริญญา แต่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ไม่มีความเจริญงอกงาม นั่นคือความล้มเหลวของการศึกษาของผู้เรียนเอง”

พอจบปริญญาตรีผมก็ไปสอนหนังสือ และอีก 17 ปีหลังจากนั้นผมก็มาสอบเรียนปริญญาโท ศิลปศึกษา รุ่น 1 เมื่อปี 2528 ที่ประสานมิตรอีก ท่านอาจารย์อารี สุทธิพันธุ์ คนเดิมเป็นคนออกข้อสอบ คราวนี้ให้ผู้เข้าสอบวาดภาพคนเต็มตัวในลักษณะอ่อนใกล้ ไกลแก่ แต่ใช้ดินสอดำ EE วาดบนกระดาษที่ จัดให้คนละหนึ่งภาพ ภายในเวลาไม่เกินสามชั่วโมง เมื่อถึงเวลาสอบมีหุ่นคนผู้ชายสวมกางเกงขาสั้น ช่วงบน เปลือย มานั่งขัดสมาธิ เป็นแบบในห้องสอบ ผู้เข้าสอบต่างเขียนภาพกันอย่างระมัดระวัง เพื่อให้ดีที่สุด ถูกต้องที่สุดตามโจทย์ การสอบครั้งนั้นมีผู้สอบผ่าน 17 คน และอาจารย์มาบอกภายหลังว่าจริง ๆ แล้วมีเพียง คนเดียวเท่านั้นที่ทำได้ตามโจทย์อ่อนใกล้ ไกลแก่ คือ นายทวีเกียรติ ไชยงยศ นอกนั้นเขียนกันแบบแสงเงา ทั้งหมด เพราะข้อสอบกำหนดมาให้เขียนในลักษณะ อ่อนใกล้ ไกลแก่ คือ ต้องเขียนแสดงระยะโดยน้ำหนัก (Value) สิ่งที่อยู่ใกล้ให้น้ำหนักอ่อนที่สุดคือสีขาว ไกลออกไป น้ำหนักค่อยๆ แก่น้ำหนักกระทั่งน้ำหนักแก่ที่สุด คือดำที่สุด เป็นการเขียนภาพตามทฤษฎีรูปและพื้น (Figure & Ground) ไม่ได้เขียนแสงเงา ตามทฤษฎีแสง และเงา (Light & Shade) ที่ผู้เข้าสอบส่วนใหญ่เขียนกัน ซึ่งถือว่าเขียนไม่ถูก ต้องตามโจทย์” แต่สุดท้ายก็ รับเข้าเรียนทั้งหมด 17 คน

พียกตัวอย่างการสอบเข้าเรียน เพื่อให้เห็นว่ามีส่วนที่สื่อถึงวิธีสอนและแนวคิดในการสอนของ อาจารย์อารีได้ ด้านการสอนพอจะสรุปได้ว่าอาจารย์มีแนวคิดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ตามแนวการศึกษา แบบพัฒนาการนิยม สืบตรงจากสหรัฐอเมริกา ที่มีจอห์น ดุย เป็นผู้นำ โดยศาสตราจารย์ดร.สาโรช บัวศรี อธิการบดีขณะนั้นเป็นผู้นำเข้ามาเผยแพร่ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร เป็นแห่งแรก ส่วนด้านการ ปฏิบัติอาจารย์ได้รับอิทธิพลจากการไปเรียนที่สหรัฐอเมริกา ขณะนั้น ศิลปะแอบสแตรคเอกซเพรสชันนิสม์ กำลังเฟื่องฟู อาจารย์ได้พบการสร้างสรรค์งานศิลปะที่ไม่เน้นการลอกเลียนแบบ แต่จะเน้นการสร้างสรรค์ รูปแบบเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการเขียนภาพโดยวิธีการธรรมชาติ (The Natural way to Draw) ตามแนวของ คิมมอน นิโคไลเดส เมื่ออาจารย์อารีเปิดสอนวิชาเอกศิลปศึกษา อาจารย์ได้นำความรู้จากที่ศึกษามา และ จากหนังสือ The Natural way to Draw มาใช้อย่างเต็มรูปแบบ เริ่มตั้งแต่การสอบคัดเลือกบุคคลกรเข้า ศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโทศิลปศึกษา ตามที่ผมได้กล่าวไปแล้ว

สรุปฐานความคิดในการสร้างหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนคืออาจารย์นำหลักปรัชญาต่างๆ แนว ทางการปฏิบัติการต่าง ๆ ที่ได้เล่าเรียนมาสอน และยังนำวิทยาศาสตร์มาบูรณาการเข้ากับการเรียนการ สอนอีกด้วย (ทวีเกียรติ ไชยงยศ. 2559: สัมภาษณ์)

การวิเคราะห์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

อารี สุทธิพันธุ์ มีแนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ตามแนว การศึกษาแบบพัฒนาการนิยม มีการสอนเชิงบูรณาการแบบองค์รวม โดยนำหลักปรัชญา แนว ทางการปฏิบัติการ และแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์มาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนอีกด้วย มีวิธี ไม่ให้ผู้เรียนยึดติดกับความเหมือนหรือยึดติดกับผลงานสำเร็จ โดยวิธีการเอาสี่ป้ายทาบลงไปบน

ภาพเขียนที่เขียนเสร็จแล้ว เพื่อสอนให้ผู้เรียนรู้จักทำลายเพื่อการสร้างสรรค์ต่อไป ภายใต้ความเชื่อที่ว่า การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เรียนแล้วพฤติกรรมต้องเปลี่ยน เป็นความเจริญงอกงาม ตามแนวคิด ไม่เอาชี้อัฒของอดีต แต่เอาเปลวไฟจากอดีต เป็นการปลูกเร้าให้ผู้เรียน ไม่มีแนวคิดสืบทอดอดีต แต่ใช้อดีตเป็นฐานสำหรับอนาคต ส่วนในเชิงการปฏิบัติได้รับอิทธิพลจากศิลปะแนวแอบสแตรค เอกซเพรสชันนิสม์ และสร้างสรรค์โดยไม่เน้นการเลียนแบบ ส่วนแนวคิดให้เขียนภาพคน ใช้วิธีการเขียนท่าทาง ตามแนวทางธรรมชาติ (The Natural way to Draw) และมีแนวคิดในการเขียนภาพลักษณะอ่อนใกล้ ไกลแก่ คือ ต้องเขียนแสดงระยะโดยน้ำหนัก(Value) เป็นการเขียนภาพตามทฤษฎีรูปและพื้น (Figure & Ground) ไม่ได้เขียนแสงเงา ตามทฤษฎีแสงและเงา(Light & Shade)

4.3.3 นกุล ปัญญาดี ผู้ซึ่งเคยศึกษากับ อารี สุทธิพันธุ์ ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นผู้ที่เรียกได้ว่าศิลปิน คือทำประกอบอาชีพและสร้างสรรค์งานศิลปะอย่างจริงจัง ได้กล่าวถึง อารี สุทธิพันธุ์ ว่า

ผมเรียนศิลปศึกษาภาคปกติ จบปี 2526 ไปเรียนร่วมกับพวกจบมัธยมศึกษาตอนปลายมา พวกผมมีหลายคนมาจากเพาะช่าง จบช่างมาจากนครศรีธรรมราชก็มี จึงมีทั้งพวกจบศิลปะและไม่จบศิลปะมาเรียนรวมกัน รุ่นผมมีเลิกเรียนไปหลายคน อาจารย์บอกว่าตัดสินใจได้นะ ใครอยากเรียนหรือไม่อยากเรียน พวกผมตัดสินใจมาแล้วก็ต้องสู้ เป็นยังไงเป็นกัน อาจารย์จะว่ายังไงก็ต้องลองดู เรียนไปแก้ปัญหาไป

แนวคิดที่ได้จากอาจารย์ที่เห็นชัดคือ การสอนให้คิด สอนให้แก้ปัญหา เช่น อย่าไปสร้างกรอบไว้ เพราะถ้าเกิดปัญหาขึ้นมาเราก็แก้ปัญหายอยู่ในกรอบแค่นั้นเอง อาจารย์สอนให้อยู่นอกกรอบ เวลาสอนอะไรไม่ใช่แค่นั้นจบนะ แต่จะสอนให้คิดต่อจากที่สอนอีก ผมเคยไปเป็นอาจารย์พิเศษที่ประสานมิตร ผมก็จะนึกถึงบรรยากาศตอนที่อาจารย์สอนผม จำภาพตอนที่อาจารย์ยืนหน้าชั้นได้ ผมก็คิดถึงอาจารย์ เวลาผมสอน ผมก็จะให้นักศึกษาผมลงมือทำจริง ลงมือทำไปก่อนทำมาก ๆ เหมือนตอนที่ผมเรียนผมทำงานส่งอาจารย์ อารีเยอะมาก อาจารย์เคยบอกว่านกุลไปหิบบงานชิ้นที่ดีที่สุดที่ชอบที่สุดมา พอหิบบมาแล้วอาจารย์อารีก็ให้ผมฉีก ซึ่งอาจารย์ทำแบบนี้กับบางคนเค้าก็ไม่พอใจ รุ่นผมมีเลิกเรียนไปหลายคน อาจารย์บอกให้ฉีกไม่ฉีก อาจารย์บอกว่าตัดสินใจได้นะ ใครอยากเรียนหรือไม่อยากเรียน ก็มีคนไม่เรียนแล้วก็ไปเลยไม่กลับมาเรียนอีก แต่ผมฉีกเลย ผมมาเรียนผมรู้จักกิตติศัพท์อาจารย์มาก่อน แต่ผมตั้งใจจะมาเรียนกับอาจารย์อารี ผมก็จะลองกับอาจารย์สักตั้งว่าจะเป็นยังไง อาจารย์ให้ฉีกแล้วมาถามทีหลังว่ารู้ไหมว่าทำไมไม่ให้ฉีก ผมตอบว่าไม่รู้ อาจารย์บอกให้ฉีกผมก็ฉีก อาจารย์บอกว่าทำไมไม่คิดบ้างว่าชิ้นที่ฉีกทิ้งไปเนี่ยมันอยู่ระดับไหน มันเป็นอย่างไง แล้วทำไมไม่ทำให้ดีกว่าชิ้นที่ฉีกไป ถ้าไม่ฉีกแสดงว่าคุณจะหยุดอยู่แค่นี้หรือ อาจารย์จะพูดประมาณนี้ สุดท้ายผมก็ได้อะไรจากอาจารย์เยอะมาก อาจารย์สอนว่าสร้างสรรค์ได้ก็ต้องทำลายได้เพื่อสร้างสรรค์ใหม่ต่อไป อาจารย์บอกว่าถ้าทำลายไม่เป็นก็เอามาให้ครูจะทำลายให้ อาจารย์สอนให้รู้จักสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เสมอ ผมเคยเอางานสีน้ำที่ผมเขียนและขีดทำลายแล้วไปให้อาจารย์ดู อาจารย์บอกว่ามันทำลายมากไปแล้ว อาจารย์ก็จะมาระบายเคลือบให้ดูอีกที ผมก็เลยคิดว่าถ้าทำลายแล้ว มันไม่ใช่จบอยู่แค่นั้น มันยังมีต่อไปได้

อีกนะ มาเพิ่มได้อีกแต่อย่าเพิ่มให้เหมือนเดิมอีก พอเรียนจบผมก็เอาจริงเอาจังกับสีน้ำ จบแล้วไปสอนวิทยาลัย อาชีวะของเอกชนอยู่สี่ห้าปี

ตอนหลังก็มีโอกาสไปเป็นทีมสอนร่วมกับอาจารย์อาร์ อาจารย์โกศล อาจารย์บรรลพ ด้วย มองเห็นว่าการสอนของอาจารย์เน้นกระบวนการ อาจารย์ไม่ได้สอนให้วาดรูป อาจารย์สอนให้ระบายสีแล้วบอกว่าเดี๋ยวรูปมันมาเอง ระบายสีจะพลาดตรงไหนเดี๋ยวค่อยมาดูอีกทีว่าพลาดตรงไหน เช่นระบายสีน้ำต้องทำเยอะ ๆ เราจะมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหา เพราะระบายสีน้ำแต่ละครั้งจะเกิดปัญหาไม่เหมือนกัน เรื่องสีน้ำอาจารย์เป็นผู้นำด้านวิธีการเลยนะ การซึ่งกระดาศ สีน้ำเมื่อก่อนพวกเราเขียนกันแบบแห้ง ๆ อาจารย์มาถึงเอาฟูกันใหญ่ ๆ น้ำชุ่ม ๆ มาระบาย ทุกคนถึงเพราะพวกเรายังคิดว่าต้องร่างภาพก่อนแล้วเอาสีใส่ อาจารย์อาร์สอนจะไม่เหมือนครูท่านอื่น วิธีสอน วิธีคิด แนวคิดออกไปในเชิงวิชาการก็จริงแต่ผมว่าแนวคิดนั้นยิ่งกว่าและเหนือกว่า ศิลปินจริง ๆ อีก แต่คนไม่รู้และยังตีความว่าอาจารย์เป็นนักวิชาการ ผมว่าในความรู้สึกผมนะ จริง ๆ แล้วอาจารย์เป็นศิลปิน ไม่รู้ว่าอาจารย์จะคิดยังไง อาจารย์พูดอยู่เสมอว่าตัวเองเป็นครูไม่ใช่ศิลปิน ผมนึกถึงอาจารย์เสมอว่าศิลปินต้องทำเยอะ ๆ ทำจริง ๆ จัง ๆ ตัวอย่างของอาจารย์อาร์ชัดเจนมาก ทำเป็นชีรี่เลย เป็นชุด ๆ ละหลาย ๆ รูป เพราะทางหนึ่งคืออาจารย์ทำเพื่อหาวิธีไปสอนคนด้วย (นุกุล ปัญญาดี. 2559: สัมภาษณ์)

การวิเคราะห์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

วิธีสอนที่เป็นจุดเด่นของ อาร์ สุทธิพันธุ์ เป็นการสอนแบบเน้นที่กระบวนการ ให้คุณค่ากับกระบวนการมากกว่างานสำเร็จ การสอนให้คิด สอนให้แก้ปัญหา สอนให้เป็นคนคิดนอกกรอบ การสอนให้เป็นนักปฏิบัติ ลงมือทำจริง ลงมือทำไปก่อน ทำมาก ๆ เพื่อหาแนวทางของตนเอง ตามแนวทางปฏิบัติการณ์ยมี มีความเชื่อว่าหากต้องการสร้างสรรค์แล้วจะมีผลงานชิ้นที่ดีที่สุด โดยเสนอแนะการทำลายชิ้นงานที่ดีที่สุดเพื่อการสร้างสรรค์ใหม่ต่อไป ดังคำเปรียบเปรยที่ อาร์ สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า ต้นไม้ไม่ต้องตัดมันถึงจะแตกกิ่งก้านสาขาออกมาอีก รวมถึงเป็นผู้นำเชิงกระบวนการ เช่น การจะระบายสีน้ำต้องซึ่งกระดาศสีน้ำ หรือมีแนวคิดว่าการระบายสีน้ำก็คือการระบายสีน้ำ ไม่ใช่การลงสี เป็นนักปฏิบัติ นักทดลอง เพื่อค้นคว้าหาวิธีสอน เป็นผู้มีแนวคิดในเชิงศิลปิน แต่เรียกตนเองว่าเป็นครู ตามแนวคิดเชิงอุดมการณ์ที่ อาร์ สุทธิพันธุ์ พูดอยู่เสมอคือ “ผมเป็นครูศิลปะ ไม่ใช่ศิลปิน”

4.4 ลูกศิษย์นอกระบบการศึกษาหรือกลุ่มศิลปะตามอัธยาศัย

4.4.1 ทิพาดี เมฆสวรรค์

4.4.1 ทิพาดี เมฆสวรรค์ อดีตรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี อดีตปลัดกระทรวงวัฒนธรรม อดีตปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และอดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ผู้ซึ่งเคยเรียนในกลุ่มศิลปะตามอัธยาศัยกับ อาร์ สุทธิพันธุ์ ได้กล่าวว่า

เมื่อเริ่มเรียนกับอาจารย์อารี สุทธิพันธุ์ ก็เห็นวิธีการสอนที่แตกต่างจากอาจารย์ท่านอื่น ๆ ที่เคยเรียนมา อาจารย์สอนให้เริ่มลากเส้นโดยหลับตาจินตนาการจากเสียงเพลง ปล่อยให้อารมณ์ตามสุนทรียะของตนตรี และลากเส้นไปตามลีลาจังหวะของดนตรี ทำให้รู้สึกตื้อตันและเพลินไปกับกิจกรรมนี้ จากนั้นก็ให้สัมผัสสิ่งของและลากเส้นตามการรับรู้จากสิ่งสัมผัส (contour drawing) ลากเส้นที่จากภาพที่ฉายให้ดูอย่างรวดเร็วเพื่อฝึกการวาดภาพจากสิ่งที่เห็นและความจำ...ประสบการณ์ลากเส้นดังกล่าวเป็นการเรียนรู้ที่แปลกใหม่แต่ได้ผลอย่างมาก ทำให้ดิฉันรู้สึกสนุกและเพลิดเพลินในอารมณ์มาก ไข่แล้ว นี่คือการสุขและความสนุกจากการวาดรูป ความสนุกที่ว่าก็คือ สนุกจากการถ่ายทอดสิ่งที่เรามองเห็นเป็นภาพตามที่เราเห็น ไม่ใช่ภาพเหมือน ไม่ใช่ภาพคล้าย แต่คือภาพตามจินตนาการ ตามที่เรานึกคิด ตามความรู้สึกและตามมุมมองของเราเอง นี่คือการความสามารถของเราในการถ่ายทอดและสื่อความโดยภาพ ภาพนั้นทำให้เรารู้จักอารมณ์และตัวตนของเรา

อาจารย์อารี สอนให้เข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีรูปและพื้น (figure and ground) ทฤษฎีบริเวณว่างกับเวลา (space and time) เทคนิคการระบายสีต่าง ๆ เพื่อให้เราสามารถระบายสี เลือกลี วาดเส้นหนัก เส้นเบา ทึบหรือบาง เพื่อให้ภาพมีชีวิต มีมิติ และมีความหมาย ดิฉันคิดว่าอาจารย์อารีมีความลึกซึ้งมาก อาจารย์สอนแบบไม่สอน คือ พูด พูด แล้วก็ปล่อยให้ลูกศิษย์คิดเอง ทำเองไปเรื่อย ๆ ถ้าศิษย์ไม่เข้าไปถาม ไปขอให้แก้ไข ปัญหาหรือชี้แนะ อาจารย์ก็จะไม่ว่าอะไร ปล่อยให้ฝึกหัดทำเอง เรียนรู้เอง การเรียนรู้จากอาจารย์จึงต้องมีสมาธิ ฟัง สังเกต คิด และลงมือทำเอง จึงจะค่อย ๆ เข้าใจและซึมซับความหมายทางวิชาการและได้ความรู้ดังที่อาจารย์ต้องการให้เข้าใจ...

จึงเกิดความเข้าใจได้ว่า อาจารย์เป็นทั้งศิลปินและครูอย่างแท้จริง อาจารย์สามารถสอนให้เรารู้จักที่จะดึงสุนทรียะภาพทางศิลปะของเราออกมา เพื่อสื่อความโดยภาพตามความนึกคิดจินตนาการและความรู้สึกของเรา อาจารย์ทำให้เรามั่นใจและกล้าเป็นตัวตนของเราเอง ไม่ต้องลอกเลียนแบบใคร อาจารย์ทำให้เราทุกคนเป็นศิลปินได้ อาจารย์ทำให้เรารู้สึกว่าศิลปะเป็นเรื่องที่ไม่ไกลเกินเอื้อม ศิลปะไม่จำกัดเฉพาะในแวดวงผู้มีพรสวรรค์เท่านั้น ศิลปะเป็นเรื่องที่ทุกคนเข้าถึงได้ ดิฉันคิดว่าอาจารย์อารี มิใช่เป็นเพียงศิลปินชั้นครูเท่านั้น แต่อาจารย์ยังเป็นครูของศิลปินด้วย อาจารย์อารี ได้ทำให้คำพูดที่ว่า “ศิลปะเป็นของทุกคน” เป็นเรื่องจริง (ทิพาวดี เมฆสวรรค์. 2559: สัมภาษณ์)

การวิเคราะห์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน
ดังนี้

มีการจัดการเรียนการสอนทัศนศิลป์แบบองค์รวม มีการบูรณาการกับศาสตร์อื่น เช่น นำดนตรีมาใช้ประกอบกับการสอนศิลปะ เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนผ่านกระบวนการทางทัศนศิลป์ โดยมีวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนที่ต้องการให้ผู้เรียนมีทัศนคติเชิงบวกกับศิลปะและเห็นว่าศิลปะไม่ใช่เรื่องไกลตัว ทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจมีความเป็น

ตัวของตัวเอง และทำให้เกิดความคิดว่าทุกคนสามารถสร้างสรรค์ได้ รวมถึงได้รับความสุข ความเพลิดเพลิน จากการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนตามแนวทาง “นวลารลากและระบาย” สอนให้คิดและลงมือทำ ตามแนวทางปฏิบัติการนิยม โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้วยการสอนตามวิถีธรรมชาติ เช่น การลากสัมผัส และการลากเร็ว ประสมประสานกับการสอนตามวิธีสร้างสรรค์ ซึ่งเหมาะกับการพัฒนาผู้เรียนตามวัยที่แตกต่างกันได้ โดยใช้แนวคิดทางทัศนศิลป์คือ การนำเสนอการถ่ายทอดภายใต้แนวคิดหลัก “รูปถ่ายไม่เหมือน รูปเหมือนไม่มี” รวมถึงนำเสนอการถ่ายทอดรูปแบบตามแนวทางรูปและพื้น ทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจว่าตนเองทำได้ ส่วนด้านความเป็นครูนั้น อารี สุทธิพันธุ์ มีความเป็นครูอย่างแท้จริง ตามที่ผู้เรียนรู้สึกสัมผัสและรับรู้ได้



บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลในปริญญานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาแนวคิดทางทัศนศิลป์ที่ส่งผลต่อกระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษา : กรณีศึกษา อารี สุทธิพันธุ์ ผู้วิจัยพบว่าแนวคิดของอารี สุทธิพันธุ์ ที่เชื่อมโยงสู่กระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษามีความหลากหลาย สำหรับแนวคิดที่เกิดขึ้นเหล่านั้นมีพัฒนาการไปตามช่วงเวลา โดยผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์และสรุปผลแนวคิดที่ยังคงอยู่สำหรับใช้จัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติในปัจจุบันเป็นหลัก เพราะแนวคิดต่าง ๆ ย่อมมีความเปลี่ยนแปลงแนวคิดเป็นเรื่องของความคิดเห็นส่วนตัว ที่เกิดจากประสบการณ์ของบุคคล และถูกจัดลำดับเป็นแนวทางเพื่อผลในการปฏิบัติ สำหรับเรื่องของแนวคิดนั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “เมื่อกล่าวถึงแนวคิด หมายถึง ความคิดเห็นส่วนตัว อันเป็นผลมาจากประสบการณ์ การสังเกต การติดตาม สอบทานจากเรื่องราวและเหตุการณ์ที่ประสบในปัจจุบัน แล้วจัดลำดับไว้เพื่อเสนอเป็นแนวทางสำหรับนำไปทดลองปฏิบัติ แนวคิดอาจจะนำไปปฏิบัติได้หรือไม่ได้ ทั้งนี้ ให้อยู่ในสภาพการณ์ของสังคม ความพร้อมและเงื่อนไข รวมถึงตัวแปรต่าง ๆ ที่อาจเกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม แนวคิดก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ...” (อารี สุทธิพันธุ์. 2554: 107)

จากหัวข้องานวิจัยครั้งนี้แม้จะเป็นการศึกษาแนวคิดทางด้านทัศนศิลป์ที่ส่งผลต่อกระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษา ของอารี สุทธิพันธุ์ เป็นเรื่องหลัก แต่พบว่าไม่ได้มีเพียงแนวคิดทางด้านทัศนศิลป์ที่ อารี สุทธิพันธุ์ ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น ยังมีแนวคิดที่ประกอบด้วยแนวคิดทางด้านการจัดการศึกษา เช่น การจัดการเรียนการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลางหรือผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวเชิงการปฏิบัติทางทัศนศิลป์สมัยใหม่ และอุดมการณ์ของความเป็นครู ที่แม้จะไม่ใช่วิธีการทางทัศนศิลป์โดยตรง แต่เป็นการบูรณาการเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน แนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้จึงส่งผลต่อความคิดเชิงระบบ ในการจัดการเรียนการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ ด้วย การสรุปและการอภิปรายผลจึงมีประเด็นที่เพิ่มเติมไปจากแนวคิดทางด้านทัศนศิลป์ด้วย

สรุปผล

แนวคิดทางกระบวนการจัดการเรียนการสอนศิลป์ศึกษาที่หลากหลาย ถูกนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในระบบการศึกษาและพัฒนาสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอนทางทัศนศิลป์ศึกษาที่รวมการเรียนการสอนแบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าไปด้วย การเรียนการสอนแบบเดิมที่ใช้ครูเป็นศูนย์กลาง ใช้แนวคิดหรือทฤษฎีแบบเดิม เช่น กายวิภาค แสงเงา ที่แสดงความเหมือนจริงตามต้นแบบนั้น อาจไม่เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงในทางสุนทรียภาพ ก็ถูกกำหนดความงามและ

คุณภาพภายใต้การจัดให้รางวัลทางศิลปะระดับนักเรียนไปจนถึงระดับชาติหรือแห่งชาติ ไม่ได้ทำให้เกิดการพัฒนาการรับรู้ทางสุนทรีย์กับคนส่วนใหญ่ของประเทศให้เข้าถึงศิลปะได้อย่างทั่วถึง

สำหรับการจัดโครงสร้างการเรียนการสอนทัศนศิลป์ศึกษาที่กำลังดำเนินอยู่ในประเทศไทยนั้น หากต้องการให้ผู้เรียนรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของศิลปะในปัจจุบันและศิลปะเข้าถึงผู้สนใจได้อย่างกว้างขวาง มีความจำเป็นต้องเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนรู้ เพื่อการรู้เท่าทัน โดยไม่ทำให้ศิลปะเป็นของพิเศษที่ต้องสืบทอดจารีต เป็นของชนชั้นสูง หรือศิลปะเป็นเรื่องยากที่เข้าใจได้ ซึ่งที่ผ่านมาเรื่องเหล่านี้ยังเป็นทัศนคติและความเชื่อของคนส่วนใหญ่ในสังคมไทย สาเหตุอาจเป็นเพราะไม่ได้สอบถามศิลปะ กระแสหลักตามลักษณะที่ได้กล่าวมาแล้วว่าก็ถูกกำหนดความงามและคุณภาพภายใต้การจัดให้รางวัล ผลงานที่ออกมาจึงเป็นไปตามแนวคิดเฉพาะบางกลุ่ม เช่น ถูกจำกัดขนาดว่าต้องใหญ่ หรือ ผู้สร้างต้องมีพื้นฐานทักษะที่ชำนาญเท่านั้น สิ่งเหล่านี้ทำให้การเรียนการสอนต้องเป็นไปตามศิลปะแบบหลักวิชา (Academic Art) มานานเกือบเจ็ดทศวรรษ ส่งผลครอบคลุมไปยังการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และศึกษานอกระบบ ที่ตามวัตถุประสงค์ของผู้เรียนส่วนใหญ่คือไม่ต้องการเป็นศิลปินแต่อย่างใด

ในสังคมไทยเมื่อพิจารณาขยายขอบเขตออกไปจากศิลปะกระแสหลัก นั้นยังมีการเรียนการสอนอีกแนวทางหนึ่ง เป็นการเรียนการสอนและรูปแบบทางศิลปะที่เป็นกระแสรอง เน้นการเรียนการสอนตามวิถีธรรมชาติและวิถีสร้างสรรค์ มองผลงานศิลปะที่กระบวนการ มากกว่ามองที่ผลงานสำเร็จ และมองสื่อวัสดุที่แปลกใหม่เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ สามารถตอบใจทั้งการรู้เท่าทันและเข้าใจศิลปะได้ในระดับการเข้าถึงผู้เรียนหรือผู้สนใจทั่วไป ซึ่งหากเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนทางศิลปะให้แก่ผู้เรียนภายใต้ระบบการศึกษาทั่วไป มีแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาในลักษณะเป็นวิชาสามัญวิชาหนึ่ง ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนทางศิลปะให้กับผู้เรียนนอกระบบการศึกษา มีแนวทางส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และความสุขในการทำกิจกรรม ซึ่งทำให้ผู้เรียนมีความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ รู้จักชื่นชมความงามในสิ่งที่มนุษย์ด้วยกันสร้างขึ้น และไม่ควรคาดหวังที่จะให้ผู้เรียนมีทักษะไปในเชิงศิลปินแต่อย่างใด

ในปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนทัศนศิลป์ศึกษานั้นมีความหลากหลายมากขึ้น แต่ศิลปินหรือครูศิลปะในกระแสหลักยังมองเห็นความสำคัญพื้นฐานของการเรียนเชิงทฤษฎี เช่น กายวิภาค แสงและเงา ต้องเขียนให้เหมือนก่อนแล้วจึงจะเขียนแบบนามธรรมได้ หรือการเรียนวิชาดอว์อิง มีเพียงดินสอเป็นสื่อวัสดุหลัก การเรียนศิลปะเป็นเรื่องของผู้มีพรสวรรค์ คล้ายกับอดีตที่ศิลปะจะแฝงตัวอยู่กับระบบของศาสนาและมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก มุ่งที่จะรักษา ส่งเสริม คำจูนศาสนาไว้ ผู้สร้างจำเป็นต้องรักษาขนบประเพณีในการแสดงออกเพื่อสนองความต้องการของผู้อุปถัมภ์ ส่งผลให้การเรียนการสอนต้องจัดตามแนวทางของศิลปะแบบหลักวิชา ซึ่งเป็นความเชื่อที่ต้องสอบถามทั้งผู้เรียนและผู้สอน ทั้ง ๆ ที่

ปัจจุบันมีสื่อทางศิลปะมากมายที่สามารถนำมาถ่ายทอดแนวคิดรูปแบบทางศิลปะได้ โดยสื่อวัสดุต่าง ๆ มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาตามเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเช่นกัน การให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการใหม่ สื่อวัสดุใหม่ จากเดิมที่ต้องเขียนให้เหมือนต้นแบบ สิ่งที่จะควรจะได้รับไม่ใช่แค่การรับรู้ความเหมือน แต่ควรให้ทางเลือกที่นักเรียนจะได้รับรู้และถ่ายทอดตามการรับรู้ของเขาเอง เพื่อการพัฒนาสมองตามการสร้างสรรค์โดยไม่นำความคิดใดความคิดหนึ่งไปสกัดความเจริญเติบโตของสมองในการสร้างสรรค์ การเรียนศิลปะไม่ควรถูกจำกัดอยู่ตามทัศนคติเดิม ที่เชื่อว่าต้องมีพรสวรรค์เท่านั้นถึงจะเรียนศิลปะได้ แต่ศิลปะควรเป็นสิ่งที่เท่าเทียมกันคือทุกคนสามารถเรียนได้ ทุกคนสัมผัสกับศิลปะได้ มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ มีชุดความรู้ มีชุดปฏิบัติการที่เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียน

จากข้อมูลข้างต้น มีข้อเปรียบเทียบว่าระหว่างแนวทางการเรียนการสอนทัศนศิลป์ศึกษาแบบที่เน้นความเป็นจริงตามต้นแบบ กับอีกแนวทางหนึ่งคือมีแนวคิดเริ่มที่ความสำคัญของรูปแบบเป็นแกนนำ เน้นลักษณะการสืบทอดมากกว่าการสร้างสรรค์ การถ่ายทอดรูปแบบในเชิงเหตุผลตามที่รับรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งงานวิจัยนี้ไม่มีข้อสรุปว่าการเรียนการสอนทัศนศิลป์ศึกษาทั้งสองแนวทางมีผลในระยะยาวเป็นอย่างไร และแต่ละแนวทางมีข้อดีข้อด้อยอย่างไร แต่หากจะตอบคำถามในเชิงศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ภายใต้ความเชื่อที่ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “วัฒนธรรม คือแบบอย่างของการสร้างสรรค์ (Pattern of Creativity)” (อารี สุทธิพันธุ์, 2559: สัมภาษณ์) ศิลปะยุคปัจจุบันก็ควรเป็นแบบอย่างของการสร้างสรรค์สำหรับคนรุ่นต่อไป ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงไปในทางสร้างสรรค์ และสามารถเป็นแบบอย่างได้ จะเป็นการสร้างศิลปะเชิงวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง เป็นรูปแบบวัฒนธรรมของคนยุคปัจจุบัน และผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าการเติบโตทางความคิดในแบบของการสร้างสรรค์ มิใช่การเติบโตแบบจักรกลที่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า ดังนั้นการเรียนการสอนแบบจักรกลหรือสามารถคาดการณ์ผลงานสำเร็จได้ล่วงหน้าแล้ว อาจจะไม่ใชการเรียนจัดการเรียนการสอนที่ทำให้มนุษย์เกิดความคิดสร้างสรรค์ได้หรือมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้

การศึกษาแนวคิดทางทัศนศิลป์ที่ส่งผลต่อกระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษาของ อารี สุทธิพันธุ์ ผู้วิจัยพบว่ามีความหลากหลายด้วยบริบทแวดล้อมทางความคิดต่าง ๆ เช่น ได้รับการสอนให้มีความรักในการอ่าน เขียน และการตั้งคำถามมาตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้มีบุคลิกของผู้มีความใฝ่รู้ เมื่อเข้าเรียนในโรงเรียนเพาะช่างได้เรียนรู้วิชาครูรวมถึงทักษะทางด้านศิลปะในแนวทางอะคาเดมิก หลังจากนั้นเข้าเรียนที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ที่มีแนวคิดและเปลี่ยนวิชาครูเป็นวิชาการศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนที่ก้าวหน้าในเชิงพัฒนาการ รวมถึงการเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศ ทำให้มุมมองทางการศึกษาของ อารี สุทธิพันธุ์ มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

นอกจากมุมมองด้านการศึกษาแล้ว งานวิจัยนี้มีความเชื่อมโยงทั้งด้านวัฒนธรรมและศิลปะอีกด้วย ซึ่งในภาพใหญ่เชิงวัฒนธรรมนั้น แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ มี

ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบทเชิงวัฒนธรรม กล่าวคือ เมื่อ อารี สุทธิพันธุ์ เดินทางไปศึกษาที่ประเทศสหรัฐอเมริกาในระหว่างปี ค.ศ. 1959 – 1962 (พ.ศ. 2502 - 2504) ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการเลือกตั้งประธานาธิบดีในสหรัฐอเมริกา และได้ประธานาธิบดีชื่อ จอห์น เอฟ. เคนเนดี เจ้าของวาทะที่กล่าวว่า “จงอย่าถามว่าประเทศชาติจะให้อะไรแก่ท่าน แต่จงถามตัวท่านเองว่าท่านจะทำอะไรให้ประเทศชาติ” ซึ่งอารี สุทธิพันธุ์ ได้อยู่ในบรรยากาศของการเลือกตั้ง บรรยากาศของเสรีภาพ บรรยากาศของประชาธิปไตย ทำให้โดยส่วนตัวแล้ว อารี สุทธิพันธุ์ จะมีความชื่นชมใน จอห์น เอฟ. เคนเนดี อยู่ด้วย ในเวลานั้นเป็นช่วงที่สังคมโลกอยู่ในยุคของสงครามเย็น (ค.ศ. 1947-1991) ระหว่างกลุ่มมหาอำนาจโลกสองขั้วที่โดดเด่นคือ สหรัฐอเมริกาที่มีแนวคิดแบบเสรีนิยมกับสหภาพโซเวียตที่มีแนวคิดแบบสังคมนิยม หรือระหว่างประชาธิปไตยกับคอมมิวนิสต์ รวมถึงสงครามเวียดนามที่พื้นที่การรบอยู่ในบริเวณประเทศเพื่อนบ้านของไทยฝั่งเวียดนาม กัมพูชา และลาว การต้องการหยุดยั้งการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของสหรัฐอเมริกา มีส่วนทำให้สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับการสนับสนุนให้ประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดความสัมพันธ์กับโลกเสรีนิยม ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การทหาร และการศึกษา เป็นต้น ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่สหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนผ่านหน่วยงานเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ภายใต้องค์การให้เงินช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา หรือ USOM (United States Operation Mission) สำหรับด้านการศึกษา นั้น USOM ร่วมกับรัฐบาลไทย ให้ทุนนิสิตนักศึกษาไทยไปศึกษาต่อในประเทศสหรัฐอเมริกาในหลายสาขาวิชา ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ เป็นคนหนึ่งที่ได้รับทุนดังกล่าว โดยคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ทำสัญญากับมหาวิทยาลัยอินดีแอนา ประเทศสหรัฐอเมริกา จึงนับเป็นบริบทหนึ่งที่ทำให้ อารี สุทธิพันธุ์ มีความผูกพันกับเสรีนิยมแบบประชาธิปไตย และแนวคิดการศึกษาแบบพัฒนาการที่กำลังได้รับความนิยมในสหรัฐอเมริกาในช่วงเวลานั้น ซึ่งก่อนไปศึกษาที่ประเทศสหรัฐอเมริกานั้น อารี สุทธิพันธุ์ ได้มีพื้นฐานการศึกษาแบบพัฒนาการไปบางส่วนแล้วจากการศึกษากับ สาโรช บัวศรี

ในด้านการไปศึกษา ณ มหาวิทยาลัยอินดีแอนา ส่วนหนึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ ได้ศึกษาแนวคิดศิลปะสมัยใหม่ที่มีพลังอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงเวลานั้นคือ ศิลปะลัทธิสำแดงอารมณ์นามธรรม หรือ แอบสแตรคเอกซ์เพรสชันนิสม์ เป็นแนวคิดและรูปแบบทางศิลปะที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา หลังสงครามโลกครั้งที่สอง กลุ่มที่มีชื่อเสียงคือ กลุ่มนิวยอร์ก สคูล (The New York School) เป็นศิลปะที่ให้เสรีภาพด้านแนวคิดและการแสดงออกอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังเป็นศิลปะเชิงตัวแทนของค่ายเสรีนิยมในสังคมที่กำลังต่อสู้กันเชิงวัฒนธรรม ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ ได้เรียนรู้และแสดงออกมาตามแนวทางดังกล่าว โดยเมื่อจบการศึกษาจากสหรัฐอเมริกา ได้นำผลงานกลับมาแสดงเดี่ยวครั้งแรกที่ประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2504 การจัดแสดงผลงานครั้งนั้นทำให้ อารี สุทธิพันธุ์ ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางใน

วงการศิลปะ เนื่องจากในเวลานั้นศิลปะที่ล้ำหน้าที่สุดในประเทศไทยคือศิลปะแบบคิวบิสม์ ซึ่งในเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ ล้ำหลังกว่าศิลปะแนวแอบสแตรคเอกซ์เพรสชันนิสม์ เกือบ 40 ปี และเมื่อมองย้อนกลับมาในสังคมไทยในเวลลาดังกล่าวยังอยู่ในช่วงรอยต่อของประชาธิปไตยที่ปกครองด้วยรัฐบาลทหาร ซึ่งมีแนวคิดสวนทางกับแนวคิดเชิงเสรีนิยม ด้านการจัดการเรียนการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ จึงเข้มข้นเชิงความคิด การวิพากษ์ วิจาร์ณ การแสดงออกเชิงเสรีนิยม และต่อสู้เรื่องความยุติธรรม แนวการสอนดังกล่าวได้ส่งผ่านไปยังลูกศิษย์ ทั้งในเชิงความคิด วิเคราะห์ การแสวงหาความรู้ การวิพากษ์ วิจาร์ณ การปฏิบัติ และแสดงออกเชิงเสรีนิยม ด้วย ลูกศิษย์คนสำคัญที่มีแนวคิดดังกล่าว เช่น วิรุณ ตั้งเจริญ อำนาจ เย็นสบาย ผดุง พรหมมูล เป็นต้น ซึ่งบุคคลดังกล่าวต่อมาเป็นทั้งอาจารย์มหาวิทยาลัย นักบริหารการศึกษา และเป็นเสาหลักทางวิชาการศิลปะ ที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย มาจนถึงปัจจุบันนี้

ด้านการศึกษาศิลปะในประเทศไทยช่วงเวลาดังกล่าวกำลังดำเนินไปตามรูปแบบลัทธิเหมือนจริง (Realism) บนฐานของการรับใช้การเมืองในช่วงรอยต่อของประชาธิปไตยดังที่กล่าวมา มีการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง เน้นการเลียนแบบตามแนวทางอะคาเดมิก หรือแม้จะมีกระแสศิลปะสมัยใหม่เข้ามาในประเทศไทยแล้ว มีศิลปินจำนวนไม่น้อยที่แสดงออกเชิงรูปแบบไม่ว่าจะเป็นศิลปะแนวคิวบิสม์ ศิลปะแนวฟิวเจอริสม์ ก็เป็นเพียงการลอกเลียนแบบเชิงเทคนิคมากกว่าที่จะเข้าใจปรัชญาศิลปะสมัยใหม่แบบลึกซึ้ง แตกต่างกับแนวคิดการจัดการศึกษาของ อารี สุทธิพันธุ์ ที่มีความเชื่อเรื่องการศึกษาแบบพัฒนาการหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นการเรียนการสอนตามวิถีธรรมชาติและวิธีสร้างสรรค์ บนแนวคิดเชิงปรัชญาสมัยใหม่แบบเสรีนิยม เคารพปัจเจก เคารพอัตตลักษณ์ เคารพความสามารถและสิทธิบุคคล ที่จะแสดงออกถึงความหลากหลาย และมีความเข้าใจปรัชญาศิลปะสมัยใหม่แบบลึกซึ้ง ซึ่งสวนทางกับการจัดการเรียนการสอนศิลปะในประเทศไทยช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้เกิดภาพสะท้อนหรือภาพตัวแทนระหว่างแนวคิดแบบเสรีนิยมและแนวคิดแบบสังคมนิยมที่ต่อสู้กันเชิงความคิด เชิงวัฒนธรรม ในสังคมไทยที่สอดคล้องกับการต่อสู้เชิงวัฒนธรรมในบริบทสังคมโลกในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย

การต่อสู้เชิงความคิด รวมถึงการจัดการเรียนการสอนเพื่อต้องการให้วงการศิลปะและการสอนศิลปะเกิดการเปลี่ยนแปลงจากที่เป็นอยู่ในเวลานั้น ทำให้ อารี สุทธิพันธุ์ ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นผู้สร้างศัตรูทางความคิดไว้มากมาย ซึ่งหากมองในอีกแง่มุมหนึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ มีอุดมการณ์ของความเป็นครู มีแนวคิดในการสร้างแนวทางใหม่ แนวทางของการแสวงหา แนวทางของเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ ทั้งในด้านความคิด กระบวนการ รูปแบบ และเสรีภาพ ไม่ลอกเลียนแบบอดีต ตามแนวคิดเชิงอุดมการณ์ที่กล่าวว่า “ไปที่แท่นบูชาเพื่อไปเอาเปลวไฟ ไม่ใช่ขี้เถ้า” และด้วยบุคลิกที่กล้าหาญ มีภาวะผู้นำ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง และมีความเป็นเอตทัคคะเฉพาะตัว ทำให้ถูกมองว่าเป็นครู

ศิลปะนอกแบบทางความคิด คิดนอกกรอบ คิดทวนกระแส ซึ่งส่วนหนึ่งหมายถึงการทวนกระแสศิลปะแบบหลักวิชาในช่วงเวลาดังกล่าว ที่เน้นการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง เน้นการเลียนแบบตามแนวทางอะคาเดมิก โดย อารี สุทธิพันธุ์ ได้นุกเบิกและนำแนวคิดด้านศิลปะสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอนในประเทศไทยเป็นคนแรก นอกจากนี้ยังเป็นผู้สร้างหลักสูตรศิลปศึกษาขึ้นที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ซึ่งนับเป็นแห่งแรกของสังคมไทย รวมถึงการเขียนหนังสือและตำราเพื่อให้ลูกศิษย์และบุคคลทั่วไปได้เรียนรู้ ทำให้เกิดหนังสือและตำราทางวิชาการจำนวนมากที่ใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับอ้างอิงทางการศึกษา ลูกศิษย์ทางศิลปศึกษาได้ขยายแนวคิดการจัดการเรียนการสอนนี้ไปยังสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งอุดมศึกษา มัธยมศึกษา ประถมศึกษา ทั่วประเทศ นับได้ว่า อารี สุทธิพันธุ์ ได้ผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงให้กับสังคมไทยได้มีทางเลือกทางศิลปะมากขึ้น ลดความเหลื่อมล้ำและมุ่งสร้างความเสมอภาคในวงการศึกษาศิลปะเพื่อให้ผู้ที่สนใจศิลปะทุกคนเข้าถึงการเรียนรู้และซาบซึ้งในศิลปะได้ และเป็นต้นแบบของความเป็นครูผู้มีอุดมการณ์ในการสร้างศักยภาพคน สร้างความคิด และสร้างอุดมการณ์ของความเป็นครูให้กับลูกศิษย์

อภิปรายผล

แนวคิดเชิงกระบวนการจัดการเรียนการสอนของอารี สุทธิพันธุ์ นั้น เป็นการจัดการศึกษาลักษณะการศึกษาแบบพัฒนาการ มีทั้งแนวคิดเชิงปรัชญาศิลปะ การปฏิบัติโดยเน้นการลงมือทำจริง และการจัดกิจกรรมเพื่อเรียนรู้ ที่ท้าทายการแสวงหาและการคิดทบทวน มากกว่าเน้นญาณหยั่งรู้ มีการกระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัวตลอดเวลา เป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้เรียนเกิดการรู้คิด พร้อม ๆ กับความสามารถในการสร้างสรรค์ เป็นการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนการสอนและกระแสทางด้านทัศนศิลป์ให้เป็นทางเลือกใหม่ของวงการศึกษาและของสังคม ซึ่งพอจะสรุปแนวคิดที่ อารี สุทธิพันธุ์ ใช้ในการจัดการเรียนการสอนทัศนศิลปศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน
2. แนวคิดทางทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ที่ส่งผลต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน
3. แนวคิดเชิงเสรีนิยม และอุดมการณ์ความเป็นครู

1. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน

แนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่ อารี สุทธิพันธุ์ ใช้เป็นหลัก เป็นแนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม โดยใช้แนวคิดนี้เมื่อเริ่มสอนที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร หรือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในปัจจุบัน นับตั้งแต่ พ.ศ. 2500 และเชื่อมั่นในแนวทางนี้มาตลอดถึงปัจจุบัน โดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางความคิดและทางการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดสติปัญญา พัฒนาทักษะ

การคิดอย่างมีเหตุผล และเกิดความคิดสร้างสรรค์ ตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยการให้กำลังใจ จัดกระบวนการสอนที่ให้ผู้เรียนเกิดแรงใจ เกิดความต้องการแสวงหา และมีความสุขในการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวการจัดการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 คือ “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. 2542: 3)

กระบวนการจัดการเรียนการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ นั้น เป็นการจัดการศึกษาลักษณะการพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนแบบองค์รวม กล่าวคือนอกจากนักเรียนเป็นศูนย์กลางแล้ว ยังมีทั้งแนวคิดเชิงปรัชญาศิลปะ การปฏิบัติโดยเน้นการลงมือทำจริง และการจัดกิจกรรมเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้เรียน มีการจัดการเรียนการสอนและกระบวนการเรียนรู้ ที่ท้าทายการแสวงหาและการคิดทบทวนมากกว่าเน้นถ่ายทอดความรู้ มีการกระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัวตลอดเวลา และยังนำศาสตร์อื่น ๆ มาประกอบ เช่น ดนตรี คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น เป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้เรียนเกิดการรู้คิดพร้อม ๆ กับความสามารถในการสร้างสรรค์ เป็นการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนการสอนและกระแสทางด้านทัศนศิลป์ให้เป็นทางเลือกใหม่ของวงการศึกษาศาสตร์และของสังคม ทำให้หลายฝ่ายมองว่าเป็นครูศิลปะนอกแบบทางความคิด เป็นครูที่นอกกรอบหรือคิดทวนกระแส หรือการสอนศิลปะด้วยการคัดค้านการเรียนการสอนศิลปะด้วยการเลียนแบบ สอดคล้องกับที่ วิรุณ ตั้งเจริญ กล่าวถึงกระบวนการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ ไว้ว่า

กระบวนการสอน หรือ “กระบวนการสร้างมนุษย์” ของ อารี สุทธิพันธุ์ เป็นกระบวนการที่กระตุ้นทั้งความคิดและพฤติกรรม เพื่อก่อให้เกิดความคิดและการสร้างสรรค์ ผลักดันการอ่าน การคิด การเขียนและอุดมการณ์ไปพร้อมกัน ฐานศิษย์ส่วนหนึ่งก็อาจจะสื่อสารได้ แต่อีกส่วนหนึ่งอาจจะสื่อสารไม่ได้ มากน้อยต่างกันไป การสอนอาจคล้ายกับการซักผ้าด้วย การใส่ผงซักฟอกแล้วขยี้ อาจคล้ายกับการเติมน้ำลงในแก้วน้ำ และรอวันตกตะกอน อาจคล้ายกับการขุดคุ้ยให้ความคิดของผู้เรียนหลุดออกมา ... (หนังสือที่ระลึกนิทรรศการทัศนศิลป์ 72 ปี ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์. 2544: 88)

การกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดทบทวนและมีความตื่นตัวในการเรียนรู้นั้น ผู้วิจัยพบว่า เมื่อ อารี สุทธิพันธุ์ ไปบรรยายหรือให้ความรู้ในที่ต่าง ๆ เมื่อกระบวนการสอนหรือการบรรยายเริ่มต้นขึ้น สิ่งแรกที่ผู้เรียนถูกสอบถามคือความเชื่อเรื่องสัญญาณว่า สัญชาตญาณนั้นมีในมนุษย์หรือไม่ และชี้แจงว่าตามความหมายของสัญญาณนั้น คือสิ่งที่เป็นไปได้เองโดยไม่ต้องได้รับการสอน และสัญญาณมีเฉพาะในสัตว์เดรัจฉานเท่านั้น ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ เชื่อว่า มนุษย์ไม่มีสัญญาณ เพราะมนุษย์ต้องรับการสอน และสอนคนอื่น ๆ ต่อไปได้ สอดคล้องกับแนวคิดประสบการณ์นิยม และ

พฤติกรรมนิยมที่ อารี สุทธิพันธุ์ ได้รับอิทธิพลจากบุคคล 2 คน คือ สาโรช บัวศรี และจอห์น ดุย ซึ่ง สาโรช บัวศรี ผู้เป็นอาจารย์ท่านหนึ่งของ อารี สุทธิพันธุ์ ที่ได้มีโอกาสเรียนกับ จอห์น ดุย ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่แนวคิดเรื่องประสบการณ์มีความสำคัญต่อผลในทางปฏิบัติ การจัดการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้รับการยอมรับในวงการศึกษาศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา แนวคิดเรื่องมนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณนี้ได้รับคำอธิบายเพิ่มเติมจาก สมัคร บุรวาศ ผู้บุกเบิกการศึกษาวิชาปรัชญาสมัยใหม่ของไทย และราชบัณฑิตทางสาขาอภิปรัชญา โดย สมัคร บุรวาศ กล่าวว่า “เมื่อมนุษย์ตามองเห็น มือใช้การได้ สัญชาตญาณก็ไม่มี สัญชาตญาณคือการกระทำไปได้โดยไม่ได้รับการสอน” การเรียนการสอนตามความเชื่อของอารี สุทธิพันธุ์ จึงเป็นเรื่องของพฤติกรรมนิยม มนุษย์ทุกคนต้องได้รับการสอนเมื่อได้รับการสอนแล้วพฤติกรรมจะเปลี่ยนแปลงไป ความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมจึงนับเป็นความจริงของงานของผู้เรียน เป็นความจริงของงานของการศึกษา

รูปแบบการทดสอบว่ามนุษย์มีสัญชาตญาณหรือไม่ ที่ อารี สุทธิพันธุ์ ใช้อยู่เสมอคือ คำถามว่า “คนไปไปถามซื้อพัดจะทำอย่างไร” และจะแสดงท่าทางให้ผู้เรียนทำตามคือเอามือโบกไปมา ซึ่งผู้เรียนก็ทำตามที่ผู้สอนทำให้ดู และตั้งคำถามต่อไปว่า “แล้วคนตาบอดไปซื้อหวีจะทำอย่างไร” และจะแสดงท่าทางให้ผู้เรียนทำตามคือเอามือเสยผม ผู้เรียนก็จะทำตามที่ผู้สอนทำให้ดูอีก ซึ่งถือเป็นตัวอย่างของวิธีเลียนแบบที่ผู้เรียนมักจะทำตามที่ผู้สอนบอก แต่คำตอบที่น่าจะเป็นคือ หากคนไปไปซื้อพัด การโบกมือไปมาก็สื่อสารกับผู้ขายได้ แต่สำหรับคนตาบอดไปซื้อหวี ไม่จำเป็นต้องเสยผมตามที่ผู้สอนทำให้ดู แต่ควรบอกคนขายเลยว่าซื้อหวี เพราะคนตาบอดไม่ได้เป็นใบ้

คำถามนี้เป็นการสร้างความเข้าใจให้ผู้เรียนทราบว่า มนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณ ทุกคนต้องได้รับการสอน ในเบื้องต้นสอนให้เลียนแบบและแสดงท่าทางให้ทำตาม แต่เมื่อเฉลยคำตอบแล้วว่าคนตาบอดพูดได้ ไม่ได้เป็นใบ้ เมื่อมีคนมาถามคำถามนี้อีกก็จะตอบได้ โดยในคำถามเรื่องคนตาบอดไม่ต้องเอามือเสยผมอีก ตอบไปเลยว่าซื้อหวี จึงใช้เป็นตัวอย่างของการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

เมื่อกล่าวถึงการเรียนการสอนและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นไปในแนวทางประสบการณ์นิยมแล้ว หากกล่าวในเชิงศิลปะ ประสบการณ์มีความเกี่ยวข้องกับศิลปะจึงเป็นไปตามความเชื่อที่กล่าวว่า “ศิลปะเป็นประสบการณ์” ความเชื่อนี้ได้รับอิทธิพลจากหนังสือศิลปะและประสบการณ์ (Art as Experience) ของ จอห์น ดุย ซึ่งเขาให้ความหมายของศิลปะว่า ศิลปะคือคุณภาพอย่างหนึ่งของการกระทำและสิ่งที่ทำเสร็จแล้ว (art is a quality of doing and what is done) โดยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 นั้น คำว่า Experience ยังไม่มีคำแปลในภาษาไทย ใช้คำว่า ความจัดเจน จนกระทั่ง สาโรช บัวศรี ได้บัญญัติคำนี้ขึ้น ดังนั้นจากประสบการณ์เรียนรู้และการสอนของ อารี สุทธิพันธุ์ จึงเชื่อว่าคุณค่าของการกระทำหรือประสบการณ์นั้น มีค่ามากกว่าผลงานสำเร็จ ซึ่ง “คุณค่า

ของการกระทำ หมายถึง กระบวนการของการทำกิจกรรมนั้น ๆ (process) ผลงานสำเร็จ หมายถึง ผลจากการกระทำกิจกรรมนั้น ๆ มีลักษณะเป็นอย่างไรแล้วจึงหาคำตอบมาใช้เพื่อสื่อรูปแบบนั้น ๆ กับความเข้าใจ (product)” (อารี สุทธิพันธุ์. 2553: 87) ประสบการณ์ที่มีผลในทางกระบวนการและการปฏิบัติ ในการจัดการเรียนการสอนจึงให้ความสำคัญกับกระบวนการก่อนผลงานสำเร็จ และด้านของ คำความคิด และความหมาย นั้น อารี สุทธิพันธุ์ ให้ความสำคัญมาก เช่น คำว่า ศิลปะ ต้องประวิสรรชนีย์ ส่วนคำว่า “ทัศนศิลป์” นั้น อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “เมื่อปี 1954 รูดอล์ฟ อาร์นไฮม์ ให้ความสำคัญกับการรับรู้ทางตา คำว่า Visual จึงสำคัญมาก ผมเลยตั้งคำว่า “วิทศนศิลป์” ต่อมากลายเป็น “ทัศนศิลป์”” (อารี สุทธิพันธุ์. 2559: สัมภาษณ์)

สำหรับกระบวนการคิดและกระบวนการจัดการเรียนการสอน ให้คิดเป็นทำเป็น นั้น ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับ อารี สุทธิพันธุ์ ที่ได้เสนอไว้ว่า

ในฐานะครู ใครเสนอ กระบวนการสอน ทั้งครูและนักเรียนคงเข้าใจได้ไม่ยากนัก ตามลำดับ คือ
 ฟร่ำสอน - ให้ตั้งใจทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ แบ่งเวลาให้เหมาะสม ครูให้กำลังใจ ให้นักเรียนได้
 กระทำอย่างมีความสุข
 สั่งสอน - ให้ลองทำตามแผน ตามกติกา ตามกรอบที่ได้ตกลงกัน ได้ร่วมกันวางแผนตามลำดับ
 ก่อนหลัง และรับผิดชอบร่วมกัน
 เสริมสอน - ให้ใช้สติปัญญาสร้างสรรค์ เอาชนะตนเอง จนมีความรู้เข้าใจแหลมคม ฉลาดหลักแหลม
 สอบสอน - ให้สามารถนำความรู้ประสบการณ์ไปใช้สอนต่อได้ ตามความรู้ความสามารถเฉพาะตน
 ประเมินผลการสอน - ให้สามารถทำการวัดผล ประเมินผลจากผลงาน ความเจริญงอกงาม ตามจิตพิสัย
 และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (อารี สุทธิพันธุ์. 2548: 4)

ผู้วิจัยพบว่า อารี สุทธิพันธุ์ ไม่เชื่อว่าพรสวรรค์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ทางศิลปะ ตามที่ได้กล่าวแล้วว่าทุกคนต้องได้รับการสอนเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อความเจริญงอกงาม โดยผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ว่ามีความสำคัญมากกว่าพรสวรรค์ การจัดการเรียนการสอนด้านทักษะจำเป็นต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เพื่อทำให้เกิดพัฒนาการที่สมวัย และการให้เสรีภาพทางความคิดกับผู้เรียน เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ และในภาพรวมเชื่อว่าทัศนศิลป์ศึกษาสามารถช่วยให้พลเมืองมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรสนิยม โดยไม่จำกัดวงว่าทัศนศิลป์ศึกษาเป็นเรื่องเฉพาะกลุ่มคนที่สนใจศิลปะเท่านั้น การปลูกฝัง การพัฒนารสนิยมให้กับเยาวชน เมื่อเติบโตขึ้นไม่ว่าไปประกอบอาชีพใดก็ตาม เขาผู้นั้นจะมีรสนิยมและมีความคิดสร้างสรรค์ติดตัวไป ซึ่งในปัจจุบันการศึกษาศิลปะในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา มีจำนวนไม่น้อยที่ครู อาจารย์ หรือสถาบัน ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเฉพาะกลุ่มที่เชื่อว่ามีพรสวรรค์ เห็น

ความสำเร็จในรูปแบบของรางวัล การประกวดแข่งขันมากกว่าการสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์โดยเท่าเทียมกันในสังคมประชาธิปไตย

นอกจากนี้ กระบวนการจัดการเรียนการสอนศิลปะตามอรรถาธิบายของ อารี สุทธิพันธุ์ ที่ผู้เรียนส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีความพร้อมด้านหน้าที่การงานหรือมีอาชีพหลักในด้านอื่น ๆ อยู่แล้ว ยังคงใช้แนวคิดเดิมคือเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยใช้การสอนตามวิถีธรรมชาติ ผสมผสานกับวิธีสร้างสรรค์ การให้เสรีภาพทางความคิดกับผู้เรียน โดยค้นคว้าทดลองและจัดกิจกรรมเพื่อให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนนั้น มีส่วนช่วยส่งเสริมอารมณ์ ทักษะคิด ความเพลิดเพลิน ตามจุดมุ่งหมายคือความสุขจากการเรียนรู้แล้ว ยังมีส่วนพัฒนาการรับรู้ในเชิงทัศนศิลป์ในมุมมองที่หลากหลายและกว้างขวางมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

2. แนวคิดทางทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ที่ส่งผลต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน

แนวคิดเรื่องการลงมือปฏิบัติการ เป็นไปตามแนวทางปฏิบัติการนิยม ซึ่ง อารี สุทธิพันธุ์ จัดตนเองอยู่ในกลุ่มปฏิบัตินิยม ให้ความสำคัญกับการลงมือทำจริง โดยกล่าวว่า “ผมจัดตัวเองอยู่ในกลุ่มปฏิบัตินิยม ต้องลงมือทดลองทำไปก่อน เป็นครูศิลปะต้องมีห้องทดลองเหมือนครูวิทยาศาสตร์ และการทำงานทางศิลปะของผม เป็นการค้นหากระบวนการนำไปเพื่อถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้สร้างงานศิลปะด้วยตัวของเขาเองต่อไป” (อารี สุทธิพันธุ์, 2558: สัมภาษณ์) การแสวงหาความรู้จากการค้นคว้าทดลองปฏิบัติโดยศึกษาผ่านการถ่ายทอดผลงานทางทัศนศิลป์นั้น ส่วนใหญ่จึงเป็นกระบวนการค้นคว้าเพื่อหาวิธีสอน ใช้วิธีรู้ไปทำไป (learning by doing) เพราะเชื่อว่าความรู้ที่ถูกต้องนั้น เป็นความรู้มาจากการปฏิบัติทดลองจริงและสามารถนำไปใช้จริง ทดลองปฏิบัติมากเท่าใดก็ยิ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าแน่นอนมากเท่านั้น ในการปฏิบัตินั้นส่งผลต่อการพัฒนากลวิธีให้สอดคล้องกับสื่อวัสดุต่าง ๆ โดยมีแนวคิดด้านสื่อวัสดุที่สัมพันธ์กับการสอนและการปฏิบัติการ คือมองสื่อวัสดุที่แปลกใหม่เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ก่อนการสอนจะทำการทดลอง และค้นคว้าทางรูปแบบและสื่อวัสดุเพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันทั้งเพศ อายุ และวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนอยู่เสมอ ที่มาของผลงานทางทัศนศิลป์จำนวนมาก ของ อารี สุทธิพันธุ์ จึงเป็นผลจากการค้นคว้าทดลองปฏิบัติเพื่อนำกระบวนการไปสอน

สิ่งหนึ่งที่ อารี สุทธิพันธุ์ ไม่เหมือนผู้สอนหรือศิลปินคนอื่น ๆ ที่แต่ละคนจะมีแนวทางการถ่ายทอดเนื้อหาเรื่องราวหรือแนวทางการสอนด้วยวัสดุเดิม ๆ จนกลายเป็นรูปแบบที่ชัดเจนเพียงรูปแบบเดียว นักวิชาการทางศิลปะหลายคนมองว่า รูปแบบแอบสแตรคเอกซ์เพรสชันนิสม์ ที่ระบายสีด้วยรอยแปรงอย่างคล่องแคล่ว เป็นรูปแบบที่สร้างชื่อเสียงให้กับ อารี สุทธิพันธุ์ แต่ไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผลการสร้างสรรค์เชิงผลงานสำเร็จดูแผ่วลงไป แต่ผู้วิจัยพบว่าสำหรับ อารี สุทธิพันธุ์

ไม่ได้ให้ความสำคัญกับผลงานสำเร็จ แต่ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างสรรค์ เมื่อได้ลงมือทำจำนวนมากแล้ว ใช้สื่อวัสดุใดจนมีความชำนาญแล้ว จัดเป็นกระบวนการสอนเชิงรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งได้แล้ว มักจะหาสื่อวัสดุใหม่ ๆ มาทดลองอยู่เสมอ เพื่อให้ได้แนวทางการสอนที่ทันสมัยเท่าทันกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางพัฒนาการ และแนวคิดปฏิบัติการนิยมที่เชื่อว่า “... “ปฏิบัติการนิยม” หรือ “ลัทธิเล็งผลปฏิบัติ” ... ความหมายของเล็งผลปฏิบัติคือ ไม่เคร่งทฤษฎีจนเกินไป พยายามปรับตัวเข้ากับสภาพความเป็นจริงของช่วงเวลาและบริเวณว้างนั้น ๆ แนวคิดแบบปฏิบัตินิยมนี้ มีฐานความคิดตั้งบนความสงสัยที่ว่า จะเป็นไปได้หรือไม่ (is it possible?) หากเป็นไปได้จะเกิดอะไรขึ้น” (อารี สุทธิพันธุ์. 2543: 130-131)

ส่วนแนวคิดทางทัศนศิลป์ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติการของ อารี สุทธิพันธุ์ นั้น บางส่วนได้รับอิทธิพลมาจากแนวทางของศิลปินในลัทธิศิลปะสมัยใหม่ เช่น การมองรูปร่างโลกภายนอกให้เห็นเป็นลักษณะง่าย เป็นเหลี่ยมหรือย่อยสิ่งที่เห็นตามแนวคิดเอาหนึ่งหารตลอดและการใช้สีเป็นสีเป็นเปอร์สเปคตีฟ ของ พอล เซซานน์ รูปถ่ายไม่เหมือน รูปเหมือนไม่มี และการระบายสีก็คือการระบายสี การระบายสีไม่ใช่การสร้างรูป ของ อองรี มาติส การเกิดความรู้สึก (Mood) ต่อสิ่งที่กำลังกระทำในช่วงขณะนั้น ของ วาสลิลี แคนดินสกี หรือ แสดงความรู้สึกด้วยสีและรอยแปรงอย่างคล่องแคล่วของ วิลเลม ดีคู닝 ที่ เป็นแนวคิดสำคัญในการแสดงออกตามแนวทางแอบสแตรค การแสดงออกด้วยการลากแบบสัมผัส และแสดงท่าทางแบบนอกเข้านของ คิมมอน นิโคไลเดส แนวคิดความเคลื่อนไหวคือความงาม และทฤษฎีส่วนประกอบเพิ่มที่เป็นรูปธรรมมากกว่าการจินตนาการ ตามแนวทางของกลุ่มฟิวเจอริสม์ รวมถึงทฤษฎีของส่วนรวม หรือทฤษฎีสนาม (Whole Theory, Field Theory) การรับรู้เรื่องรูป (Figure) และพื้น (Ground) หรือสลับกัน หรือมองส่วนรวมว่ามีค่ามากกว่าส่วนย่อยตามของทฤษฎีเกสโตลท์

แนวคิดเหล่านี้ได้ถูกบูรณาการและคลี่คลายเป็นทัศนคติและแนวคิดเฉพาะของ อารี สุทธิพันธุ์ โดยนำเสนอเป็นหลักคิดใหม่สำหรับการสร้างสรรค์ไว้ 6 ประการ คือ “1) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว เติมอีกสิ่งหนึ่งเข้าไป (motion) 2) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว เปลี่ยนมุมมอง (direction) 3) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว แบ่งสิ่งที่เห็นเป็นส่วนเท่า ๆ กัน (division) 4) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว ดึงเอาส่วนเด่นออกมา (extraction) 5) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว เพิ่มอีกสิ่งหนึ่งเข้าไป (addition) 6) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว ทำลายให้เป็นส่วนย่อยแล้วประกอบใหม่ (destruction)” (อารี สุทธิพันธุ์. 2558:10)

เมื่อนำเข้าสู่กระบวนการสอนและการปฏิบัติการ ผู้วิจัยพบว่า เมื่อ อารี สุทธิพันธุ์ ไปบรรยายหรือให้ความรู้ในที่ต่าง ๆ เมื่อผ่านกระบวนการทดสอบและอธิบายเรื่องสัญญาณญาณแล้ว กระบวนการสอนต่อมาคือการสอนให้รู้จักคิดถึงหลักคิด 6 ประการที่กล่าวมา ซึ่งเป็นหลักคิดพื้นฐานของการลงมือปฏิบัติการสร้างสรรค์ โดยการสอนและยกตัวอย่าง ดังนี้

1) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว เติมอีกสิ่งหนึ่งเข้าไป (motion) ด้วยการตั้งคำถามว่า มีเชือกหนึ่งเส้นที่ขดไปมา เป็นเส้นตรงหรือไม่ คำตอบคือตรง ถ้าดึงปลายเชือกทั้งสองข้างซึ่งเป็นการเอาความเร็วใส่เข้าไป การใส่ความรู้สึกในเชิงความเร็วเข้าไปมีผลต่อการแสดงออกในรูปแบบที่ความเคลื่อนไหว ตามแนวคิดที่เชื่อว่า ความเคลื่อนไหวคือความงาม มีแนวคิดทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องคือเรื่องของ”แรง” ในรูปแบบต่าง ๆ

2) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว เปลี่ยนมุมมอง (direction) ด้วยการตั้งคำถามว่า มีเชือกเส้นหนึ่งจะนำไปสร้างเป็นสามเหลี่ยมมุมฉากได้หรือไม่ คำตอบคือได้ หากให้เปลี่ยนมุมมอง โดยมองในระนาบเดียวกับเชือกที่วางอยู่ ก็จะเห็นว่าเป็นเส้นตรง เป็นแนวคิดตามความเชื่อที่กล่าวว่า รูปถ่ายไม่เหมือนรูปเหมือน ไม่มี หรือ การระบายสีก็คือการระบายสี การระบายสีไม่ใช่การสร้างรูป ไม่ต้องการการถ่ายทอดเพียงมุมเดียวหรือเพียงมุมใดมุมหนึ่งเท่านั้น

3) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว แบ่งสิ่งที่เห็นเป็นส่วนเท่า ๆ กัน (division) ต่อเนื่องมาจากข้อ 2) คือให้นำเชือกแบ่งย่อยเป็นส่วน ๆ เท่า ๆ กัน เช่นแบ่งเป็น 12 ส่วน มัดเป็น 11 ปม จัดเป็นสัดส่วน 3 : 4 : 5 แล้วนำไปสร้างเป็นสามเหลี่ยมมุมฉาก หรือสอนโดยยกตัวอย่างแนวคิดของ เซซานน์ ว่าบอกว่าจงมองสิ่งต่าง ๆ ในโลกให้เป็นลูกบาศก์ หรือเห็นสิ่งใดแล้วให้เอาหนึ่งหารตลอด

4) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว ดึงเอาส่วนเด่นออกมา (extraction) สอนโดยยกตัวอย่างแนวคิดศิลปินสมัยใหม่ตามแนวทางแอบสแตรค เช่น สอนให้รับรู้เรื่องความรู้สึก(mood) โดยยกตัวอย่างแนวคิดของ แคนดินสกี เรื่องการจับก้อนน้ำแข็งแล้วปล่อยออกจากมือ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในชั่วขณะแบบฉับพลัน ที่เป็นความรู้สึกสำคัญในการแสดงออกตามแนวทางแอบสแตรค

5) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว เพิ่มอีกสิ่งหนึ่งเข้าไป (addition) ตามแนวคิดส่วนประกอบเพิ่ม เช่น หากต้องการให้รู้สึกเคลื่อนไหว ก็ให้ใส่รูปร่างหรือรูปทรงในลักษณะคล้ายกับรูปร่างหรือรูปทรงเดิม ซ้ำ ๆ กัน ต่อเนื่องในทิศทางเดียวกัน

6) เห็นสิ่งหนึ่งแล้ว ทำลายให้เป็นส่วนย่อยแล้วประกอบใหม่ (destruction) การทำลายให้เป็นส่วนย่อยแล้วสลับตำแหน่งใหม่ นำมาประกอบใหม่จะเกิดรูปร่างรูปทรงใหม่ รวมถึงการระบายสีทับหรือเคลือบบางส่วน ให้เหลือบางส่วนที่มีลักษณะเด่น ซึ่ง อาร์ สุธิพันธุ์ นำเสนอวิธีระบายที่เรียกเป็นชื่อเฉพาะว่า Interplay เป็นการผสมผสานรูป พื้น และบริเวณว่าง เพื่อให้เกิดความกลมกลืนกัน ตัดกัน หรือสร้างความสัมพันธ์ของรูปและพื้น ผลัก-ดึงรูปทรงในบริเวณว่างส่วนบวกและบริเวณว่างส่วนลบ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์เพื่อให้เกิดการตีลังกาในภาพ เพื่อให้เกิดเป็นการรับรู้สภาพส่วนรวมที่มาจากส่วนย่อยอื่นรอบตัวที่มีความสัมพันธ์กัน

จากทั้ง 6 ประการ พอจะสรุปได้ว่าเมื่อลงมือปฏิบัติการสร้างสรรค์ ไม่จำเป็นต้องทำทั้ง 6 วิธีพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้จะเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่ง หรือหลายวิธีรวมกัน ขึ้นอยู่กับรูปแบบและสถานการณ์ที่ต้องการถ่ายทอดขณะนั้นด้วย

กระบวนการต่อไปคือ สอนให้คิดสร้างสรรค์ และสูตรของความคิดสร้างสรรค์ที่ อารี สุทธิพันธุ์ ใช้อยู่เสมอคือ การสอนให้รู้สองสิ่งและคาดหมายว่าผู้เรียนจะคิดถึงสิ่งที่สามด้วยตนเอง ตามสูตรที่นำมาเป็นตัวอย่างเป็น $A^n + B^n \rightarrow C$ คือ สอนให้เห็นดวงอาทิตย์ แล้วให้เห็นหยดน้ำ ก็เชื่อว่าผู้เรียนจะคิดถึงรุ้งกินน้ำได้ เป็นต้น

ต่อมาในกระบวนการกระบวนการลงมือปฏิบัติการ จะใช้การสอนตามวิถีธรรมชาติ (The Natural Way to Teach) ผสมผสานกับการสอนตามวิธีสร้างสรรค์ (The Creative Way to Teach) ผ่านแนวคิดและกิจกรรม “นวลารากและระบาย” ซึ่งเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นจากพฤติกรรม จากการลงมือทำจริง เพราะเชื่อว่าประสบการณ์มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ และการเรียนรู้สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ พฤติกรรมมนุษย์เป็นผลมาจากการเรียนรู้ด้วยจิตสำนึก ซึ่งแตกต่างจากธรรมชาติของ ชิกมันด์ ฟรอยด์ ที่เชื่อว่าพฤติกรรมมนุษย์มาจากจิตไร้สำนึก กิจกรรมนวลารากและระบายนี้เป็นกิจกรรมทางทัศนศิลป์ที่เน้นกระบวนการ มากกว่าผลงานสำเร็จ เป็นการฝึกปฏิบัติที่สอดคล้องกับความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคม และสมองซีกซ้ายซีกขวา สามารถทำให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นว่าทุกคนสามารถสร้างสรรค์ได้ และเป็นตัวของตัวเองได้

3. แนวคิดเชิงเสรีนิยม และอุดมการณ์ความเป็นครู

อารี สุทธิพันธุ์ มีความเชื่อในรากฐานสังคมแบบประชาธิปไตย มีแนวคิดเชิงเสรีนิยม ยอมรับสิ่งใหม่ ไม่ยึดติดกับอดีต ยอมเปลี่ยนแปลงเมื่อมีสิ่งที่ดีกว่าและเหมาะสมกว่า ประกอบกับรากฐานตามแนวคิดเสรีนิยมสมัยใหม่ที่กล่าวว่า “ตัวฉันเป็นนายของโชคชะตา ตัวฉันเป็นกัปตันของวิญญาณ” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเสรีนิยมของ อารี สุทธิพันธุ์ คือ “...เราต้องพึ่งตนเอง ต้องทำด้วยตนเอง ต้องอ่าน ต้องศึกษา ต้องแสวงหา...” (อารี สุทธิพันธุ์, 2544: 95) บนรากฐานประชาธิปไตยที่สะท้อนสู่ผู้เรียน การให้เสรีภาพผู้เรียนในการแสดงความคิดเห็น และการแสดงออกอย่างเต็มที่ เพื่อความเสมอภาค ตามแนวคิดที่ว่าทุกชีวิตมีความสัมพันธ์กันช่วยเหลือกัน มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน ความเป็นมนุษย์ ทางกายภาพอาจแตกต่างกันได้ เพราะเชื่อในความแตกต่างที่เท่าเทียมกัน ให้เสรีภาพทางความคิดควบคู่กับเสนอให้ทบทวนด้วยสติปัญญาอย่างสม่ำเสมอ (Reflective Thinking) ให้เสรีภาพในการแสดงออกในเชิงปฏิบัติการตามแนวคิด “โดยมีปฏิบัตินิยม (Pragmatism) เป็นแนวทางตามลำดับคือ มันเป็นไปได้ไหม / หากเป็นไปได้แล้วจะคุ้มมันได้ไหม / คุ้มได้แล้วเอาไปทำ

ประโยชน์อะไร / ประโยชน์สำหรับใคร / ส่วนตัวหรือส่วนรวม / คุณได้แล้วนำไปจัดเป็นองค์ความรู้ได้ไหม / ได้แล้วพัฒนาต่อไป สอบทานปรับปรุงได้ต่อไปหรือไม่ (อารี สุทธิพันธุ์. 2557จ: 2)

สำหรับอุดมการณ์ความเป็นครู เริ่มต้นตั้งแต่การเลือกอาชีพ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวว่า “... เมื่อเราเลือกอาชีพครู จะบ่นว่าเหนื่อยหรือโศคราย ที่ต้องมาอยู่ในอาชีพนี้ไม่ได้เพราะก่อนจะมาอยู่ในอาชีพเรามีสิทธิจะเลือกไม่เป็นครู แต่เมื่อเลือกแล้ว ก็ต้องรับผิดชอบการเลือกของเรา ...” (อารี สุทธิพันธุ์. 2549: 106)

เมื่อมีอาชีพครู มีคำกล่าวเชิงอุดมการณ์ ที่ อารี สุทธิพันธุ์ กล่าวอยู่เสมอคือ “ผมเป็นครู ไม่ใช่ศิลปิน” และ “การมีอาชีพเป็นครูศิลปะ คล้ายกับคนทำสวน ต้องทำด้วยใจรัก สม่ำเสมอ เมื่อใดที่ลูกศิษย์จบไปมีงานทำ อยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุขและเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่น ก็ถือว่าได้ทำหน้าที่แล้วโดยสมบูรณ์ หรือเมื่อใดดอกไม้ในสวนบานส่งกลิ่นหอมไกล ก็รู้สึกภูมิใจว่าได้ทำหน้าที่คนสวนอย่างเต็มที่แล้ว” (อารี สุทธิพันธุ์. 2535ข: 7) แตกต่างจากศิลปิน ที่มุ่งหวังชื่อเสียง เงินทองและเกียรติยศ “... เกียรติยศมันก็แค่นั้น เราได้ทำอะไรจากสิ่งที่เรามีประสบการณ์นั้น ให้สังคมนั้น มันมากกว่าเกียรติยศมากนัก” (อารี สุทธิพันธุ์. 2543: 72) สอดคล้องกับ วิรุณ ตั้งเจริญ ซึ่ง กล่าวถึงความเป็นครู ของอารี สุทธิพันธุ์ ว่า “กว่าครึ่งศตวรรษที่ท่านอาจารย์เชื่อมั่นและยืนหยัดในปรัชญาความคิดและกระบวนการสร้างสถานศึกษา ให้เป็นคนมีคุณภาพในสังคม สร้างสรรค์สังคม กัดกัดกับความเป็นครูอาจารย์ ศิลปะมีกระบวนการคิด ต่อสู้ อดทน และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข” (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2559: สัมภาษณ์)

ในด้านความเป็นครูนั้น บุคคลที่มีชื่อเสียงในวงการศิลปะมองว่า “... ท่านอาจารย์อารี สุทธิพันธุ์ ท่านเหมาะที่สุดที่จะเป็นครูศิลปะ ผู้ชี้นำทางปัญญาให้เกิดกับวงการศิลปะของเรา ผมมองว่าท่านเป็นครูศิลปะที่มีความสมบูรณ์ในความเป็นครูเต็มร้อย คือ ท่านไม่ได้สั่งสมแต่วิชาการที่จะถ่ายทอดให้แก่ศิษย์เท่านั้น แต่ได้ลงมือปฏิบัติในเชิงศิลปะด้วยตัวท่านเองอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ทั้งการเขียนภาพสีน้ำมัน สีน้ำ การวาดเขียน ... (ประเทือง เอมเจริญ. หนังสือที่ระลึกนิทรรศการทัศนศิลป์ 72 ปี ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์. 2554: 88) และ “อาจารย์รับผิดชอบคือ Art Education อาจารย์ไม่ได้สร้างองค์ความรู้ทางด้านชิ้นงาน จริง ๆ แล้วส่วนตัวผมพยายามสร้างตรงนี้ แต่ในด้านความเป็นครู ผมก็ต้องเรียนรู้จากอาจารย์เหมือนกัน การจะเป็นครูต้องรู้วิชาครู วิชา Art Education นี่คือจุดที่ผมต้องเรียนรู้ นี่คือคุณูปการที่ผมเอาแบบอย่าง ... เน้นไปทางวิชาการ อาจารย์เลยเด่นเรื่องของวิธีสอน วิธีการเป็นครู วิธีเรียบเรียงวิจัย อาจารย์อารี ถ้าไม่เน้นไปทางสร้างคนหรือสร้างครูมากนัก ท่านจะเป็นศิลปินจริง ๆ” (ปรีชา เกาทอง. 2560: สัมภาษณ์)

การประกาศจุดยืนในความเป็นครูศิลปะ และแนวทางการสอนนั้นได้ส่งผลกระทบมากมายในเส้นทางความเป็นครูของอารี สุทธิพันธุ์ ทั้ง “การต่อต้านในกระบวนการเรียนการสอน สิ่งที่อาจารย์ประกาศออกมา “สังคมจะเจริญได้ เราต้องเป็นศัตรูทางความคิดต่อกัน แต่เราเป็นเพื่อนกัน” หลายคน

ไม่เข้าใจ เมื่ออาจารย์วิพากษ์วิจารณ์อาจารย์ศิลป์ พีระศรี ไม่มีใครเข้าใจหรอกว่า อาจารย์วิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์เพื่อให้เกิดการถกเถียง แต่หลายคนคิดว่าการเป็นศัตรูทางความคิด นั่นคือการเป็นศัตรูทางสังคม ซึ่งตรงนี้คนที่ไม่ได้ใกล้ชิดคิดอาจเข้าใจยาก” (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2544: 120) ซึ่ง อำนาจ เย็นสบาย กล่าวว่า “... อาจารย์อารี ได้ร่วมกันสร้างศัตรูทางความคิดเอาไว้มากมาย ได้ร่วมกันทำลายปราชญ์ ความเชื่ออันมั่นคงไปหลายประการ จนส่งผลทำให้บทบาทและความคิดของอาจารย์อารี นำมาซึ่งการดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว(อยู่ไม่น้อย) ... สามารถทำให้ถนนของการศึกษาศิลปะ เป็นถนนที่มีการแสวงหา มีทางออกใหม่ ที่มีใช่แต่เส้นทางที่ซาร์อยเดิมเพียงเส้นเดียว ...” (อำนาจ เย็นสบาย. 2535: 92)

ความเป็นครูที่ไม่ยึดติดกับอดีต มองอดีตของศิลปกรรมว่า “ศิลปกรรมที่ผ่านมา เปรียบเสมือนหนังสือพิมพ์รายวันฉบับเมื่อวานนี้ ไม่มีค่ามากกว่าทำถุงขนมห่อของ หรือซังกิโยไชย” (อารี สุทธิพันธุ์. 2540ข: 30-31) และมีแนวคิดเชิงอุดมการณ์ที่ไม่เห็นด้วยกับการสืบทอดรูปแบบจากอดีต โดยกล่าวว่า “เราเคยสอนให้ปฏิบัติ ฝึกฝนตามรูปแบบผลงานสำเร็จของอดีต สอนให้รู้จักรักษาไว้อย่างหวงแหน ถูกให้ลอกเลียนแบบซ้ำ ๆ ซาก ๆ โดยปราศจากการสอบถามว่าทำไมจึงทำอย่างนั้น ไม่ว่าใครจะได้รับการฝึกฝนหรือไม่เคยได้รับการสอน เมื่อมาอ่านความคิดเห็นนี้ ขอให้แย้งอดีตไว้ตามความเห็นที่ว่า อดีตไม่ใช่แหล่งรวมคำตอบ เข้าทำนองว่า ไปที่แท่นบูชา อย่าไปเอาซีเก้า จงไปเอาเปลวไฟ” (อารี สุทธิพันธุ์. 2553: 105) และกล่าวต่ออีกว่า “เราไม่ลบหลู่อดีต ทั้ง ๆ ที่เข้าใจว่าอดีตไม่ใช่แหล่งรวมคำตอบ เราเพียงใช้อดีตเป็นฐานเพียงบางส่วน เพื่อมองอนาคต เพื่อแสวงหาและตอบโต้กับความไม่แน่นอน อย่างเป็นกระบวนการ จนทำให้เรามองเห็นเส้นทางใหม่ เพื่อการออกแบบและเพื่อทำกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ” (อารี สุทธิพันธุ์. 2557: 23) และได้ขยายความในเชิงการสร้างสรรค์ศิลปะไว้ว่า “ท่านได้ชื่อว่าเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ศิลปะสำหรับยุคปัจจุบัน ยุคที่ท่านเป็นพยานอยู่ เพื่อมีแบบอย่างของยุคขึ้น และจะเปรียบว่าศิลปะยุคนี้คือหนังสือพิมพ์รายวันฉบับวันนี้ ส่วนศิลปะในอดีตคือหนังสือพิมพ์รายวันฉบับเมื่อวานนี้ ท่านก็เท่ากับว่าได้เสนอแนะให้นักเรียนของท่าน เป็นทั้งนักเขียนและนักอ่านพร้อมกัน” (อารี สุทธิพันธุ์. 2551ก: 48) และ“ศิลปะ มีความหมายมากกว่าน่าของเก่ามาเสนอใหม่ ให้มีชีวิตเพื่อทดแทนบุญคุณที่คนรุ่นก่อนทำไว้ แต่ยังหมายถึงเสรีภาพของคนรุ่นเรา ที่แสวงหาแนวทางแสดงออกตามประสบการณ์ เหตุการณ์ ที่ผูกพันอยู่ตามแนวทางสร้างสรรค์แนวใดแนวหนึ่งจากแนวทั้ง 6 ที่ได้เข้าใจตรงกันแล้ว ได้ผลเป็นลักษณะเด่นชัดของรูปแบบ และรูปแบบนั้นก็เป็นเสมือนตัวแทนศิลปะรุ่นเราต่อไป” (อารี สุทธิพันธุ์. 2560: ออนไลน์)

จากสรุปผลความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนทั้ง 3 กลุ่มข้างต้น พบว่าไม่ได้มีเพียงแนวคิดทางด้านทัศนศิลป์และการปฏิบัติการที่ อารี สุทธิพันธุ์ ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น ซึ่งในรายละเอียดยังมีแนวคิดอื่นที่ไม่ใช่แนวคิดทางด้านทัศนศิลป์โดยตรง แต่มีส่วนสำคัญที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนรวมอยู่ด้วย คือ 1. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการ

เรียนการสอน 2. แนวคิดทางทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ที่ส่งผลต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน
 3. แนวคิดเชิงเสรีนิยม และอุดมการณ์ความเป็นครู ซึ่งกล่าวโดยภาพรวมได้ว่าเป็นแนวคิดที่ส่งผลต่อ
 กระบวนการสอนทัศนศิลป์ศึกษา หรือ กระบวนการสร้างมนุษย์ ของ อารี สุทธิพันธุ์ ในการเป็นมนุษย์ที่
 เป็นนักแสวงหา มีความรู้ทั้งด้านวิชาการและการปฏิบัติการ เป็นนักคิดที่สอบทานตนเองอย่าง
 สม่ำเสมอ การสอนที่ดำเนินไปพร้อมกับการตั้งคำถาม กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด เพื่อให้ผู้เรียนสอบทานวิธีคิด
 เพราะกระบวนการขัดเกลาความคิดเป็นรากฐานทางปัญญาของผู้เรียน การสอนไม่ให้ยึดติดกับรูปแบบ
 ของอดีต ด้วยการปลูกฝังให้ลงมือทำจริง เพื่อให้เกิดประสบการณ์รู้เท่าทันสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
 โดยการให้การศึกษาแบบองค์รวม และเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ปัจจุบัน อารี สุทธิพันธุ์ ส่งผ่านแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนผ่านกิจกรรม “นวลารลาก
 และระบาย” ด้วยวิธีคิด กระบวนการคิดและการลงมือทำ นับเป็นกรณีศึกษาที่เป็นตัวแบบที่สำคัญ การ
 นำไปขยายผลหรือเผยแพร่ ให้กว้างขวาง โดยมีแนวคิดหลักคือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จะมีส่วนช่วย
 พัฒนาการรับรู้ในวงการศึกษาได้อย่างมีเหตุมีผลและสร้างสรรค์อย่างแท้จริง แต่การสอนแบบนักเรียน
 เป็นศูนย์กลาง ในระบบการศึกษาไทยไม่ประสบความสำเร็จมากนัก โดยเฉพาะทางด้านทัศนศิลป์ แม้
 หลักสูตรที่ถูกเขียนมาจากส่วนกลาง ระบุว่าต้องจัดการเรียนการสอนอะไรบ้างนั้น การตีความของ
 ครูผู้สอนว่าจะสอนอย่างไรจึงเป็นสิ่งสำคัญ ครูผู้สอนศิลปะในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทย
 จำนวนมากไม่ได้เรียนมาทางการสอนศิลปะ หากดำเนินการการสอนตามตัวอักษรในหลักสูตรเท่ากับว่ายัง
 ไม่ได้เริ่มที่นักเรียน แต่เริ่มจากหลักสูตร กลายเป็นหลักสูตรเป็นศูนย์กลาง ไม่ใช่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น
 หลักสูตรระบุว่าให้สอนให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ ให้สอนวาดเส้น หรือสอนวาดเส้นสร้างสรรค์ ครู
 จำนวนมากไม่รู้จะสอนอะไรหรือจะสร้างสรรค์อย่างไร ก็บอกว่าให้นักเรียนทำอะไรก็ได้ เป็นต้น พอให้ทำ
 อะไรก็ได้ การวัดและประเมินผลจะทำอย่างไร ครูบางคนรู้วิธีทำ แต่ไม่รู้วิธีสอน หากนำแนวคิด นวลารลาก
 และระบาย จัดทำเป็นแบบจำลองไปสอน ประกอบกับนำแนวคิดทั้ง 3 ประเด็น ที่ผู้วิจัยได้สรุปไว้ไป
 สอน จะเป็นแนวทางพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้ และมีแนวทางในการวัดผลและ
 ประเมินผลได้

ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้

ความคิดและแนวคิดของมนุษย์มีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะการค้นคว้าและ
 นำเสนอแนวคิดของผู้ที่มีวัตรปฏิบัติทั้งทางวิชาการและการปฏิบัติที่ยาวนานและต่อเนื่อง การทำ
 วิจัยเกี่ยวกับแนวคิดจึงประกอบด้วยประเด็นที่หลากหลาย ในส่วนที่ผู้วิจัยนำเสนอนี้อาจจะมีประเด็น
 จำนวนมากที่ไม่ครอบคลุมหรือมีความสมบูรณ์ทุกแง่มุม ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากเอกสาร การสัมภาษณ์
 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ผ่านการวิเคราะห์ด้วยมุมมองของผู้วิจัยเองโดยสรุปผล

ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนใน 3 ประเด็น คือ 1) แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน 2) แนวคิดทางทัศนศิลป์และการปฏิบัติการ ที่ส่งผลต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน 3) แนวคิดเชิงเสรีนิยม และอุดมการณ์ความเป็นครู ซึ่งอาจไม่ครอบคลุมความคิดและแนวคิดทั้งหมดของ อารี สุทธิพันธุ์ ยังมีผลงานหรือประเด็นด้านอื่นที่จะค้นคว้าในรูปแบบของการวิจัยในหัวข้อต่อไปนี้เป็น

1. การเปิดประเด็นใหม่ในแนวคิดของ อารี สุทธิพันธุ์ ที่นอกเหนือจาก 3 ประเด็นข้างต้น
2. การศึกษาการสอนที่มุ่งประเด็นเฉพาะ “นวลการลากและระบาย” ทั้งด้านแนวคิดและด้านการปฏิบัติการ ของ อารี สุทธิพันธุ์ รวมทั้งประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการสอน ซึ่งการสอนตามกิจกรรม “นวลการลากและระบาย” ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่สามารถใช้เสริมทักษะให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางความคิดและความสามารถในการสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการเรียนการสอนที่เป็นธรรมชาติ หรือแม้กระทั่งนำแนวคิดในการกิจกรรมนี้ไปใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการเวลาเรียนตามนโยบาย “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ (Moderate Class More Knowledge)” ของกระทรวงศึกษาธิการได้อีกด้วย
3. การนำผลการวิจัยแนวคิด ทั้ง 3 ประเด็นข้างต้น ของ อารี สุทธิพันธุ์ เชื่อมโยงไปสู่การจัดการเรียนการสอนทางทัศนศิลป์ศึกษา ทั้งการจัดการศึกษาภายใต้ระบบการศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา หรืออุดมศึกษา รวมถึงการจัดการศึกษานอกระบบการศึกษาและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้การศึกษากับผู้ด้อยโอกาสและผู้พลาดโอกาสที่ต้องการศึกษาทางด้านทัศนศิลป์ศึกษา ทั้งวัยเด็ก วัยรุ่น วัยทำงาน และวัยหลังเกษียณ โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ในแต่ละช่วงวัย
4. การศึกษาแนวคิดทางทัศนศิลป์ของครูผู้สอนที่มีวัตรปฏิบัติที่สม่ำเสมอ ต่อเนื่องยาวนานทั้งด้านวิชาการและการปฏิบัติการคนอื่น ๆ ต่อไป



บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมล ทัศนัญชลี. (2559, 3 มกราคม). สัมภาษณ์โดย พินุลย์ มังกร ที่บ้านกมล ทัศนัญชลี กรุงเทพมหานคร.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2555). คำประกาศเกียรติคุณ ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม).
- การอภิปรายเรื่อง สอบสวนศิลป์ อารี สุทธิพันธุ์. (2544). หนังสือที่ระลึกนิทรรศการทัศนศิลป์ 72 ปี ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์. หน้า 85 – 114. กรุงเทพฯ:
- โกศล พิณกุล. (2542). จิตรกรรมสีน้ำมันภาพคน : กรณีศึกษาผลงานจิตรกรรมสีน้ำมันภาพคนชุด “Colliwospa” ของอารี สุทธิพันธุ์. ปรินิพนธ์ ศป.ม.(ทัศนศิลป์ : ศิลปะสมัยใหม่). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายสำเนา.
- , (2559, 26 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย พินุลย์ มังกร ที่บ้านโกศล พิณกุล กรุงเทพมหานคร.
- ชาย โพธิ์สีดา. (2549). ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ฐาพร. (2542). ศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: เอส.ที.พี.เวิลด์ มีเดีย.
- ดำรง วงศ์อุปราช. (2521). ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี. กรุงเทพฯ: ปาณยา.
- ทวีเกียรติ ไชยงยศ. (2531). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการวาดภาพคน โดยวิธีสอนแบบในออกนอกกับวิธีสอนแบบนอกเข้าใน. ปรินิพนธ์ กศ.ม.(ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายสำเนา.
- , (2559, 17 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย พินุลย์ มังกร ที่บ้านทวีเกียรติ ไชยงยศ จังหวัดนครราชสีมา.
- นิพนธ์ ทวีกาญจน์. (2535). การเริ่มต้นศิลปะสมัยใหม่ในประเทศไทย ย่างก้าวที่ถูกควบคุมและผลักดัน. ใน สุจิตร์นิทรรศการทัศนศิลป์ เกียรติคุณ 60 ปี อารี สุทธิพันธุ์. หน้า 93-98. กรุงเทพฯ: แสงเทียนการพิมพ์.
- , (2559, 17 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย พินุลย์ มังกร. ที่บ้านนิพนธ์ ทวีกาญจน์ จังหวัดเพชรบุรี
- ประทุม อังกูรโรหิต. (2556). ปรัชญาปฏิบัตินิยม : รากฐานปรัชญาการศึกษาในสังคมประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: วี.พรินท์ (1991).
- ประเสริฐ ศิลรัตน์. (2534). เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการสอนการระบายสีน้ำของนักศึกษาวิทยาลัยครู โดยการสอนระบบ เอ.เอส. กับการสอนแบบปกติ. ปรินิพนธ์ กศ.ม.(ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายสำเนา.

- ปรีชา เกาทอง. (2560, 20 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย พิบูลย์ มังกร ทีมมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
จังหวัดนครปฐม.
- ผดุง พรหมมูล. (2535). *กระบวนการเรียนการสอนเพื่อสร้างมนุษย์ ของ อารี สุทธิพันธุ์*. ใน *สูจิบัตร
นิทรรศการทัศนศิลป์ เกียรติคุณ 60 ปี อารี สุทธิพันธุ์*. หน้า 68-70. กรุงเทพฯ:
แสงเทียนการพิมพ์.
- แผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาพหุศิลปศึกษาสำหรับสังคมไทย 2544. (2545). *พหุศิลปศึกษา*. หน้า
7 – 83. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116
ตอนที่ 74 ก. หน้า 1-23.
- พินิจ รัตนกุล. (2541). *ปรัชญาชีวิต มอง-ปอล ชาร์ตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. *งานบัณฑิตศึกษา หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา
ศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. (2545). *พหุศิลปศึกษา*.
กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์..
- , *หนังสือที่ระลึกวาระประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร “
จุดเปลี่ยน มศว”*. (2552). กรุงเทพฯ: ศูนย์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- , *หนังสือที่ระลึกวาระประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร
“มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร”*. (2552). กรุงเทพฯ: ศูนย์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- , *โครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน และมูลนิธิ อารี สุทธิพันธุ์*. (2551). *ครุศิลปศึกษา*.
กรุงเทพฯ: กริดส์ ดีไซน์แอนด์ คอมมูนิเคชั่น.
- , (2544). *มนุษย์กับสถานการณ์ 2001*. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- , (2548). *พลวัตศิลปะหลังสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2535). *อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ภาควิชาศิลปะและวัฒนธรรม*. ใน *สูจิบัตร
นิทรรศการทัศนศิลป์ เกียรติคุณ 60 ปี อารี สุทธิพันธุ์*. หน้า 99-101. กรุงเทพฯ:
แสงเทียนการพิมพ์.
- , (2544). “72 ปี ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์”. ใน *หนังสือที่ระลึกนิทรรศการ
ทัศนศิลป์ 72 ปี ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์*. หน้า 115-121. กรุงเทพฯ:
- , (2545). *ทัศนศิลป์วิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- , (2550). “หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร นักคิดสถาปนิก นักการศึกษา และศิลปศึกษา”.
ใน *หนังสือที่ระลึกนิทรรศการผลงานศิลปะเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา เทิดไท้องค์ราชัน*. หน้า
25 – 28.

- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2551). *วิสัยทัศน์การศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2552). *วิสัยทัศน์ศิลปวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2553). *วิสัยทัศน์ศิลปกรรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2556). *แกะรอย อารี สุทธิพันธุ์ : ศิลปินแห่งชาติ ผู้ชื่นชมเปลวไฟจากอดีตและปฏิเสธที่เฝ้าจากอดีต*. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2557, จาก www.wwartcoll.com/articles.
- (2557). *ใต้เงาศิลปวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2559ก, 29 เมษายน). สัมภาษณ์โดย พิบูลย์ มังกร ที่บ้านวิรุณ ตั้งเจริญ กรุงเทพมหานคร.
- (2559ข). *การศึกษาคือความเจริญงอกงาม*. กรุงเทพฯ: ธนาคารการพิมพ์และบรรจุภัณฑ์
- วิรัตน์ ปั่นแก้ว. (2554). *กระบวนการทัศนศิลป์ศึกษาหลังสมัยใหม่*. ปรินซ์นิพนธ์ ศศ.ด.(ศิลปวัฒนธรรมวิจัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายสำเนา.
- สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2553). *รำลึกคุณูปการ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี*. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- สาธิต ทิมวัฒนบรรเหิง. (2560, 8 เมษายน) สัมภาษณ์โดย พิบูลย์ มังกร ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพมหานคร.
- สาโรช บัวศรี. (2544). *ปรัชญาการศึกษาสำหรับประเทศไทย: จุดบรรจบระหว่างพุทธศาสนากับประชาธิปไตย*. แปลโดย สุนทร โคตรบรรเทา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุภางศ์ จันทวานิช. (2556). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2557). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพันธ์ จันทนะสุด. (2545). *การพัฒนาจิตรกรรมสีน้ำภาพโบราณสถาน : กรณีศึกษาวิเคราะห์งานจิตรกรรมสีน้ำภาพวัดของอารี สุทธิพันธุ์*. ปรินซ์นิพนธ์ ศป.ม.(ทัศนศิลป์ : ศิลปะสมัยใหม่). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายสำเนา.
- สุวิมล วุฒิเสน. (2546). *การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับศิลปศึกษาของ อารี สุทธิพันธุ์*. ปรินซ์นิพนธ์ กศ.ม.(ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายสำเนา.
- สืบสาย เพ็ญสมบุรณ์. (2541). *การศึกษาวิวัฒนาการผลงานจิตรกรรมของอารี สุทธิพันธุ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 – 2539*. ปรินซ์นิพนธ์ กศ.ม.(ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายสำเนา.

อภิสิทธิ์ อึ้งกิจจานุกิจ. (2559, 31 กรกฎาคม) . สัมภาษณ์โดย พิบูลย์ มังกร. ที่หอศิลป์จามจุรีย
กรุงเทพมหานคร.

อารี สุทธิพันธุ์. (2513). *ศิลปนิยม*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

-----, (2515?). *เข้าใจจิตรกรรม*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

-----, (2521?ก). *ปรัชญาศิลปะ*. กรุงเทพฯ: เอ.การพิมพ์.

-----, (2521?ข). *ศิลปะที่มองเห็น*. กรุงเทพฯ: บพิธ.

-----, (2527). *การออกแบบ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

-----, (2528ก). *การวาดเขียน*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

-----, (2528ข). *ศิลปะกับมนุษย์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

-----, (2535ก). *ศิลปนิยม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์.

-----, (2535ข). *ปาฐกถาพิเศษ 60 ปี อารี สุทธิพันธุ์*. ใน *สุจิตร์นิทรรศการทัศนศิลป์ เกียรติคุณ 60 ปี อารี สุทธิพันธุ์*. หน้า 44-48. กรุงเทพฯ: แสงเทียนการพิมพ์.

-----, (2537). *การระบายสีน้ำ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

-----, (2539). *แบบฝึกปฏิบัติการระบายสีน้ำ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

-----, (2540ก). *ทัศนศิลป์และความงาม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์.

-----, (2540ข). *มนุษย์กับจินตนาการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์.

-----, (2540ค). *ประสบการณ์สุนทรีย์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์.

-----, (2543ก). *อยู่ถึง 2000*. ใน *หนังสืออยู่ถึง 2000 ที่จัดพิมพ์ในวาระเจ็ดทศวรรษ ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์*. หน้า 5-65. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.

-----, (2543ข). *2000*. ใน *หนังสืออยู่ถึง 2000 ที่จัดพิมพ์ในวาระเจ็ดทศวรรษ ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์*. หน้า 66-92. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.

-----, (2543ค). *ปรัชญาศิลปะสมัยใหม่*. ใน *หนังสืออยู่ถึง 2000 ที่จัดพิมพ์ในวาระเจ็ดทศวรรษ ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์*. หน้า 93-127. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.

-----, (2543ง). *เสรีนิยมในงานทัศนศิลป์ Liberalism in Visual art*. ใน *หนังสืออยู่ถึง 2000 ที่จัดพิมพ์ในวาระเจ็ดทศวรรษ ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์*. หน้า 128-135. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.

-----, (2543จ). *มนต์ : ผู้สร้าง*. ใน *หนังสืออยู่ถึง 2000 ที่จัดพิมพ์ในวาระเจ็ดทศวรรษ ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์*. หน้า 136-142. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.

- อารี สุทธิพันธุ์. (2544ก). *การระบายสีนอกชายคา Outdoor Painting*. ใน หนังสือมนุษยกับสถานการณ์ 2001. จัดพิมพ์ในวาระ 71 ปี ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์. หน้า 29-42. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- , (2544ข). *การระบายสีน้ำมัน Oil Painting*. ใน หนังสือมนุษยกับสถานการณ์ 2001 จัดพิมพ์ในวาระ 71 ปี ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์. หน้า 43-50. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- , (2544ค). *สัมภาษณ์ : ถาม-ตอบ 24 มิถุนายน 2544*. ใน หนังสือมนุษยกับสถานการณ์ 2001 จัดพิมพ์ในวาระ 71 ปี ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์. หน้า 51-68. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- , (2544ง). *สงสัยนักเธอ 3*. ใน หนังสือมนุษยกับสถานการณ์ 2001 จัดพิมพ์ในวาระ 71 ปี ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์. หน้า 92-101. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- , (2544จ). *มนุษยกับสถานการณ์ Man and Situation*. ใน หนังสือมนุษยกับสถานการณ์ 2001 จัดพิมพ์ในวาระ 71 ปี ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์. หน้า 7-13. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- , (2547). *ปรัชญาศิลปะ*. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- , (2549). *สิ่งที่ผมเห็น 2 : การดำรงอยู่และเนื้อหาสาระ*. ใน *สุจิตร์นิทรรศการ 76 ปี อารี สุทธิพันธุ์ “วันครูศิลปะ”*. หน้า 104-114. กรุงเทพฯ: พรินต์โพร.
- , (2550). *ภาพลักษณ์คนแนวใหม่*. ใน *สุจิตร์นิทรรศการภาพลักษณ์คนแนวใหม่*. หน้า 34-43. กรุงเทพฯ: พรินต์โพร.
- , (2551). *ผลึกความคิดศิลปะ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- , (2553). *สวะความคิด*. กรุงเทพฯ: พรินต์โพร.
- , (2554). *พื่น 80*. นครปฐม: เพชรเกษมพรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- , (2556). *เพราะผมทำอย่างนี้หรือ เขาจึงให้เป็นศิลปินแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: พรินต์โพร.
- , (2557ก). *พลังความคิดทัศนศิลป์และศิลปะศึกษา*. กรุงเทพฯ: เพชรเกษมพรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- , (2557ข). *ทรรศนะ : การถ่ายทอดรูปแบบ*. ใน *สุจิตร์นิทรรศการเส้นทางตามอัธยาศัย : นวการลากและระบาย*. หน้า 6-10. กรุงเทพฯ: จันวณิชย์.
- , (2557ค). *เส้นทางตามอัธยาศัย : นวการลากและระบาย*. ใน *สุจิตร์นิทรรศการเส้นทางตามอัธยาศัย : นวการลากและระบาย*. หน้า 93-98. กรุงเทพฯ: จันวณิชย์.
- , (2557ง). *บทความ : ทำไมไม่ใช้พู่กัน ทำไมกลับมาใช้พู่กันอีก กลับไปกลับมา*. กรุงเทพฯ: อัดสำเนา.

- อารี สุทธิพันธุ์. (2557จ). *บทความ : เขียนตามที่นึกได้*. กรุงเทพฯ: อัดสำเนา.
- . (2558, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย พิบูลย์ มังกร. ที่บ้านอารี สุทธิพันธุ์ กรุงเทพมหานคร.
- . (2559, 29 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย พิบูลย์ มังกร. ที่บ้านอารี สุทธิพันธุ์ กรุงเทพมหานคร.
- . (2560). *คำกล่าว*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2560, จาก <https://www.facebook.com/อารี-สุทธิพันธุ์-341219945965763/>
- อารี สุทธิพันธุ์, และคนอื่นๆ. (2558). *นวกาลากและระบาย*. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- อำนาจ เย็นสบาย. (2535). *อารี สุทธิพันธุ์ กับความคิดและบทบาททางศิลปศึกษา*. ใน สุจิตต์ นิตยสารทัศนศิลป์ เกียรติคุณ 60 ปี อารี สุทธิพันธุ์. หน้า 88-92. กรุงเทพฯ: แสงเทียนการพิมพ์.
- . (2559, 11 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย พิบูลย์ มังกร. ที่วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย จังหวัดสระแก้ว.
- Edwards, Betty. (1989). *Drawing on the right side of the brain*. New York. St. Martin's Press.
- Dewey, John. (2005). *Art as experience*. London: Penguin Book.
- Malevich, Kasimir. (n.d.). *The Non-Objective World*. n.p.
- Nicolaides, Kimon. (1969). *The Natural Way to Draw*. Boston: Houghton Mifflin.
- Orville G. Brim., (1935). *The Foundations of Progressive Education*. OHIO: n.p.
- Don Fabun. (1969). *You and Creativity*. London: Collier-Macmillan. Photocopied.



ภาคผนวก

ตัวอย่างการบรรยาย ของ อารี สุทธิพันธุ์

1. การบรรยายในโครงการศิลปะสร้างสรรค์งานศิลป์กับศิลปินแห่งชาติ รุ่นที่ 6

วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2558 ณ หอศิลป์ศิลปิน จังหวัดปทุมธานี

จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ดังนี้

เมื่อผมเข้ามาเรียน ผมเรียนครู ปม.ช. คนเป็นครูต้องรู้วิธีสอน ผมมาพูดวันนี้ก็ดีใจ ได้ให้มาพูดเรื่อง ศิลปะศึกษา ผมจบประมาณปี 2500 จบแล้วก็เริ่มอาชีพครู เมื่อเริ่มที่ครูผมก็ประกาศว่า “รูปถ่ายไม่เหมือน รูปเหมือนไม่มี”

(ถามเรื่องสัญญาตญาณจากผู้เข้าอบรมว่าใครคิดว่ามนุษย์มีสัญญาตญาณให้ยกมือ แล้วจึงอธิบาย) ผมไม่เห็นด้วยกับซิกมันด์ ฟรอยด์ ครูผมอาจารย์สาโรช บัวศรี บอกว่าในคนไม่มีสัญญาตญาณ ถ้าในคนมี สัญญาตญาณคนก็จะเหมือนกับสัตว์เดรัจฉาน คนที่เรียนวิชาครูสมัยนั้นก็ตกใจ เพราะวิชาที่อาจารย์สาโรช สอนไม่ใช่วิชาครู แต่เป็นวิชาการศึกษา ไม่เหมือนกัน เอาพวกครูประถม มัธยม ครูบริหารการศึกษา ครูอาชีวศึกษา มารวมกัน แล้วตั้งใหม่เป็น “การศึกษบัณฑิต” เป็นการรวมกัน เป็นการบูรณาการ ในเรื่อง สัญญาตญาณ ก็เถียงกันไปมา แต่อาจารย์สาโรชบอกว่าไม่มี

ในปี 2557 มีคนแบ่งบุคลิกภาพของมนุษย์ไว้ชัดเจน 3 กลุ่มคือ 1.กลุ่มจิตวิเคราะห์ ตาม ซิกมัน ฟรอยด์ 2.กลุ่มพฤติกรรมนิยม 3.กลุ่มมนุษยนิยม (humanity) ผมจะพูดตามหลักมนุษยนิยม ตามหลักคือมนุษย์ ทุกคนเกิดมาดี ทุกอย่างดีหมด ที่มนุษย์ชั่วเพราะมนุษย์ด้วยกันคิดนู่นคิดนี่มากเกินไป จนกระทั่งมนุษย์ เสียคนไปแล้ว กลายเป็นมนุษย์กัมหน้า สังคมกัมหน้า ที่ยกตัวอย่าง 3 กลุ่มนี้ผมว่าบ้านเรายังติดแน่นอยู่กับ ความเชื่อเรื่องสัญญาตญาณ ผมไปอบรมครูที่ไหน ร้อยทั้งร้อยยกมือว่ามีสัญญาตญาณ ผมมาที่นี้ผมนับถือ ที่นี้ เพราะเป็นเขตพระราชฐาน มีภาพเขียนของพระเจ้าแผ่นดินอยู่ที่นี่

ปีที่แล้วผมมาที่นี้ มาบรรยายให้ชาวต่างชาติที่ได้รับรางวัลเจ้าฟ้ามหิดลและผู้ติดตาม บรรยายเป็น ภาษาอังกฤษ คำก็ถามว่าศิลปะสมัยใหม่กับสมัยเก่าต่างกันอย่างไร ในฐานะที่ผมเป็นครู ก็บอกวิธีง่าย ๆ คือ ศิลปะสมัยเก่ามันเขียนอยู่ในอาคาร อยู่ในชายคา ทำให้วังให้วัด เช่นภาพผนังต่าง ๆ ศิลปะสมัยใหม่ มันออกนอกชายคา พอออกมามันก็เห็นบรรยากาศ เห็นน้ำกับฟ้ากว้าง มันก็เริ่มคิดว่า ถ้าทางขวาเป็นบวท ทางซ้ายเป็นลบ ข้างบนเป็นบวท ข้างล่างเป็นลบ คณิตศาสตร์ก็เข้ามา ศิลปินเริ่มคิดว่าเส้นสำคัญ เส้นบวท กันก็ได้ คูณกันก็ได้ รูปของปิแอมอนเดรียน ถ้าเป็นครูตะวันตกจะขยายความให้เข้าใจ ผมเป็นครูศิลปะต้อง ขยายความ ครูคนหนึ่งเตือนสติว่า อย่าสอนเด็กว่าน้ำบนกระดานดำ เป้าหมายก็เพื่อให้เห็นความสำคัญของการทำจริง จากประสบการณ์ตรง ครูคนนี้ชื่อว่า จอห์น ดุย ครูของครูผม คนอื่นเรียก จอห์น ดิวอี้ แต่คนเรียน ประสานมิตรเค้าเรียก จอห์น ดุย คนนี้เป็นครูของอาจารย์สาโรช บัวศรี เป็นคนเขียนหนังสือ ศิลปะคือ ประสบการณ์ (Art as Experience) เมื่อปี 1930 ต่อมา 1954 รูดอล์ฟ อาร์นไฮม์ นำเสนอ Art as Visual Perception ศิลปะคือการรับรู้ทางตา มีหนังสือ Art and Visual Perception ผมมีเล่มนี้ คนทุกคนต้องอ่าน หนังสือ มีฝีมืออย่างเดียวแต่ไม่มีความรู้ก็คงจะลำบาก

อีกคนหนึ่งเสนอว่า “อย่าได้น้ำ โดยไม่รู้จักวิธีว่ายน้ำ” เปรียบเทียบเพื่อให้เห็นความสำคัญของวิธีสอน เราเอาข้างมาสอน ก็สอนโดยวิธีเลียนแบบ โดยเอาหุ่นมาตั้งแล้วให้เขียนตาม

ผมเรียนประสานมิตร มีวิชาหนึ่งวิชาคือ การศึกษาแบบพัฒนาการ Progressive Education วิชานี้ช่วยให้ผมเป็นคนอยู่จนขณะนี้ ผมชอบลายไทยเพราะครูที่เพาะช่างสอนผม ผมชอบวิชาครูเพราะที่เพาะช่างสอน แต่เขาสอนคนละอย่างเลย สิ่งที่เค้าสอนเค้าสอนให้ผมไปเป็นครู ไม่ได้สอนให้ผมไปเป็นช่าง ที่เพาะช่างเค้าแยกสอน ไปเป็นครูก็เอาวิชาครูมาสอน สอนไปเป็นช่างเค้าก็สอนลอกเลียนแบบ ผมเรียนจบทางครูผมจึงเป็นครูมาตลอด วิธีสอนสำคัญมาก ผมไปพูดที่ไหนผมจะมีบันทึกการสอน วิธีสอนต้องเริ่มต้นที่ผู้เรียนอย่าเริ่มที่ครู ผมพยายามแก้ตรงนี้มา 40 กว่าปี แก้ไม่ได้ การสอนศิลปะในบ้านเราเริ่มที่บทเรียน เราเริ่มที่ครู (teacher centered) ถ้าเริ่มที่นักเรียนจะเริ่มยังไง ผมเริ่มที่นักเรียน ผมเป็นครูศิลปะ ไม่ใช่ศิลปิน ผมเจอศิลปินใหญ่ท่านหนึ่งเมื่อเร็ว ๆ นี้ เค้ามองว่าศิลปะกับศาสนาเป็นเรื่องเดียวกัน แต่ผมบอกว่าไม่เหมือน ศิลปะมันมีตัวตน แต่ศาสนาไม่มีตัวตน คือต้องว่างเปล่า

การประเมินผลมีหรือเปล่า การวัดผลมีหรือเปล่า ท่านพุทธทาสมีบันทึกการเทศน์ ที่ประสานมิตร เราเริ่ม “ศิลปะเป็นประสบการณ์” และศิลปะต้องประวิตรชนีย์ ต้องใส่สระอะ เมื่อเราเริ่มว่าศิลปะคืออะไร เราก็ว่ากันไปมากมาย พอ 1954 เมื่อ รูดอล์ฟ อาร์นไฮม์ บอกว่าศิลปะคือการรับรู้ทางตา คำว่า Visual จึงสำคัญมาก ผมเลยตั้งคำว่า “วิทัศนศิลป์” ต่อมากลายเป็น “ทัศนศิลป์” ผมเป็นคนตั้งชื่อ คำ ความคิด ความหมายสำคัญมาก อาจารย์สาโรช ตั้งคำว่า “ประสบการณ์” ประสบการณ์คือการที่เราปะทะกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วเกิดเป็นการรับรู้ขึ้นมา รับรู้ทางตา ทางมือ ทางหู ทางจมูก ตามอายตนะทั้ง 5

ผมเชื่อเรื่องพฤติกรรมนิยม มีความมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เช่น ถูกเตะ เจ็บเท่ากับน้ำหนักรีดนมด้วยความเร็ว ไม่ใช่เจ็บใจ เมื่อ 1687 ไอแซค นิวตัน บอกว่าไปที่ไหนมันมีแรงโน้มถ่วง การเขียนภาพของศิลปินชื่อ พอลลี ด้านบนจึงใช้สีหนาเพื่อต้านแรงดึงดูดของโลก พอ 1905 อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ นำเสนอทฤษฎีสัมพัทธภาพ เรื่องการเคลื่อนที่ เรื่องความเร็ว ในช่วงนั้นศิลปินก็บ้าเขียนความเร็ว ศิลปินบางคนจึงมานั่งคิดว่า เขียนหุ่นนิ่ง Still life ดีกว่า วิทยาศาสตร์ก็เข้ามาเกี่ยวข้องมากในช่วงนั้น ศิลปินจึงเปลี่ยนมาเขียนหุ่นนิ่ง ผมสอนเขียนหุ่นนิ่ง วันหนึ่งที่ ประสานมิตร ด้วยความคิดที่ว่า รูปถ่ายไม่เหมือน รูปเหมือนไม่มี นักศึกษาก็สงสัยกันว่าอาจารย์อาร์ จะสอนหุ่นนิ่งวิธีไหน สุดท้ายผมก็จัด ๆ จ้อง ๆ หาทางหนีทีไล่ ผมทุบขวดกลางห้องเลย ทุกคนตะลึง ให้เขียนขอบคม ผมเอาวิธีสอนมาจากครูสาโรช บัวศรี ท่านสรุปว่าจะสอนอะไรก็ตาม ต้องสอนให้ประทับใจสุด ๆ ท่านใช้คำว่า Impression เมื่อประทับใจแล้วเค้าก็จะเกิดความต้องการ พวกนี้อยู่ในกลุ่มปฏิบัตินิยม แนวคิดนี้เป็นแนวคิดของ วิลเลียม เจมส์ และ จอห์น ดุย ของอเมริกันแท้ ๆ อเมริกัน รับวัฒนธรรมเค้ามาหมด ยุโรป ฝรั่งเศส มาหมด พอมาแล้วก็มาตั้งกลุ่มของตัวเอง คุณไปเรียนบอสตันก็เหมือนไปอังกฤษ ไปเซนหลุยส์ ก็ไม่ต้องไปฝรั่งเศส ผมไป เรียนอเมริกา ช่วงที่เค้าเลือกประธานาธิบดีแคนเนดี ผมตื่นเต้น จะทำยังไงให้เป็นคนบุคลิกดี ผมก็เปิดหนังสือ How to be good Grooming พบประโยคแรก shave everyday โกนหนวดทุกวัน

(ยกตัวอย่างและตั้งคำถามเกี่ยวกับสี่เหลี่ยมจัตุรัสและลูกบาศก์ ว่าในสิ่งที่เห็น มีสิ่งที่ไม่เห็นซ่อนอยู่จริงหรือไม่ และอธิบายถึงสี่เหลี่ยมผืนผ้าในลูกบาศก์ ขนาด 1X1.4.1)

วิธีสอนของผมดูแล้วค่อนข้างรุนแรง ถามว่าทำไมต้องรุนแรง เพราะผู้เรียนได้รับการสอนแบบลอกเลียนแบบมาก่อน ครูเอาหุ่นมาตั้ง ครูฉลาดมาก ครูเป็นผู้ปิดความรับผิดชอบให้หุ่น แล้วประเมินว่า

นักเรียนเขียนเหมือนหรือไม่เหมือน บางคนบอกว่าเหมือนสอนภาษาไทย ให้คัดลายมือ คัดไทย แล้วมาเขียนไทยจนมาเป็นลายมือ ลายเส้น เป็นแอบสแตรค สอนแบบนี้ทำให้ผู้เรียนไม่สบายใจ เพราะถูกประเมินว่าไม่มีพรสวรรค์ ไม่มีหัว ผมเคยเชื่อแบบนี้ แต่ผมทดลองมาแล้วสรุปว่าเป็นไปไม่ได้ เพราะเรียนเขียนแบบมาแล้วไปแอบสแตรคไม่ได้ครับ เพราะวิธีสอนมันผิดตั้งแต่ต้น

ศิลปะกับธรรมชาติไม่เหมือนกัน ศิลปะต้องตกแต่ง ขอนไม้ลอยนํ้ามา มันธรรมชาติ ศิลปะ Man made object วัตถุที่สร้างขึ้น ถ้าคนไม่ทำไม่เป็นศิลปะ ภาษาภาพกับภาษาหนังสือก็ต่างกัน ภาษาหนังสือเป็นเรื่องเกี่ยวกับคำ ความคิด ความหมาย เช่น งามได้ดังในมอง หรือ งามจับตา ส่วนภาษาภาพ มีเรื่องราวเป็นแกนนำ เส้นทั้งหลายศิลปะเรียกว่าวาดเส้น ผมใช้คำว่า

การลาก เพราะมันเป็นพฤติกรรม เป็นกระบวนการ อะไรในโลกที่ไม่เปลี่ยนแปลง ผมสอนผมก็มีเสรีภาพที่ผมจะกำหนดเอง อาการที่มันอาศัยกันแล้วเกิดขึ้น เกิดขึ้นแล้ววาง ตอนนั้นไม่ค่อยมีใครสอนวิธีคิด มีแต่สอนวิธีทำ คุณคิดก่อนทำหรือทำก่อนคิด คิด ๆ อะไรคิดแบบ Intuitive Thinking หรือเปล่า หยั่งรู้หรือเปล่า เช่น ชื้อหอยก็คาดว่าจะถูก ส่วนอีกคนคิดทบทวน Reflective Thinking เราสอนให้ลูกหลานเราคิดทบทวนหรือเปล่า การคิดทบทวนให้ถามว่า มันเป็นไปได้หรือ คุณมันได้หรือไม่ ถ้าคุณได้แล้วจะเอาไปทำอะไร ทำแล้วเป็นประโยชน์หรือไม่ ถ้าเป็นประโยชน์ต่อบุคคลหรือสถาบัน แล้วพัฒนาต่อได้หรือไม่ รวมเป็นองค์ความรู้ได้หรือไม่

ผมตั้งกลุ่มศิลปะตามอัธยาศัย Leisure Art ตั้งแต่ 2534 ผมออกนอกกระบวน ออกนอกโรงเรียน ไปสอนคนที่มีความรู้แล้ว เอาหุ่นไปตั้งเดี่ยวถูกกระที่บ ผมสอนแบบเริ่มที่นักเรียน สอนให้ลาก และเมื่อคิดจะลากให้คิดว่ามันสัมพันธ์กับเวลาหรือไม่ มันเร็วหรือมันช้า ผมระบายสีโดยไม่ใช้พู่กันมาหลายปีแล้ว เพราะมีคนถามว่าอาจารย์ อาจารย์แก่แล้วมีอะไรจะทิ้งไว้ให้บ้านเมืองบ้างมัย นอกแบบของอาจารย์ นอกแบบยังงั้น นอกคอกมันดีกว่าในคอก เพราะฉะนั้นนอกแบบมันก็ต้องดีกว่าในแบบ ในแบบบอกรูปถ่ายเหมือน รูปเหมือนมี ผมนอกแบบบอกว่ารูปถ่ายไม่เหมือน รูปเหมือนไม่มี ผมให้ลาก Contour Drawing ผมเอาของอเมริกันมาใช้ ตั้งแต่ 2511 กศ.บ.ศิลปะศึกษารุ่นแรก เอา The Natural Way to Draw มาใช้ ผมสอน นวการลากและระบาย Neo Drawing and Painting

2. การบรรยายในโครงการจัดนิทรรศการมหกรรมสีน้ำแห่งประเทศไทย

วันที่ 13 มิถุนายน 2558 ณ รอยัลลิสต์ กอล์ฟ รีสอร์ท แอนด์ สปา จังหวัดนครนายก

จัดโดย ศูนย์ศิลปกรรมแห่งประเทศไทย สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดังนี้

ครูสาโรช บัวศรี เป็นคนแรกที่ใช้คำว่าประสบการณ์ กระผมโชคดี เจอคนดี ๆ ที่ใช้ภาษาให้กับบ้านนี้ เมืองนี้ อาจารย์สาโรชสอนเลย เมื่อวานนี้ไปบัญญัติคำมาคำนึง คำว่าประสบการณ์ แล้วถามว่าก่อนนั้นละ ก่อนนั้นเราใช้คำว่า ความชัดเจน อาจารย์สาโรช บัวศรี ใช้คำว่าประสบการณ์ ทุกคนก็ตื่นเต้น ผมรุ่น 3 ก็ตื่นเต้นมาก ที่ตื่นเต้นมากเพราะผมเรียนมาจากครูที่มาจากอังกฤษ พอมารู้จักอาจารย์ที่มาจากอเมริกา

อาจารย์สาโรช บัวศรี บอกว่าเมื่อไหร่จะทำอะไร ต้องคิด คำ ความคิด ความหมาย เวลา การนำไปใช้ และความเหมาะสม ให้ทันที

เพราะฉะนั้นเมื่ออาจารย์สาโรช มาเริ่มที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ผมจบเมื่อ 2500 ผมเป็นรุ่นที่ 3 คนที่จบรุ่นนั้นเข้าใจคำว่า Education is Growth การศึกษาคือความเจริญงอกงาม ใครที่คิดว่าศิลปะคือหุ่นคือนี้ ก็ว่ากันไปเถอะ ถ้าเรียนประสานมิตรแล้วไม่งอกงามมันก็โง่ และก็มืดรา ผมภูมิใจที่สุดที่ผมได้เรียนที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา มีตราซึ่งคนคิดขึ้นครับ ไม่ใช่มีพระนางยักษ์ลึงค์อย่างที่เคยเห็น นั่นก็คือ เส้นขวาง เส้นตั้ง วายเท่ากับอีกำลังเอ็กซ์ แล้วก็ Child Centered ครับ ไม่ใช่ Teacher Centered อย่างที่ว่ากันมา เพื่อนผมคนหนึ่งบอกว่า เอ็งจะต้องไม่เสียใจนะ ถ้าต้องสูญเสียอะไรไป อันนี้ผมก็จำไว้ตลอด

คนที่มาเรียนกับผมหลายคน ผมพยายามจะแก้ แต่แก้ไม่ได้ เพราะอะไร เพราะเขาเรียนแบบเลียนแบบมา พอเข้ามาเรียนจะต้องมีหุ่น อาจารย์สาโรชบอกว่าเรื่องเลียนแบบนี่เลิกที่ได้มัย ผมไปเรียนต่างประเทศ เปิดตำราเล่มแรกคือ How to be good Grooming มีคำนี้ shave everyday โทนหนวดทุกวัน ผมมีที่โกนหนวดติดตัวทุกวัน คุณจะไม่เห็นหนวดผม

เมื่อเรามีอาจารย์ต่างประเทศเข้ามาเรารับหมดแหละครับ ในที่นี้มีคนมาจากฝรั่งเศสใช้มัย คุณทราบมัยว่าทำไมพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสจึงยื่นพักเขา เพราะรองเท้าเค้านั้นสูง แต่ปรากฏว่าพระเจ้าแผ่นดินไทยทั้งเก้าพระองค์ไม่มีใครพักเขาเลย แต่ศิลปินที่เราส่งเอาเข้ามา เอามาเป็นช่างประกอบ บั๊นรูปพักเขาเฉยเลย ที่สวนลุมพินีรัชกาลที่ 6 ยืนพักเขา เอารูปเดวิดใส่ให้เลย เราไม่เคยสังเกตกันเลย แล้วเวลาคนวิจารณ์เราก็เฉย ๆ เอาหูทวนลมหมด คน ๆ นี้ก็บั๊นรูปไปเรื่อย ๆ

ที่ผมเรียนให้ท่านทราบก็เพื่อให้ท่านรู้ว่าอดีตที่ผ่านมา เป็นเรื่องของอดีต กระผมเองนั้นไม่ได้สอนศิลปะสมัยใหม่ แต่เรียนศิลปะสมัยใหม่มา กับครูที่ตั้งที่สุดในอเมริกา ไปเรียนอเมริกาคุณต้องรู้จัก อัลเบิร์ต อี. เอลสัน (Ulbert E. Elson) กัน เฮนรี อาร์. โฮป (Henri R Hope) ยิ่งใหญ่มาก เป็นกลุ่มของ Adviser ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ด้วย กลุ่มอินดิอานา พอพูดถึงอินดิอานา คนอเมริกันจะปรบมือ เพราะมันโคตรเซย์ และนักคิดทั้งหลายไปชุมนุมอินดิอานา นักจิตวิทยาพวกสัตว์เดรัจฉาน พวกพฤติกรรมนิยม ไปอยู่ที่นั่น ทอม ไดรฟ์ ด้วย ใช้มัย กระผมเองก็แบบนั้น ไปอยู่ที่นั่น

ตอนนี้ก็เลยมาคิดว่าถึงเวลาหรือยัง ที่พวกเราจะมองโลกรอบ ๆ ตัวได้มัย ผมดีใจที่ลูกศิษย์ผมหลาย ๆ คนที่เป็นตัวของตัวเอง ถ้าคุณเรียนแบบอะคาเดมิก เกลี่ยได้เท่านั้นแหละ อ่อนแอได้เท่านั้นแหละดังระเบิด นั่นพวกนี้โศกสาธิต แต่ผมมาใหม่ ผมไม่ใช่พวกนี้ และก็ดีใจนะที่นานมีเค้าเห็น เวลาสอนบางคนไม่ชอบหน้าผม ผมเริ่มที่นักเรียน ไม่ได้เริ่มที่ผม ให้อินทวดีชื่ออะไร (รุ่งพันธุ์) รุ่งพันธุ์เค้าดีนะ เค้าบอกว่าเค้าเรียนกับผมบางคนเจอกันตั้งนานเค้าไม่บอกว่าเคยเรียนกับผม

ผมอยากให้คุณเข้าใจนะ คุณเรียนบ้านเรา ถ้าคุณเกลี่ยได้ คุณก็เป็นศิลปินได้ เราจึงถูกมอมเมาด้วยผลงานสำเร็จ วันนี้เรา来做 workshop เรามามองที่ process กระบวนการ อันนี้จุดสำคัญ เราเองไม่สอนให้วิเคราะห์ ผมเองเมื่อเริ่มสอนสีน้ำ 2511 เปิด กศ.บ. 2519 เปิด ศศ.บ. 2528 เปิด กศ.ม. แต่ปริญญาเอก ผมไม่ได้เปิด ผมจำปีเปิดได้ และปีเปิด 2519 นี่นะ รุ่นแรกรุ่นนั้น ผมต้องศึกษาเค้ามากเพราะเริ่มที่เค้า เริ่มที่นักเรียน ไม่ได้เริ่มที่ผม พอเข้ามาผมบอก รูปถ่ายไม่เหมือน รูปเหมือนไม่มี ถ้าท่านเขียนรูปเหมือนได้ ไปเรียนที่อื่น ไม่ต้องมาเรียนที่นี่ เพราะอะไร ผมไม่สอนให้ท่านหัดปลอมธนบัตรตั้งแต่เล็ก ๆ บางคนก็ทำได้ บางคนก็จำไม่ได้ และถ้าครูเก่ง นักเรียนก็โง่ ผมไม่เก่ง นักเรียนเก่งกว่าผม นั่นคือเป้าหมาย ตั้งแต่ 2500 ที่ผม

สอน Child Centered ไม่ใช่ Teacher Centered แต่เดิมนี่ยัง Teacher Centered หหมด เลคเชอร์วันนี้หมด 18-19 จะไปที่นั่น ไปพูดที่นครปฐมมาเรียบร้อยแล้ว ผมเข้าชั้นเรียนไม่ได้ เค้าไม่เอาเข้าไปหรือครับ เข้าไปเดี๋ยวก็นึกไปกระแนะกระแหนครูปาอาจารย์เค้า

(ถามสมบุญธน์ พวงดอกไม้ ว่าได้ข่าวว่าแต่งงานใหม่ไหม ชัยมัย คำตอบคือ ครั้งที่สองแล้วค่ะ)

เวลาที่สำคัญที่สุดคือเวลานี้ คนที่สำคัญที่สุดคือคนที่อยู่ใกล้ ๆ เราขณะนี้ เพราะฉะนั้นที่แล้วก็แล้วกัน ไป หนังสือพิมพ์รายวันฉบับเมื่อวานนี้ ไม่มีใครเอามาอ่านหรือครับ และผมจะไม่พูดถึงหนังสือพิมพ์รายวันฉบับเมื่อวานนี้ด้วย

ถึงตรงนี้ผมอยากจะสรุปง่าย ๆ ว่า เมื่อไหร่ที่ท่านออกมาเขียนข้างนอก และศิลปะสมัยใหม่กับเก่าต่างกันยังไง ดูง่าย ๆ จากตราประสานมิตร วายเท่ากับอีกำลังเอ็กซ์ เมื่อไหร่ที่คนออกมาจากชายคา ศิลปะสมัยเก่าคือศิลปะที่อยู่ภายในชายคา แต่สมัยใหม่ออกนอกชายคา อยู่ในชายคาต้องทำตามความต้องการของผู้ประกอบการ แต่นอกชายคาคุณทำตามความต้องการของตัวเอง เมื่อไหร่ที่คุณออกมาแล้ว มือขวา มือซ้าย เห็นเส้นระดับกว้างใหญ่มาก ขวา คุณตกลงเป็นบวก ซ้ายเป็นลบ ข้างบนบวก ข้างล่างลบ ถ้าเขียนต้นไม้แล้วลากมาหาตัวคุณสวนธรรมชาติ ต้องเขียนจากล่างขึ้นข้างบน ดอกบัวใบบัวก็ลากขึ้นข้างบน เพราะมันเจริญงอกงาม เราอยู่ในสิ่งที่ไม่รู้เยอะ แต่สิ่งที่เราไม่รู้เราไม่ค่อยสนใจมัน พอดัดกันเป็นหนึ่ง ผมมีวิธีสอนศิลปะกับคณิตศาสตร์รวมกันได้อย่างสบาย ๆ ผมให้เขียนมือ พอเขียนมือก็เริ่มเรียนคณิตศาสตร์แล้ว ชัยมัย (ยกตัวอย่างเรื่องลากมือและนับว่านิ้วมือมีกี่ข้อ)

มีคนบอกให้ผมเข้าวัด ผมเข้าไปก็ทะเลาะกับพระ คุณเชื่อหรือทุกสิ่งทุกอย่างต้องเปลี่ยนเสมอ คุณรู้ไหมอะไรที่มันไม่เปลี่ยน พระพุทธเจ้าบอก ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มันเปลี่ยน แต่สิ่งที่ไม่เปลี่ยนคือ ค่า G 9.8 มันเปลี่ยนที่ไหน (ค่าแรงโน้มถ่วงมาตรฐาน) ผมไปสอนศิลปะให้เด็กนายปอม เด็กเยี่ยมมากนะ พูดตรงไหนมันกดถูกใจเลย ผมพูดถึงปีแอร์มอนดิอัน มันกดเลย เด็กรุ่นนี้เยี่ยมมากนะ วันนี้ผมไม่ได้เอามา (ปากกาสามมิติ) ลากเป็นเส้นเลย ถ้าคุณสอนแบบเดิม ๆ แก๊ก ๆ อั้ง ซาตินี้ เข้ากับสมัยใหม่ไม่ได้ แต่ถ้าสอนลาก สบายมาก เพราะฉะนั้น นวการลาก ลากโดยไม่ยก ถ้ายกก็จบ ถามว่าทำไม คุณต้องหา นวัตกรรมใหม่ ๆ ไซ้ใหม่ ไม่ใช่บรรพบุรุษให้มาแบบนี้ ท่านก็แบกรูปบรรพบุรุษไปด้วย ถ้าผมจะทำอย่างอื่นที่บรรพบุรุษผมไม่ชอบด้วย จะได้ไหม

ถ้าไม่จำเป็นผมก็ไม่ไป workshop ที่ไหนหรอก เพราะมีแต่พวกไปทำแล้วแหกตาคนมาดู ผมไม่ได้วิเศษที่ไหน ผมเพียงแต่เอามาจัดลำดับแค่นั้น กระดาษก็ยังไม่รู้กันว่ากว้างยาวเท่าไร ผมสอนก็ให้เปิดกระดาษหนังสือพิมพ์เป็นตัวอย่าง พับครึ่ง พับสี่ แล้วกระดาษรองเขียน 16x19 นิ้ว กว่าจะได้ 18x24 นิ้ว ผมเพียงแต่จัดลำดับให้เท่านั้นแหละครับ ว่ากระดาษควรจะต้องซึ่ง ตอนนั้นผมกับ สวัสดิ์ ต้นติสุข ไปตกปลาด้วยกัน สวัสดิ์ ต้นติสุข คันเบ็ดรวมสาย 60 บาท นายอาร์ คันเบ็ดและรอก ปรากฏว่า ไม่กินทั้งคู่ ถ้าของ สวัสดิ์ ต้นติสุข กิน ผมก็เลิกตกปลา รูปเขียนเค้า 70,000 ของอาร์ 50,000 เพราะของ สวัสดิ์ ต้นติสุข เค้ามีมาเก็ดแซร์นี่

3. การบรรยายในโครงการกิจกรรมการเรียนรู้และประเมินความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ด้วยภูมิปัญญาของศิลปินแห่งชาติด้านทัศนศิลป์ (จิตรกรรม)

วันที่ 29 ธันวาคม 2558 ณ โรงเรียนวัดศรีมหาโพธิ์ จังหวัดนครปฐม

จัดโดย ผศ.ดร.นลินี ณ นคร ภายใต้ทุนวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ดังนี้

ในห้องนี้ใครคิดว่าไม่มีสัญชาตญาณยกมือขึ้นเลย สัญชาตญาณคืออะไร? (ผู้เข้าอบรมตอบ : ความรู้สึก ส่วนลึก ๆ ของเราเอง) โครงการนี้บอกว่า เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และประเมินความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน การเรียนรู้ ผมอยากขยายความเป็น 4 อัน เมื่อเรียนรู้ รู้เรื่องอะไร 1.รู้เรื่องทั่วไป 2.รู้เรื่องเฉพาะ 3.รู้วิธีทำ 4.รู้ว่าทำอะไร จะให้คุณครูรู้ว่าเมื่อเป็นของการเรียนรู้ มันต้องมีความหมายถึง 4 นัยยะ จะไม่พูดกันพล่อย ๆ ถ้าเป็นผมจะถาม เรียนรู้ รู้เรื่องอะไร บางคนไม่ตอบ เพราะเชื่อว่าตัวเองมีสัญชาตญาณ รู้ได้เอง (ใครคิดว่าไม่มีสัญชาตญาณ ยกมือขึ้น?) เราถูกสอนว่า มนุษย์ทุกคนมีสัญชาตญาณ ใครเป็นคนสอน? เจ้านักจิตวิทยาเยอรมัน อยู่อังกฤษชื่อว่า ชิกมันส์ ฟอยด์ ที่เอาข้อมูลคนป่วยรวบรวมเข้า แล้วมาสอนคนธรรมดา เราไม่รู้ก็ทำตาม

กระผมเรียนวิชาครูไปจากเพาะช่าง เพาะช่างสอนว่ามนุษย์เกิดมามีสัญชาตญาณ สัญชาตญาณการหาอาหาร สัญชาตญาณการสืบพันธุ์ แล้วพูดต่าง ๆ เยอะไปหมด เมื่อผมเข้ามาเรียนประสานมิตร พร้อมกับได้รับการสอนจากคน ๆ หนึ่ง คือ อาจารย์สาโรช บัวศรี อาจารย์เป็นคนที่บัญญัติภาษาไทยคำว่า “ประสบการณ์” และท่านเปลี่ยนวิชาครู เป็นวิชาการศึกษาทั้งหมด อันนี้ผมอยากให้อธิบายเป็นประวัติศาสตร์ ที่โรงเรียนนี้วิธีการแบบนี้ จอห์น ดุย เริ่มทำที่ชิคาโก เมื่อ ค.ศ. 1930 1933 1934 บ้านเรายังใช้ไม่ได้เพราะยังถูกรอรับจากชิกมุลฟอย บ้างเราเอาแบบอย่างมาจากอังกฤษ ผมเรียนวิชาครู นักวิชาการศึกษาที่เข้ามาสอน หม่อมหลวงมานิต ปราโมทย์ ชุมสาย แต่คนรุ่นใหม่ อาจารย์สาโรช บัวศรี เป็นนักการศึกษาจากอเมริกา มาถึงเมืองไทยก็เริ่มวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นวิทยาลัยนะครับ ผมภูมิใจที่สุดครับได้เจอครูสาโรช สอนเรื่องประสบการณ์ สอนเรื่องบูรณาการ ผมจบปริญญาตรี พ.ศ. 2500 เข้าทำงาน 1 เมษายน 2500

ขณะที่ผมพูดกับท่าน ท่านก็ไม่พูดกับผม กลัวนั่นกลัวนี่ เหมือนกับผู้บรรยายต่าง ๆ นี่มันมาพิธีกรรมมันเยอะครับ ผมนี้ถูกรอรับด้วยพิธีตรองสมัยใหม่ วันนั้นบรรยายเมื่อ 26 ธค. ผมต้องแต่งตัวให้เข้ากับคนรุ่นใหม่ ผมไม่ห่วงคนผมยาว ต้องบอกให้ไปตัดผม แต่ผมห่วงว่าได้ผมมันมีอะไรต่างหาก ที่ภูมิใจอีกอย่างคือเวลาเรียนที่วิทยาลัยวิชาการศึกษานั้น คนที่เรียนด้วยกันหลายคนมันก็เชื่อตามอาจารย์จิตวิทยาเรื่องสัญชาตญาณ ปรากฏว่าอาจารย์สาโรช บอกว่าไม่มี ปัจจุบันเป็นเรื่องของพฤติกรรมนิยม เกียงกันไปมาจนพบว่า สมัย บราวน์ เขียนในหนังสือปัญหาวิวัฒน์... ว่าเมื่อมนุษย์ตามองเห็น มือใช้การได้ สัญชาตญาณก็ไม่มี สัญชาตญาณคือการกระทำไปได้โดยไม่ได้รับการสอน ใครมีลูกแล้ว ลองคิดว่าคลอดมาแล้วมันจับนมแม่ดูได้เลยมัย มนุษย์ต้องสอนมัน อันนี้ก็ผ่าน ๆ ไปก่อน

เข้ามาที่เรื่องของเร สเสร็จแล้วประเมินการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ของตนเอง ความคิดสร้างสรรค์ คือความคิดใหม่ ความคิดแปลก ตามที่พวกฝรั่งมันเขียนมา แต่ผมมองว่า ความคิดสร้างสรรค์ก็คือ คุณให้ความคิดอันหนึ่งเค้าไป และเค้าสามารถคิดต่อได้ เช่น ให้เค้าเห็นรุ่งกินน้ำ เห็นหยดน้ำ เค้าจะคิดถึงรุ่งกินน้ำได้ มีสูตรว่า $A^n + B^n \rightarrow C$

ท่านเป็นครู ท่านต้องเริ่มที่นักเรียน ไม่ใช่เริ่มที่ครู ประสานมิตรเป็นแห่งแรกที่บอกว่า ควรจะเปลี่ยนเป็น Child centered ไม่ใช่ Teacher centered เดิมนั้นมหาวิทยาลัยไทยหลายแห่งมันยังเป็น Teacher centered อยู่ จะเริ่มยังไง ให้เริ่มที่มือและตา เช่น ถามว่าคนตาบอดไปซื้อหวีทำยังไง (ยกตัวอย่าง และให้ผู้เข้าอบรมทำตาม และเริ่มเข้าสู่กระบวนการปฏิบัติการ)



เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญบำเหน็จในราชการ

ที่ อารี สุทธิพันธุ์ ได้รับในประเทศไทย ระหว่างการรับราชการ ตามลำดับดังนี้

วันที่	เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญบำเหน็จราชการ
5 ธันวาคม 2505	เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่เชิดชูยิ่งช้างเผือก ชั้นเบญจมาภรณ์ช้างเผือก (บ.ช.)
5 ธันวาคม 2508	เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎไทย ชั้นจตุรถาภรณ์มงกุฎไทย (จ.ม.)
5 ธันวาคม 2511	เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎไทย ชั้นตริตาภรณ์มงกุฎไทย (ต.ม.)
5 ธันวาคม 2515	เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่เชิดชูยิ่งช้างเผือก ชั้นตริตาภรณ์ช้างเผือก (ต.ช.)
5 ธันวาคม 2520	เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎไทย ชั้นทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย (ท.ม.)
5 ธันวาคม 2524	เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่เชิดชูยิ่งช้างเผือก ชั้นทวีติยาภรณ์ช้างเผือก (ท.ช.)
5 ธันวาคม 2525	เหรียญจักรพรรดิมาลา (ร.จ.พ.)
5 ธันวาคม 2527	เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎไทย ชั้นประถมาภรณ์มงกุฎไทย (ป.ม.)
5 ธันวาคม 2530	เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่เชิดชูยิ่งช้างเผือก ชั้นประถมาภรณ์ช้างเผือก (ป.ช.)

ที่มา : สมุดประวัติประจำตัวข้าราชการ ของ อารี สุทธิพันธุ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

คำประกาศเกียรติคุณ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

ยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะ (จิตรกรรม) พุทธศักราช 2555



คำประกาศเกียรติคุณ

ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะ (จิตรกรรม)

ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์ ปัจจุบันอายุ ๘๒ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๓ ที่จังหวัดราชบุรี จบการศึกษาจากโรงเรียนเพาะช่าง ได้รับปริญญาตรี การศึกษาด้านจิตรกรรม อาชีวศึกษาที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร และได้รับทุนศึกษาต่อปริญญาโท M.F.A. จากมหาวิทยาลัยแห่งมลรัฐอินเดียนา ประเทศสหรัฐอเมริกา และรับราชการเป็นอาจารย์คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เกษียณอายุ พ.ศ. ๒๕๓๔

ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์ เป็นครูศิลปะนอกแบบทางความคิด เป็นการคิดนอกกรอบ หรือคิดทวนกระแส การสอนศิลปะด้วยการคัดค้านการเรียนการสอนศิลปะด้วยการเลียนแบบ ทำหน้าที่เป็นครูสอนศิลปะและสร้างสรรค์ผลงานศิลปะตลอดระยะเวลากว่า ๕๖ ปี โดยจะเน้นการเรียนการสอนศิลปะด้วยวิธีธรรมชาติที่เรียกว่า The Natural Way to Draw & Painting เป็นการวาดภาพจากนอกเข้าไป (Outside - In) เช่น การวาดภาพแสดงทรง หรือการวาดตามทิวทัศน์ (Contour Drawing) การวาดจากท่าทาง (Gesture Drawing) การเขียนน้ำหนัก (Weight Drawing) เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาวิธีคิดและวิธีทำงานของตนให้เป็นศิลปะสมัยใหม่ ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์ เป็นผู้บุกเบิกทางด้านศิลปะสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอนในประเทศไทยเป็นคนแรก โดยศึกษา ค้นคว้า ทดลองเทคนิคใหม่ๆ ตลอดเวลา ซึ่งมีผลงานจิตรกรรมสีน้ำและสีน้ำมันนับพันชิ้น ได้สะท้อนให้เห็นเสรีภาพทางจินตนาการ ความคิดและการสร้างสรรค์ เทคนิคและกระบวนการที่ก้าวล้ำหน้าอยู่ตลอดเวลา นับได้ว่าศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์ เป็นครูศิลปะผู้บุกเบิกด้านศิลปศึกษา เป็นผู้สร้างสรรค์ศิลปะแนวทางการพัฒนากายนิยมในกระแสสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ไว้ในสังคมไทย เป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ให้แก่ นักศึกษาได้อย่างดีเยี่ยม และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่รุ่นหลังต่อไป

ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์ จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะ (จิตรกรรม) พุทธศักราช ๒๕๕๕

ตัวอย่างหนังสือที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น

1. ศิลปะนิยม

ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2513 ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ.
2516 ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2528 และ ครั้งที่ 4 พ.ศ.
2535



2. เข้าใจจิตรกรรม

ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2514



3. ศิลปะกับมนุษย์

ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2519, ครั้งที่ 2 พ.ศ.
2523, ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2528 และ ครั้งที่ 4 พ.ศ.
2539



4. ปรัชญาศิลปะ

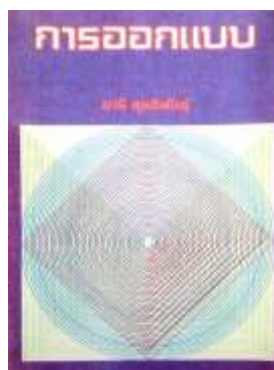
ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2521? และครั้งที่ 2
พ.ศ. 2547



ตัวอย่างหนังสือที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น (ต่อ)

5. การออกแบบ

ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2521 ครั้งที่ 2 พ.ศ.
2524 และครั้งที่ 3 พ.ศ. 2527



6. ศิลปะที่มองเห็น

(ม.ป.ป.) โดยคาดว่าอยู่ในช่วงก่อนปี 2521



7. การระบายสีน้ำ

ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2526, ครั้งที่ 2
พ.ศ. 2535



8. การวาดเขียน

ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2528



ตัวอย่างหนังสือที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น (ต่อ)

9. แบบฝึกปฏิบัติระบายสีน้ำ

ตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2530 ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ.
2533 ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2537 ครั้งที่ 4 พ.ศ.
2539 ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2541 ครั้งที่ 6 พ.ศ.
2543 ครั้งที่ 7 พ.ศ. 2544 และ ครั้งที่ 8 พ.ศ.
2545



10. ประสบการณ์สุนทรียะ

ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2532 และ ครั้งที่ 2
พ.ศ. 2540



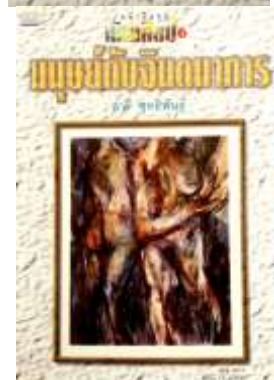
11. ทักษะศิลป์และความงาม

ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2532 และ ครั้งที่ 2
พ.ศ. 2540



12. มนุษย์กับจินตนาการ

ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2532 และ ครั้งที่ 2
พ.ศ. 2540



ตัวอย่างหนังสือที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น (ต่อ)

13. อยู่ถึง 2000

ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2543



14. มนุษย์กับสถานการณ์ 2001

ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2544



15. ผลึกความคิดศิลปะ

ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2551



16. สวรรค์ความคิด

ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2553



ตัวอย่างหนังสือที่ อารี สุทธิพันธุ์ เขียนหรือแต่งขึ้น (ต่อ)

17. พัน 80

ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2554



18. เพราะผมทำอย่างนี้หรือ เขาจึงให้เป็น

ศิลปิน แห่งชาติ

ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2556



19. พลังความคิดทัศนศิลป์และศิลปศึกษา

ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2557



ภาพตราประทับนูน สำหรับกระดาศีน้ำของ อารี สุทธิพันธุ์ ระบุปี 82 (ค.ศ. 1982 หรือ พ.ศ. 2525)
เป็นปีที่ผู้วิจัยพบว่า อารี สุทธิพันธุ์ เริ่มระบายสีน้ำอย่างจริงจัง





ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายพิบูลย์ มังกร
วันเดือนปีเกิด	29 กรกฎาคม 2514
สถานที่เกิด	จังหวัดสมุทรสาคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	2/91 หมู่บ้านวัชรนคร ตำบลสนามจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 73000
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ประธานสาขาวิชาศิลปศึกษา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2537	ศิลปศาสตรบัณฑิต (การจัดการทั่วไป) จาก วิทยาลัยครูนครปฐม
พ.ศ. 2545	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศิลปกรรม) จาก สถาบันราชภัฏนครปฐม
พ.ศ. 2551	ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (ทัศนศิลป์ : ศิลปะสมัยใหม่) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2560	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ศิลปวัฒนธรรมวิจัย) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ